

С. Ладивір

РАДІСТЬ РОЗВИТКУ

Взаємодія дорослого і дитини

Заміна навчально-дисциплінарної моделі спілкування з дітьми на особистісно-орієнтовану в системі дошкільного виховання обговорюється і, власне, «впроваджується» в життя дитячого садка вже двадцять років. Проте й сьогодні ми ніби лише на підході до реалізації цієї надзвичайної проблеми. При тому, що психолого-педагогічна наука здійснила вельми ґрунтовні експериментально-пошукові дослідження, апробовано і позитивно оцінено практикою здобуті результати, розроблено відповідно науково обґрунтовані рекомендації для дошкільної ланки освіти, які, на жаль, здебільшого лишаяються незатребуваними основною масою дошкільних працівників дитячих садків.

Зрозуміло, певну роль у цьому відіграє і досі незаслужено занижена оцінка значущості дошкільного дитинства, а відтак і першої ланки освіти, на рівні державних інститутів. У суспільній свідомості і у професійному педагогічному мисленні досить міцною є позиція, за якою про особистість дитини починаємо говорити лише з приходом її до школи. І навіть на початок систематичного шкільного життя з 6-річного віку основні вимоги школи зводяться до готовності дитини читати, писати, лічити, володіти певним обсягом знань. Усі інші проблеми розвитку дитячої особистості впродовж дошкільного дитинства здебільшого є турботою самого дошкільця. Якщо й відбуваються в цьому плані якісь позитивні зрушення, то це мізер порівняно з тим, що втрачаємо у вихованні наших малят.

Інша, не менш важлива причина, яка гальмує освоєння педагогом особистісно-орієнтованого спілкування з дитиною, полягає у його неготовності до професійної діяльності в такому форматі. А починається все ще із студентських років майбутнього вихователя. Курс дитячої психології містить інформацію про загальні закономірності психічного розвитку дітей і майже не висвітлює питання конкретизації. Недостатня інтеграція психологічного курсу з педагогічним і методичним призводять до незатребуваності психологічних в активній педагогічній практиці й у роки навчання і зовсім знижується при входженні в самостійну педагогічну діяльність. З проблемою індивідуалізації виховання і навчання педагог стикається вже в процесі діяльності. За традиційної системи виховання і навчання націленої на колективні форми впливу, індивідуалізація здебільшого стосується засвоєння дітьми програмового змісту колективного заняття.

Життя наполегливо вимагає зміни традиційного підходу до дитини, лише як до об'єкта педагогічних впливів. Адже дослідження з проблем становлення особистості, народження людської індивідуальності, визначення характерних особливостей цього процесу на різних етапах дошкільного дитинства переконливо доводять: дитина з моменту появи на світ є активною істотою, її психіка розвивається під впливом внутрішніх суперечностей, які у свою чергу соціально обумовлені (Г.Костюк). Найголовніший за дівістю чинник впливу на психічний розвиток дитини – виховання, успіх виховного впливу великою мірою визначається характером спілкування дорослого з дитиною, його вмінням проникати у внутрішній світ дитини.

Наші експериментальні пошуки - відгук на животрепетну потребу сьогодення країни в творчих особистостях, здатних до активного входження в світ майбутнього. Одним із провідних принципів для нас є позиція Г.С.Костюка, який вважав, що: можливість реалізувати власну внутрішню спонтанійність, проявити творчу ініціативу в різноманітних специфічних для дитини сферах передусім залежить від свободи та гармонії двосторонніх взаємин у системі дитина-дорослий. Стосовно дошкільного періоду ми стоїмо на позиціях корифеїв дитячої психології, які стверджували, що цей період дитинства не вибачає байдужого чи несерйозного ставлення, нехтування основними закономірностями з боку дорослих.

Сьогодні проведені ґрунтовні психологічні дослідження з проблеми індивідуальних особливостей психічного розвитку на різних етапах онтогенезу, в тому числі й дошкільному, які ще й ще раз доводять, що підвалини особистісного розвитку, закладені у дошкільному

дитинстві мають величезне значення не лише для успішного навчання в школі, а й для всього подальшого життя.(Л.Виготський, Л.Венгер, О.Запорожець, Г.Костюк М.Поддьяков). На жаль, висновки цих досліджень так і не стали визначальними у моделюванні ефективних технологій життєзабезпечення з метою повноцінного розвитку особистісного потенціалу кожної дитини. Неузгодженими лишаються загальні закономірності розвитку з картинами індивідуальних варіантів розвитку окремої дитини. Як наслідок, особистісно орієнтоване виховання здебільшого лишається тільки гаслом.

До сьогодні у суспільній свідомості панує логіка: якщо дошкільна освіта є першою ланкою в системі освіти, то й має зорієнтуватись на наступний рівень - на школу. От і виходить, що дитячий садок здебільшого перетворюється, якщо не на маленьку школу, то на заклад, де до неї активно готують. Саме поняття розвиток теж трактується як підготовка до школи. Поява терміна «дошкільна освіта» теж тому сприяло.

Цільові спостереження переконливо показують сучасні традиційні умови життєзабезпечення в дитячому садку далекі від оптимальних розвивальних. Оскільки цілеспрямована мотивація виховного процесу там продиктована очікуваннями школи: кожна 6-річна дитина має відповідати шкільним стандартам. Це й призвело до того, що поза увагою лишилося, скажімо, таке центральне новоутворення, як уява. Самостійна сюжетно-рольова, режисерська гра, дитяче експериментування, творчі види роботи з художніми творами тощо. часто ігноруються педагогічною практикою. А як же тоді з пророчими словами О.Запорожця про самотність та самоцінність дошкільного дитинства, його особливе значення для становлення особистості в цілому! Адже дошкільник проживає особливий і відповідальний цілісний та єдиний відрізок життя, коли закладається фундамент всіх універсальних якостей людини, зароджується, власне, людська особистість.

Сьогодні підхід до дитячої гри дедалі більше стає інтелектуалістичним. Її поступово перетворюють на діяльність, подібну до навчання, то ж від гри нічого не лишається, бо. така ігрова діяльність не є для дитини засобом розвитку творчої уяви, засобом саморозвитку. Розвиток уяви, на жаль, не входить до числа головних завдань впродовж всього дошкільного періоду. Хоча, заради справедливості зазначимо, що вона часто озвучується, прописується в різних директивах, аналітичних, методичних матеріалах. У програмно-методичних документах усе зведено до формування у дитини різноманітних уявлень про предмети і явища навколишнього світу. Але ж це переважно робота репродуктивної пам'яті, а не уяви.

Уява значно розширює здатність працювати з образами: переносити певні властивості предмета на інші образи, формувати цілісний образ світу. Включеність уяви забезпечує дитині можливість схопити, побачити, осмислити завдання в цілому, – отже, створює ситуацію вибору завдання для себе. При цьому істотно змінюється сам процес виконання завдання: активність дитини внутрішньо скерована, підживлена емоційним передбаченням очікуваного результату, вона вільна у виборі способів виконання завдання, тож з'являються ініціативні дії, елементи творчого підходу до вже знайомих операцій, глибше обмірковуються та плануються власні дії в ситуаціях нових завдань.

Лише за таких умов дитячий досвід і може стати осмисленою реальністю, привласненням культурної спадщини людства, якщо є центральним завданням освітньо-виховного процесу.

Несформованість цілісного погляду на світ обмежує можливості взаємодії дитини з оточенням, у тому числі й взаємодії з дорослими. Гальмується розвиток комунікативних здібностей. Ось і виходить, що старший дошкільник стає носієм певного обсягу формальних знань про навколишній світ, які по суті є лише багажем пам'яті, а не емоційно пережитої події власного життя, коли малюк був активним її суб'єктом.

Однобічне спрямування дошкільної освіти на навчання, фактичне нехтування емоційною і, загалом, особистісною сферою, коли формальний, непережитий досвід не забезпечує емоційного комфорту, уваги до особистості, і є головною причиною недостатнього рівня соціальної зрілості більшості сучасних шестирічок. У поєднанні з недоувагою до дитини в сім'ї – все це призводить до придушення її особистості, зумовлює прояви агресивності, тривожності, що може призвести до значних негативних наслідків у майбутньому.

Нагадаємо, що дорогу в світ дитині відкривають саме специфічні для віку види діяльності, коли дитина є суб'єктом взаємодії. Вони, власне, і є генетичним ґрунтом шкільної готовності. Для дошкільника це насамперед самодіяльна гра, в якій він не копіює дорослого, а відтворює привабливі сторони його діяльності. Саме уява і виконує цю посередницьку функцію в соціалізації дошкільника, сприяє гармонізації взаємодій дитини з дорослим - емоційно уявні образи інтелектуалізуються, що робить осмисленими пізнавальні процеси. Це і є чи не головнішим досягненням дошкільного періоду особистісного розвитку дитини.

Концепції, за якими розвиток зводиться до накопичення знань – як до результату безпосереднього виховного впливу дорослих є спрощеним розумінням процесу розвитку. Вони не дають можливості науково обґрунтувати шляхи педагогічного керівництва становленням особистості, і хоч зовні начебто і декларують широкі можливості виховання, обмежують їх на практиці. Справжнє мистецтво виховання полягає в тому, що спирається на прояви «саморуку», ініціативи, самостійності, творчої активності в житті особистості, що розвивається. (Г.Костюк, О.Запорожець). Здатність до саморуку, самозбагачення, а не лише накопичення знань та навичок - суть психічного розвитку як процесу прогресивного зростання психологічних досягнень, новоутворень дитини. В основі процесу – «привласнення» (Л.Виготський) культурно-історичного досвіду, самовизначення дитини в соціумі.

Одне слово, дошкільна освіта потребує нових форм роботи, спрямованих на збагачення якісних характеристик розвитку дитини, побудову індивідуальних психологічних засобів саморозвитку, фундамент яких становить розвинена творча уява, яка, в свою чергу, є джерелом творчої активності дитини.

Фундаментом розробки повноцінних технологій для педагогічної практики має бути розуміння багатоманітності й специфічності форм індивідуального розвитку дитини, їхньої динаміки на різних вікових етапах, здатності кожної конкретної дитини виявляти ці особливості, керуватися ними в процесі колективного співжиття. Адже у реальному житті маємо справу саме з індивідуальними формами прояву всіх закономірностей розвитку, і від уміння їх враховувати залежить і результат виховного впливу. Співвідношення ж загальних закономірностей з їхніми проявами в розвитку кожної окремої дитини має винятково індивідуальний характер.

Виховуючи всіх, виховуємо кожного

Сам принцип індивідуалізації виховання дитини не є новим, має велику і багату історію. Ще великий друг дітей Песталоцці застерігав від всіляких спроб «стригти всіх дітей під один гребінець». Таку ідею в різних формах і варіантах сповідували, розробляли і реалізовували всі видатні педагоги минулого. Так, кожному педагогу сьогодні відома заповідь завжди сучасного наставника прогресивної педагогіки К.Д.Ушинського, який з величезною повагою і бережливістю ставився до індивідуальності дитини і рішуче висловлювався проти такої системи виховання, яка призводить до нівелювання дітей, до стирання їх індивідуальних особливостей, до появи в дитячому колективі елементів стадності.

Якщо педагогіка хоче виховувати людину в усіх відношеннях, то вона повинна насамперед взнати її також в усіх відношеннях – ці слова для кожного педагога мають бути наріжним каменем у побудові стратегії виховного впливу на дитячу особистість.

На перший погляд проблема індивідуалізації виховання в дитячому садку чітко витлумачена в психолого-педагогічній нормативній літературі для педагога, широко представлена в методичній бібліотеці вихователя. До того ж майже кожен педагог стверджуватиме, що в своїй роботі керується саме цим принципом.

В той же час аналіз реального процесу життєдіяльності дитячого колективу дошкільників і сьогодні не дають підстав стверджувати провідну роль принципу індивідуалізації виховного процесу. Систематична регламентація принципу індивідуалізації у вихованні зовсім не означає, що цей принцип зовсім простий, що над його сутністю не варто замислюватись, що його реалізація не створить цілий ряд непередбачуваних перешкод і протиріч.

В умовах дитячого садка системою життєзабезпечення створюються прекрасні можливості для прояву і розквіту дитячої індивідуальності. Так в колективі однолітків дитина відчуває себе рівним серед рівних, що вже само по собі відкриває рамки вияву дитячої індивідуальності без перешкод в різних формах. Водночас рівність прав і обов'язків вимагає від малюка напруження особистих зусиль і ініціативи для утвердження себе як особистості і тим самим є могутнім джерелом дитячої активності.

Життєдіяльність дитячого садка є живильним ґрунтом розвитку самостійної творчості дитини. Провідну роль тут відіграє механізм наслідування, який є сильним в дошкільні роки життя. Збагачення широкою гамою реальних проявів поведінки однолітків служить засобом власного витвору.

Можна продовжувати приклади на підтвердження того, що умови життя дитячого садка сприяють різносторонньому розвитку дитячої індивідуальності. Водночас в житті дитячого садка чітко проявляють себе і елементи, які жорстко нівелюють індивідуальні особливості, сприяють виробленню однорідності в формах дитячої поведінки: групове життя, спільний режим, однорідна обстановка, особистість вихователя, яка на всіх накладає свій відбиток, схильність дошкільників до наслідування і досить легку навіюваність. Завдання педагога і полягає в тому, щоб ці нівелюючі особистісну індивідуальність тенденції виявляли свій вплив лише в рамках необхідних і корисних для колективного життя. До того ж і ці рамки мають бути гнучкі і динамічні, аби не принижувати (ущемляти) індивідуальних потреб і інтересів окремої дитини. В цьому і полягає основна сутність і водночас складність індивідуалізації виховання дитини: гармонійне поєднання розквіту індивідуальності кожної дитини у всій її своєрідності з розквітом діяльного різноманітного змістом колективного життя.

Головна умова повноцінного розвитку індивідуальності – забезпечення оптимальної свободи дитини в різних видах діяльності та спілкування з оточенням, побудоване на розумінні, терпимості, доброті та любові. Однак вже з перших років життя дитини починає складатись її особистісна залежність в різноманітних формах і багатогранному змісті, що спричиняє цілу низку феноменів, певних станів і негативних проявів поведінки. Особливо характерним феноменом залежності є несамостійність малюка. Наскільки важливо, щоб дитина була самостійною вже з перших років життя, відомо кожному. Практика переконливо довела, що сенситивним періодом для становлення цього новоутворення є ранній і дошкільний вік.

Небезпека втрати самостійності надто хитро замаскована самими закономірностями розвитку дитячої особистості. Адже в перші роки життя малюк цілковито залежить від близьких дорослих. Це, за оцінкою Л.С.Виготського, дарований природою ґрунт для «привласнення» малюком суспільного досвіду. Водночас вчений не раз відзначав двобічний характер проявів психологічних явищ, акцентував на закономірності переходів позитивних функцій у свою протилежність. Саме дія цього закону може спричинити виникнення криз у розвитку дитини і хоча особливості прояву даного феномену безліч разів проаналізовано на переконливому практичному досвіді у різноманітних виданнях, адресованих педагогам та батькам, ці знання чомусь, на превеликий жаль, не задіяні у реальному процесі виховання в родині і в дошкільних закладах. Натомість панує установка на забезпечення умов для без кризового, безконфліктного розвитку дитини, прагнення будь-що утримати її в рамках керування нею, всіляко зберігаючи її залежність від близьких дорослих. У рамках навчально-дисциплінарної моделі організації життєдіяльності дітей у дошкільному закладі панує авторитарність взаємин дорослих і дітей, що й призводить до (хоч і протиприродної) залежності і перетворення її в аномальний інфантильний стан дитячої особистості. Визнаємо, що до певного часу такий стан є для багатьох дітей психологічно комфортним, адже забезпечує безтурботне життя, коли хтось розв'язує всі проблеми. З урахуванням цього моменту наголосимо: одне з важливих завдань виховання дошкільника – оптимальна опора на позитивну сутність його залежності від дорослого, а не перетворення цієї залежності в гальмо розвитку самостійності. Психологічна самостійність дитини – фундаментальне новоутворення повноцінного особистісного розвитку, роль якого важко переоцінити.

Відомо, що індивідуальність означає ту неповторну своєрідність рис фізичної будови, психіки, поведінки, творчих здібностей, інтересів і т.п., яка виділяє дану особистість з поміж інших, схожих, але не тотожних їй (дитину серед однолітків). Джерело своєрідності рис

кожного вихованця (як позитивних, так і негативних) лежить або поза ним – у характері виховання в умовах сімейних обставин, або в самій дитині – у вроджених особливостях її психофізичної організації, а найчастіше всього в поєднанні першого з другим. Індивідуалізація і має на меті увагу і обережне, тонке врахування особливостей характеру, звичок, інтересів, поведінки дитини при організації і проведенні специфічно дитячих видів діяльності. А це вимагає від педагога вміння застосувати загальні закони розвитку і виховання дитини в кожному конкретному випадку. Індивідуальна своєрідність особистості не може виступати як винятковість і відповідно вимагати виняткової педагогіки. Загальні закономірності розвитку і виховання, які педагог має досконало вивчати, постійно уточнювати і поглиблювати, і мають завжди бути основною канвою для вихователя. Але щоразу, в кожному конкретному випадку висновки з цих закономірностей педагог виводить на основі врахування тих конкретних умов, в яких відбувався і відбувається розвиток даної дитини.

Нерідкі випадки, коли вихователі основні сили і увагу в роботі з групою дітей віддають дітям, які своїми особливостями створюють певні труднощі у виховній роботі, Оточують емоційною турботою тих, які виділяються здібностями і зручні для тих чи інших демонстраційних виступів і залишають в тіні, поза увагою і спостереженням так званих «середніх» дітей. Слід визнати, що підгрупи таких «середнячків» не зникають і не зменшуються кількісно впродовж багатьох років. І це тоді, коли принцип індивідуалізації виховання проголошено як провідний в кожному виховному закладі.

В практиці реалізації індивідуального підходу до дитини,нажаль, зустрічаються і випадки антипедагогічного розуміння дорослим методів та прийомів індивідуалізації. Прикладом може бути сфера емоційних проявів поведінки дитини. Загальновідомою є думка, що деякі особливості дитини, так звані негативні прояви типологічних рис в поведінці (наприклад: сором'язливість, замкнутість, нерішучість, ситуативні вияви грубості та вередування), які зрозуміло гальмують здоровий розвиток і заважають дитині активізувати власну творчу ініціативу в регламентованій і вільній діяльності, в щоденному спілкуванні з однолітками та дорослими, слід поступово гальмувати і допомагати дитині здолати ті чи інші поведінкові прояви. Зрозуміло, що це надто тонкий, важкий і довготривалий процес (часом, скажімо, впродовж всього життя людина періодично страждатиме через свою сором'язливість). Але чомусь переважна більшість вихователів саме в моменти вияву таких проявів дитячої поведінки озвучують назву риси характеру з власною негативною оцінкою («Дімочка! Чого ти засоромився? Сміливіше говори, щоб почули всі, що ти теж вмієш правильно вирішувати завдання». Хлопчик знітився дужче і замовк.- «Ну гаразд, сідай. Він такий несміливий у нас...» «Тетяно, я не можу тебе пустити з ними в команду. Ти ж знаєш, як ти не вмієш себе стримати, ти будеш біля мене, так спокійніше...» Побачивши, що дівчинка образилась, додала: «Я щось не так сказала? Чому ти надулась? Хіба не ти вранці побилась з Вовчиком?»). Подібних прикладів достатньо і вони, на нашу думку, є свідченням низької психологічної культури педагога.

Сьогодні широко задекларовано педагогічними колективами дитячих садків успішну реалізацію індивідуального підходу до дітей з високим рівнем розвитку передумов загальнолюдських здібностей (комунікативно – мовленнєвих, пізнавальних чи емоційно – вольових). Однак здебільшого це знаходить вияв в запровадженні так званих «предметних» занять, які ведуть вузькі спеціалісти (різні форми організації зображувальної діяльності, спеціальні заняття по розвитку пізнавальної активності, «логічного мислення», заняття з іноземної мови тощо). І лише в поодиноких випадках можна зустріти розуміння індивідуалізації виховання відміченої групи дітей як такого керівництва, такої організації життя дитини в дитячому садку і сім'ї, які створювали б широкі можливості для прояву ініціативи, творчої активності, мовленнєвих чи організаторських здібностей, для їх зміцнення та вдосконалення, для використання таких проявів індивідуальних особливостей з метою збагачення саморозвитку окремої особистості. Варто, схвалюючи різноманітні пошуки реальних шляхів реалізації даної проблеми творчими колективами, застерегти від повторення типових помилок. Часто дорослі, педагоги і батьки аж надто перебільшують значимість тих чи інших дитячих досягнень, захвалюючи зайве своїх чад або ж всіма способами стимулюючи посилені вправління, ранне додаткове навчання. А це призводить до надмірного виснаження дитячої психіки, а відтак і до

зниження інтересу до діяльності. Проте хибною є і протилежна поведінка дорослих: нехтування неординарними проявами творчих здібностей дитини. Такі перші паростки можуть, не закріпившись, згаснути і вже не відновляться в тій першій цінності для саморозвитку особистості.

Лише науково виважений індивідуалізований підхід до виховання дитячої особистості може стати ключем до вирішення проблеми. А першим кроком має стати підвищення психолого-педагогічної культури дорослих. Головна умова - бездоганне володіння знаннями вікових особливостей фізичного і психічного розвитку дитини, розуміння того, що їй притаманний свій розвиток, обумовлений цілим рядом причин. Існує два джерела походження індивідуальних відмінностей – природжені і набуті. Перші більш стабільні і менш піддаються впливу. До них відносяться задатки, типологічні особливості нервової системи, вроджені дефекти органів чуття і мовлення тощо. Вони не є визначними для психічного розвитку, проте накладають на нього свій відбиток. Так, відповідні задатки сприяють розвитку і відповідних здібностей. Відмінності в здібностях, як загальних, такі спеціальних, виявляються в темпах, способах ф якості оволодіння дитиною тим чи іншим видом діяльності чи знаннями. Друга група індивідуальних відмінностей наділена меншою стійкістю і більш піддатлива до змінюваності, обумовлюючись умовами життя і виховання дитини, її індивідуальним життєвим досвідом. До них належать особливості пізнавальних процесів, характерологічні і моральні якості, емоційно-вольові властивості. Педагог виділяє їх по ініціативності і самостійності чи схильності до наслідування у дошкільнят, по багатству чи бідності фантазування, по проявах невпевненості чи рішучості і т.д. Індивідуальна своєрідність психічних процесів – відчуття, пам'яті, мислення, уяви, волі, почуттів і т.ін. позначається на швидкості розуміння і глибині засвоєння нового дитиною, на вмінні самостійно використовувати отримані знання в стосунках з предметним світом та іншими людьми. Вихователю добре відомо, як по-різному сприймають діти пояснення в умовах регламентованої діяльності чи в довільному спілкуванні, як по-різному виконують завдання, включаються в гру та грають з друзями. Одні завжди готові відгукнутись на звертання, охоче відповідають на запитання, у інших потрібно спонукати пізнавальну активність, спеціально створювати перешкоди для проявів схильності до шаблонності в мисленні та практичних діях дитини. А є й такі, що активно і самостійно відразу включаються в завдання, але припускаються багатьох помилок, як правило, не доводять роботу до завершення.

Ці та інші індивідуальні особливості дітей групи дитячого садка вихователі виділяють цілком самостійно і доволі легко. А от, що стоїть за тим чи іншим проявом, чим визначається дана особливість, якою мірою вона впливає на дитячу психіку та як враховувати все це у виховній роботі з групою дитсадка чи в сім'ї? Відповідей на більшість питань дорослі не мають і не дуже прагнуть своєчасно віднайти. Ми незаслужено забули, що основним методом вивчення дитини є спостереження за її поведінкою, аналіз процесу і результатів її діяльності, роздуми над своїми враженнями. А по мірі їх накопичення не поспішати робити оцінні судження щодо досягнень дитини, натомість прагнути стати їй другом і наставником в подоланні всіх перешкод. Від такого педагога ми ніколи не почуємо про труднощі співпраці з «вередуном», «впертим» чи «забіякою». Швидше почуємо мудрі поради, як ту енергію спрямувати на «мирні цілі». Маємо виробляти в собі уміння віднаходити в кожного вихованця, в цілісній дитячій індивідуальності найбільш значимі, суттєві, провідні властивості, які обумовлюють інші і власне і є стрижневим компонентом індивідуальності особистості, опора на які є запорукою успіху виховного впливу. Адже кожна дитина по-своєму бачить навколишній світ, по-своєму сприймає предмети і явища, по-своєму думає – і мудрість вихователя в тому, щоб зуміти ввести в світ пізнання «...і стрімкий, бурхливий струмок, і тиху повноводну річку з ледве помітною течією.»(В.О.Сухомлинський)

Виникає питання: чи реальним є створення кожним педагогом відмічених умов життєзабезпечення дітей в групі дитсадка? Цілком так, і залежить успіх від власних зусиль педагога, від його професійної майстерності, зокрема від педагогічного такту: уміння у кожній конкретній ситуації знаходити таку форму спілкування з дитячим колективом і кожним його членом, яка стимулює позитивні реакції. «Деся у потаємнішому куточку серця кожної дитини своя струна, вона звучить на свій лад, і щоб серце відгукнулось на моє слово, треба

настроїтись самому на тон цієї струни» - так розумів свою виховну ціль В.О.Сухомлинський (В.т.,К-1977,т.3,С.97)

Тут варто нагадати, що основна цінність дитячої особистості в найнеповторніший період свого росту і розвитку, яким є дошкілля, полягає в її здатності, в її можливості і постійному прагненні до вдосконалення. Цілком природно, що і мета виховання – формування у дитини нових цінностей. Цей творчий процес і має стати тим ґрунтом, на якому не зможуть утриматись «негативні» звички (якщо про це заздалегідь дбають ті, хто моделює розвивальні технології). Так, вихователь поспішає залагодити довірливі стосунки найперше з «неординарними» дошколятами, відкрити їх душу до себе, виключає будь-які негативні емоційні реакції зі свого боку. Вияснивши при цьому основну серцевину розвитку даної дитини, зрозумівши ті впливи, які гальмують повноту її життя, мудрий педагог відшукує в життєвому лабіринті ті доріжки, якими спрямовує свого вихованця до повноцінного життя. Варто і нагадати, що лише почувавши себе сильною, дитина може навчитись володіти собою, перемагати свої слабкі моменти. Довіра ж своїм власним силам може виникнути на ґрунті емоційно забарвлених стосунків з дорослими і однолітками, підбадьорюючої переконливої підтримки дорослих, власних успіхів, емоційно схвалених близькими. Керуючись такою тактикою, вихователь ніби переводить на другий план негативні моменти в поведінці дитини, а згодом прагне зробити їх незручними самій дитині.

На завершення можна ще раз підкреслити, що успіху досягає в першу чергу той дорослий, який не прагне «ліпити» дитину по своєму грамотному уподобанню, а прагне повноцінно задовольнити потреби дитячої особистості, оточивши її любов'ю і теплом, і створює тим самим позитивні рушійні сили розвитку. Дитина в умовах повноцінного особистісного життя поступово розкриває себе в повному ракурсі, починає сама собі такою подобатись і прагнути нових досягнень. Основою довіри дитини до вихователя є справедливість. Справжня педагогічна, виховуюча справедливість, тісно пов'язана з індивідуальністю, особистими інтересами, пристрастями і пориваннями кожної дитини. Виховання і є постійне вивчення тонкощів кожної дитини, заглиблення в дію законів природного розвитку в її особливостях, прагненнях і потребах.

Дитина – мудрий дослідник світу (Джерела дитячої активності)

Розвиток дитини – процес безперервний. Правильно розуміти його – найголовніше завдання дорослого. «Стихійне» прагнення до розвитку є природним станом дитини, яка від природи має могутній імпульс до розвитку.

Як організувати життя дошкільного навчального закладу так, щоб перед дітьми відкривався чудовий світ у живих барвах, яскравих і трепетних звуках, через казку, фантазію, гру, через неповторну дитячу творчість. Як розкрити в кожній дитині джерело мислення і мовлення, щоб вона відчувала себе дослідником і мудрим мислителем, щоб власне досягнення викликало трепет серця, гартувало волю.

Сьогодні дедалі міцніше утверджується думка, що прагнення до дослідницької поведінки, а відтак - і дослідницькі здібності, є універсальними характеристиками людини-творця. Саме це прагнення – і симптом та водночас, запорука розвитку й саморозвитку особистості. Ще свого часу І.П.Павлов характеризував потребу в пошуку (пошукову активність) як вітальну, причому таку, яка принципово не задовольняється. Отже, пошукова активність є психофізіологічною основою творчості (остання, в свою чергу - основна рушійна сила прогресу взагалі).

Навчати дітей без примусу – теза, яка різними мовами впродовж багатьох років звучить як головний принцип системи освіти, однак так і лишається здебільшого гаслом. При цьому ніхто не заперечує позитивного впливу пошукової дослідницької активності на психічний розвиток, з'являється дедалі більше прихильників ідеї, що дитина вже з перших років життя має проявляти активність у збагаченні і структуруванні власного досвіду, має стати діяльним суб'єктом специфічно дитячих видів діяльності. Сьогодні в психолого-педагогічній літературі дедалі частіше зустрічаємо різні теоретичні моделі побудови освітнього процесу на основі визнання пріоритету дієвої внутрішньої активності дитини.

Одне з центральних місць в психолого-педагогічних дослідженнях посідає проблема пізнавального розвитку дитини. Сьогодні актуальність її знову зростає. Це пояснюється з одного боку усвідомленням значущості фундаменту розумового розвитку, який закладається в період дошкільного дитинства, для всього подальшого періоду становлення особистості. З другого боку перебудова всіх ланок народної освіти концептуально націлена на більш повне використання психологічних механізмів в освітньо-виховному процесі з приміненням тонкої і складної інструментовки педагогічного впливу з підвищеною відповідальністю за його результат. В центрі такої концептуальної моделі закладено гуманізацію педагогічного процесу в дошкільному закладі на основі особистісно-орієнтованої моделі спілкування педагога з дітьми.

Якісна характеристика процесу пізнавального розвитку найперше виявляється в зародженні і формуванні пізнавальної активності, яка в свою чергу характеризується пізнавальною потребою. В період дошкільного дитинства можна виділити три рівні розвитку пізнавальної потреби, кожен з яких має певну мотивацію і засоби пізнання (форми пізнавальної діяльності).

*Період прояву цікавості: потреба у враженнях на основі рефлексу «Що таке?»

*Період панування допитливості: потреба в пізнанні зв'язків між внутрішніми і зовнішніми особливостями предметів і явищ оточуючої дійсності.

*Період пізнавальної активності: потреба в пізнанні, в самому цілеспрямованому процесі пізнавальної діяльності, керованому особистісними цілями.

Пізнавальна активність має чіткі зовнішні прояви, через які можна розуміти і її зміст і характер організації (чим зацікавлена дитина, яка інтенсивність її прагнень до знайомства з певними явищами). Основними проявами є: увага і особливий інтерес до предмета; емоційне ставлення до предмета, різноманітність емоцій, які викликані новим (подив, захоплення, радість новизни тощо); Дії, спрямовані на ознайомлення, розпізнавання нового предмету, розуміння його функціонального призначення (тут важливою є загальна кількість дій, інтенсивність обстеження і якість дій, їх різноманітність, динаміка зміни одних іншими, паузи, де дитина роздумує, вдивляється); тривалість інтересу до нового матеріалу.

Інформативними є ситуації знайомства дитини з новою іграшкою, грою чи дидактичним матеріалом. В центрі уваги має бути пізнавальна активність дитини, хоч такі завдання мають комплексний характер (розповісти, поміркувати, як і де можна використати матеріал). Діагностичними можуть бути різні варіанти «плутанин» («Що переплутав художник?»), парні картинки типу «Знайди відмінності», картинки-загадки «Де схована мишка?(рибки, зайці...)? А при відповідній системі варіативності змісту і форми самих завдань вони слугуватимуть дійовим засобом вправлення тих механізмів, що й складатимуть розумову зрілість старшого дошкільника.

На основі вивчення літературних джерел, результатів власних експериментальних досліджень, ми схильні виділити такі основні лінії аналізу пізнавального розвитку дошкільника.

*Загальна особистісна спрямованість дитини, якісна оцінка рівня активно-пізнавального ставлення дитини до оточуючого світу, уміння успішно орієнтуватись у всьому розмаїтті предметів і явищ.

*Характеристика предметного змісту свідомості дитини: скільки ознак, які з них і яким способом дитина може враховувати і зв'язувати в цілісному предметі (широта і творчість у використанні засвоєних способів при розв'язанні різних задач).

Загальними показниками і критеріями оцінки пізнавального розвитку є наступні:

*оволодіння операціями класифікації, серіації, співвідношення «частина-ціле», елементарними понятійними узагальненнями: здатність виділяти і порівнювати ознаки різних предметів і явищ, підбирати предмети за кольором, розміром, розкладати за правилом наростання-згасання ознаки, об'єднувати предмети в групи на основі виділеної суттєвої ознаки, свідомо вживати узагальнюючі слова-означення;

*оволодіння здатністю планувати свої дії і регулювати процес їх виконання, здатністю міркувати з позиції іншого: здатність прийняти пізнавальну задачу, самостійно виконати завдання, користуючись зразком чи інструкцією дорослого (вміння аналізувати зразок, виділяючи суттєві елементи, принципи побудови, користуватись ними в процесі виконання завдання);

*оволодіння узагальненими способами діяльності, що виявляється в здатності створювати оригінальні вироби, конструкції, малюнки, комбінуючи різні матеріали. Здатність реалізувати свій задум, доцільно, розумно використовуючи різні матеріали, способи дій, виявляючи почуття задоволення від власного успіху;

*здатність спостерігати, аналізувати і міркувати з приводу сприйманого, будувати гіпотези стосовно усвідомлюваного змісту. Прояв ініціативних дій в умовах регламентованої та самостійної діяльності, прагнення до експериментування з новим матеріалом з метою пізнання, наявність запитань пізнавального змісту.

Помилковою є поширена думка, що отримання знань і умінь автоматично визначають розвиток пізнавальної активності, дитячої допитливості. Цільові психолого-педагогічні пошуки і передова практика дошкільного виховання переконливо стверджують, що розвиток пізнавальної активності дитини має стати спеціальною задачею педагога. Пізнавальну активність маємо розглядати як мобілізацію інтелектуальних, моральних і фізичних сил дитини і орієнтацію їх на досягнення конкретної цілі пізнавальної діяльності. Саме такий підхід до пізнавальної діяльності як цілісного процесу і спрямований на педагогічну практику, оскільки ефективність виховних впливів знаходиться в прямій залежності від майстерності вихователя розвивати пізнавальну активність дитини. Під кутом зору таких вимог до організації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку ми схильні оцінювати ефективність освітньо-виховного процесу дошкільних установ.

Психолого-педагогічні умови розвивальної взаємодії дорослого з дитиною в освітньому процесі дошкільного закладу

Ще в тридцять роки минулого століття Л.С.Виготський обґрунтував поняття «соціальна ситуація розвитку». Вона включає в себе оточуюче дитину середовище і, як стрижневий компонент, її ставлення до оточуючого, яке означається переживанням. Зрозуміло. Що оточуючий дитину життєвий світ надто повільно змінюється, а змінюється система відносин зі світом, з оточуючими людьми. І головне тут в тому, як дитина переймає, наслідуює ці відносини. Ставлення дитини до оточуючого світу і виявляється в різноманітних типових життєвих ситуаціях, які за висловом Д.Б.Ельконіна мають таку схему: дитина – предмет – дорослий. І ще одна важлива особливість: розумова праця дітей відрізняється від розумової праці дорослих. Для дитини джерело бажання пізнавати - в самому характері дитячої розумової праці, в емоційному забарвленні думки, в інтелектуальних переживаннях. Якщо це джерело з будь-яких причин не включене в процес діяльності, ніякі прийоми не дадуть розвивального ефекту. Пізнавальна діяльність передбачає в якості засобів вирішення задач цілеспрямованість сприймання, пам'яті, мислення, уяви. Рівень такої цілеспрямованості великою мірою визначає продуктивність пізнавальної діяльності дошкільника. Вже в п'ятирічних дошкільнят виділяються специфічні риси. З одного боку в цей період особливо зростає пізнавальна активність (перехід від цікавості до допитливості). Водночас такий зліт активності відбувається не сам по собі, з віком, а лише за певних умов життєзабезпечення дитини. Центральною задачею тут має бути максимальне сприяння розвитку індивідуальності дитини. Це має стати основним принципом, фундаментом діяльності педагога дитячого садка. Лише за таких умов можна сподіватись і на своєчасний розвиток новоутворень особистості, і на адекватний вияв індивідуальної своєрідності становлення таких новоутворень. Адже правильне врахування таких особливостей і забезпечить ефективний саморозвиток дитячої особистості, формування у дитини активно-пізнавального ставлення до оточуючої дійсності, уміння доцільно орієнтуватись у всьому розмаїтті предметів і явищ.

У розвитку інтелекту виняткову роль відіграє співвідношення того, що вкладають в готовому вигляді, і того, що прийшло завдяки самостійному міркуванню. Розумні руки творять розумну голову, самостійна думка як вогонь від іскри, народжується тому, що маленька людина доторкаючись до природи не байдужим спостерігачем, а трудівником, відкриває численні «чому?» і дає на них відповідь знов-таки споглядаючи, спостерігаючи і працюючи. У момент напруження думання над сотнями «чому?» думка безліч разів переключається з предмета на

предмет, досліджуючи з усіх боків. Дитина вчиться думати, спостерігаючи, спостерігати думаючи – ось школа мислення.

Пізнавальна діяльність, де дитина самостійно йде від мети до результату, а від нього знову в невідоме і знову до нового результату, і є процесом саморуху і саморозвитку. Варто зауважити, що саморозвиток не слід розглядати як просто вияв спонтанних вікових утворень. Це є результат тісної взаємодії вже наявного життєвого досвіду в нових умовах зустрічі з новими цікавими проблемами, коли природними є припущення і здогадки, їх перевірка. Так з'являється новий самостійно набутий досвід, дитина піднімається над собою, відчуває особливе емоційне вдоволення своїм досягненням. Закріплюючись, такі інтелектуальні почуття служать активним джерелом творчого пошуку відповідей на запити оточуючого життя. А це, в свою чергу, єдино правильний шлях, щоб учіння стало привабливим творчим процесом, щоб пізнання приносило дитині радість.

Слід зауважити, що досвід може і заважати творчості. Справа в тому, що дитина кожен нову проблемну ситуацію розглядає саме з позиції вже існуючого досвіду і намагається вирішити відомим способом. І навіть, коли дитина не може вирішити нову задачу з допомогою знаного способу, вона намагається «якось» підлаштувати нову ситуацію під старий досвід. Пасивні діти просто лишають проблему, мотивуючи «я не знаю». І зовсім малий відсоток дошкільнят виявляють здатність виходити за межі власного досвіду, аналізувати нову ситуацію, спробувати моделювати догадки, висловлювати запитання (собі перш за все, а інколи дорослому-партнеру), роблять спроби-пошуки, зупиняються, осмислюючи наслідок своєї дії. Зрозуміло, що тут надто слушною є підтримка дорослого-наставника. Саме в першу чергу підтримка емоційна, підтримка самої активності дитини, її готовності до руху вперед, до пошуку нових дій в нових умовах діяльності.

Наші цільові спостереження дають підстави стверджувати, що така інтелектуальна активність притаманна дітям з достатньо розвинутою уявою і з особливим особистістим досвідом. Маємо на увазі досвід творчої співпраці з дорослим за умови рівноправних суб'єкт-суб'єктних взаємин. Такий досвід пізнання оточуючого світу не лише відкриває дитині нові грані цього світу, а й особливі відчуття насолоди від власної спроможності це здійснювати нарівні з близьким дорослим. Це інтелектуальне задоволення має помітно глибокий вплив на активність дитини, мотивуючи прагнення повторювати інтелектуальний пошук з кожним разом все більш активно і впевнено.

Ми використали ці результати наших цільових спостережень вже в самому процесі моделювання технології психолого-педагогічного проектування взаємодії дорослого з дитиною в умовах життєдіяльності групи дитячого садка. Принциповим було забезпечити оптимальну свободу для вияву якомога більше можливостей внутрішнього світу кожної окремої дитини, її актуального рівня розвитку, психічного стану в ситуації активної діяльності. Саме в цьому ми і передбачаємо один з компонентів, складників джерела само активності та саморозвитку дитячої особистості.

Ми схильні виходити при цьому з визначення ознак розвитку особистості С.Максименком, за яким це є відсутність жорстокої віднесеності до якогось задалегідь визначеного масштабу, критерію, зразку, еталону; наступність, тобто обумовленість попередніми стадіями розвитку; цілісність, коли система розвивається в цілому і не випереджає розвиток окремих частин; універсальність розвитку людських потенцій, яке є самоціллю. Зрозуміло, що в нашому випадку мова йде про дошкільне дитинство, період, коли ці охарактеризовані ознаки лише так би мовити проростають, пробиваються в поведінці дитини. Та водночас вони і складають перші цеглинки фундаменту самодостатньої особистості.

Головне ж в тому, що ефективність взаємодії дорослого з дитиною в першу чергу залежить від розуміння дорослим того, з ким він має вибудовувати взаємодію, що притаманне кожному вихованцю, що характеризує його як неповторну індивідуальність. Життя все переконливіше стверджує нас в тому, що розвивальна драбинка у кожної дитини своя і своя індивідуальна програма руху по щабелькам драбинки розвитку. Від розуміння особливостей цієї індивідуальної програми розвитку, від того, як дорослий зуміє віднайти той чарівний «ключик» (Л.Венгер) від дитячої душі і залежатиме успіх реалізації особистісного потенціалу дитини.

В традиційному освітньо-виховному процесі з одного боку враховується закономірність становлення основних психічних новоутворень в кожний віковий період, а з іншого про необхідність врахування індивідуальної своєрідності власної діяльній активності дитини і специфіки становлення її новоутворень лише можна десь випадково почути розмови.

Зрозуміло, що мова має йти не просто про індивідуальний підхід, а саме про індивідуалізацію особистісного розвитку дитини в умовах суб'єкт-суб'єктної взаємодії з дорослими в процесі діяльній пізнання оточуючого світу. Лише в умовах такої взаємодії по-справжньому проявляється індивідуальність дитини і можна говорити про саморозвиток особистості, самопізнання і самоусвідомлення. І тут можна стверджувати, що для дитини таке пізнання світу є справді творчим процесом. Адже створюючи оптимальні умови для вільного вияву притаманної дитині-дошкільнику цікавості і допитливості, ми тим сами як би запускаємо в дію механізм поступового перетворення природної чутливості в творчість. І дошкільний вік є першим і надто важливим етапом в становленні тих стрижневих новоутворень, які і складають фундамент здатності до творчості.

Дорослий не має оберегати дитину від помилкових кроків, власних «спроб і помилок». Навпаки, маємо дати повну свободу дитячим роздумам, щоб працювала уява і мислення, щоб був поштовх до пошуку «інших» шляхів розв'язку. До того ж саме на перших кроках пізнавальної активності дитині корисно здобути і досвід зустрічі з власними помилками: не пасувати перед ними, а виробити здатність зупинитись, замислитись, повернутись до своїх кроків і спробувати побачити хибну дію. Саме в таких моментах дитині потрібна емоційна підтримка дорослого. Маємо попередити появу страху в дитини перед помилкою, натомість допомогти її аналізувати і виходити на нові припущення і нові пошуки.

Кожен має пройти свій шлях «спроб і помилок», на власному досвіді зрозуміти, що означає приказка «Не помиляється той, хто нічого не робить». Має виробляти здатність володіти собою при невдачах, активізувати пошук іншого варіанту. Партнер-дорослий демонструє саме таке і своє ставлення до ситуації. В разі потреби в допомозі дорослого, необхідно виявляти обережність і такт, делікатно направляючи власний пошук дитини, підтримуючи її самоактивність. Так поступово привчаємо дитину бути гордою за те, що сама здатна справитись з завданням, здолати свою помилку. Лише так можливо добитись, щоб для дитини пізнання з перешкодами, проблемними ситуаціями, які вимагають напруги мислення, активізації наявного досвіду, його переосмислення і використання в нових умовах поступово ставало справжнім творчим процесом, який приносить задоволення.

Важливо відмітити і ще одну особливість. Розвивальні можливості має сам процес пошуку дитиною способу вирішення проблеми. Тому не важливим є загострення уваги на досягненні успішного результату. Про це мають пам'ятати дорослі (батьки і педагоги). Їх завдання: майстерно забезпечити позитивний емоційний фон всього процесу пошукової діяльності. Тут не може бути чітких рекомендацій, такі ситуації непередбачувані. Головне вчасно попередити можливі розчарування у дитини, опосередковано скеровувати аналіз ситуації, виявлення важливих властивостей, залежностей, осмислення проблеми і напрям пошуку рішення. Не підказка, не пряма допомога, а лише емоційна підтримка і спільні з дитиною «пошуки», де дитина головний суб'єкт процесу, за нею ініціатива і вибір. Результатом такої пошукової діяльності є не просто досягнення дитини самостійного розв'язання завдання.

Дорослий допомагає дитині усвідомити те нове, що відкрилось про ніби відомі предмети довкілля, якими новими гранями вони розкрились, що нового змогла сама дитина зробити, про що дізналась тощо. Одним словом, ми формуємо само ставлення дитини до себе як активного учасника активно-пізнавальної діяльності. Майстерність дорослого тут в тому, щоб не просто зробити зрозуміле узагальнення пізнавального процесу і оцінити його результат. Дорослий висловлює своє задоволення і вдоволення від пошукових дій дитини, від її здатності розмірковувати, порівнювати, аналізувати, комбінувати елементи, висловлювати догадки.

Здатність до чуттєво-предметних практично-перетворювальних дій має закріпитись в дитини і стати дієвим способом пізнання. Самозадоволення дитини від власних мисленневих дій і їх нових конструкцій стає міцним фундаментом для зародження інтелектуальних почуттів як важливого компоненту здатності до учіння.

Справа в тому, що звичною є думка, що дошкільник готується до навчання в школі. Насправді дитина має готуватись нами до учіння – самостійної активної пізнавальної діяльності, здатності пізнавати (оволодіння умінням аналізувати предмети і явища, зіставляти і порівнювати, передбачати можливі зміни в результаті планованих власних дій, розмірковувати і висловлювати судження), самостійно осмислювати новину. Слід постійно пам'ятати, що найважливішим є сам пізнавально-пошуковий процес. Найперше вже ознайомлення дитини з проблемою, сприймання і осмислення ситуації і прийняття пізнавальної задачі, і спокійні (не поспіхом) роздуми над тим, як можна її вирішити. В педагогічній практиці цьому етапу пізнавального процесу вкрай недостатньо приділяють уваги, здебільшого педагог переслідує мету забезпечити уважне сприйняття дітьми його пояснень інструкції щодо наступного процесу діяльності.

А розвивальний ефект полягає в створенні ситуації, яка задіює більш складні мисленнєві процеси дитини, провокує конструювання різних розумових дій. Мудрість керівництва дорослого в тому, щоб втримувати просту логіку в обговоренні стратегії діяльності. Це те нове, що дошкільник лише має досягнути. Але підняти до такого рівня він зможе лише шляхом самостійного практичного вирішення (саме в період обговорення завдань) різних тактичних моментів, окремих кроків на шляху до осмисленої цілі наочно-дійовим і наочно-образним мисленням. Дорослий-наставник і має допомогти вийти через словесно-образне узагальнення на логічне висловлювання-висновок – стратегію пошуку вирішення проблеми.

Ми часто можемо зустріти на сторінках фахової літератури принципову позицію дитячих психологів, що пізнання має бути творчим процесом, лише тоді воно на службі саморозвитку саморозвитку дитини. Однією з провідних умов, особливо в період дошкільного дитинства, і є створення умов для взаємодії, взаємозв'язку чуттєвого і раціонального пізнання дитиною оточуючого світу, а відтак і спрямування само сходження дитини на сходинку логічного осмислення пізнавального контексту. Іншими словами ми забезпечуємо вибудову формату пошуково-пізнавальної діяльності дитини на основі розуміння логіки генезу пізнавальних процесів в період дошкільного дитинства. Саме вона і має підказувати дорослому стратегію його керівництва таким процесом.

Так, скажімо, в сьогоденній практиці майже ігнорується непростий зв'язок між практичною і мисленнєвою діяльністю у дітей дошкільного віку (і навіть молодшого шкільного): та чи інша структура практичної діяльності вимагає і відповідного рівня розвитку мислення; з іншого боку певна форма практичної діяльності готує фундамент для розвитку нових мислительних дій; і знову ж – оволодіння дитиною новими мислительними діями є основою для розгортання більш складних структур практичної діяльності. Ось тому розвивальною і творчою пізнавальною діяльністю дошкільника стає лише за умови забезпечення такої взаємодії.

З одного боку ніби в реальній практиці освітнього процесу в дитячому садку це витримано. Але лише формально: успішність практичних дій дитини залежить від чітких вказівок педагога.

Розвивальний секрет в тому, чи розуміє кожна дитина загальний смисловий контекст, в якому певні дії формуються. Тому так важливо організувати орієнтувально-дослідницький етап в тому чи іншому освітньо-виховному проєкті, де в процесі цілої низки зовнішніх предметних дій діти самостійно відкривають приховані зв'язки і відношення предметів і явищ оточуючого світу. Факт само підняття до нової грані знайомих об'єктів світу сприяє усвідомленості виконуваних дій. В процесі наступної предметної діяльності в тісній співпраці з дорослим і має відбутись само осмислення нової інформації вже у внутрішньому плані. Якщо говорити психологічною мовою, то це означає суть діалектичної єдності мисленнєвої і практичної діяльності: зовнішня, практична дія інтеріоризується у внутрішню, мисленнєву дію.

Варто звернути увагу і на ще одну так звану розвивальну грань в такий спосіб організованого пізнавального процесу. Мова йде про той «психічний стан» і «емоційний стан», в якому перебуває дитина, будучи активним суб'єктом творчого пізнавально-пошукового процесу. Емоційна захопленість, зацікавленість дитини новою проблемою (ідеєю, темою, проєктом тощо) супроводжується певним напруженням, новими специфічними переживаннями, що породжує нову енергію, джерело діяльності, активності, ініціативних знахідок. В

загальному процесі саморозвитку, у виникненні психічних новоутворень такий психічний стан відіграє важливу роль. До того ж, чим глибше включається суб'єкт в процес, чим більш глибоким є психічний стан, тим змістовнішим є вияви активності, ініціативності, тим складнішою складається діяльність, тим упішнішим є утворення нових якісних досягнень дитини, процес саморозвитку. Саморозвиток і реалізується через так званий «діалог зі світом». (А.О.Прохоров «Проблема суб'єкта в психол. Науке». Под.ред. А.В.Брушлинского. – Изд. Академпроект, 2000)

На важливість такого взаємозв'язку, з підкресленням нерозривності, але ніколи не злитності таких самостійних, здатних кожна до саморозвитку одиниць «людина» і «світ» вказував Г.С.Костюк, характеризуючи взаємовідносини між навчанням і розвитком. При цьому вчений зауважував, що процес взаємодії дитини зі світом є виключно індивідуальним. Зокрема ступінь усвідомленості дитиною свого психічного стану, усвідомлення власних емоцій і почуттів рід не проста і особливо індивідуалізована, залежна від багатьох причин (суб'єктивних і об'єктивних). І від характеру такого усвідомлення великою мірою залежить характер пізнавальної активності суб'єкта діяльності і саморозвиток як її результат.

Між іншим ця закономірність пояснює і появу таких психічних станів, які називають «підйомом», «натхненням» або «креативним» станом, коли дитина здатна на особливі ініціативні дії, результатом яких є вже творчий продукт, в якому виявляється вільний, самомотивований прояв особистості, нова грань внутрішнього світу дитини. Майстерність дорослого створювати таке розвивальне середовище, яке спроможне викликати «креативний психічний стан» дитини-суб'єкта творчого пізнавального процесу – особлива задача сьогодення освітньо-виховного процесу дошкільної установи. Предметом аналізу, осмислення для дорослого має, зокрема, стати «Я-переживання» дитини. Як розвивати здатність дитини бачити себе як істоту, яка може бачити світ, вивчати його, оцінювати.

Здатність самоусвідомлювати своє «Я» як істоту, яка серед оточуючих інших є суб'єктом процесу життєдіяльності. Життя схиляє до думки, що лише творча самостійна пізнавально-пошукова діяльність дає дитині можливість по-справжньому відчувати реальне існування (можливості) свого «Я». Ці переживання дитини виразні, сильні, захоплюючі. Явище так званої післядії спонукають дитину прагнути повторити ці процеси, як би бажання закріпити виниклий образ «Я_суб'єкта».

(В умовах життєдіяльності групи сучасного дитячого садка розгорнути такий розвивальний простір для всіх вихованців поки що не має можливості.)

Якою має стати педагогіка розвитку?

Суть модернізації системи дошкільної освіти у впровадженні педагогіки розвитку, яка передбачає особистісно-гуманний підхід в освітньо-виховному процесі дошкільного закладу. Розвиваюче виховання – відкрите до перспектив духовного зростання людства в цілому. Інформаційний простір для дошкільника має бути привабливий цікавими задачами, проблемами, загадками оточуючого життя, які він має сам пізнати. Дорослий разом з дитиною і відкриває таїни світу. Пріоритетом розвиваючої роботи має стати формування творчої уяви дитини як основного психічного новоутворення дошкільного дитинства. (На протипагу виробленню знань, умінь і навичок, засвоєнню готових відомостей). Психолого-педагогічні основи такого розвиваючого пізнання світу є у працях Л.Виготського, С.Рубінштейна, О.Запорожця, Г.Костюка.

Дітям властиво прагнути брати на себе роль «дорослішу» за свій вік – в цьому і виявляється їх устремління дорослішати. Так, з перших спроб у свою гру дитина приносить те, що сприймає в оточуючому житті. Дорослий повинен, розуміючи це, майстерно вести за собою, «моделюючи» себе трохи старшим другом. За таких умов дитина органічно дорослішає разом з дорослим, будучи з ним у гармонійних стосунках. Головна сутність дитини і виявляється у потребі вільного вибору і устремлінні дорослішати. По суті в здатності до вільного вибору і виявляється дорослішання. А в основі вибору – ігрова діяльність. Взаємодія дорослого і дитини і повинна перш за все враховувати цю закономірність психології дошкільника. Натомість в реальному житті дорослі (і батьки, і вихователі) щодня прагнуть нав'язати дитині щось своє. Це

своє, розумне, дитині справді потрібне – але це вибір дорослого. Ми забуваємо, що коли дитину заставляють, силують, вона втрачає відчуття вільного вибору і починає конфліктувати зі всіма оточуючими (і вдома, і в дитячому садку).

Одним словом, продовжує панувати бездітна педагогіка. Перші кроки за дорослими – вони мають адаптуватись до дитини, «ввійти в дитину». І захопити, заохотити, а не примусити, заставити. Гуманно-особистісна педагогіка співробітництва передбачає, що дорослий разом з дитиною йде у майбутнє, розвиваючи в ній здатність цілісно сприймати світ, дивитися «очима іншого», «очима людства» (Ільєнков).

Гуманно-особистісна педагогіка націлює передусім на збагачення духовного світу дитини, її життєзабезпечення. Її мета - населяти душу дитини світлими образами, думками і мріями, плекати почуття прекрасного, прагнення до самопізнання і самовдосконалення, здатність проявляти турботу і співпереживання до людей, що навколо, виховання шляхетної, благородної особистості.

Розвиток пізнавальних сил дошкільника передбачає формування таких рис та якостей, як спостережливість, здатність слухати і чути, дивитися й бачити, помічати; висловлювати судження, міркувати, сперечатися, доводити; запитувати, шукати вихід тощо. Саме для цього і потрібні дитині знання. І вони мають їх здобувати самостійно, а не отримувати та запам'ятовувати в готовому вигляді.

Окреме завдання - навчити дитину жити серед людей з користю для себе і для інших. Йдеться про розвиток і виховання властивостей душі і серця: любов до близьких, турботу, розуміння, співчуття, співрадість, співробітництво, совісність, сором'язливість, оволодіння правилами спілкування: людина серед людей; чого чекає від людей; чого від неї чекають; радіти успіхам інших; як любити рідних, друзів.

Важливо розвивати в дітях здатність розуміти й переживати прекрасне в різних його виявах та формах. Ця здатність спрямовує до самовдосконалення. Йдеться про вміння, скажімо, відчувати красу звука. Відомо, що властивість відчувати звук закладено природою, але без цілеспрямованого виховання воно не проявляється. Активне джерело розвитку - звучання природи, дзюрчання струмочка, пісні лісу, вітру тощо. Одне слово, дитяче вухо має відкритися, око – розплющитися, бачити, помічати, навчитися відчувати. Про все читаємо в «Школі під відкритим небом» В.Сухомлинського. Великий педагог застерігав, що в дитини, вихованої в умовах дефіциту спілкування з природою, розвивається емоційна глухота, агресивність у ставленні і до людей, і до об'єктів природи».

Сьогодні можна говорити про чітке спрямування цілого ряду психолого- педагогічних досліджень на проблему ціннісно- цільового, креативно-перетворюючого ставлення індивіда як суб'єкта до власної психіки. Активність суб'єкта, за твердженням Г.Костюка, спрямовується на розв'язання внутрішніх суперечностей своєї психіки і себе як суб'єкта в їх динаміці і взаємозв'язку. Реально витісняється ставлення до людини як результату впливу соціальних чи біологічних факторів. Розвиток психіки дитини діалектично пов'язується з її власною активністю в ролі суб'єкта, що надає всьому процесу спонтанного характеру.

Як наголошував в свій час Л.Виготський, при дослідженні вищих психічних функцій необхідно вивчати, як дитина володіє тією чи іншою функцією, наприклад, не якою пам'яттю вона володіє, а як вміє використати свою пам'ять. (Л.Виготський.Зб. тв.,т.3, стор.273)

В світлі сказаного по-новому виступає і значення дошкільного дитинства в становленні особистості. Цей віковий період психологічною наукою характеризується як етап забезпечення загального розвитку дитини, який і буде фундаментом для набуття будь-яких соціальних знань і навичок, і оволодіння різними видами діяльності.

Результатом пошукових експериментальних досліджень нашої лабораторії, спрямованих на психолого-педагогічне обґрунтування життєзабезпечення в системі дошкільної ланки освіти з метою повноцінного розвитку в період дошкільного дитинства тих психічних новоутворень, які є основою саморозвитку особистості дитини, є розроблена під керівництвом Т.Піроженко технологія психолого-педагогічного проектування взаємодії дорослого з дитиною в умовах дошкільного закладу. В основу технології покладено принцип суб'єкт-суб'єктної взаємодії всіх учасників співжиття. Розроблена в межах діяльнісного підходу до розвитку особистості, технологія має всі основні складові сучасної психолого-педагогічної технології (концептуальну

основу, змістову і процесуальну частини), задовольняє головні методологічні вимоги: має наукову базу, науково обґрунтовані освітні завдання, чітку логіку процесу, є цілісною і завершеною. Ця технологія органічно пов'язана зі змістом освіти, визначеним Базовим компонентом дошкільної освіти в Україні.

Стрижневим моментом є планування спільної діяльності дітей та дорослих, яке узгоджує бажання, прагнення, інтереси дитини, доцільну варіативність методів, форм і засобів педагогічного впливу дорослого, психологічні закономірності спільної діяльності дітей і дорослих, де дитина є повноправним активним суб'єктом процесу діяльності (від обґрунтування задуму до його реального втілення в життя).

Дитина – суб'єкт власної діяльності, і її активність та свобода взаємодіють із суб'єктивністю і активністю дорослих.

Педагогу важливо проектувати і планувати не лише систему впливу на дитину, його змістовні і дидактичні компоненти, а важливо також прогнозувати, передбачати результат цього впливу, передбачати кінцевий продукт розвитку, досягнень дитини, новоутворення її психічного розвитку. До того ж, не в абстрактній завуальованій фразі «всестороннього і гармонійного розвитку особистості», а в конкретних формах поведінкового репертуару, якостях і характеристиках дитини, у здібностях, уміннях і навичках дитячої діяльності.

Майстерність виховного впливу, як неодноразово підкреслював Г.Костюк, закладено в тому, щоб пробудити і спрямовувати саморух, саморозвиток, самостійну діяльність дитини, її пізнавальну активність, творчу ініціативу як в розв'язанні природних життєвих ситуацій, так і в спеціально створюваних дорослим. Особливе значення має тут всіляка підтримка дорослим пізнавального інтересу дитини, спонукання її до пізнання предметів і явищ дійсності. Вчений наголошував, що дорослі мають пестити в кожній дитині цю дорогоцінну рису, що є внутрішньою спонукою до розгортання власне пізнавальної діяльності. При цьому Григорій Силевич підкреслював, що в дошкільному дитинстві пізнавальний інтерес не сам по собі виникає і розвивається, а лише за умов відповідних взаємин з близькими дорослими, які і є прикладом для наслідування. Така провідна роль дорослого залишається впродовж і молодшого шкільного віку.

Поради видатного психолога щодо організації самого процесу пізнання з метою його розвиваючого впливу на дитячу особистість (уважне ставлення до запитань дитини, заохочення до роздумів, спостереження і висновків, правильні і доступні розумінню відповіді на запитання, читання та розповіді про світ природи тощо) і сьогодні є запорукою створення розвиваючого середовища в системі життєзабезпечення дітей в дитячому садку. Основною метою має стати пошук такого способу організації життя дітей в групі, щоб перед ними відкрився чудовий світ у живих фарбах, яскравих і трепетних звуках, через казку, фантазію, гру, через неповторну дитячу творчість. Маємо пробудити в кожній дитині джерело мислення і мовлення, щоб кожен відчув себе дослідником і мудрим мислителем, щоб власне досягнення викликало трепет серця і гартувало волю.

Дітям не треба багато говорити, не треба начиняти їх розповідями, слово – не забава, а словесне пересичення є одним із найшкідливіших пересичень. Дитині потрібно не тільки слухати слово вихователя, а й мовчати: в ці хвилини вона думає, осмислює все почуте і побачене. Дорослий має виважити міру в своєму розповіданні, щоб не перетворити дітей на пасивний об'єкт сприймання слів. Уміння дати дитині подумати – витончена складова педагогічної майстерності. Наприклад, особливим уроком мислення, уроком розвитку розуму є подорожі в природу. Але такими уроками зміцнення розумових сил дитини вони стають за умови, коли дитина має можливість послухати, прислухатися, подивитись і придивитися, відчути, щоб осмислити кожний яскравий образ, щоб навчитись переключати думку з наочного образу на «обробку» інформації про цей образ.

Перш ніж навчитись глибоко проникати в суть причинно-наслідкових зв'язків явищ навколишнього світу, людина повинна пройти в дитинстві період розумових вправ. Основою для цих вправ є живе сприймання, споглядання, спостереження, тобто бачення предметів і явищ.

В пізнавальній діяльності важливо усвідомлювати, що результат однаково залежить і від дитини і від дорослого. Є два суб'єкти навчання – дитина і дорослий. Численні цілі направлені

спостереження дають підстави стверджувати, що здебільшого тип суб'єкту пізнання визначають не генетичні особливості індивідуального розвитку чи особливості фізіології мозку. Схема ситуації розвитку за Д.Ельконіним має вигляд дитина – предмет – дорослий.

Педагогіка взаємодії дорослого з дитиною вимагає серйозної корекції. Учіння і навчання – це два різні процеси. Сьогодні найголовніше в їх розбіжності те, що навчання здійснює дорослий, а учіння (научіння) відбувається з дитиною. Традиційно склалось, що основна увага всіх педагогічних служб приділяється вдосконаленню навчання. Процес учіння був об'єктом уваги відносно вузького кола науковців психолого-педагогічної галузі. І результати їх пошукових досліджень в широкій педагогічній практиці і досі не задіяні. Це яскраво стверджують схеми аналізу різноманітних занять, де менш за все приділено уваги процесу пізнавальної діяльності окремої дитини.

Відомо, що дитина-дошкільник не просто засвоює запропоновані їй дорослими знання, вона приносить в сам процес свій власний досвід. Зміст власного досвіду взаємодіє з новою інформацією і в результаті народжуються нові здогадки, припущення, «нові знання». Ці є безцінний матеріал для активної мисленнєвої діяльності дитини і саме така діяльність виведе дитину на шлях усвідомлених суджень, міркувань, роздумів. В цьому полягає практичне вирішення ключового питання саморуку, само стимуляції, саморозвитку дитячого мислення на певних етапах розвитку дитини (Г.Костюк).

Таким способом життєзабезпечення дітей в умовах роботи дитячого садка і є технологія проектування психолого-педагогічної взаємодії дорослого з дитиною, адекватної природним силам малюка і націлених на формування особистості в єдності емоційних, особистісних поведінкових надбань. Особливу роль в цій технології відведено педагогові, його професійному вмінню не лише будувати стосунки з дітьми у форматі суб'єкт-суб'єктних відносин, а й бути при цьому мудрим спостерігачем за поведінкою кожного учасника, щиро захоплюватися найменшими ініціативними знахідками кожного проявляти оптимізм, життєрадісність у підтримці тих, хто потребує допомоги. Одне слово він має бути здатним створювати сприятливу атмосферу для самовиявлення кожного вихованця, радіти за нього, пробуджувати його уяву в пошуку власних підходів до розв'язання завдання.

Адже відомо, що лише досить небагатьом дітям активність притаманна просто від природи, до того ж сплески ініціативних дій часто дратують педагогів, вважають таку властивість дитини невихованістю, нестриманістю. Жорстка регламентація дитячої поведінки з боку дорослих, байдужість можуть доволі швидко не тільки обмежити можливості, а й бажання дитини діяти самостійно. Поступово малюк випадає, так би мовити, з процесу педагогічної взаємодії, щоразу віднаходячи іншу можливість для застосування власної активності. А окремі діти стають пасивними.

Вдало запропонований вихователем цікавий проект дає змогу вибудовувати суб'єкт-суб'єктні стосунки між учасниками процесу. Педагог з самого початку скеровує формат діалогу мислення і мовлення учасників. Важливим моментом є право дитини вибрати партнера в конкретній діяльності, зміст і спосіб дій для досягнення поставлених цілей. У такому разі діяльність набуває особистісної значущості для конкретного учасника. Організація педагогом обговорення окремих процесів в уявному плані теж вибудовується за вимогами культури розвивальної бесіди. Її мета - організувати дитячий досвід, дати кожному можливість озвучити свою думку, самостійно дібравши форму висловлювання. Педагог привчає дітей чути й осмислювати іншу точку зору, ставити її під сумнів і водночас переконливо доводити свою іншу оцінку, виходячи з власного досвіду.

Зрозуміло, що педагог має продумати основні запитання, а чи використає їх в реальному процесі, залежить і від дітей, і від майстерності дорослого, його вміння уловлювати хід думки кожного учасника діалогу. Обговорення усіма дітьми всього проекту в цілому, після чого кожен з них створює власний практичний план дій, що дає можливість сказати своє слово, висунути свою пропозицію. Осмислення проекту, моделювання «древа цілей» створює прекрасну ситуацію для широкого орієнтування кожної включеної в цей процес дитини в певному змістовому просторі. Це надзвичайно важливий етап для вихователя Він потребує особливої

майстерності: вміти дати повну свободу дитячій фантазії, лише непомітно стимулюючи активність окремих (словом тихим, жестом, усмішкою, жартом, здивуванням, сумнівом).

З одного боку, здавалося б, це зовсім не складно, адже педагог заздалегідь обмірковує проект й планує його реалізацію. Але саме тут ми і трапляється найбільше промахів, які знецінюють дієвість усієї технології.

До задуму проекту варто йти разом з дітьми, не поспішаючи. Їх важливо зацікавити ідеєю і дати час для вільного пошуку шляхів і способів реалізації задуму кожним учасником. Таке обговорення можна розтягнути на два-три рази, давши можливість вихованцям удома порадитися з близькими дорослими. Після цього їхні ідеї стають більш осмисленими. Як правило, автор ідеї відразу пропонує і конкретні кроки щодо її втілення в життя.

Інтерес до теми перетворює її на творче завдання: включається дитяча уява, спостерігається сплеск ініціативи. Діяльність дитини стає радісною і бажаною для неї. Здатність проявляти ініціативу в пошуку альтернативних способів розв'язання, нових цілей та проблем (при плануванні програми реалізації проекту), характер ініціативних дій дитини, варіативність рішень, об'єднання ініціатив дітей цілком залежить від майстерності вихователя. Адже спільні дії – це комунікативно-сміслові завдання, розв'язання якого є надто важливе для дитини. Уміння ставити питання, замислюватися, міркувати, сумніватися, сперечатися в діалозі з однолітками та дорослими, вміти чути іншого, зіставляти його думку зі своєю – безцінний досвід, якого набуває кожен в такій роботі групи. Ми прагнемо виховувати мислячий розум дитини. Зрозуміло, що тут йдеться не про сукупність знань, оскільки вони лише засіб, інструмент для роботи уяви, без якої аж ніяк не обійтися.

Дитина з розвинутою уявою легше долає егоцентризм, включається в ситуацію і бачить ніби з боку спосіб розв'язання. Тому уява і є універсальною здібністю, важливою властивістю свідомості.

Цей процес повільний, суто індивідуальний. Окремим дітям він дається важко, а часом і не всім під силу, - але його значення дуже важливо для саморозвитку, самовдосконалення.

Мисленнево-практичне експериментування в процесі обговорення проекту, обмін думками, вибір найкращої ідеї, об'єднання схожих дає дитині можливість побачити вже знайомі об'єкти в новому ракурсі, об'єднувати необ'єднане раніше, дивуючись своїм знахідкам, захоплюючись та дедалі активніше включаючись у процес діяльності. Неможливе стає можливим, фантазії працюють, взаємодіють і під мудрим керівництвом дорослого-партнера народжуються цілком реальні задуми. Сплеск емоцій: «Ми придумали!», «Ми зробили!», «Я спробую, хочу; буду; можу.»

Одне слово задіюються всі види діяльності, інтегруються змістові блоки, дитина включається в активний процес взаємодії, відчуває себе творцем цікавої справи.

Емоційне забарвлення всієї дитячої діяльності, поінформованість родин, їхня участь, у спільній справі, взаємодія різних спеціалістів дошкільного закладу забезпечують цілісність освітньо-культурного змісту, який діти освоюють. І як апофеоз - заключне свято, яке є вершиною творчої діяльності для кожного учасника(як свято врожаю для дорослих; як день міста; зустріч весни тощо).

Але найголовніше, що після такого орієнтування в проблемі більшість дітей набагато активніше працюють у ситуаціях різних діяльностей. Бажання оволодіти тією чи іншою технікою підсилюється саме через усвідомлення того, що це наближає до реалізації власної мрії. І якщо при цьому широко включаються всі види діяльності, це є оптимальним ґрунтом для розвитку творчої уяви дитини.

Вихователь тут має почути кожного, емоційно його підтримати навіть якщо пропозиція і не дуже вдала, допомагати дітям вибудовувати ланцюжок цікавих справ на шляху до досягнення обраної ними цілі.

За таких умов змінюється і ставлення дітей до діяльності. Сама атмосфера на заняттях радісна, по-дитячому весела, діти виконують самостійно обрану справу. Значно зростає ініціатива кожного. Діти вчаться розраховувати свої сили й долучатися до спільної справи.

Звичайно, успіх залежить від майстерності педагога, насамперед від його уміння, працюючи з усією групою бути партнером кожного. В атмосфері доброзичливої бесіди діти навчаються «разом думати»: чути того, хто висловлюється, й долучитися до почутої пропозиції,

якщо вона приймається. Так народжуються спільні задуми, а відтак - і малі об'єднання для реалізації задуманого. Все це позитивно позначається і на взаєминах дітей у повсякденному житті.

Одні діти вчаться проявляти активність, не боячись помилитися, висловлюючи власну думку. Інші привчаються співчувати слабшому, розуміти його, проявляють готовність поділитися з ним своїми вміннями, а порадіти за його успіх. І найважливіше, що ці поведінкові реакції проявлялись в тих ситуаціях, в яких раніше діти кепкували з невміння слабших, байдуже спостерігали за тим, якщо хтось поруч не зміг виконати завдання. Часом просто в присутності товариша могли легко сказати: «Він не вміє грати», «Ой, Сашко цього ніколи не зробить.»

Не секрет, що особливою прихильністю, популярністю зазвичай користуються ініціативні, розумово розвинені, з певними творчими здібностями, достатньо самостійні малюки. Вони успішні майже в усіх дитячих видах діяльності. Діти, яким не притаманні такі властивості, часто не користуються авторитетом у групі. Нерідко вони відчують негативне ставлення до себе, їх неохоче беруть у колективні ігри, та й зрештою вони й самі не проявляють ініціативи. Це пояснюється тим, що подеколи мали негативний досвід відмови у партнерстві в творчих розвагах. Діти, які пасивно миряться з таким місцем у колективі, відбувають тяжку повинність ходити до дитячого садка, або ж готові «служити» кожному, хто запросить до гри. Ось тоді і відбувається те, на що так справедливо наголошував О.Запорожець, коли в зовні пристойних подіях складаються аморальні взаємини, де одна дитина «експлуатує» іншу. («Принеси свою ляльку, тоді гратиму з тобою.») «Даси мені свою машину, візьму у нашу команду.») І справді, діти не сваряться, педагог нічого не помічає. А вдумливо спостерігати за вільними іграми дітей ми, на жаль, не звикли. Реагуємо лише на суперечки.

Зрозуміло, запровадження такого формату життєзабезпечення в умовах дитячого садка передбачає гуманно-педагогічне мислення самого педагога. Це є стрижневим питанням гуманно-особистісного підходу до дитини. В його основі - віра в можливості дитини, розкриття в ній самобутньої природи, повага та утвердження її особистості, пошук шляхів спрямування її на служіння добру і справедливості. Цим і керується педагог, вибудовуючи в процесі активного спілкування з дітьми ланцюжок проблемних завдань для реалізації задуманого проекту.

В основі проголошеного підходу має бути смислове навантаження дорослого проникати у внутрішній світ дитини, бачити в ній неповторну індивідуальність з усім спектром притаманних якостей і властивостей та будувати на їхній основі виховні стратегії. Зрозуміло, реалізація такого підходу потребує певної професійної майстерності, глибокого розуміння законів дитинства, того, яка властивість душі дитини складається в той чи інший віковий період. Загострюється почуття відповідальності на тлі ентузіазму експериментування з дітьми. Все це, звичайно, дуже не просто.

Але стаючи свідками безмежної радості кожної окремої дитини на шляху власного «хочу», «можу», «буду», спостерігаючи, як працює думка-фантазія вихованців, як радіє дитяча душа і як це виражається в мовленні, сплітаючись у словесний віночок, наші педагоги вже не можуть працювати по-іншому.

Результати першої апробації.

Так уже склалися умови, що першими почали перебудовувати свої стосунки з дітьми вихователі старших груп. Тут спрацювала більш гостра відповідальність за готовність кожного вихованця до шкільного життя і контакти з батьками у цих групах саме з цієї ж причини стали ближчими й змістовнішими. У зв'язку з цим посилилась увага до консультацій психолога, зросла зацікавленість у змінах, які започатковувалися в садку. Таким чином у цих групах найшвидше було впроваджено новий формат взаємин дорослих з дітьми. І свої рекомендації ми представили саме у вигляді завдання оптимізації підготовки дітей до шкільного учіння. Не змінюючи налаштованість на підготовку до школи, ми лише якісно змінили її смислове навантаження.

Виробили спільне розуміння вихідних позицій. Визначаючи готовність дітей до шкільного учіння, вважали за доцільне насамперед діагностувати рівень дошкільної, а не шкільної психологічної зрілості. Цілком зрозуміло: лише зрілий дошкільник здатен до

соціальної адаптації та адекватного входження в навчальну діяльність школяра. Найперше завдання тут - грамотно визначити зміст поняття дошкільна зрілість (в психологічному і фізіологічному сенсі). Його психологи визначають як цілісний психічний стан дошкільника з оптимальним рівнем розвитку якісних новоутворень, для яких є сенситивним дошкільний період. Основні серед них такі:

- Розвиток творчої сюжетно-рольової гри.
- Сформовані соціальні емоції, здатність до емоційної децентрації: вміння стати на позицію іншого, відчуття настрою, здатність відгукнутися на переживання співчуттям, співучастю.
- Розвинута увага.
- Достатній рівень наочно-образного мислення, комунікативно-мовленнєві здібності.
- Адекватна самооцінка.

Вступ дитини до школи означає для неї перехід до нового за змістом життя – навчальної діяльності, отже, потребує відповідних змін у свідомості, ставленні до навколишнього світу, до інших людей і до самої себе. Усім ходом освітньо-виховного процесу в дошкільному закладі свідомість дитини має бути підготовлена до сприйняття учіння як соціально значущої діяльності, такої ж важливої, як праця дорослих.

Перехід дитини до школи не варто розглядати просто як зміну ігор і занять у дитячому садку на серйозну роботу на уроці необхідність виконувати домашні завдання. Це - початок нового етапу життєвого шляху. Змінюється спосіб життя, турботи та інтереси дитини, її діяльності, взаємини з людьми, що оточують, її самопочуття в новому колективі однолітків і, зрештою, власна соціальна позиція. Нове життя вимагає точного й постійного дотримання певною мірою жорсткого порядку в часі, використання й збереження речей теж в певному порядку. Сама нова провідна діяльність теж регламентована: писати треба тільки ті знаки, і тільки в тому місці, і у послідовності, які диктує вчитель. Шкільному життю має підпорядкуватися весь час дитини, весь новий режим дня. Різко змінюється мікроклімат, зміст і характер взаємин дитини з оточенням: близькими дорослими, новими товаришами по парті, дорослими в школі.

Усі ці нові деталі життя природно змінюють і ставлення дитини до себе: відбувається поступове усвідомлення нових обов'язків, нових прав, нового статусу «я-школяр» - як перший крок до шкільної зрілості. Місія дорослих у підготовці малюків до шкільного життя полягає в пробудженні й спрямуванні саморуку, саморозвитку, самостійної діяльності дитини, її пізнавальної активності, творчої ініціативи у розв'язанні як життєвих, так і спеціально створених дорослим ситуацій. У дошкільному дитинстві пізнавальний інтерес виникає й розвивається не сам собою, а лише за умови спілкування з близькими дорослими, які і є прикладом для наслідування.

Ми спрямували нашу увагу на створення умов для розвитку індивідуальної своєрідності особистісного потенціалу кожної дитини в дошкільному дитинстві.

Зрозуміло, що й з батьками переважно працювали індивідуально, що, як виявилось і зручно й ефективно.

Найперше, що виявилось в індивідуальних бесідах, було те, що в більшості батьків уже цілком сформувався вимріяний образ «завтра» власної дитини причому здебільшого без урахування її здатностей, індивідуальних особливостей, властивостей, уподобань тощо. Переважає образ дитини, яка не завдає особливих турбот: може, годинами сама себе зайняти, не набридає запитаннями чи зайвою активністю. Це й визначає спрямування зусиль батьків у формуванні дитячої особистості. Виявилось, що у близьких дорослих були дуже куці уявлення про власну дитину: як зустрічає нову для себе ситуацію; як приймає пізнавальну задачу; як проявляється її активність у групі; за яким принципом добирає друзів; як поводить у конфліктних ситуаціях; які мультики, які казки любить. Все це, на жаль, лишалось поза увагою батьків!

Водночас проведення кількох індивідуальних зустрічей з батьками та їхньою дитиною з метою наочної демонстрації можливостей та індивідуальних особливостей малюка було досить, щоб дорослі змінювали власні позиції з довірою сприймаючи наші поради. Тут у пригоді

конкретні рекомендації щодо того, як спонукати дитину до проявів особистісної активності, ініціативи в умовах сім'ї.

Для прогнозування процесу педагогічної взаємодії вихователя з групою дітей, як правильного вибору педагогом методів та прийомів індивідуальної та групової роботи, організації оптимального розвивального середовища потрібні були відомості про індивідуальну готовність дітей до роботи в рамках конкретної теми. Таким чином, відбулася переорієнтація уваги педагога з виконання програми, коли добиралися теми занять, програмовий зміст і під них добирались види діяльності, методи і прийоми, - на індивідуальність дитини, її обізнаність, компетентність та здатність активно розв'язувати ті чи інші задачі.

Педагоги ніби нарешті побачили, що діти – живі носії власної «програми», і в кожного вона своя, водночас і схожа і не схожа на інші. Легко пригадалися знання з психології: специфіка дошкільного віку полягає в тому, що всі психічні процеси дуже рухливі й пластичні, а розвиток потенційних можливостей дитини переважно залежить від того, які умови для цього розвитку створюють їй педагоги і батьки. Обачніше стали вживати поняттям здібності в характеристиці дошкільника. Близьким стало поняття «зони найближчого розвитку» (Л.Виготський), а відтак у вжиток ввійшло поняття «схильності» як основа подальшого розвитку здібностей. Життя переконало вихователів: будь-яке досягнення дитини на певному етапі її розвитку є проміжним і слугує підставою для вибору дорослим методів і технологій для індивідуальної роботи.

Водночас зрозумілою вихователям стала і позиція нашого підходу, за якою виховний процес у дошкільному віці має цілісний характер, а його розподіл в програмі на предметні підрозділи суто умовний. Остаточо утвердилося і ставлення до програми не як до самоцілі, а як до засобу оптимального життєзабезпечення з метою розвитку особистісного потенціалу дитини. Актуалізувалося розуміння відповідальності за розвиток кожної окремої дитини.

Активно запрацювала психолого-методична служба

Затребуваними стали знання з проблеми індивідуалізації виховного процесу. Тепер уже на пропозицію педагогів було проведено цілий цикл консультацій, ділових ігор, майстер-класів та інших практичних заходів, з підвищення педагогічної майстерності вихователя. Відмітною рисою цих занять було те, що педагоги щоразу наводили конкретні приклади з реального життя групи й зацікавлено ставилися до аналізу колізій.

Вагомою стала роль психологічної служби в дошкільному закладі. Було проаналізовано й переоцінено і систему роботи з батьками. Заради об'єктивності відзначимо, що спочатку мали місце і розгубленість, і безпорадність. В кожній групі було виявлено цілу низку конкретних проблем. З допомогою психолого-методичного блоку спробували їх систематизувати та виділити окремо те, що стосується індивідуальності окремої дитини, остворити так званий психологічний портрет групи, який і став основою для побудови освітньо-виховного процесу.

Педагоги тепер по-новому осмислювали основні закони дитинства, створюючи умови для реалізації особистісного потенціалу кожної дитини. Загострилося почуття відповідальності за дотримання заповіді «не нашкодити», «не прогаяти можливості». У своїй роботі з дітьми педагоги почали орієнтуватися на узагальнений «віковий портрет» дитини. Відставання малюка від такої характеристики є сигналом для проведення індивідуальної роботи з метою вирівнювання відставання. Це, як правило, були тренування у формі виконання дидактичних вправ відповідного змісту. Така практика давала певні результати: дитини освоювала «штампи» виконання програмових завдань, і це влаштувало і дорослих.

Одне лише непокоїло вихователя – ці діти не ставали активнішим, не вдавалося пробудити їхню допитливість, інтерес до пропонованих ситуацій чи подій. На колективних заняттях такі діти підкорялися лише вказівкам педагога. Переконувати дорослих у тому, що цю ситуацію необхідно змінити не доводилося. Отже, треба було поновити в пам'яті основні закономірності розвитку дитини та індивідуальні шляхи їх виявлення.

Саме життя повернуло педагога до усвідомлення значення спостереження для успішної роботи з дітьми. З'явилася потреба спеціально фіксувати свої візуальні картини, замислюватися над ними і в результаті адаптувати власну тактику взаємин з окремими дітьми відповідно до їхніх індивідуальних особливостей. Зрозуміло все було зовсім не просто. Давалася визнаки закономірність зміни динамічного стереотипу, також досить індивідуалізований процес. Організація і моніторинг процесу творчого професійного вдосконалення кожного окремого педагога і було основним завданням керівництва та психолого-методичного блоку дошкільного закладу.

Для старших дошкільників характерним є позаситуативно-особистісне спілкування як вища форма комунікативної діяльності в дошкільному дитинстві (М.Лісіна). І спрямовано воно на пізнання не предметного оточення, не речей, а соціального світу людей. Це проявляється у прагненні дитини до взаєморозуміння та співпереживання з дорослими. Такі взаємини забезпечують можливість керуватися поглядами і оцінками дорослих у власній поведінці. Виходячи з цієї закономірності розвитку ми й спрямували спілкування дорослих з дітьми так, щоб вихователь мав можливість по кілька разів на день поспілкуватися з кожною дитиною окремо в індивідуальному форматі. Йдеться не про випадкові контакти з того чи іншого приводу, а про спеціально продумані так звані міні-заняття, об'єднані актуальним на даний момент педагогічним завданням і суто індивідуальні за форматом, характером взаємин і тривалістю

Головна особливість таких занять те, що вони ставлять розвивальну, а не корекційну мету. Адже маємо забезпечити можливості для оптимального розвитку особистісного потенціалу кожної дитини.

Вихователь уже в перший рік роботи з групою дітей розуміє, що кожна конкретна дитина хоч чимось та не вписується в рамки закономірностей розвитку, й уже на цьому етапі чітко вимальовується індивідуальний портрет кожного з усіма важливими лише йому притаманними «фішками». І саме в старшому дошкільному віці на допомогу нам і спрацьовує нова закономірність розвитку, коли і дитина по-особливому тягнеться до дорослого, що й дає додаткову можливість реалізувати закладені в кожному малюкові потенції.

За таких партнерських взаємин дорослий дістає можливість ефективно впливати на становлення ціннісних орієнтацій дитини у спілкуванні з оточенням. І це - найкращий спосіб розвивального впливу на афективно-потребову сферу дитячої особистості. Суб'єкт-суб'єктні взаємини при органічному емоційному забарвленні особливо цінні для закріплення адекватної самооцінки кожної дитини, зокрема її здатності робити самоаналіз та самоконтроль власних дій, вчинків і результатів діяльності.

Так крок за кроком формується відкритість до світу людей, закріплюються навички соціальної поведінки, усвідомлюються ставлення до себе як до особистості самостійної і вільної, а водночас і усвідомлюються власні обов'язки в контексті взаємин з іншими людьми: проявляти співчуття, співпереживання, робити добро.

Найважливіше, що такий стиль взаємин націлений на те, щоб заохочувати, а не примушувати дитину, стимулювати її активність, пробуджувати активно-пізнавальне ставлення до навколишньої дійсності. Це передусім стосується дітей, малоактивних, із зниженими пізнавальними мотивами діяльності, сором'язливих тривожних тощо.

Позиція дорослих ґрунтується на переконанні: бажання пізнавати нове притаманне кожній дитині, лише проявляється воно в суто індивідуальній формі. Міра цього прояву залежить від особливостей соціальної ситуації розвитку дитини. І якщо в перші роки свого життя вона не отримує необхідного їй спілкування з близькими дорослими, які б задовольняли, стимулювали її пізнавальну потребу, ця потреба згасає в зародку й лишається нерозвиненою, але зовсім не зникає. Наше завдання - пробудити цей зародок до життя, підтримати його, а головне - дати дитині відчуття насолоди від самої себе, своїх здобутків, нових можливостей і бажання повторити це знову і знову.

Дитина стає суб'єктом діяльності: може, хоче і обов'язково рухатиметься вперед. Основний принцип у такій діяльності - те, що ми реалізуємо ігрові мотиви - бажання виграти. Таке бажання є у кожної дитини. Проте в колективних формах діяльності його власне

реалізують активні лише діти. Решта: хто не встиг; хто не зрозумів завдання; хто не готовий інформативно тощо. І якщо не змінювати стиль комунікативної діяльності, досить велика група дітей досягнувши старшого дошкільного віку, вже й «не прагне виграти», і навіть тоді, коли цілком спроможна, діє за стереотипом. І лише в індивідуальних суб'єкт-суб'єктних стосунках, дорослому вдається пробудити такий близький дитині мотив - бажання виграти. При цьому дорослий цілеспрямовано підсилює емоційне задоволення від перемоги, щоб дитина захотіла його відчувати ще й ще.

Педагог відстежує цей процес, поступово вводячи дитину в діяльність малої групи, яка зацікавлює її, тож увага малюка вже сконцентровується не на мотиві «виграти», а на самій діяльності, із завданням якої вона цілком здатна впоратися. Так поступово зароджуються пізнавальні мотиви навіть у того, хто ще вчора був «інтелектуально пасивним».

Варто підкреслити таку важливу річ: особистісне, суб'єкт-суб'єктне спілкування дає змогу тонко відчувати стартовий рівень можливостей кожного, його характер та дібрати саме адекватні і зміст, і формат ігрової взаємодії з кожною дитиною.

Це, в свою чергу, допомагає грамотно регулювати успіх та поразки дитини, щоб постійно підтримувати в ній бажання працювати: обережно допомогти спокійно проаналізувати власні помилки, спонукати шукати шляхи їх виправлення. І все це без негативних емоцій, за цілковитою довірою між дитиною і дорослим. Так виробляється адекватна самооцінка, дитина нормально сприймає зауваження дорослого і вже може працювати в групових умовах.

За таких умов серед «інтелектуально пасивних» виявляються діти цілком розвинені інтелектуально, але просто «мовчуни», що, власне, і дало підставу зарахувати їх до пасивних. Саме довірчі суб'єкт-суб'єктні стосунки розкрили секрет поведінки дітей емоційно чутливих до оцінок людей, що оточують, особливо близьких. Їхній досвід спілкування був насичений різними, з позиції дорослих цілком нормальними й заслуженими санкціями, які залишили глибокий слід і зумовили вироблення дитиною захисної поведінки – не втручатися ні у що, що емоційно не зачіпає. Іноді й нам здавалося, що дитина педагогічно занедбана. Але поступово її емоційний стан поліпшувався, вона почала активніше включатись у діалог, і ми зрозуміли: причина не в обмеженості розвитку, а в емоційному дискомфорті, страху чи тривожності за можливі промахи й відповідну негативну реакцію дорослого.

В окремих випадках такої дитині досить тривалий час був потрібний емоційний захист вихователя, його підтримка й допомога. А нагородою за це була особлива довіра дитини, сплеск її творчої активності, веселий, мажорний настрій. І навіть з таких неактивних мовчунів були зрештою лідери, переможці в багатьох конкурсах, виставках робіт. І це лише за рік суб'єкт-суб'єктних стосунків в колективі дитячого садка, а також взаємодії з родиною з метою корекції взаємин з малюком у сім'ї.

Підсумкове обстеження вихованців перед випуском до школи виявило, окрім всього іншого, й позитивні зміни, які відбулись у дітях в характеристиці типу суб'єктності. Вихідна мало диференційована картина із загальною позицією «Я хороший» змінилася більш реалістичними характеристиками своїх можливостей у значущій для дітей діяльності.

Оптимальне наповнення дитячого життя ігровою діяльністю (в різних видах і формах) значно підвищило рівень оволодіння символічною функцією. Індивідуальний досвід кожної окремої дитини в творчій грі, де все може бути всім і дає дитині таке потрібне відчуття свободи, яке сприяє підвищенню активності дітей, ініціативності в ситуаціях вибору способу дій чи власної ролі в реальному процесі діяльності.

Зрозуміло, ми ще не домоглися значущих якісних результатів у самотійному розв'язанні, скажімо, пізнавальних задач, у частини дітей з числа пізнавально-пасивних з низьким рівнем сформованості самотійності. Але в більшості й цих дітей помітно змінилося ставлення до самих завдань, з'явилося бажання працювати.

Відчуття власної неспроможності, яке раніше сковувало дитину, змінилося на особливе ставлення до вихователя, бажання співпрацювати з ним задля власного успіху. Навіть на перших порах відчувається зайва потреба в опіці: дуже вже хочеться малюкові досягти успіху. Поступово змінюється ставлення до власних промахів, усвідомлюється власна неготовність до певної діяльності. Проте дитина не уникає цієї діяльності, а намагається триматися дітей, які зазвичай успішні, повторює за ними їхні дії, прагне бути поруч. Якщо дорослий вчасно

приходить на допомогу, вміло стимулює самостійні дії дитини, навчіння дає емоційно виразні результати. Це - хороший початок на шляху до вироблення адекватної самооцінки, підвищення активності для старших дошкільнят, яких донедавна відносили до стабільно пасивних.

Великі надії в роботі з цими дітьми мали на допомогу сім'ї, тож провели просвітницьку підготовчу роботу в індивідуальному форматі. Впродовж року систематично проводили консультації з батьками кожної дитини, спеціально розробляли домашні завдання з відповідною інструкцією щодо поведінки дорослого для спільного виконання (придумати загадку про улюблену іграшку; дібрати прислів'я про працю й пояснити його зміст; придумати розповідь на теми «Моя відпустка», «На гостині у бабусі» тощо). Відзначимо: така співпраця в родинному колі давала гарні результати. Педагог у дитсадку схвально оцінював, підтримував і вдало включав дитячі надбання в процес колективної діяльності в групі. У поведінці дітей зовсім зникли прояви фрустрації і стресу, поступово зростала самоповага дитини, крок за кроком стаючи регулятивним чинником у реалізації пробудженої потреби в самоповазі, й позитивному самосприйнятті.

Ми розуміли, що це ще не переконлива перемога, а лише стартовий майданчик для дитини, з якого вона ще певний час за підтримки дорослого, але щоразу самостійніше та впевненіше сходитиме драбинкою саморозвитку.

Суб'єкт-суб'єктні взаємини дорослого з дитиною саме в перші роки життя мають розвивальний, облагороджувальний вплив на становлення особистості як потенційно духовної істоти. З перших кроків входження в колективні стосунки у дитини формується уміння, бажання і, зрештою, потреба слухати й чути іншого, чогось навчатися, переймати те, що зацікавило. Спілкування сприяє творчій активності, дії друзів спонукають до власних. Можливо, спершу це просте наслідування, але поступово дитина захоплюється і починає співпрацювати, вносячи свій власний внесок у розв'язання проблеми. Це дає особливе відчуття задоволення, гордості за себе. Якщо такий початок сходження на доріжку само активності, саморозвитку відбувся, дорослий має лише емоційно підтримати вихованця і продовжувати педагогічно грамотний його супровід по сходинками розвитку.

Організація педагогічного процесу за принципами суб'єкт-суб'єктної взаємодії окрім того, що дає кожній дитині можливість усвідомити себе як особистість, як суб'єкта діяльності, що вільно висловлює свою суб'єктивну позицію, може здійснювати вибір, який приймають інші. Водночас формується усвідомлення того, що кожен є членом особливої спільноти, як передумова вміння діяти у команді. Це відчуття породжує прояви гуманістичних відносин у процесі діяльності, а зрештою, і поза нею, в щоденному спілкуванні.

Наша практика переконливо засвідчує, що такий формат життєзабезпечення в групі дитячого садка і є прекрасним живильним ґрунтом для становлення підвалин таких особистісних рис, як доброта, справедливість, співчутливість, доброзичливість, щирість, толерантність, правдивість. Насамперед наші діти, ділячись своїми враженнями від прожитого дня чи якогось періоду дедалі частіше вживали оцінні судження типу «ми вибрали найкращі наші задумки, Оксанчина виявилася найцікавішою, вона й бригадиром буде», «і в мене вийшла годівничка, мені Сергій допоміг, я сам так ще не вмію». Творчу ініціативу проявляли і «мовчуни», і «скромняги», тобто всі діти

піддавались загальному настрою, коли кожен хотів внести власну пропозицію.

Проводяючи дітей до школи, ми провели з кожною родиною консультацію, в якій давали прогноз щодо адаптації дитини до шкільного життя, можливі труднощі і поради дорослим, як допомогти дітям ці труднощі здолати..

Аналізу роботи старшої групи за рік став предметом обговорення на педагогічному зібранні. Це допомогло педагогам глибше усвідомити запропонований нами формат життєзабезпечення групи дитячого колективу садка. Вийшла щира відверта розмова, її учасники відверто ділилися своїми сумнівами, побоюваннями, власними проблемами. Спільним для всіх було переконання – ми на правильному шляху, всіх по-справжньому здивували діти своєю безпосередньою відкритістю та готовністю активно співпрацювати з дорослим. Навіть найменш активні вихованці висловлювали впевненість у своїй здатності досягти мети, а головне – те, що вони відчували справжнє задоволення від своєї участі й від досягнутого результату діяльності. Позитивно налаштовані діти і на учіння. І хоч не все у них виходить, та

активність самого бажання дає підстави сподіватися, що все буде гаразд. Пробуджений смак до самовдосконалення допоможе дитині без проблем увійти в шкільне життя. Психолог націлював батьків таких дітей на грамотну співпрацю з дитиною і вчителем у період шкільної адаптації.

НАШІ ПЕРШІ УРОКИ

З першими позитивними враженнями від переходу до життєзабезпечення групи в новому форматі вихователі на новому рівні усвідомлювали і ряд реалій власної професійної діяльності. Так, життя з кожним днем наочно підтверджувало, що кожна дитина неповторна, якщо створити умови для її розвитку, то обов'язково «пробудяться» її індивідуальні джерела активності, малюк діставатиме задоволення від власної спроможності досягати успіху. І цей започаткований процес становлення здібностей, закладений у кожній дитині від природи, потребує грамотного супроводу з боку дорослого-наставника. І зробити це зовсім не просто в колективі, в якому щонайменше 20-25 дітей. Як створити щоразу успішні можливості для кожного, щоб не просто навчити дитину чогось, а саме допомогти їй розкрити і реалізувати свої здібності, викликати бажання більше знати і діяти самостійно, а відтак зацікавити її творити саму себе

Ніби і раніше таке завдання було серед найважливіших але, зовсім не усвідомлювався його сенс, винятково індивідуальний спосіб реалізації. Виявилось, що не так просто домогтись, щоб кожна дитина активно включилася в обговорення проблеми. Адже у педагогів у виробився міцний стереотип відразу реагувати на ту відповідь, яку він хоче почути. Схвальна оцінка такої відповіді в інших дітей відбивала охоту висловлювати власні думки. До того ж вихователь не звик просто вислуховувати роздуми окремих дітей. Поза увагою лишалася реакція дитини на оцінку вихователя: не отримавши схвальної емоційної підтримки, а ще й відчувши невдоволення своєю відповіддю, дитина просто замовкала і мовчки спостерігала далі за ходом подій. Дуже швидко такі чутливі до оцінки дорослого діти ставали обережними у прояві ініціативи.

Мав пройти певний час, щоб вихователі змінили тактику відкритої бесіди з дітьми, відпрацювали прийоми створення атмосфери, яка б заохочувала до активної участі в розмові. Дорослий має прагнути допомогти дітям правильно включатись у роздуми з теми, зрозуміти саму проблему, не поспішати «вистрибувати» з відповіддю, а добре подумати, пригадати потрібне з досвіду і лише тоді висловлювати думку. Важливо привчати малюків ще й чути один одного, підхоплювати й доповнювати думку товариша. Це не освоюється за один раз, тут слід «набити руку». І справа ця дуже захоплива і цікава. Педагог зробить для себе приємне відкриття, дізнавшись, як можуть та вміють оригінально мислити його вихованці, яка в них багата уява, які складні лабіринти міркувань. Лише варто навчитися терпляче й зацікавлено слухати, не збиваючи, а стимулюючи дитину.

Довелося здолати і ще один бар'єр. Вихователь звик заздалегідь собі планувати на ранкове заняття цілу програму дій. А тут, давши свободу дітям, устигли лише обговорити тему, вибрати з неї цікаві задачі, намітити всілякі задумки. Відчувши, наскільки такий формат взаємодії з дітьми більш значущий для дітей, педагоги не приховували свого здивування й захоплення тим, як багато ще нерозкритого таїться в кожному малюку і як цікаво й приємно спостерігати за поступовим розгортанням «Я» дитини у своєрідній неповторній формі та змісті. «Хоч і важко переходити на новий формат, але значно цікавіше. І не лише дітям, а й мені доводиться постійно думати, шукати безліч здавалося дрібниць, щоб підтримати активність вихованців. У мене тепер дещо інша роль. Лише тепер я збагнула, що означає вислів «Дитина замовляє розвиток!» А я ж це замовлення маю забезпечити. І в мене водночас таких «замовлень» - ціла група. Треба ставати майстром високої проби», - ці слова педагога підтримала більшість учасників нашої творчої групи, з якими ми пройшли шлях осмислення життєзабезпечення групи дитячого садка за принципом гуманного особистісно орієнтованого підходу до дитини.

Вихователь побачив по-іншому своїх дітей. Найперше спрацювало те, як більшість дітей зреагувала на ситуації, коли самі вибирали собі завдання. Перший сплеск активності дещо шокував педагога: діти «вистрибували» не замислюючись над власним висловлюванням, не чули одне одного, відволікались від головного тощо. Але дуже швидко процес колективної розмови ввійшов у нормальне русло і діти відчули нове до себе ставлення як до рівноправних

партнерів вихователя. Спочатку це було помітно в поведінці активних дітей, але крок за кроком педагог заохочував і всіх інших. Непомітно, делікатно допомагав кожному включитись в загальний процес обговорення, емоційно щедро оцінював ініціативні самостійні кроки, «не помічав» промахів, підказуючи правильний напрямок тощо.

На педагогів справляло враження те, як загорались у вихованців очі від очікування спільної діяльності, де вони були головними учасниками. Не обійшли ці приємні враження і більшість батьків, яким їхні сини і доньки захоплено розповідали, що відбувається в групі: ділилися власними задумками, просили поради-допомоги, а часом просто наполягали на активній участі батьків у розв'язанні їхніх проблем.

Вихователі мудро використали позитивні зміни у настроях батьків. Щоб домогтися однозначного розуміння змін у роботу з дітьми, були проведені індивідуальні консультації з кожною мамою окремо. Схвальний відгук батьків, їхня підтримка остаточно закріпили віру педагога в успіх нашого проекту «Радість розвитку».

Так поступово ми допомогли педагогам усвідомити, який же розвиток «замовляє» кожен окремий малюк і які умови маємо для цього створити, що для кожної дитини є розвивальною ситуацією і як навчитись моделювати їх, підлаштовуючись під можливість конкретної дитини. По-новому стали користуватись посібником «Плануємо залюбки», керуючись не, так би мовити, вимогами програми, а сьогоденними потребами дітей, їх задумками і можливостями. Кожна група зажила творчим життям.

Зрозуміло, з'явилося чимало проблем. Головною з них стала проблема узгодження діяльності вихователів групи з муз керівниками, керівником ізостудії, інструктором басейну, психологом і методистом. Якщо до цього кожен керувався власним розділом програми, то тепер кожна група на певний короткий відрізок часу (відповідно до тривалості конкретного проекту) мала власну програму дій (дерево цілей, яке створили діти). І дорослі мали зробити реалізацію цих цілей по-справжньому творчим процесом. Усім доводилося ламати власні стереотипи діяльності. Дорослі вчилися відмовитися від фіксування індивідуальних слабкостей, вад вдачі окремої дитини. Спрямовуючи натомість зусилля на пошук позитивних моментів в поведінці кожного, на підтримку малюків, забезпечення їх душевного комфорту як провідної умови актуалізації особистісного потенціалу гармонійного розвитку.

Одне слово, педагоги по-новому осмислювали своє ставлення до дитини як до цінності, визнання її права на розвиток та реалізацію природних здібностей. Природно, що спершу це не всім припало до душі. Довелося замислитись над давно завченим гаслом: «Ми реалізуємо особистісно орієнтований підхід!». Чи ж насправді його реалізуємо? Підтримкою, стимулом і нагородою для педагогів були діти, сплеск їх творчої ініціативи, їхня мудрість, талант залучати своїх близьких та абсолютна «невтомлюваність». Діти відчували смак саморозвитку, у них пробудилася віра в своє «хочу, можу буду» і бажання діяти самостійно для підтвердження цієї віри.

З'являється перше осмислення «МИ» і свого конкретного місця в оточенні, усвідомлення власних ресурсів у спільній діяльності. Відчуття довіри до себе з боку дорослих (а це, як відомо, базова потреба дитини) стає дієвим джерелом надії «Я зможу! Я буду!», відчуття захищеності і власної значущості. Так зароджується почуття власної гідності. Все частіше з'являлось задоволення самим собою, своєю участю в конкретній ситуації співжиття, своїми друзями. І чи не вперше педагоги замислилися над тим, що закладення цього фундаменту універсальних властивостей людської особистості, які, власне, і зроблять людину людиною, і є найважливішим нашим завданням. Адже від цих перших усвідомлених переживань і відчуттів залежить весь цілісний образ внутрішньо гармонійної картини світу і шлях особистісного зростання дитини.

Саме в ці перші роки життя дитина потребує найбільшої любові та підтримки дорослих. Це чи не найголовніша умова повноцінного особистісного зростання малюка. Адже домінуюча потреба дитини полягає у схваленні те позитивному емоційному прийнятті. І саме з позитивного ставлення близьких дорослих, їхніх емоційних оцінних суджень поступово формується образ «Я» і вся система ціннісних орієнтацій, які й слугуватимуть дороговказом на шляху самоствердження.

Пропонуємо окремі записи-фотографії практичної реалізації технології психолого-педагогічного проектування взаємодії дорослого з дитиною в умовах життя групи дитячого садка.

Казковий, фантастичний і чарівний світ української художниці Марії Приймаченко

Проект ДНЗ №4 «Сонечко», м. Новоград-Волинського

*Ідей, цікавих відкриттів
Я від дітей завжди чекаю.
Люблю своїх я малюків,
Не я їх, а вони мене навчають.*

Лідія Башинська

Щоденник вихователя

День перший

...Вкотре готуючись до заздалегідь спланованої теми, яка мала стати предметом вивчення моїми вихованцями, й гадки не мала, що можу іншими очима подивитись на роботу педагога.

Але одного дня все змінилося, і мій Світ перевернувся з ніг на голову. І нібито нічого й не сталося, просто Миколка приніс аркуш якогось календаря і так просто запитав «що це»? Уважно роздивившись, я відповіла йому, що це картина художниці Марії Приймаченко. «А як вона називається?» - не відставало від мене хлоп'я. Я прочитала підпис під репродукцією: «Мавпа виростила ріпку 1000 кг».

Здивуванню юного слідопита не було меж: «Хіба такі мавпи бувають? Це на якогось собаку схоже! А ще художниця називається! Скільки їй років, що вона так малює? А ще є в неї картини?», - під зливою запитань я навіть розгубилася. Навколо нас почали збиратися діти, кожному кортіло подивитись на чудернацьку мавпу. Дехто почав навіть глузувати і сміятись (так часто буває: один почне, а інші, як папужки, повторюють).

І тоді я сказала, що художники бувають різні, і по-різному кожний з них малює світ, який бачить. Головне, що побачити і почути навколо себе і зробити так, щоб твоя фантазія давала радість людям і задоволення їм самим. «Ви ж нічого не знаєте про цю художницю. Хто вона, звідки, які в неї картини. А вже смієтесь», - додала я.

- А ви щось знаєте про неї? - запитала Діаночка.

- І я не так багато знаю, на жаль, - зізналась я. Але завдяки Миколці тепер не зможу заснути, доки не дізнаюся про Марію Приймаченко все-все-все.

Діти мовчали. Це було для них дивним: їхній вихователь чогось не знає! Вона ж завжди розповідала стільки цікавого на заняттях, і на прогулянці, і перед сном, зізнавалась, що чогось не знає. Буває ж таке...

Дениско запитав, де ж я збираюсь шукати матеріал. Відповіла, що у журналах, може розпитаю у наших вихователів. «А вони хіба знають?» - засумнівався хлопчак. - Підійду до Марії Степанівни (це – вихователь образотворчої діяльності), вона, напевно, знає, - заспокоїла я.

- Може в Інтернеті пошукати? Мій тато завжди там усе шукає, - підказав Назарчик. Я подякувала за підказку, але призналась, що Інтернету у мене вдома немає.

- А в нас є, - вигукнув Дениско. Я попрошу тата, він знайде про Марію Приймаченко, без проблем, - запропонував хлопчик. Назар ревниво пробубонів, що це ж

З цієї картини «Мавпа виростила ріпку 1000 кг» все і почалось...

він першим запропонував пошукати в комп'ютері. Я заспокоїла хлопців, сказавши, що чим більше людей підключаться до нашого пошуку, тим кращим буде результат.

І тут Маринка звертається до Миколки: «А де ти взяв цю картину, в тебе ще є? Може на інших аркушах щось написано»? Миколка відповів, що знайшов вдома тільки один аркуш, а де решта, він не знає. Але пообіцяв, що запитає у мами. про А ще згадав, що його тітка працює в книжковому магазині, може вона щось знає про художницю.

Тут діти пригадали, що Женя якось розповідала, що бабуся записала її до дитячої бібліотеки, і зразу дали їй завдання для пошуку. Оксанка підказала, що колись вони з мамою ходили до музею Лесі Українки і там були виставлені картини, («Може там знають про Марію Приймаченко?»).

А потім увага знову повернулася до малюнка.

- Прикольна мавпа, - зробив висновок Андрійко. – Я таку теж зможу намалювати. Дітвора підняла його на сміх, Вікуся ще й присоромила: «хвалько». А Андрійко, почервонівши, продовжував: «Чого ви, ось піду до Марії Степанівни, і вона навчить мене. А ще й вірша напишу до своєї картини. Буду художнім поетом» Його ідея припала до душі багатьом: «Ми теж підемо до Марії Степанівни, і навчимося малювати не тільки мавпу, а й інших звірів». А Яночка додала, - «Мій тато може складати такі вірші, що вам і не снилися».

Мене здивував інтерес малюків, вони й музичного керівника приголомшили, заявивши прямо з порогу музичної зали: «Людмила Йосипівно, а ви знаєте, хто така Марія Приймаченко?» Та розгублено промовила: «Здається, це – художниця». «А які ви знаєте її картини?», - не відставала дітвора. «Не дуже пам'ятаю, мені здається, що були там якісь чарівні птахи, леви, бички».

Мої діти усміхнулися й сказали: «Людмила Йосипівно, ось скоро ми знатимемо все про Марію Приймаченко, і тоді вам розкажемо». Музичний керівник зацікавилась, яку ж картину Марії Приймаченко діти вже бачили. Вони відказали, що тільки одну – з мавпочкою, але картина така «весела і кумедна, що хочеться побачити ще такі картини». Людмила Йосипівна «зловила» настрої дітей і запропонувала побувати в чарівному, музичному зоопарку, де багато різних звірів. Музичний керівник завжди добирає цікаві твори для слухання та співу дітей. І сьогодні це було дуже доречно. Діти захоплено слухали п'єсу М.Степаненка «Бегемот», порівнювали її з музикою Е.Гріга «Пташки» (були використані твори із збірки «Музика» С.І.Науменко). Із задоволенням розучили дитячу народну пісеньку «Ой збралась звірина» (як хлопці завзято вигукували «Гей-га, уха-ха!»!), по-новому сприймали зміст знайомої пісеньки «У хатині їжачок», ніби вживу побачили, як ковдра тихо шарудить, а їжачок сонє і спить.

Після музичного заняття ми повернулися до групи. Все, що я приготувала для заняття про воду, її роль в житті людини, вже не годилося, тому що думки моїх вихованців були зайняті тепер тільки Марією Приймаченко, і я мусила підлаштовуватися під них. Дивно, але мені це подобалося.

Наче стрімким потоком несло мене за дитячими ідеями та мріями. А мрії їх сягали вже до виставки малюнків у музеї Косачів (ми рік тому презентували подібну виставку, тільки вона була присвячена Лесі Українці) і зустрічей з дітьми з інших дитсадків і розповідей їм про художницю. («Вони точно не знають про таке, ладен посперечатись», - гарячкував Ромчик, \великий любитель сперечатися з будь ким і з будь-яких причин, -. Ось ввечері запитаю свого сусіда Олега, він ходить до «Калинки», він точно нічого не знає, і вихователі його не знають. А ми знатимемо!»)

Я не заважала їм виплескувати свої емоції, і прийшла на допомогу, коли мої «великі комбінатори» вирішили, що час переходити від розмов до справи. Нафантазувавшись доволі, як вони ділитимуться з іншими радістю власних відкриттів, діти замислилися про те, що ж конкретно вони все-таки хочуть дізнатися про Марію Приймаченко.

Зацікавленість дітей життям і творчістю художниці вилилась у такі запитання:

- ✓ Хто така Марія Приймаченко? Де і коли народилася? (Іринка)
- ✓ Коли Марія Приймаченко почала малювати, вона була велика чи ще маленька? (Діаночка)
- ✓ Якими іграшками Марія Приймаченко любила гратися? (Микитка)

- ✓ А яка сім'я була у Марії Приймаченко? Чи висіли в них дома картини? (Вікуся)
- ✓ Чи малювали мама і тато у Марії Приймаченко? (Яночка)
- ✓ Хто навчив Марію Приймаченко малювати? (Маринка)
- ✓ Де художниця брала фарби? (Сашко)
- ✓ Чому мавпочка на її картинах не схожа на мавпочку? (Миколка)
- ✓ Яких ще звірів вона малювала? А квіти вона малювала? (Наталка)
- ✓ Де зараз знаходяться її малюнки? (Настуся)
- ✓ А вірші вона писала? (Віталік)
- ✓ Чи є у Марії Приймаченко діти? Чи вони теж малюють? (Сергійко)
- ✓ Що потрібно робити, щоб стати художником? (Андрійко)

Така кількість запитань і, головне, їх характер, свідчить про те, що діти сприйняли художницю, як свою, близьку по духу. І мені здалося, що потаємну думку всіх висловив Андрійко, коли захотів дізнатися, як стають художниками, чи зможуть вони, звичайні діти, малювати так, як Марія Приймаченко.

Всі запитання я записала на окремих маленьких аркушах. Залишилось лише зафіксувати всі наші пропозиції і побажання. Древо цілей ми вже створювали, тому діти із знанням справи запропонували кілька моделей і символів:

- ✓ Палітра з багатьма виїмками для фарб (Віталік)
- ✓ Веселка (Іринка)
- ✓ Квітка (Наталка)
- ✓ Книжка (Яночка)
- ✓ Перекидний календар (Миколка)
- ✓ Гілочка з листочками (Сашко)
- ✓ Хустинка з кружечками (Микитка)
- ✓ Квіточка з пелюсточками (Сергійко)
- ✓ Гроно бананів (Діаночка: «Тому що мавпа любить банани»)
- ✓ Багато ріпок (Андрійко: «Тому що мавпа сидить на картині з ріпками»)

Ідея Андрійка з ріпками отримала більшість прихильників. Зразу замислилися: куди помістимо ріпки? (Ящик, каструля, таця, кошик, сумка, лантух). Зупинилися на кошику. А де ж його візьмемо? Діти внесли такі пропозиції: намалюємо, склеїмо з паперу, «я принесу з дому» (Маринка), візьмемо ту, в якій були вкладені цифри» (Ромчик), «ми з мамою намалюємо; моя мама дуже гарно малює, ми разом з нею швидко все зробимо» (Іринка).

Оформляти кошик від імені нашого колективу доручили Іринці і її мамі.

Вирішили: шукатимемо в кількох напрямках. Я – у фахових журналах та розпитуючи колег (завідуючку садком, вихователів, методиста, вихователя з образотворчої діяльності). Діти – розпитуючи у своїх батьків, а також знайомих і рідних, що працюють у художній школі або її відвідують, у бібліотеках, книжкових магазинах та кіосках, за допомогою батьків через інтернет.

Завзяття моїх дітлахів було через край і я раділа усією душею, що попередній досвід, накопичений у роботі над іншими проектами, став у пригоді.

На прогулянці з групою дітей розглядали іграшкову мавпочку, дивилися, як вона одягнута, імітували рухи. Розпитали в Андрійка та Сашка про справжніх мавп. Хлопці побували минулого року в Рівненському зоопарку. Вони пригадали, що це дуже жваві тварини, і «на місці не сидять жодної хвилини». Я теж розповіла, як відвідала в дитинстві мавп'ячий розплідник у м. Сухумі. Пригадала випадок, що стався зі мною, теж у дитинстві в Кримському зоопарку. Там я, вилізши на клітку, поки батьки розглядали інших звірів, намагалась познайомитися із симпатичною мавпочкою. Але вона мене, мабуть, не зрозуміла, тому боляче вкусила за палець. Відтоді затимила собі на все життя: жива тварина – не іграшка, і з нею так просто не пограєшся.

Пограли в гру-емпатію «Мавпочка», спочатку іграшкову, а потім – у справжню. Діти мали відгадати, яка мавпа перед ними. Цікаво було порівнювати, як на одні і ті ж самі питання давалися різні відповіді).

Запитання діти поставили такі:

- Хто твої друзі? (Микитка)

- Що ти любиш їсти?(Яночка)
- Чи любиш ти їсти ріпку?(Діаночка)
- Чим ти любиш гратися? (Наталка)
- Про що ти мрієш? (Лідочка)
- Чи сняться тобі сни? Які? (Сашко)
- Ти любиш стрибати чи сидіти на місці? (Назарчик)
- Якби тебе малював художник, то на якому фоні ти б хотіла бути? (Андрійко)

Наприклад, мавпочка-Маринка так відповіла на запитання: «Мої друзі – теж мавпи тільки інші. Я люблю їсти банани. Ріпку я ніколи не куштувала... Люблю гратися шкуркою банана. Мрію літати. Сняться мені великі дерева, по яких я стрибаю. Не люблю сидіти на місці. Я люблю червоний колір.

А мавпочка-Миколка ось так: «Мої друзі – плюшевий ведмедик та Буратіно. Я люблю їсти банани. І ріпку люблю їсти теж. Люблю гратися м'ячиком. Мрію, щоб у мене було своє ліжко. Сниться мені, що я перетворююся на справжню мавпу і вмю стрибати по деревах. Хай художник намалює на жовтому фоні.

Сподобалася дітям рухлива гра «Мисливці та мавпи». Діти колись грали в цю гру у залі, де користувались гімнастичною стінкою. На вулиці ми вирішили використовувати будь-який предмет, ставши на який будеш вище від землі. Програє той, хто опиниться на найнижчому предметі. Хлопці були спритніші за дівчат, вони куди тільки не дерлися, щоб втекти від мисливців! А от коли треба було дражнити мисливців, шоу справжніх мавп показували дівчатка. Не думала, що наша Аллочка виявиться такою артисткою!

Малювали паличкою на піску мавпочку «портрет з натури» (діти позували), а потім прикрашали її природним матеріалом (камінцями, листочками, каштанами).

Перед денним сном запропонувала дітям вибрати іграшки, щоб покласти їх із собою у ліжко. Адже іграшковим тваринкам, як і справжнім, теж хочеться тепла і любові. «Поговоріть з ними, - порадила я, - розпитайте, який у них настрій, що хвилює. Побажайте їм гарних снів».

Під мирне посапування дітей я трохи змогла привести до ладу свої думки і поміркувати над тим, з чого почати. Насамперед вирішила звернутися до вихователя з образотворчої діяльності: в неї, напевне, є матеріал про українську художницю, потім – до вихователя-методиста, переглянути фахові журнали, там, можливо, є інформація про Марію Приймаченко. Пригадалося, що я бачила картини на сторінках журналу «Дошкільного виховання». Тоді мене вразила якась дитяча, наївна манера виконання картин.

Зазирнула в програми «Малютко» та «Дитина». Знайшла тільки загальні фрази типу: «Ознайомлення з фантастичними зображеннями звірів М.Приймаченко» (середня група), «Знайомство з творами М.Приймаченко. Ознайомлення з фантастичними рибками. Творчі роботи дітей у різних видах діяльності на тему «Мій чарівний птах чи звір» (старша група). Переліку назв творів Марії Приймаченко в програмах не знайшла.

З'явилася думка що недостатньо займаюся самоосвітою, якщо так мало знаю про українських митців. Взагалі то я на загальному рівні дещо про живопис могла б розповісти. Вдома є кілька альбомів з репродукцій картин російських та італійських художників. Інколи розглядаю їх. Але ж Марія Приймаченко – це щось інше! І перш ніж звернутися по допомогу до колег, вирішила, що принесу альбоми своїм вихованцям: подивимося їх разом, порівняємо з творами Марії Приймаченко, які відшукаємо разом.

Вихователь образотворчої діяльності, знайшла у своїх педагогічних папках деякий матеріал про Марію Приймаченко, там було і кілька репродукцій: «Бичок на прогулянці», «Синій лев», «Рябий звір», «Два папуги» та «Звір у червоних чоботях».

Дивні почуття вирували в мені, коли розглядала репродукції. Розмаїття кольорів, цяток, кружків переносили ніби в дитинство, вертали в ті часи, коли дівчинкою любила милуватися мерехтінням кольорових скелець у калейдоскопі. І так гарно стало на душі від цих спогадів! Домовились, що завтра приведу дітей до студії, щоб подивилися репродукції, послушали про художницю і спробувати намалювати в її манері

Вихователь-методист, уважно вислухавши мене, відкрила свій «Каталог статей у фахових виданнях». Там знайшли з десяток статей про Марію Приймаченко, і в мене трохи відлягло від серця: клубочок пошуку почав котитися. Як з найціннішим скарбом, верталася в

групу з купою журналів і газет. Але вирішила поки дітям не показувати: не хотілося зменшувати радість від їх особистих знахідок. «Свої притримаю на кінець», - подумала я.

Обговоривши стратегію роботи над проектом, разом з колегою-вихователем склали анкету для батьків «Роль мистецтва у вашій сім'ї», оформили інформаційний листок для батьків, оголошення

«Шановні батьки! За ініціативою дітей у нашій групі розпочинається проект «Казковий, фантастичний і чарівний світ української художниці Марії Приймаченко». Запрошуємо підтримати активність дітей, сприяти розвитку їхніх допитливості, творчості, фантазії!»

Вихователям перед початком теми ой, як треба потрудитися...

✓ Лист-прохання «Про Марію Приймаченко хочемо все знати, просимо нам допомагати»

Продумали ігри та творчі завдання, які можна запропонувати дітям або батькам для спільної діяльності з дітьми вдома.

Сіли писати план, і замислилися: а як же його писати? Адже не знаємо, який матеріал знайдуть діти, і які форми роботи запропонують. Мабуть, правильніше писати перспективний план на тематичний блок після оформлення дерева цілей. Бо яке ж це особистісно орієнтоване виховання, якщо педагог планує сам, а дітей тільки підштовхує до того, що сам спланував?

Отже, прийняли, як нам здавалось на той момент, майже революційне рішення: писатимемо перспективний план після обговорення всіх питань навколо дерева цілей, після мотиваційного етапу, тобто завтра.

Після сну діти жваво ділилися тим, що приснилось їм та їхнім іграшкам: «Мені та моєму котикові приснилося, що ми на морі. Я купаюся, а він боїться заходити у воду. Стоїть на березі та нявкає. Тоді тато взяв катер, ми сіли туди всі разом і попливли» (Маринка).

«А мені приснилося, що я зі своїм песиком пішов до лісу на полювання. Тільки в мене не було рушниці. Я просто так ходив і дивився, як пташки літають. А одну мій пес злякав, і вона полетіла з дерева» (Сашко). «Я не пам'ятаю, що мені снилося. А моєму зайчикові приснилося, що йому на день народження подарували великий морквяний торт. Моя мама колись такий робила. Торт такий великий був, що зайчик запросив ще інших зайчиків у гості» (Яночка).

Від іграшки йде спокій, тепло і затишок...

(Не секрет, що навіть школярі люблять спати з м'якою іграшкою, а що вже їй казати старших дошкільнят! А ми чомусь вважаємо їх уже дорослими, і ці хвилини з іграшками вже непотрібними, і «методично несучасними». Діти в усі часи лишаються дітьми... І в наш вік високих технологій дитина може почуватися ще більш самотньою та беззахисною, ніж раніше. А від іграшки йде спокій, тепло і затишок, якого їм, напевне, бракує...)

Потім грали з дітьми в гру «Що намалював художник?» (Мета: закріпити знання про жанри живопису: пейзаж, портрет, натюрморт). У таку гру ми граємо з дітьми час від часу, використовуючи методичний посібник з репродукціями картин художників. Діти цього разу були більше зацікавлені змістом гри. Майже безпомилково називали жанри, і, що найважливіше, проявляли більше творчості у розповідях за репродукціями. Було

запропоновано пофантазувати і придумати розповідь від імені картини (портрета, пейзажу, натюрморта).

Цікава розповідь вийшла в Андрійка, який поділився думками від імені «Пейзажу»: «Я – пейзаж. Це, коли малюють природу. Художник намалював річку і ліс. Якщо мовчки подивитися на картину, то можна почути, як шумлять ліс і річка. Вони сперечаються один з одним, хто кращий. А зверху пролітає пташка і каже: «Не сперечайтесь, ви потрібні обоє: без води не можна жити і без лісу теж. Річка так доводила, що стала геть синьою, темною. А в дерев листочки гойдаються. Мабуть вітер їх колише».

А Ірочка склала розповідь від імені портрета: «Я – портрет маленької дівчинки. Коли художник малював дівчинку, вона постійно крутилася на стільчику. Тому коси в неї трохи розплелися, а очі весело всміхаються».

Поговорили про те, що до картини зазвичай художники роблять рамки. Запропонували дітям допомогти Художнику створити рамки для його картин з різних матеріалів, які знайдуть у куточку образотворчої діяльності.

- ✓ для малювання: акварельні та гуашеві фарби, пензлики, піпетки, штампи
- ✓ для ліплення: пластилін, стеки, дощечки
- ✓ для аплікації: папір, крупи, листя, ножиці, клей.

Ввечері розглянули альбом з репродукціями картин відомих художників. Миколка зробив висновок, що картини Приймаченко цікавіші й веселіші.

Неоднозначною була реакція батьків на захоплені дитячі розповіді про те, як пройшов і день і чим ми займалися в садку. Мама Андрійка з поблажливою усмішкою слухала, розповідь сина майже детективну історію про художницю, картини якої треба розшукати, і докласти всіх зусиль, щоб навчитися малювати, як вона. («Чим би дитя не тішилось, аби не пустувало», - мабуть думала так).

З Іринчиною мамою переговарили, пояснили, для чого нам кошик з ріпками, яким він має бути. З цією мамою у нас ніколи не буває проблем, вона завжди йде назустріч, часто допомагає організувати різні заходи у групі.

Настуся жадала негайно з мамою йти до бібліотеки. «Прямо зараз? Ні, доню, тільки не зараз»,- слабо захищалася втомлена мама. Перепитувала, що це за справи робляться у групі, що доньку не можна заспокоїти, така збуджена. Ми пояснили мету та зміст нашого проекту, просили допомогти. «Добре, - відповіла жінка, - завтра щось придумаємо». І вони ще довго по дорозі сперечалися з Настусею, напевне, з теми «не відкладай на завтра те, що можеш зробити сьогодні».

Деякі батьки скептично читали наші оголошення, і намагались якнайшвидше одягти дітей і ретируватися з коридору. Але зацікавлених, тих хто запевняв, що на них можна розраховувати, було більше.

Так закінчився цей незвичайний день. Приніс він нові турботи та справи, нові відчуття і думки. І глибоко в душі ми розуміли, що відбувається якась ломка стереотипів, штамтів і життєвих принципів. Це трохи бентежило, але й спонукало йти вперед, за дітьми, за новими формами, відкриттями, не озираючись назад.

День другий

Ранок був повний емоцій і знахідок. Сашко приніс кілька аркушів з такого календаря, який приносив Миколка. Діти зацікавлено розглядали репродукції картин Марії Приймаченко «Болотяний звір», «Ведмедики», «Квіти на ялинку», Куріпки на маках», інші, дивувалися фантастичним образам, і яскравості загального тону. Від картин віяло такою простотою і відкритістю, що моїм малюкам (це читалося в їхніх очах) хотілось взяти пензлі і відразу малювати подібні квіти, звірів і птахів.

Під час розглядання репродукцій, зчитували підписи під ними - цікаві, кумедні, а подеколи і філософські:

Три буслики у горосі
Живуть у нас і досі...

Коровай, коровай,
Кожному подавай.
Хай люди кушають,
І радіо слухають.

Куріпочки пляшуть
І хліб пашуть.
А ви, люди, на цю картину дивіться
І за мир боріться.

Косив Ваня конюшину,
Ожидав він дівчину.

Хитра лисиця ведмедику каже:
Їж кукурудзу – поправишся,
А собі курочку несе та медок п'є.
В них сила є.

Дійшли з дітьми висновук, що Марія Приймаченко не тільки художниця, а ще й поет. Її вірші нагадують ті народні примовки, які ми вчили раніше. А ще ці вірші хочеться співати.

Дениско з братом теж відшукали в Інтернеті деякі репродукції, але роздрукували маленького розміру. А ще хлопець згадує, що вони з братом вчитали: цей рік – рік Марії Приймаченко, їй виповнилося б аж 100 років! Роздивляючись маленькі репродукції, діти помітили кілька вже знайомих і віталися з персонажами, як зі старими друзями.

Назарчик сидів сердитий, бо татові вчора було ніколи, і тож обіцяну інформацію хлопчик не приніс. Я заспокоїла його, що ще є час.

Іринка вже з порога, не роздягаючись, показувала кошик з ріпками, який вони підготували з мамою. «Дивіться, оцю ріпку я вирізала, і оцю, і оцю», - щебетала дівчинка.

А ще, повідомила Іра, вони з мамою знайшли багато репродукцій в інтернеті, тільки в чорно-білому варіанті. І ще портрет Марії Приймаченко. «Ось, яка вона!», - з гордістю додала дівчинка.

Ми вдивлялися обличчя цієї немолодої жінки, фантазія якої могла створювати такі образи дивовижних звірів і птахів, які так зачіпали потаємні струни душі кожного.

Роздивились решту аркушів, що принесла Ірочка. В чорно-білому варіанті репродукції інших художників може і сприймались би, але тільки не Марія Приймаченко. Діти відмітили, що краса картин художниці – саме в їх кольорі та різноманітті барв.

Ми замислились, як зробити портрет художниці та чорно-білі репродукції більшими та кольоровими. Вирішили доручити Назарчику перепитати в тата, який працював учителем інформатики у школі, як можна зробити репродукції великими. А потім, коли всі репродукції картин Марії Приймаченко зробимо більшими, кольоровими, оформимо галерею в нашому центрі мистецтв або в коридорі, щоб всі бачили – планували діти.

Після сніданку уважно роздивились кошик з ріпками, похвалили Іринку з мамою за гарно зроблену роботу. Стали разом думати, як розмістити наші запитання і пропозиції на

ріпках. Андрійко запропонував записані запитання розмістити на ріпках, що лежать у кошику знизу. «А що ж буде на ріпках, які лежать зверху?», - запитую я. «А зверху, - те, що ми робитимемо, як дізнаємося про Марію Приймаченко», - розмірковувала Іринка: малювати, писати вірші, ще щось там...».

Пропозиції були підтримані і ми прикріпили аркуші із запитаннями на нижніх ріпках. Я зачитувала запитання дітей, що запропоновані вчора, перепитувала, чи не хоче хтось ще щось додати. Несміливо озвався Сергійко: «Чи можна навчитися малювати, як Марія Приймаченко?». Я запевнила його, що в процесі роботи над проектом обов'язково дізнаємося, що треба для того, щоб навчитися малювати так, як ця талановита художниця Марія Приймаченко. Записала його запитання, і ми перейшли до обговорення конкретних кроків на шляху опанування секретами творчості Марії Приймаченко.

Прийшли до спільного висновку, що коли ми дізнаємося більше про художницю та зберемо якнайбільше її картин, спробуємо навчитися малювати, як вона, називати картини, як вона, складати вірші до її картин і створювати малюнки до дитячих пісеньок (попросимо музичного керівника підібрати нам такі гарні пісеньки), і все це помістимо в збірці.

Потім покличемо батьків, дітей нашого садка, педагогів на святковий вечір, представимо їм наші малюнки на виставці, прочитаємо власні вірші, заспіваємо пісень і розповімо, як нам всім разом працювалося. А потім для дітей і дорослих інших садків нашого міста влаштуємо виставку в музеї Косачів та організуємо майстер-клас, де покажемо, що можна малювати, як Марія Приймаченко.

Потім наступила черга наповнити наш кошик цілей та ідей.

Вирішили, що одну ріпку позначимо зображенням палітри і пензлика (малюємо разом тут же) на знак того, що «вчимся малювати так, як Марія Приймаченко»; картинка із зображенням ручки – означатиме, що спробуємо разом з батьками написати вірші; зображення картини – виставка малюнків; мікрофон – святковий вечір; а багато дітей за столом означатиме, що ми вчитимемо інших дітей малювати, як Марія Приймаченко.

Не забули на одну з ріпок прикріпити картинку із книжкою-кишенькою. Ми так завжди робимо, це – наш словничок. Нові слова, з якими протягом роботи над темою ми знайомимося, які знаходимо у словниках, перепитуємо у батьків і бабусь-дідусів, записуємо великими друкованими літерами, а біля них – невеличке тлумачення.

Ну, ось і готовий наш кошик цілей та ідей. Видно, з чого починати, які етапи діяльності на нас чекають. Дякую ще раз дітям, які вже включились у пошук і принесли сьогодні багато цікавого матеріалу. Всім їм я, за традицією, вішаю на шафах відзнаку. Цього разу, за однотайним рішенням, це – ріпка (так вразила всіх мавпа з ріпками на картині художниці!). Сміюся разом з ними: «Який нас чекає урожай! Більше, ніж 1000 кг!». Деякі діти із заздністю дивляться, як на деяких шафах з'являються нагороди. Першим не витримує Сергійко: «А я завтра принесу цілу книжку про художницю і сто мільйонів її картин». Настуся теж налаштована рішуче: у бібліотеку з мамою вони сьогодні підуть обов'язково!

На прогулянці пояснюю дітям, що людина може навчитись добре володіти пензликом і змішувати кольори, але, якщо вона не вмітиме чути й бачити красу світу навколо: як пробуджується сонце, як плывуть небом хмарки, як кружляють у повітрі сніжинки, розквітають сади, прощається з листям старий парк, картини його не будуть дихати життям, не хвилюватимуть глядачів.

Справжній художник починається з краси, яку він здатний

«Людина, - продовжую я, - яка втратила здатність сприймати красу навколо себе, не може отримати від життя щедрий подарунок - натхнення. Композитор Петро Чайковський (пам'ятаєте, на музичному занятті ми слухали його «Вальс квітів», «Лускунчик»?) вважав, що назустріч натхненню треба зробити перший крок. Тож давайте зробимо ці кроки й уважно придивлятимемося до того, повз що щодня пробігаємо, майже не помічаючи».

*В листочках може ожити
дивовижна казка...*

Запропонувала висловити думки веселого та сумного листочка. Наталка зголосилася бути веселим листочком: «Я, як пташка, можу літати! А то на цьому дереві мені набридло висіти. Як цікаво літати в повітрі! Все навколо видно!». Ірочка склала розповідь листочка, який уже налітався: «Так класно лежати на траві! Травичка м'яка, тепла від сонечка! І навколо стільки листочків, я не сам. Зараз ми будемо гратися!». Сумним листочком ніхто не хотів бути, тоді спробувала я: «Ехе-хе. Вітер відірвав мене від моєї улюбленої гілочки... Що ж я робитиму без свого дерева, своїх листочків-братів? Не будемо ми більше гратися разом, грітися на сонечку і шурхотіти на вітру. Ехе-хе, сумно як, сумно...».

Пригадався вірш О.Олеся:

Ой навіщо мені листя,
Коли вже іде зима.
Коли холодно вже стало
І пташок ніде нема.
Краще скину я листочки
І тихесенько засну.
Буду спати, буду ждати
Сонце, радість і весну.

Ти як тут опинився, ведмежатко?

Запитала у дітей, який настрій передає вірш Олеся? Потім прочитала ще один вірш.

Чудовий восени наш сад:
У нім грушки і виноград,
І яблучка рум'яняться,
І виноград всміхаються.

Заворожено вдивилися у небо. Порівнювали білі хмарки у блакитному просторі з білими конячками і мурчиками про себе пісеньку «Облака, белокрылые лошади...».

Пограли в гру «Чий колір?» (Мета: розвивати вміння співвідносити різні предмети з кольорами). Відповіді дітей були цікавими та різноманітними. Наприклад:

Червоний колір - калина, листя дикого винограду, вогню, крові, цеглини у будинках, помада, серце (це вже «модниці» Вікуся та Наталка додали)

Жовтий – колір сонечка, осіннього листя, гарбуза, яблука, банану, маршрутки, що їде по місту

Зелений колір = трава, листя, жабка, огірок, петрушка, кріп

Синій колір - небо, моря, синець під оком

Коричневий колір - каштани, земля, стовбури дерев, горобчики

Білий колір - сніг, хмарка, цукор, сіль, сукня у снігурочки, борода Діда Мороза

Чорний колір - ніч, вугілля, чай, кава, грязюка

Оранжевий колір - горобина, апельсин, мандарин, морква

А потім ми з дітьми влаштували змагання, хто побачить більше відтінків зеленого кольору у траві та жовтого на осінніх листочках. Спочатку допомагала їм добирати слова для визначення відтінків: темно-зелений, буйно-зелений, яскраво-зелений, блискучо-зелений; жовтуватий, золотавий, сонячний, золотаво-багряний, жовтогарячий, яскраво-жовтий тощо.

А згодом мої вихованці «видавали перли»: зелено-сонячний (Сашко), жовто-земляний (Андрійко), жовто-білий (Яночка), осінньо-жовтий (Маринка).

Зібрали букети осінніх листочків, каштани у кошики. Каштанчики були теплі від сонця та гладенькі. Ми клали їх на долоньки, милувалися тим, як грають промінчики на їхніх боках. Уявляли, яких незвичайних тварин можна буде зробити з цих каштанчиків.

Гімнастику пробудження після сну запропонувала дітям почати з хвилинки фантазії: «Уявіть собі, що ви у лісі. Дерев над вами високі-високі, майже сонце закривають. Навколо дивовижні квітучі кущі і запашні квіти. Цей запах ви вбираєте в себе на повні груди. Ви лягаєте на траву, дивитися на сонце, яке визирає крізь гілки дерев і мрієте кожний про своє...». У спальні лунає тиха музика, мої дітки лежать, як мишки, хто з розплющеними очима, хто із заплющеними. Хтось ще не встиг прокинутися, сонний, приходять до тьми, інший просто лежить і слухає музику. Але більшість, я впевнена, уявляє себе у чарівному лісі. І це доводять їхні розповіді через п'ять – сім хвилин. Розпитую в дітей, що ж, крім дерев, квітів і кущів побачили діти. «Я побачила білочку на високому дереві. Вона біля дупла розвішувала зібрані гриби», - ділиться Наталка. «А я побачила жар-птицю, яка летіла до високого дуба. Її пір'я блищало на сонці» (Вікуся). «А мені привидівся ведмідь, тільки не злий, а добрий. Ми з ним разом лежали на траві і нюхали повітря» (Сергійко). «А хто про що мріяв, поки лежав на траві у чарівному лісі?», - допитуюсь я. «Я мріяв про велосипеда» (Віталік), «Я мріяла про те, щоб у цьому лісі з'явився палац, в ньому було так все гарно. І щоб я жила у цьому палаці, як королева» (Наталка). «А я хотів у лісі знайти чарівні фарби і пензлі, які вміють самі малювати» (Андрійко). Розкриваю Андрійкові великий секрет: коли він навчиться бачити у звичайних речах щось нове, незвичайне, тоді його пензлик і фарби стануть справді чарівними і творитимуть казку.

Після вечері запропонувала дітям намалювати, що вони побачили у чарівному лісі, за бажанням зобразити свої мрії. Вікуся виглядала дещо засмученою: не знала, як намалювати жар-птицю. «Я ж її бачила тільки в голові, а очима я її не бачила», - бідкалася дівчинка. На це я зауважила, що Марія Приймаченко теж багатьох тварин та птахів не бачила і малювала тільки за своєю уявою та фантазією. «Спробуй, повірити у себе, і в тебе все вийде!». Цікаво, що Віталік не став малювати омріяний велосипед. Мабуть, зрозумів, що диво чарівного лісу вище за будь-який предмет вжитку, навіть найбажаніший. Він намалював високі дерева, багато квітів і велике сонце з довгими промінцями. Неординарним малюнком порадував Андрійко. Ліс у нього був різнобарвний, і це буяння фарб він пояснив тим, що «сонце послало на небо веселку, яка подарувала свої кольори квітам, деревам і кушам».

Пограли в гру «Впізнай, чий відтінок» (Мета: збагатити словник дітей з лексичної теми «Кольори», вчити розрізняти основні кольори та їхні відтінки). До відтінків, в назвах яких упізнавалися назви квітів або ягід (волошковий, бузковий, малиновий, абрикосовий, морквяний, вишневий, буряковий тощо) діти досить швидко добирали «основну пару». Слова блакитний, багряний, бурий діти пам'ятали з віршів та загадок, які чули раніше. Поки щоне дуже зрозумілими для дітей виявились відтінки лазуровий, смарагдовий, брунатний. А Сергійко та Віталік заплутався в бордовому та бежевому відтінках. Але це дрібниця. Головне, щоб діти ознайомилися зі спектром кольорів та відтінків, відчули, які дива можна творити, використовуючи цю багатющу палітру.

Потім розучили рухливу хвилинку на вірш А.Бортняка «Які ці кольори»:

Люблю я різні кольори (діти ходять по колу).

Хто їх не любить з дітвори?

Шумить гілля зелене... (піднімають руки вгору)

Дзюркочуть срібні ручаї... (присідають)

У світлий день, в погожу мить (піднімаються і тягнуть руки вгору)

Нам барва сонячна блищить (прикривають очі)

Сховалось сонце.

За ним погасли і багрянці (ходять по колу)

Який я колір зву нічним?

Відповісте уранці (зупиняються і розводять руки в сторони).

Ввечері вивісила в куточку для батьків **щоденник проекту** із записом запитань-пропозицій дітей щодо проекту, а також основні етапи проекту:

- пошук інформації про життя і творчість Марії Приймаченко;
- ознайомлення з репродукціями Марії Приймаченко, придумування назв до них, а також складання віршів до них;
- малювання в манері Марії Приймаченко (за сюжетами художниці, а також до текстів пісеньок українських);
- оформлення виставки дитячих та спільних з дорослими малюнків «Малюємо як Марія Приймаченко»;
- створення збірки з віршами та малюнками «Доторкнися серцем до краси»;
- створення галереї репродукцій картин Марії Приймаченко ;
- проведення вечора «Її картини – дивний водограй»;
- організація виставки в музеї Косачів;
- організація майстер-класу для дітей з інших дитсадків «Малюйте, як ми, малюйте краще нас!».

Ми запросили батьків на «Вечірні посиденьки». На їхні запитання «що там буде?», відповідала з гумором, що страшного нічого, це – частина роботи над нашим проектом, і від таких зустрічей, можливо, залежатиме загальний результат. Великої радості та натхнення в їхніх очах я, звісно, не побачила. Але заспокоювала себе, що це – тільки початок, і в майбутньому їх інертність і байдужість батьків зміняться зацікавленістю і творчим горінням.

Так закінчився другий день. Трохи незвично було від того, що ми з дітьми більшу частину дня присвятили звичайному милуванню, спостереженню за навколишніми предметами і явищами та аналізу власних думок і почуттів. З педагогічної точки зору методів і прийомів, напевно, я використала недостатньо. Але для мене було важливо побачити очі моїх вихованців, в яких народжувалися вогники майбутнього дива. Найголовніше, вважаю навчити дітей помічати красу навколо себе, бачити надзвичайне у звичайнісінькому, дивуватися, захоплюватися красою.

«Дай їй силу дванадцяти богатирів, - пригадалось мені прохання Оленя за Герду з казки Г.Андерсена «Снігова королева». – Ні, сильнішою, ніж вона є, її ніщо не може зробити, - відповідала йому чарівниця». Думаю, що діти мої, як казкові герої, набираються зараз сил від вражень і захоплень для майбутньої важливої творчої справи. І для цього не потрібно шкодувати ні часу, ні сил, адже, я сподіваюсь, результат тоді перевершить усі затрачені зусилля. Дуже хочеться, щоб мої вихованці стали в майбутньому людьми, спроможними оберігати світ як диво і створювати красу своїм життям.

День третій

Зранку розглядали з дітьми картини Марії Приймаченко - ті що принесли діти і змогла розшукати я. Вкотре дивувались - милувались її чарівними образами. Визначили теми для своїх картин: можемо виокремити наступні: «Квіти», «Птахи», «Тварини», «Українські хлопці та дівчата».

Назарчик сьогодні прямо влетів до групи, щасливий і задоволений. Приніс обіцяні матеріали про Марію Приймаченко: «Там їх так багато! А знаєте, що є вже залізна копійка з Маріє Приймаченко, вона зі справжнього срібла! А знаєте, що її картини вкрали з музею злодії, а потім їх міліція знайшла і картини відібрала. Багато картин, десь штук сто! А знаєте, що в Києві буде пам'ятник Марії Приймаченко, і вулицю її ім'ям назвуть! А знаєте, що правильно казати «Примаченко?»» Хлопець так і сипав цим «а знаєте», і, як радіо, без перестану повідомляв останні новини, «піймані» в Інтернеті. Я похвалила його від душі і повісила ріпку-відзнаку на його шафу.

Матеріал Назар приніс справді гарний, різноманітний. Тут і опис картин, і нотатки Марії Приймаченко про себе, і про сім'ю художниці. Усе цікаво дуже, тож зразу і зачитую:

«Народилася Марія Приймаченко в селі Болотня. Її мати Параска була теж з цього села, а от батько Авксентій був із сусіднього. Коли вони одружились, його прийняли в «прийми», оскільки він був сиротою, і з того часу прізвище його стало Приймаченко» (ось така нехитра історія про походження прізвища художниці). Пояснюю окремим дітям їх незрозумілі подиви.

«У нас вся сім'я до «художеств» була здібна», - продовжую я спогади Марії Приймаченко. – Батько був теслярем, любив дерево і роботу з ним, та й іншої всякої роботи не цурався. Знався на різьбленні, був справжнім віртузом, майстрував дворові огорожі у вигляді давніх головкатих зображень. Мати гарно вишивала. Маленька Марійка часто сиділа поряд з мамою, дивилась, як та вправно володіє голкою і ниткою. А згодом і сама навчилася гарно вишивати. З-під її голки виростали квіти, злітали пташки, плелися орнаменти.

Тато Дядько Яків грав на скрипці, брат Степан добре грав на гарнеті та бухалі». (Дивуємося незвичним назвам інструментів, і вирішуємо розпитати про них музичного керівника).

- А чи знаєте, чим малювала свої перші картини Марія Приймаченко? – запитую у вихованців.

Діти навперебій називають сучасні засоби для малювання: фарби, олівці, крейда, фломастери. І, дивлячись, на мої заперечливі похитування головою, Павлик здивовано звів брови: «Невже, пластилін?» (Ми колись цілі виставки створювали з пластилінових кульок. Ось де були справжні шедеври!).

Пояснюю з усмішкою: всього того, що вони перелічили, у дівчинки не було і не могло бути. По-перше, через те, що, наприклад, фломастерів тоді взагалі не існувало. По-друге, олівців і фарб у сім'ї дівчинки купити було ні за що, бо жили дуже бідно.

- Спочатку Марійка малювала різні квіти на піску. А потім, як згадувала сама Марія Овксентіївна, - яюсь, іще малою дівчинкою, пасла вона гусей на луках і побачила дивну птицю, задивилася на неї, а та скинула пір'я зі свого крила, неначе знак подала. На тому місці, де впало пір'я, з-під бережка річки виднілися різноколірні нерівні смужки. Маруся відразу помітила їх і, підійшовши до берега, почала довбати. Це був синій глей. Набрала його в пелену, принесла додому, та й розмалювала ним хату. Сині квіти, що розцвіли на стінах та печі, сподобалися всім. Маленький сусідський хлопчик навіть розплакався і не йшов із хати, поки йому не віддадуть синю квітку — така вона була гарна та яскрава, неначе жива».

Пояснюю дітям, що глей – це перепалений торф, який змішаний із водою та глиною, дає синій колір (Я й сама не знала це слово Зазирнувши до Великого тлумачного словника, знайшла таку інформацію: «Глей – пластична глина сизого, червоного та інших кольорів; те саме, що намул»), в Інтернеті це слово тлумачилось так: «Глей – глинистий ґрунт». Цікаво, що слово «Глечик» пов'язують із словом «Глей», «Глина», тобто зроблений з глини». В свою чергу пояснюю дітям, що «торф – це маса, яка утворилася від перегнивання болотяних рослин».

- Усім дуже сподобалося, - продовжувала я – і батькам, і сусідам. Кожен приходив подивитися на цю дивину, зроблену руками дівчинки. Хвалили. Сусіди просили і їхні хати оздобити. Дивувалися, радили вчитися. Так Марійка стала художницею. Розписувала глеєм

стіни й печі у хатах сусідів та родичів. Згодом почала використовувати й інші природні фарби. І ось у хаті аж заспівали жар-птиці, розцвіли казкові квіти. Довгими зимовими вечорами бабуся Марії фарбувала яйця-писанки, а мати – вишивала. На весілля й свята мати дівчинки випікала медяні пряники у вигляді фантастичних звірів. Марія їй допомагала. А ще, за спогадами художниці, «дядьку так лавку розмалювала: всю його музику розписала».

- Ось так у звичайній сім'ї народжувався талант майбутньої художниці. І жили вони так, які всі бідні люди, важко працювали, заробляючи на хліб, «жили, як усі, світу білого не бачили», - так казала Марія Оксентіївна. Але мали естетичний смак у всьому – в оздобленні хати, стін, кухонного посуду, одягу тощо.

У кишеньку-словничок закладаємо нові слова: «глей», «торф», «бухало», «гарнет», ще раз повторюємо, що вони означають. (метод Незнайки тут грає завжди неперевершену роль)

На прогулянці пропоную дітям здійснити екскурсію до музею Лесі Українки (благо, він знаходиться поряд), ще раз роздивитися експозицію вишиванок Олени Пчілки, мами Лесі Українки, яку ми бачили під час минулого відвідування музею.

У музеї на наше прохання пояснюють термін «затяганка» (виявляється, це такий контурний шов), розповідають про українську вишивку, її особливості та види орнаментів. Дещо ми вже знаємо. Зокрема орнаменти вишивок за мотивами поділяють на три групи: геометричні (кружальця, трикутники, ромби, кривульки, лінії, хрести), рослинні (найчастіше: виноград, хміль, дубове листя, барвінок, калина) і тваринні (найчастіше: кінь, заєць, риба, жаба; з птахів – півень, сова, голуб, зозуля; з комах – муха, метелик, павук, жуки, що літають).

Діти уважно слухають і розглядають орнаменти на рушниках, подушках, хусточках, які збрала Олена Пчілка. «Народна художня вишивка України, - розповідає екскурсовод, - дуже різноманітна і в кожній області має свої відмінності. Наприклад, ось подільські сорочки, - в них переважає один колір – чорний з більшим чи меншим вкрапленням червоного, синього або зеленого. Найтипівішим є змережування «павучками», яким примережуть вставки на рукавах, клинці. Подільська вишивка особливо багата на візерунки: ромби, трикутники між лініями і ромбом у вигляді завитків («баранячі роги»). Буковинську вишивку можна розділити на дві групи: вишивки «за рахунком», для неї як правило брались геометричні мотиви, та вишивання гладдю – це вільна техніка, яка надає можливість створювати мотиви, близькі до природи рослинних форм». Нам розповідають про значення кольору і символів, різновид матеріалу та ниток для вишивки.

З благоговійним трепетом роздивляємося цінні експонати музею: книги Олени Пчілки, присвячені українському мистецтву: «Українське селянське малювання на стінах», «Український орнамент», «Український орнамент. Вишивки, ткани, писанки», «Українські узорі».

У свою чергу розповідаємо директору музею Римській Вірі Омелянівні, що наша група теж має назву «Вишиваночка», і в приміщенні групи є багато вишиванок, які створили вихователі, мами, бабусі, і навіть є кілька дитячих робіт.

У дітей багато вражень від відвідування музею та бесід про вишиванки.

Маринка згадує, що вишивані рушники («дуже багато») є у її бабусі, яка живе в селі. Вікуся з гордістю ділиться, що її мама гарно вишиває: «всі подушки вдома вишиті. А на моїй маленькій подушці мама вишила білочку». Назарчик розповів, що мамі на день народження тітка подарувала вишиті серветки, «але витиратися ними не можна, а потрібно прикрашати тумбочки».

Ми вирішуємо з колегою продовжити тему вишивання і після сну.

У другій половину дня в куточку СХД для дітей підготовлено: зразки орнаментів для вишивання, матеріали для малювання, аплікації, ліплення, вишивання (тканина, голки з нитками).

Кожний вирішує, як він сьогодні «вишиватиме», чи то голкою з ниткою, пензлем, фарбами чи то кольоровим папером і ножицями, чи то за допомогою готових форм посуду, одягу, предметів побуту тощо. Миколка та Андрійко захотіли спробувати себе у мистецтві вишивання, що до речі, у них непогано вийшло. Павлик обрав пластилін, бо вирішив створити вишиванку з пластилінових кульок. Аплікування обрали тільки кілька дітей. Більшість

вихованців обрали малювання та безпосереднє вишивання. За цим заняттям застали нас батьки. Деякі діти просто не хотіли йти додому, або просили доробити вишивки разом з батьками. Домовилися, що вдома діти спробують ще розмалювати з батьками глиняні вироби (дали із собою моделі), як це робила Марія Приймаченко.

Під час роботи колега розповіла дітям, що «Марія Приймаченко пізніше стала відомою майстриною вишивання. Її рушники та панно експонувалися на районних та обласних виставках народної творчості, дивуючи глядачів самобутніми візерунками і що саме завдяки вишивкам із Марією Овксентіївною познайомилася Тетяна Михайлівна Флору — відома майстриня ткацтва та вишивки. Їй настільки сподобалися роботи Марії, що вона приїхала до Болотні, щоб особисто познайомитися з Приймаченко. Флору була вражена хатніми розписами і малюнками в альбомі, які побачила у Марії. Тетяна Михайлівна запропонувала дівчині поїхати до Києва, де при Всеукраїнському державному музеї були організовані Центральні експериментальні майстерні народного мистецтва з відділеннями ткацтва, кераміки, різьбярства, декоративного розпису». До речі художниця дуже часто ходила в одязі, оздобленому власноруч.

На півшостої в нас були призначені «посиденьки» з батьками. Зібралось трохи більше половини групи, переважно мами. Розмову почала так:

- Чи можете ви уявити дитину, яка не любить малювати? Ні? І я не можу. Діти малюють завжди, виливаючи на папері думки, почуття, поняття, переживання.

А що ж відбувається з нами, дорослими? Чому ми (точніше більшість із нас) ніколи не сідаємо у вільний час з пензликом за аркуш паперу? Адже кожен пам'ятає ті дитячі відчуття, коли сідав за стіл, брав олівець, щось тихо муркотів, занурюючись у малювання. Психологи стверджують, що малювання – найкращий спосіб відновлення внутрішньої гармонії та усунення внутрішнього дискомфорту, тобто те, що ми, дорослі, називаємо страшним словом «депресія».

Дитяче малювання - це ворчість заради творчості. Як спів солов'я. Не для похвали, не заради користі, а тому що співається. Ось ключ до розгадки, чому лише діти малюють.

З віком ми починаємо кожне явище оцінювати з погляду корисності. А давайте-но перенесемося у дитинство, щоб зазирнути у свій внутрішній світ.

Батьки розгублено переглядалися: «що ще й малювати потрібно?»

- Ви просто уявіть, - продовжую я, - як відклали свої справи, зручно влаштувалися за столом чи в кріслі та, озброївшись фарбами або олівцями, полинули в світ дитинства. Мабуть, насамперед ви намалюєте...Ой, ні, зовсім забула: у цій делікатній справі – спілкування із внутрішнім світом через малюнок – не можна давати жодних підказок. Кожен сам має вибрати колір, ракурс і формат, і лише в цьому випадку розкриються секрети вашого душевного і психічного стану. До речі, дуже корисно й цікаво провести це з дітьми, щоб дізнатися про клімат їхнього душевного світу.

- Отже, почнемо, як ми вже сказали, із зображення себе, але не просто, а в трьох вимірах, а саме: я – як я є; я – якою бачать мене інші; я – якою я хочу бути.

Малюнок можна розташовувати на одному аркуші або на різних, це не має значення, головне – зануритися в себе через творчість. Як психологи рекомендують, відповідати на запитання, що першим спаде на думку, так і в малюнку: слід відкинути всі усталені думки про простір та колір і зобразити себе так, як підкаже фантазія.

Батьки взялися до роботи. Дехто спочатку з незадоволенням, але вже через хвилин п'ять уже захоплено щось вимальовували на аркуші.

Через якийсь час ми разом обговорюємо малюнки і я зачитую своєрідну матрицю, за якою «художники» звіряють свої малюнки. *На більшості робіт, і це радує, обличчя круглої форми, що свідчить про добродушність і щирість, а також зображені дерева і куці (це видає людину, яка мріє про щось із духовної сфери: вивчити мову, навчитися шити, тобто набутти нових знань чи навичок).*

Батьки зацікавлено слухають, інколи посміхаються. А ще я пропоную їм послухати історію, яку вони мають продовжити. «Якось одна дівчинка побачила картини художника І.Репіна «Портрет дочки» і «Бабка». І їй дуже захотілося, щоб тато або мама і її так само намалювали. Але вони сказали: «Ми не вміємо малювати, хоча дуже тебе любимо!». Дівчинка

образилася, почала вередувати й перестала розмовляти і з мамою, і з татом. У будинку залягла неприємна тиша. Мама й тато займалися своїми справами, а дівчинка спочатку гралася, потім дивилася «мультки», але постійно думала про те, як же допомогти своїм батькам стати, ну хоч би зовсім ненадовго, художниками. І ось що вона вигадала... Підійшла до мами і тата й тихесенько сказала: «Я можу навчити вас, як мене намалювати, до того ж у гарному настрої...»

Запитую у батьків: «Що вигадала дівчинка?»

Висловлені припущення були цікавими і дещо несподіваними:

- Сфотографувати й гарно оформити фото.
- Дівчинці лягти на підлогу, а батькам, зробивши її контур, домалювати зображення
- Сидячи перед дзеркалом, намалювати колективний портрет
- Кожний малює портрет дівчинки на фото, а потім усі разом обговорюють, хто ж створив найкращий портрет.

Я резюмую: «Ось ви і подивилися на себе зі сторони. Цікаво, як на вашу думку, сприймають вас власні діти? Чи вважаєте ви, що діти мають вас любити вже за те, що ви батько? Усі маємо пам'ятати: завоювати довіру дитини, її любов і складно, і водночас просто. Тож пам'ятаймо сьогоднішній урок з малюнками та спробуймо змінити себе на краще».

Ввечері подумки підбиваю підсумки дня. Був він дуже насиченим, як для мене, так і для дітей. Дуже багато нової інформації, нових слів, нових вражень. Але досвід роботи в рамках проективної діяльності засвідчує, що на інформаційному етапі це нормально: великий обсяг матеріалу, інформативна форма проведення заняття, екскурсія до музею тощо.

Протягом проекту ця інформація звучатиме ще багато разів у різних інтерпретаціях, формах і для різних підгруп дітей. Холерики сприймуть початкову інформацію майже стовідсотково, флегматикам вона повториться ще кілька разів і в різних ситуаціях.

Головне, не варто боятися ламати усталені стереотипи проведення заняття. Якщо вихователь добре відчуває своїх підопічних, він то безпомилково обере ту форму спілкування, на яку налаштовані малюки в певний момент. І важливими на цьому етапі є хвилинки обміну враженнями, розмови, розмови і ще раз розмови по щирості. Привчати дітей рефлексувати свої думки, емоції, втілювати їх у слова. І все це – на тлі відкритої зацікавленості дорослого. Інакше нічого не вийде.

День четвертий

У нас радість: Настуся вчора ввечері все-таки умовила маму піти до бібліотеки. Там їм підбрали надали статті про Марію Приймаченко, «цілу книжку!» з описом життя та творчості художниці, а також репродукції.

- Я вже знаю, ця картина називається - «Їде осінь на коні», а ця – «Левиця їде на Україну», - хвалилася дівчинка. - А ще у Марії Приймаченко є багато картин з мавпочкою! Ось дивіться, - показувала Настуся книжку: «Мавпочка гуляє із скворцом», «Мавпочка із квітами». Мабуть, дуже любила мавп, - робить висновок Настуся. – А оця картина, я забула, як називається. – Думає довго, а потім придумує на ходу: «Коник чубатий пасе гусей, а козак йому допомагає» (про картину «Козак коня напував»). Запитую: «сама придумала?», киває головою і ми обидві сміємося. Дітям Настусина забавка подобається, і вони самі придумують назву картини у манері Марії Приймаченко. У когось виходить просто ремарка про зміст картини, в інших своє враження, а в декого дійсно назва картини.

- Маринка про картину «Поліська болотяна зебра»: «Така колюча хрюшка! Вночі гуляє і квіти нюхає».
- Максимко про картину «Мавпочка красуня ловила горобчиків»: «Мавпочка взула чешки. Мабуть біжить на фізкультуру».
- Аллочка про картину «Бичок»: «Який веселий бичок у горошок, як у мене спідничка!».
- Сашко про картину «Український соняшник»: «А це соняшникова сім'я. Ось мама – соняшник, тато, братик, сестричка і маленькі діти» - (у хлопчика багатодітна сім'я, і, напевно, ця тема йому близька)
- Наталка про картину «У нашій країні немає атомних ракет»: «Дуже гарні квіти намальовані, вони сяють, як зорі в небі».
- Віталік про картину «Чорнобильський краб»: «У цього рака багато ніг. Мабуть, боляче щипається».
- Яночка про картину «Дівчинка жито жала»: «А це з райдуги стільки рибок повипливало. Дівчинка дуже роботяща, колоски нарвала, рибу ловить, усе робить».
- Діаночка про «Двох півників»: «Два півники дуже вперті, б'ються, хто більше гороху з'їсть».
- Сашко Перегінець про «Кукурудзяного коника»: «Коник дуже любить кукурудзу, тому він весь кукурудзяний».

Дехто навіть спробував віршами:

- «Лев по лісі гуляє, друзів шукає» (Андрійко)
- «Буслик квіточку знайшов, подивився і пішов» (Женя)
- «Буслики загубилися, на квіточку задивилися...» (Наталка)
- «Дві куріпки горох збирали і в кишеньку складали» (Настуся).

Дітям надзвичайно сподобалося займатися словотворчістю. Але час був перейти до творчістю іншого плану – образної, тож і вирушили до центру мистецтв. По дорозі почепили ріпку-відзнаку на шафу Настусі, похвалили її та подякували за активність та цікавий матеріал.

У центрі мистецтв нас зустріла вихователь образотворчої діяльності Марія Степанівна. Вона підготувала міні-вернісаж з репродукціями Марії Приймаченко. На другій стіні висіли картини інших художників, на яких були зображені квіти і тварини.

Марія Степанівна розпитала в дітей, як просувається робота над проектом, що вони дізналися про Марію Приймаченко, які картини художниці, що висять на стіні, їм вже знайомі. А потім запропонувала порівняти картини Марії Приймаченко та інших художників. Мені було приємно що мої вихованці досить впевнено впоралися з цим завданням: із знанням справи говорили про особливості живопису Марії Приймаченко:

- На картинах багато цяточок, рисочок, кружечків, плямок, мазочків (Андрійко)
- На картинах чарівні, казкові звірі і птахи, таких в житті не буває (Маринка)
- У квітів товсті, як стовбури, стебла, і взагалі мають вигляд дерев, але дерев незвичайних (Наталка)
- У деяких звірів, птахів, квітів людські обличчя, людський одяг (Віталік)
- Кольори на картинах яскраві, особливі, не такі, як в житті (Женя)

- Молодці, гарно підмітили. «Кольори особливі», - каже Женя, і я з нею згодна. Колір для кожного художника – це своєрідна мова, як для поета рядки вірша, як для композитора ноти.

- А ви знаєте, що в кожного кольору є душа, характер, навіть температура? Ось прикладіть долоньки до жовтого аркуша, який він? Правда, теплий? А червоний – точно, він просто гарячий. А синій? А від синього віє зимою і холодом.

- А тепер спробуймо уявити себе певними кольорами. Хто зможе розсміятися, як червоний колір? Це буде тихо чи голосно? Відповіді дітей однозначні: голосно.

- А як сміється блакитний колір? - «Ніжно, тихо» (Вікуся)

- А як усміхається жовтий колір? – «У нього широка усмішка» (Сашко)

- А чи може сумувати оранжевий колір? - «Це веселий колір» (Андрійко)

- А чим може пахнути зелений колір? – «Огірками, травою, кропом, петрушкою» (Миколка, Віталік)

- А як може злитися чорний колір? – Діти грізно зводять брови і стулюють губи.

- Як ви гадаєте, діти, кольори дружно живуть між собою чи ні? – запитала Марія Степанівна. Думки дітей розділились. А вона з усмішкою продовжувала:

- У кольорів усе так, як і в людей, по-різному буває. Спробуйте вдома разом з батьками скласти казочку про певний колір, про те, як спілкуються кольори між собою, чи бувають у них сварки.

- А зараз я вам розповім кілька казок, в яких відбуваються дива перетворень.

«Жив собі чорний колір. Він мріяв стати яскраво-червоним. Отож його друг – жовтий колір – і порадив йому: «Їж томати – і станеш червоним!». А чорний відповів: «Гаразд, спробую!». З'їв він чотири кілограми томатів і став...коричневим. І образився і на жовтий колір, і на увесь світ.

«Побачила сяюча щаслива жовта фарба вологі сумні очі синьої і здивувалася: «Чому ти сумуєш?», торкнулася її своїми сонячними долонями – і синя фарба усміхнулася зеленим кольором. Так народилася зелень». А які ще кольори можна утворити змішуванням фарб?

Сашко назвав: червоний і синій – фіолетовий. Андрійко згадав: білий і червоний – рожевий; білий і синій – блакитний. А Іринка додала: чорний і білий – сірий колір.

- Правильно, молодці. А ще у кольорів бувають відтінки. Ви знаєте про це? Підкажіть, будь ласка, відтінком якого кольору є пурпуровий? Маринка здогадалася першою - червоного. А які фарби треба змішати, щоб отримати бордовий колір (ось він у Марії Приймаченко на картині)? Вирішили: червону і чорну.

- А тепер подивіться на це кольорове коло – це спектр. І на ньому видно, що в червоного можуть бути ще багрянний, малиновий відтінки. Усе залежить від того, скільки води додаєте у фарбу і який колір домішуєте.

- Взагалі, людське око може відрізнити 40 тисяч відтінків різних кольорів. Але талантом бачити їх усі, володіють небагато людей. Треба постійно вправляти своє око, привчати до живої гри кольору в природі, тоді й картини будуть наповнені так званим колоритом. Колорит – це взаємодія фарб за законами гармонії, доповнення та контрасту.

- А тепер я пропоную вам повернутися до картин Марії Приймаченко, відмітити яскравість кольору тла, на якому вона створювала свої образи. Сьогодні ми спробуємо підготувати таке саме яскраве, гарне тло для наших майбутніх картин.

- Кожний обирає собі колір, який йому до вподоби і вирішує, якого тону має бути тло – світлого чи темнішого. Більш світлий тон досягається додаванням у фарбу більшої кількості води, темніший тон – меншою кількістю.

А чим відрізняються акварельні фарби від гуашевих? Так, акварельні фарби – водяні, дуже прозорі й світлоносні, легкі та ніжні, тому крізь них просвічується білий папір. Гуашеві фарби непрозорі, густі, бо до їх складу входять білила. Акварельними фарбами можна писати по вологому або сухому паперу різними мазками, вливанням кольору в колір або накладанням кольору на колір, створюючи різні відтінки. Гуашевими фарбами можна повністю перекрыти, замалювати попередній шар фарби після його висихання.

- Малюватимемо ми сьогодні акварельними фарбами, бо гуаш товстим шаром закрие наш малюнок. Справа в тому, що аркуші у вас незвичайні, казкові, адже ми знайомимося з

творчістю Марії Приймаченко, людиною, яка бачила казку у всьому. Коли ви зафарбуєте повністю свій аркуш, побачите, дивовижну істоту, образ якої проступатиме крізь фарбу.

Діти взялися до роботи, ми з Марією Степанівною приєдналися до них. Тонуючи свій аркуш світло-зеленою фарбою, спостерігаю за своїми дітлахами. Андрійко, Сашко, Віталік, Іринка та Діаночка обрали жовтий колір. Вони майже не додавали води, тільки змочували пензлик. Миколка, Павлик, Назарчик, Вікуся, Наталка розмальовували червоним кольором, і тільки у Наталки виходив гарний рожевий колір. Дениско, Лідочка, Яночка обрали зелений колір, і там у них вийшли чудові різноманітні відтінки. Темно-сині аркуші вийшли у Василька та Максимка; світліше, ближче до блакитного – у Аллочки.

А потім діти з інтересом розглядали, що ж у кого «висвітілося» з-під фарби. І вставали, як живі, персонажі картин Марії Приймаченко, її леви, болотяні звірі, крокодили, жар-птиці, буслики. Задоволення було море! Ми подякували Марії Степанівні за цікаве заняття і сюрпризи і попросили поділитись секретом «оживлення» дивовижних тварин.

- Ніякого секрету немає, - пояснила, усміхаючись Марія Степанівна, - просто звичайною свічкою ви малюєте на папері будь-що. На білому малюнок не видно, а от коли аркуш покритий фарбою, тут і проступає намальоване вами. Спробуйте вдома підготувати такий сюрприз. Запропонуйте своїм мамам, татам, дідусям, бабусям, сестричкам і братикам замалювати ваші секретні малюнки, тільки обов'язково дайте їм для цього кольорові фарби. А потім і нам принесете та покажіть ці малюнки.

Я великий НОСОРИГ...

Після заняття здійснили з дітьми піший перехід до річки Случ. Я розповідала по дорозі, що Марія Приймаченко так розповідала про свої картини: «Мій світ починається у моєму селі. Я народилася тут, тут виросла, тут проходить усе моє життя. Лісок і яроч за селом, і поля навкруг, і старі дерева навколо поля я знаю, як свій дім. Кожна гілка, кожний корінь, кожна крапля роси тут – рідні мої. Я малюю стільки, скільки себе пам'ятаю. Я малюю тварин, і птахів, і квіти. І всі мої тварини, і всі мої квіти – з місцевих лісів. І всі мої пісні, всі думи, всі легенди відкрилися мені у цих

краях, у моєму селі, в Болотні. Я малюю соняшник, і квітуче дерево, або наше сільське весілля, або ріки і береги – і все це Болотня. І входила вона в мене – делекою на даху, вишивками матері, сумною дівочою піснею, вранішнім туманом. Але немає її кінця, мій Болотні, і здається мені, що в кожному дереві, в кожній краплі дощу не тільки Болотня, але й вся моя Батьківщина, голоси далеких людей, пісні, яких я не знаю, запах трав, що ростуть далеко від Болотні, в далеких краях, де я ніколи не була».

По дорозі діти помічали соняхи, кукурудзу, бачили квіти, схожі на ракети... Біля річки збирали гілочки, листочки, камінці незвичної форми. Спостерігали за тваринами, які там паслися: коза, кінь, корова, теля, за кружлянням у воді рибок-мальків. А потім ми просто мовчали і слухали звуки природи. Це так здорово відчувати себе частиною чогось великого і неосяжного, відчувати, що ось-ось тобі відкриється таємниця-таємниць.

Запропонувала пограти в гру «Фотоапарат»: на об'єкт природи, який сподобався, навести очі і «клацнути» ними, як кнопкою фотоапарату, зафіксувавши у своїй пам'яті певний образ. Гра дітям дуже сподобалась. Андрійко і Сашко зробили десятки «фотографій», бігаючи по берегу, в пошуках «натури». Дівчатка зосередилися на квітах і тваринах. Підсаджувалися до квітів, і, довго вдивляючись у них, «клацали» на пам'ять.

Складали маленькі віршики про те, що бачили:

- Коник їсть травичку і дивиться в водичку (Женя)
- Коник гарні копита має, ними весело він гра (Андрійко)
- Рибки у воді кружляють, під камінці не зазирають (Наталка)
- Веселі рибки-малюки шукають маму у воді (Діаночка)
- Рибки весело кружляють, бо хороший настрій мають (Сашко)

Пограли в рухливі народні ігри «А продай, бабусю, бичка!», «Лис», «Сірий кіт». Поводили хороводи «Подоляночка», «Ой єсть в лісі калина». Діти зібрали й принесли до садка різний природний матеріал помістили його в куточку образотворчої діяльності.

Після сну музичний керівник Людмила Йосипівна завітала до нашої групи й принесла з десяток пісень, до яких запропонувала створити ілюстровані малюнки у манері Марії Приймаченко. Ми спочатку запитали в неї, чи не знає вона, що таке «гарнет» і «бухало». Виявляється, це музичні інструменти, на яких грав брат Марії Приймаченко. Людмила Йосипівна призналася, що й сама не знає, які це інструменти, але пообіцяла дізнатися й розповісти нам.

Ми ввімкнули магнітофон і прослухали пісню «Сонячні зайчики», викликала у всіх піднесений настрій та усмішку. Обговорили, як хто ілюструватиме пісеньку, які елементи треба буде використати, щоб малюнок був виконаний у манері Марії Приймаченко.

У другій половині дня діти залюбки взялися за природний матеріал. Вирішили створити композиції до виставки, де поряд з малюнками експонуватимуться і вироби та аплікації з природного матеріалу. Особливо цікаво було працювати з каштанчиками. Діти прикрашали готові форми дивовижних звірів квіточками, листочками, кришечками жолудів тощо. Наталка, Вікуся та Аллочка вирішили створити чарівні квіти з листя, насіння клена та шапочок жолудів. Використали для основи кольоровий картон («як Марія Приймаченко. З Аллочкою закріпили навички лічби: лічили пелюстки квітів, зроблених дівчатками.

Пргадавши, як уранці тонували папір, деякі діти захотіли ще раз зайнятися такою цікавою справою. Поки вони розмальовували, я читала вірш Є. Орлової «Мої фарби»:

Фарби чарівні я маю,
З ними малюночок мій оживає:
Сонечко – жовте, яскраве,
Небо – блакитне,
Хмарки – біляві,
Маки – червоні,
Зелена – травичка,
В косах у ляльки
Рожевая стрічка.
Котик сіренький сидить біля хати.
З фарбами можу я все малювати.

Роботи дітей вже були більш вправними: більше відтінків використовували. Пограли в гру «Почуй у вірші назви кольорів та їхніх відтінків». Запропонувала дітям вірші.

Довго листя зеленіло,
А тепер позолотіло.
Пошила зозуля чобітки на гулі,
Лівий, правий чобіток
Шиті з білих пелюсток,
Пелюстки тоненькі –
Чобітки легенькі
(Павло Мовчан)
Як прийшла до нас весна,
То сказала так вона:
Одягай, синочку,
Голубу сорочку.
(Микола Сингаївський)
Ой селом-селом
Зелено кругом:
У садках село втонуло,
Кожне дерево вдягнуло
Зелений шолом.
(Марія Підгірянка)
Багрянистеє, хороше,

Наче полум'я, гори!
Щоб і в зимову порошу
Ми згадали кольори.
(Олекса Ющенко)
Гори мої високії,
Не так високі,
Як хороші, хорошії,
Блакитні здалека
(Тарас Шевченко)
Водичко, водичко,
Умий Олі личко,
Рожеве та біле,
Як яблучко спіле!
(Галина Демченко)

Дуже сподобалося Маринці та Вікусі порівняння листка з рибкою у вірші Миколи Луговіка:

«У повітрі, як жовта рибка
Листок осінній проплива».

Переговорила з деякими батьками, запропонувала їм скласти з дітьми казки про кольори та помічників художника: олівці, фарби, пензлики. Нагадала про підготовку до виставки за мотивами Марії Приймаченко, попросила активно долучатися до неї разом із дітьми.

Несподівано прийшов тато Назарчика, приніс роздруковані аркуші репродукцій Марії Приймаченко. Ми з дітьми були в захваті - такі вони були великі, яскраві та сяючі.

- Залишилося тільки рамки зробити, - сказав тато, дуже задоволений нашою реакцією.

Я щиро подякувала йому і попросила ще про одну послугу: дуже цікавими і рідкісними виявились репродукції з бібліотечної книжки, що принесла Настуся. Чи можна і з ними зробити таку саму операцію - сканувати й роздрукувати.

– Без проблем, - відповіли мені, і після цих слів стало так добре на душі, захотілося перевернути весь світ...

Перечитую зараз методичну літературу, присвячену проблемам розвитку творчих здібностей у дітей. Дуже цікавою і корисною виявилася книжка Людмили Шульги «Барвіста радість». Ніби нічого такого несподіваного і нового не дізналася з неї, але деякі зазвучали для мене по-іншому, з новим наповненням. Наприклад такі: «Необхідно створювати такі умови для сприйняття краси, щоб вона вразила дитину, пройшла крізь усі органи чуттів, викликала радість, насолоду, натхнення. Назавжди залишила свій слід у душі». А ще прочитала у В.Сухомлинського: «Я намагаюся, щоб я і мої ідеї сприймалися дитиною в першу чергу тому, що вона захоплюється красою, красою правди, красою ідеї, красою людини. Щоб усе переносилось на самого себе! Щоб краса світу ставала частинкою духовного образу».

- Треба щось цікаве придумати для своєї малечі по дорозі, - вирішила я, збираючись додому.

День п'ятий

Заходячи до групи, діти бачили мене за таким заняттям: переді мною стояли три блюдця, з різною рідиною. Я набирала її по черзі і фарбувала на папері різними кольорами. Діти зацікавлено дивилися, що я роблю і запитували, що це в мене за фарби. Я дістала з-під столу коробку з овочами (буряком, морквою, сухою кропивою, цибулею) і запитала: «З чого я зробила фарбу темно-червоного кольору?». Діти здивовано знизували плечима: мабуть, з буряка, колір схожий.

- Але ж буряк твердий, а фарба у блюдці – рідка. Як це так? Діти замислилися. Нарешті, Ірочка здогадалась: фарба схожа на сік, мама такий удома робить, за допомогою тертушки.

- Молодець, похвалила я спостережливу дівчинку, дістала сховану тертушку і марлю та розповіла, як робиться фарба з буряка.

- А тепер здогадайтесь, з чого у нас фарба оранжевого кольору? Правильно, з моркви. А коричнева? Так, ця фарба з цибулі. А як я її зробила? Миколка пропонує натерти цибулю. На що Маринка зауважує йому, що коричневого кольору не вийде. І тут Діаночка згадує, як бабуся фарбує яйця на Великдень: відварює лушпиння з цибулини у воді, і вона стає коричневою.

- І це відгадали. Але не вгадаєте нізачо, з чого я виготовила зелену фарбу? Діти мовчки презираються, дивляться на кропиву, і міркують, як з кропиви можна зелену фарбу отримати. «Може теж варять у воді?» - робить припущення Андрійко.

- Точно, варять. Але до того я взяла рукавиці, пішла на город і нарвала там кропиви. А чому в рукавицях? Тому що кропива жалить. Потім я її висушила, залила водою і так само, як лушпиння з цибулі, прокип'ятила. І кропива, навіть суха, забарвила воду в зелений колір. А тепер і ви спробуйте, як люди в давні часи, пофарбувати тканину в різні кольори. Для цього берете клаптик білої тканини пінцетом і опускаєте в одне з блюдець з рослинною фарбою.

Більшість дітей хочуть спробувати, як це в рослинних фарбах пофарбувати тканину. Результати їх захоплюють. *Маринка хоче таке і вдома повторити, навчити маму і сестричку. Я ще пропоную розпитати бабусь та дідусів про інші засоби фарбування та малювання, які вони застосовували в дитинстві або юності.*

А я ще зачитую вірш І.Сечовака «Звідки кольори»:

Дощ раптом стих, зросивши землю,

Заскрекотів комусь лелека,

І над Дніпром могутнім, древнім

З'явилась, наче міст, веселка.

І я тоді заговорив:

- Скажи мені, веселко неба,

Звідкіль береш ти кольори?

- Звідкіль? Поглянь довкола себе:

Блакитний колір – від води,

Зелений, як трава умита,

Червоний – яблуні плоди,

А жовтий колір – колір жита.

Роздивляємося наші витвори мистецтва. Всім дуже подобається.

Потім граємо в гру «Що у тебе, що у мене?» (Мета: вчити узгоджувати прикметники, що позначають колір, та іменники). Звісно, заохочувались відповіді з використанням назв відтінків кольорів або епітетів. Почала з себе: «У мене сьогодні пурпуровий светр. А у тебе?». І ланцюжком один за одним діти називали предмети одягу на собі.

На музичному занятті музичний керівник, на моє прохання, приділила більшу увагу синтезу музики і кольору. Дітям було запропоновано виявити із прослуханих музичних творів («Марш дерев'яних солдатиків» П.Чайковського, «У печері гірського короля» та «Пташка» Є.Гріга, «Клоуни» Д. Кабалевського, «Козачок» Ю.Щуровського, «Кицьчине горе» Д.Металліді, «Слон» К.Сен-Санса, «Музична шкатулка» С.Майкапара, «Метелик» А.Штогаренко, «Скакалочка» В.Косенко) «червоні», «жовті», «зелені», «сині», «білі», «чорні» та інші кольори. В основному, діти вірно розрізняли характер музики і відповідно визначали під неї колір: для сумної – чорний, коричневий, синій, інколи білий. Для жвавої, веселої –

червоний, жовтий, і знову ж таки білий. Іринка та Діаночка навіть відтінками позначили легку музику – рожевим, блакитним.

Потім діти «малювали» музику. Ми домовилися, що створюємо просто образ музики, і малюємо не стільки предмети, скільки «кольоровку». Спочатку слухали «Вальс-жарт» Д.Шостаковича (Більшість дітей зобразила його в червоних, жовтих та зелених тонах. Характеристику твору дали таку: «Музика весела, радісна, різнобарвна, світла, тепла, легка»). А потім – «Осінь» А.Вівальді («Музика сумна, роздумлива»). Малюнки вийшли в основному в синіх та зелених тонах різних відтінків).

Під «Вальс квітів» П.Чайковського ми провели психогімнастику «Народження щасливої квітки».

Я починаю: «Кожна людина нагадує якусь квітку. Життя квітки починається з маленького насіннячка в пухнастій теплій землі. Яку позу потрібно прийняти, щоб відчувати себе маленькою насіннинкою? (Діти сідають навпочіпки, обіймають коліна руками і схиляють голівку. Це поза нагадує мені позу ембріону. І подумала я: як схоже воно – маленьке дитинча під серцем матусі – на зернятко в теплій землі).

Потім діти уявляють, «як підіймаються тоненьким стеблом до сонця, розкривають щирі обійми зеленого листя, насичуючись теплом, дощем і готуються подарувати щастя. І ось настає чудова мить, коли квітка найдорожче і найяскравіше дарує світу – щиро розкриває свій бутон і посміхається яскравими барвами. Її ніжні пелюстки сповнені великої любові до світу».

Потім Людмила Йосипівна розповіла нам, що «гарнет» - це «кларнет», дерев'яний духовий інструмент. А «бухало» - звичайнісінький барабан, вочевидь, так його в селі Марії Приймаченко називали.

В групі на нас чекали репродукції картин Марії Приймаченко «Соняшник життя», «Соняшник з бджолами», «Соняшник з горохами». Я запропонувала дітям розглянути їх і прочитала вірша О.Кобця «Соняшник»:

Любим соняшник за те,
Що так сонячно цвіте.
Любить сонце золоте
І за ним усюди йде:
Ранком дивиться на схід,
А як зверне на обід
Підіймає вгору цвіт –
Все за сонцем – слід у слід.
І як сонце спати йде,
Аж за обрій проведе,
Й сам тужливо ранку жде,
Поки сонце знов зійде.

- Що поєднує ці картини? Які фарби використала художниця? Як би ви назвали ці картини? А Марія Приймаченко назвала їх ось так.

А у В.Сухомлинського є оповідання присвячене соняшникові, називається воно «Квітка сонця». Давайте послухаємо в аудіо запису і уявимо, як соняшники повертають свою голівку за сонцем.

В.Сухомлинський «Квітка сонця»

На високому стеблі – велика квітка із золотими пелюстками. Вона схожа на сонце. Тому і називають квітку соняшником.

Уночі соняшник спить, опустивши золоті пелюстки.

Але як тільки сходить ранішня зоря, пелюстки починають тремтіти. Та соняшник чекає на схід сонця. Ось уже сонце викотилося з-за обрій. Соняшник повертає до нього свою золоту голівку й дивиться, дивиться на червоне вогняне коло. Усміхається соняшник до сонця, радіє, вітає.

- Добрий день, сонечку, я так довго на тебе чекав!

Сонце піднімається все вище й вище, пливе по небу. І соняшник повертає за ним свою золоту голівку. Ось воно вже заходить за обрій, і соняшник востаннє усміхається його золотому промінню.

А давайте спробуємо себе уявити соняшником на широкому полі. Включила тиху музику. Рухи дітлахів мене зачарували.

Запитую дітей, чи щасливий соняшник? Діти відповідають стверджувально.

- Ви знаєте, що означає слово «щастя»? А коли говорять про щастя? Що люди роблять, коли вони щасливі? Що треба людям для щастя?

На таке складне запитання мої малюки відповіли майже не замислюючись:

Андрійко: «Про щастя говорять, коли Новий рік або день народження.»

Діаночка: «Щастя бажать родичам і близьким людям.»

Вікуся: «Коли щаслива людина, вона весела і добра.»

Настуся: «Щаслива людина співає і танцює.»

Маринка: «Коли люди щасливі, вони хочуть зробити приємне іншим.»

Іринка: «Я щаслива, коли мене тато і мама люблять»

Миколка: «Для щастя потрібно, щоб всі були добрі»

Назарчик: «Для щастя людям потрібний мир»

- А знаєте, як Марія Приймаченко говорила про те, чому вона малює соняшники: «Роблю сонячні квіти тому, що людей люблю, творю на щастя, на радість людям, щоб всі народи один одного любили, щоб жили вони, як квіти по всій землі...». Вона дуже любила малювати квіти. Художниця нічого не малювала просто так, заради гарної лінії, плями чи квітки. Кожен букет – подарунок, присвята, побажання щастя людям.

Пропоную дітям на тонованих раніше аркушах намалювати соняшники – квіти сонця, які мають принести радість нам, радість нашим близьким, коли вони будуть розглядати наші малюнки. А це дуже важливо – приносити радість.

Ми взялись за роботу. Тихо звучала музика, всі працюють. Я обвела очима кімнату: Андрійко зосереджений, навіть висунув трохи язика, вимальовував стебло квітки; Женья вже перейшла до пелюсток, і, легко, майже танцюючи пензликом, виводила контури; Сашко напружений від зусиль, мені не було видно, що ж він там так ретельно замальовував. У кожного соняшники будуть свої, різні, неповторні, але їх, безперечно об'єднає це свято спільної творчості, бажання самому зробити диво і поділитись цією радістю і щастям з іншими.

Пізніше, розглядаючи малюнки, ми дарували заслужені компліменти одне одному, раділи за спільний успіх. Всі були задоволені роботою і її результатами. І мій малюнок заслужив на декілька компліментів від Андрійка та Жені, і отримав похвалу з вуст моїх головних художників.

В групу зайшла завідувача Лідія Олександрівна, відмітила естетичність та колорит наших робіт. Андрійко перепитав, що означає слово «колорит»? Лідія Олександрівна, ретельно підбираючи слова, щоб дітям було зрозуміло, пояснила, що колорит – це коли фарби та кольори дуже гарно підібрані, співвідносяться, і від цього створюється єдність усієї картини. «Колоритними називають яскраво виражені, барвисті твори», - додала вона. Ми попросили завідувачу записати значення слова у наш словничок. Після цього декілька дітей підбігали до Лідії Олександрівни і перепитували: «а у мене колоритна картина», «а у мене колорит є?».

На вулиці «квіткова» тема продовжувала хвилювати нас. Діти самі зупинились біля клумби і відшукали ті квіти, які за формою пелюсток схожі на соняшник. Жоржина їм зовсім була копією сонячної квітки. Так і здавалось, що голову свою обертає за сонцем. Подивились на квіти вже поглядом професійних художників: які мазки наклала їм Природа, які кольори для цього використала, які відтінки. Продовжуючи розмову про щастя, розповіла дітям казку про нещасливу троянду: «Жила собі троянда. Вона була тендітна, красива, струнка. Усі, хто бачив її, милувався нею. Троянда росла одна в саду. Хазяїн, що піклувався про сад, ніколи не забував її поливати. Але одного разу троянда стала в'янути. Сонечко, побачивши це, запитало:

- Що з тобою? Невже тобі не вистачає мого світла? Чи води, якою поливає тебе хазяїн? Адже ти така красива!

Троянда тихо відповіла:

- Миле сонечко, спасибі за світло. Але, щоб бути щасливою, недостатньо бути красивою. Я нещаслива тому що...».

- Як ви гадаєте, що сказала троянда далі? Що її засмучувало?

Маринка: «Може їй не подобались квіти поряд, то її треба пересадити в інше місце, і вона стане щасливою.»

Іринка: «Може вона закохалась в якого квіткового принца? Тоді треба якось їм влаштувати зустріч і зробити так, щоб вони були разом».

Миколка: «Може на клумбі земля погана, то треба поміняти землю, і квітка буде щасливою.»

Сашко: «Може троянда думає, що її зірвуть, то треба її заспокоїти, що її зривати не будуть, а будуть милуватися нею на клумбі.»

Пограли в гру «Відгадай, яку квітку задумали» (Мета: вчити за характерними особливостями (колір, форма та розмір пелюсток, листя, стебла, запаху тощо) впізнавати квітку).

Згадали, які квіти бачили на репродукціях картин Марії Приймаченко. Зробили висновок, що в основному, польові (волошки, маки). Закріпили знання про польові, декоративні, кімнатні квіти грою «Четвертий зайвий». Справжнім знавцем квітів виявилась Наталка. Вона ще згадала гру «Я знаю 5 назв квітів», в яку грає з подружками у дворі і запропонувала дівчаткам перевірити свою пам'ять, а водночас і вміння довго бити м'яч об землю.

Після сну діти повернулись до теми чарівних квітів Марії Приймаченко. Дехто захотів намалювати їх, решта створювали фантастичні квіти за допомогою природного матеріалу. Для бажаючих – розмальовки із завданнями:

- «Розфарбуй гілочку бузку» (одну фіолетовим кольором (змішай червону й синю фарби); другу – рожевим (у червону фарби додай білої), третю гілочку – блакитним (у синю так само додай білу). Подумай, яким кольором можна розфарбувати кошик).

- «Розфарбуй Царівну-осінь, використовуючи теплі кольори»

Пограли в настільні ігри «Квіткове доміно», «Склади квітку з геометричних фігур». Запропонувала гру «Швидко квітку називай, і їй риму підбирай». Вікуся, Сашко, Женья та Микитка виявили бажання спробувати сили у справі віршування. Ще вранці ми з дітьми говорили про те, що Марія Приймаченко ще й трохи і поет. А поет вміє підбирати рими до слів легко і швидко.

Вийшли такі рядки:

Квіти різні я люблю,
Та найбільше польові. (Микитка)
Кульбабки, наче зорі,
Світили ясно в полі. (Сашко)
Зацвітали на воді
Квіти білі, чарівні (Дениско)
Травиця зацвітала,
Вогнями запалала (Микитка)

Поговорили з дітьми про те, коли хочеться писати вірші. Чи легко вони пишуться, коли на душі «пісенно»? Хто з батьків пише вірші?

Зачитала «Казку про фарби», яку склала вихователь зображувальної діяльності Марія Степанівна, декільком хлопцям, що під час малювання не дуже охайно поводяться з фарбами. Після читання робимо висновок, як добре, коли фарба чиста і незаплямована іншою фарбою (як це буває у неохайних дітей).

В кінці дня підходимо з дітьми до нашого кошика ідей. Прикріплюємо, як це робимо зазвичай, квіточку на ті ріпки, із завданнями яких ми вже впорались.

- Де і коли народилася Марі Приймаченко? - читаю я. Ми вже знаємо? - Діти відповідають, що сто років тому, в селі Болотня.

- Яка сім'я була у Марії Приймаченко? Чи висіли в них вдома картини? Чи малювали мама і тато у Марії Приймаченко? Пам'ятаєте, питали Вікуся та Яночка. Що ж ви запам'ятали - звертаюся до дівчат, про родину Марії Приймаченко.

- А ось Микитка хотів знати, якими іграшками Марія Приймаченко любила гратися. То якими ж? – Діти замислились, а дійсно, про іграшки художниці якось мало і говорили. Здогадується першою Маринка:

- Коли Марія Приймаченко почала малювати, вона була велика чи маленька? – читаю Діаночкіне запитання. – Тут труднощів не було, всі відповіли одноставно: «маленькою».

- А хто ж навчив Марійку малювати і де вона брала фарби? – Діти легко згадали, що Марійка навчилася малювати сама, а фарби привозив їй тато.

Діти з радістю відмічають, що на половину запитань вони вже знають відповіді. Але за останні дні виникли ще декілька, і ми записуємо їх на рипках: «Чим можна малювати крім фарб і олівців?», «Чи принесуть мої малюнки щастя мамі та татові?», «Чи легко складати вірші?»

Вечері спостерігала за реакцією батьків, коли вони роздивлялись малюнки дітей із соняшниками. Частина – сприйняла позитивно, як завжди, творіння своїх чад. Вони і не помітили, що малюнки виконані у іншій манері. Діти вже самі пояснювали. Андрійко радісно повідомляв мамі, що сьогодні малювали щасливу квітку. «Подивись на неї, мам, вона чарівна, і зразу станеш щасливою», - щиро пообіцяв хлопчик. Мама втомлено посміхнулася, і очі, здавалось трохи наповнились вологою: «Обов'язково, синку!»

- Бачиш, я намалював, як Марія Приймаченко», - хвалився Микитка мамі.

- А хто це, - думаючи про щось своє, запитала мама.

- Ну, це художниця, мама, - гарячкував хлопець. - Ось тут все написано, показував він на щоденник проекту (ми вранці його розглядали і я розповідала, про що повідомляла батьків).

Мама Аллочки здивовано дивилась на соняшники і намагалась розібратись, чому насіння там червоне, та ще й з білими плямами.

- Що це ти таке намалювала, хіба ж такі соняшники? - Дівчинка їй стала розповідати, що це так малює Марія Приймаченко, а ми малювали сьогодні, як вона...

Мама вже і не слухала, бо їй треба було в'яснити, чому така велика сума платні за садок, а дівчинка так і залишились непочутою.

Але все-таки більшість батьків були зацікавлені новою формою роботи, вислуховували уважно, як вдома можна продовжити творчий процес малювання і віршування разом з дітьми. А ось пропозицію самим спробувати намалювати за манерою художниці сприйняли скептично, мотивуючи зайнятістю.

- Нічого, - думала я, - власні діти-таки відкриють вам шлях до мистецтва Марії Приймаченко. Попереду вихідні, я впевнена, що діти не залишать у спокої своїх батьків, і щось таке творче їм підкинуть. А я, ще раз аналізуючи результати п'яти днів, що так швидко проминули, зробила для себе висновок, що кожна тема для проекту не вичерпується лише вузькими питаннями.

Ось планували ми з дітьми дізнатись про життя і творчість Марії Приймаченко, хотіли виявити для себе, яким має бути справжній художник. Але ж клубочок запитань і підтем все розкручується і розкручується. Якщо заговорили про роль вишивки у сім'ї Приймаченків, треба було розширити цю тему далі. Якщо говоримо про художників, то як не зачепити тему кольору, кольорового насичення, зв'язок кольору та музики? А як пройти мимо теми щастя та радості, якщо сама Марія Приймаченко так часто каже про ці поняття, коли її питають, для чого вона пише картини?! Так і виходить, що проект, це – не стала форма, а досить рухлива і динамічна субстанція, і якщо педагог буде озброєний розумними очима, вухами, серцем, щоб бути поряд з дітьми і відчувати їх живий інтерес і напрям цієї зацікавленості, то така спільна діяльність принесе свої плоди і задоволення для кожної дитини.

День шостий

Роздивляємося тоновані малюнки, які принесли більшість дітей.

У Іринки мама замалювала аркуш рожевою фарбою, тато – зеленою (тато – військовий, зелений, мабуть, улюблений колір). Бабуся – жовтий, сонячний. А дідусь – червоний (декілька разів він приходив за онучкою, подовгу вів бесіди, і я розумію, що червоний колір не випадково обраний).

Маринка хвалилась малюнками близьких і своїми восковими «сюрпризиками». Вони були зроблені з певним ступенем гумору: для мамі – квітка, для тата – телевізор (квадрат з

антенною), для сестри – помада (тюбик-овал), для бабусі – книжка. А кольори в цій сім'ї обрали майже однакові – червоний і рожевий.

Андрійко намалював свічкою тварин, подібних до звірів Марії Приймаченко. Дуже гарні малюнки вийшли. Дивовижні істоти проступали скрізь шар фарби, наче живі.

Деякі діти намалювали свічкою прості кружки, і це було теж цікаво, вийшло, ніби чарівні кульки літають.

Роздивившись всі аркуші, роблю висновки, що деякий відсоток замальовування носить політичний характер (жовтий, блакитний, червоний – у людей старшого покоління). У сестер та братів моїх вихованців – тоновані малюнки, в основному експресивних кольорів: синього, густо-зеленого, червоного. Мама переважно обрали спокійні, лагідні тони: блакитний, жовтий, рожевий, салатний. Дуже рідко – червоний і синій.

Пропоную розучити хороводну гру «Оленка». Правила гри такі: Діти ходять по колу, посередині стоїть дівчинка у віночку зі стрічками. Діти промовляють слова, дівчинка показує відповідний колір. Після того, як сказали всі слова, діти плескають у долоні, а дівчинка танцює

А стрічки в Оленки,
Мов барви у веселки.
І червона, і зелена,
І блакитна, наче небо.
Тут і жовта, і бузкова,
І рожево-світанкова.
Та й сама Оленка
Тепер немов веселка.

Потім оголошую дітям, що сьогодні незвичайний день: «летючий». Пояснюю: Марія Приймаченко колись писала: «Спочатку всі літали. Навіть дерева і квіти. А потім стали звірі». І ще: «Спочатку були птахи і квіти на небі, а потім прийшли звірі і всіх поїли».

До птахів художниця відноситься так само з любов'ю, як і до квітів. Роздивляємося репродукції з птахами. Як їх багато! Марія Приймаченко заселила власний світ птахами – павичами, лелеками, воронами, сороками, одудами, горобцями, чайками... Співають вони на гілках дерев, ховаються в нев'янутих букетах квітів, летять "у вирій", в'ють гнізда, годують пташенят, "чепуряться", танцюють, як "дівчата", супроводжують людей у їх буднях і святах, пов'язують невидимими нитками минуле з сьогоднішнім.

Дітям подобаються «Буслики», «Сорока-білобока», «Танцюристка», «Голуби». А ще я їм кажу, що Марію Приймаченко називають «українською жар-птицею». Довго розглядаємо репродукцію картини «Жар-птиця у квітках». Пропоную дітям: «Уявіть собі, що ніч запахла синьою оксамитовою запоною небесний купол. Померкли плоди на яблуні, згасла зелень на гілках, і лише гарний птах з величним поворотом маленької голови панує над всім простором. У нього шовковисті золоті груди, а хвіст – величезна, яскраво-червона троянда, усередині якої палахкотять, немов запалені свічки, три яскраво-жовті вогники. Ця жар-птиця щороку влаштовує пташиний карнавал...». Дітвора сидить із закритими очима, і я відчуваю, ніби казковий вітер зараз проноситься групою...

Продовжуємо розмову про пташиний карнавал. Де він проходить, хто туди прилітає. Діти фантазують:

Наталка: «Карнавал проходить там, де тепло, де море і багато пальм і різних казкових дерев, де пташкам буде приємно сидіти».

Маринка: «На карнавал прилітають всі пташки, і маленькі, і великі, тому що вони повинні показати, яких пташенят виростили».

Аллочка: «На карнавалі завжди повинні показувати гарний одяг. Птахи фарбують свої пір'я і вирушають на карнавал».

Я пропоную послухати казку, яку ми склали втрьох з Марічкою та Оксанкою вчора ввечері і тримали в секреті аж до сьогоднішньої бесіди про птахів. Казка називається «Пташиний карнавал». Розповідаємо ми з дівчатками по черзі: «Одного разу до Пташиного міста прийшла звістка: незабаром на далеких островах відбудеться весняний пташиний карнавал, куди запрошуються і пернаті з України. Заметушилося птаство, захвилювалося, адже на карнавал треба відправити найкращих. Довго думали-гадали і нарешті обрали

голубів, бо їх здавна вважають посланцями миру. Але голуби раптом засмутилися. Та й не дивно: пір'ячко в них непоказне, сіреньке, зовсім не карнавальне. Що ж робити? Аж ось виникла ідея: позичити вбрання в інших птахів. Вирішено – зроблено. Пернаті мешканці лісів, полів, міських вулиць і осель вбрали голубів справді по-святковому. Ви лише подивіться на їхні розкішні червоні комірці та хвости, облямовані гірляндами з крихітними ліхтариками, на великі гачкуваті та ще й червоні (мабуть, позичили у папуг) дзьоби! А чи помітили ви, що яскраво-жовті сорочки птахів „вишиті” різноколірними смужками, а яскраво-сині плащі оздоблені рожевими цяточками? А тепер уявіть собі, що вам треба спорядити на карнавал своїх пташиних посланців – найгарніших, найяскравіших, найелегантніших. Уявили? Тоді візьміть фарби й пензлі і намалюйте власних диво-птахів. А біля них – казкові кущі-дерева».

Діти із задоволенням взялись до справи. Затоновані аркуші були вже готові, залишилися олівцем намалювати контур диво-пташки і розмалювати її «одяг» до карнавалу. Зазвучала тиха музика, під яку хотілось самому літати і мріяти про прекрасне. Проїшов деякий час і... зазвучали фанфари. Наші птахи прилетіли на підготовлену чарівну «галявину». В який тільки одяг не одягли своїх птахів мої діти! Я включила фонограму «Пташиний спів», і ми на п'ять хвилин поринули в атмосферу пташиного свята. Це було неперевершено!

На прогулянці спостерігали за пташками та тваринами. В грі «Що у пташки, що у тварини, що у людини» закріпили характерні ознаки птахів, тварин та людей

Діаночка звернула увагу, що квіточка на ігровому будиночку, що на майданчику, дуже схожа на ту, що бачили на картині Марії Приймаченко, «але ось тут не вистачає великого листочка». Я запропонувала дітям кольорову крейду, щоб розфарбували ігровий будиночок чудернацькими квітами.

Грали в ігри «Відгадай пташку за першим звуком», «Склади загадку про пташку». Запропонувала дітям творчу гру «Підбери хвіст та крила до птахів». А потім для бажаючих – разом створити казку «Чий хвіст кращий».

А ще рухливу гру «Пташиний магазин» переробили у «Запрошення на карнавал». Діти домовляються, хто якою пташкою буде. Приходить організатор карнавалу і питає у Сови (яка все знає): «Синиця є?». Якщо є така «пташка» серед граючих, дитина швидко встає і біжить, «Організатор» її наздоганяє. Якщо догнав, пташка має показати якийсь талант: заспівати, затанцювати, тільки тоді її беруть на карнавал. Від карнавальної гри думки перенеслися до нашого свята – майстру-класу для дітей інших садків. Поговорили, як будемо у себе приймати гостей. Що для цього потрібно зробити, як прикрасити групу, чи все готове для виставки. А також, як провести родинний вечір разом з батьками. Хто зможе розповісти про Марію Приймаченко, хто стане Художниками і буде розповідати про особливості стилю Марії Приймаченко?

В другу половину дня пропоную дітям психологічну гру-подорож «Політаємо-помріємо». Кажу дітям: «Давайте, вирушимо в повітряну подорож. Спочатку ми перетворимося на гусей, які летять на південь. Гуси летять і гелгочуть: «Гел-гел-гел!» А зараз ми – журавлі й курличемо: «Кру-кру-кру!» Ми пролітаємо над лугом і бачимо тут комарів, ос, бджіл, гедзів, джмелів. Перетворюються хто на кого хоче. Крильця в комах маленькі. Вони часто втомлюються, присядуть на квітку або травинку – і знову полетять. А тепер ми – літаки. Розправимо крила, полетіли. Летіть за курсом, не зачіпаючи одне одного, інакше станеться аварія. Тепер ми пересядемо на казковий килим-літак. Зараз я промовлю чарівні слова, а ви тим часом міцно тримайтеся за крила. Пересядемо з килима на чарівну хмарину. Як чудово гойдатися на хмарині! Вона легка й пухнаста! Але настав час приземлитися. Розкривайте свої парашути та акуратно спустіться на землю. Чи сподобалося вам у небі? Ким найбільше сподобалося бути?

Звісно, хлопцям сподобалося бути літаками. Хоча і килим-літак їх привабив, як і дівчат. Наталка і Вікуся поділилися, що були гарними метеликами. Іринка з Діаночкою – журавликами.

Для бажаючих – розмальовки дивовижних створінь: напівптахів-напівтварин. Потрібно розмалювати їх і назвати. Цікаві назви придумали діти:

Рожевий качкохряк (Сашко), Жовтий мавпобик (Маринка), Песокіт (Микитка), Плямистий крококінь (Андрійко), Червоний леволіс (Женя).

У нас сьогодні знову зустріч з батьками. І ми хочемо продовжити розмову про підтримку дитячих творчих здібностей у родині.

Я починаю майже з того, що і минулого разу: «Малювання – це своєрідна мова, за допомогою якої дитина передає свої сприйняття, свої думки про навколишній предметний світ. Образотворча діяльність дітей – це не тільки задоволення їхньої потреби в зображенні світу, а й спосіб пізнання дійсності. Адже притаманні їм своєрідність мислення й фантазія, безпосередність поєднуються з багатьма елементами життєвої правди».

Дітей, які випускаються з дошкільного закладу, умовно поділяють на п'ять груп

Перша група – діти, батьки яких дуже уважно ставляться до їхньої творчої діяльності в сім'ї. Вони активно малюють вдома.

Друга група – діти, яким батьки не приділяють особливої уваги, але й не забороняють займатися образотворчою діяльністю.

Третя група – діти, що не цікавляться образотворчою діяльністю. Батьки не вживають ніяких заходів, щоб зацікавити їх цією діяльністю.

Четверта група – діти, які вдома не малювали, дитячий садок не відвідували. Батьки переважно значення надають заняттям з музики, танців, спорту, прищеплюють любов до техніки, свого фаху тощо.

П'ята група – діти, що не відвідували дитячий садок і в родині не займаються творчою діяльністю, а також діти, які через складні родинні обставини не хочуть нічим займатися.

Це вам інформація до роздумів, - кажу я, - а зараз, з вашого дозволу я ознайомлю вас з результатами анкетування. Картина вийшла досить сумна, як на мій погляд.

На запитання «Чи є у вашій квартирі репродукції картин відомих художників?» з 25 батьків «так» відповіло тільки двоє (а картини «І.Левітана «Золота осінь» та Шишкіна «В сосновому бору»).

На запитання «Чи є у вашій бібліотеці книги про художників?» «так» відповіла тільки одна людина (працює в бібліотеці).

Улюблених художників назвали тільки 10 з 25 опитаних. Серед прізвищ: Брюллов, Репін, Левітан, Шишкін, Рафаель, Леонардо да Вінчі, Мане.

Прізвища українських художників назвали тільки 7 з 25 опитаних: Тараса Шевченка, Катерину Білокур, Юрія Камишного, Володимира Лиманця, Сашу Серба (місцевих художників).

Запитання «Чи часто ви відвідуєте з дитиною виставки образотворчого мистецтва?» виявило, що 14 з опитаних батьків роблять це «рідко», 8 – «часто», 3 – «ніколи».

На запитання «Чи вмiєте ви малювати?» 13 опонентів відповіли «ні», 5- «так», 7 – «трохи».

На запитання «Чи хотiлося б вам, що ваша дитина навчилася гарно малювати?» 20 батьків відповіли «так», 3 – «ні», 2 – «все рівно».

На запитання «На вашу думку, здатність до творчості у дитини це...» 12 відповіли «вроджена риса», 10 – «набута в процесі навчання та виховання», 3 – «вроджена, але без навчання може щезнути».

- До запитань анкет мені хочеться додати наступне запитання: «Що для вас важливіше, щоб дитина оволоділа навичками малювання, чи щоб навчилася творчо мислити і творчо сприймати світ?» Майже всі батьки кивнули, що важливіше – творче мислення дитини. Ось наша спільна задача на даному етапі. І дуже хотілося б розраховувати на взаємодію і взаємодопомогу з вашого боку.

Тепер невеличка гра-розминка «Так-ні»:

- Я серйозно ставлюся до образотворчої діяльності своєї дитини.
- Я забезпечую дитину кольоровим папером, олівцями, фарбами, пензлями, пластиліном тощо.
- Я викидаю дитячі малюнки на смітник.
- Я передплачую дитячі журнали, в яких розкривається питання розвитку творчості у дітей.
- Я критикую роботи своєї дитини

- Я схвально оцінюю малюнки незалежно від рівня їх виконання.
- Я байдуже ставлюся до будь-якої творчості дитини
- Я вожу дитину на виставки дитячої творчості. Я зберігаю дитячі малюнки.
- Я нав'язую своє образотворче бачення і розуміння предметного світу.
- Я показую малюнки при нагоді сусідам, гостям, знайомим в присутності дітей.
- Я порівнюю малюнки дитини з творами дорослих.

Наостанок я бажаю батькам: «Поспішайте робити свою дитину щасливою. Якщо ви думаєте, що дітей можна радувати тільки подарунками, веселими мультиками і новими комп'ютерними дисками, ви помиляєтесь. Сучасну дитину цим вже не здивуєш. Навчіть його чути цей світ, бачити диво у надзвичайних речах, і ваша дитина зрідіє цьому своєму таланту не менше, ніж новій іграшці».

День сьомий

Ділюсь з дітьми радістю: розшукала книжки поета Михайла Стельмаха «Журавель», «Заєць спати захотів», «Чорногуз приймає душ», ілюстрації до яких підготувала Марія Приймаченко. А ще казку «Лисиця і Журавель», яку теж проілюструвала художниця. Один з критиків зауважував, що «Небагато наших художників зможуть так оформити казку, як це зробить Марія Приймаченко».

А ще розповідаю, що була така книжка «Ой, коники-сиваші», в якій Марія Приймаченко ілюструвала народні пісеньки. Музику художниця дуже любила, відчувала її всім серцем, тому і книжка вийшла теплою, яскравою та цікавою.

Діти в свою чергу пропонують зробити збірки з їх малюнками і віршами, написаними разом з батьками до картин Марії Приймаченко. Ось і зараз Женя прочитала свій вірш, написаний з мамою:

Бичок-третячок,
Місяцем різок,
По полю гуляє,
Травицю щипає.

Після сніданку йдемо на заняття з фізичної культури. На нас чекають дивовижні подорожі по джунглях. Інструктор пропонує уявити себе твариною, яка живе вдома або у дворі, потім яку бачили в зоопарку, а потім фантастичну, з іншої планети. Як вони ходять, як бігають, як радіють, як сумують.

Потім ми йдемо в ізолюдню, де на стінах – картини Марії Приймаченко із зображенням різноманітних тварин. Я згадую, що читала, як в одному інтерв'ю художниця на запитання «Чому у більшості ваших творів немає людей?» відповіла: «Як це немає? Вони є люди». Журналіст на це розгубився: «Де ж у малюнках люди?». На що мудра жінка сказала: «Люди завжди є у них. Це – я».

Нас зустріла вихователь зображувальної діяльності і запросила на екскурсію по дивовижному зоосаду приймаченківських тварин. Поки діти із зацікавленістю розглядають чудернацьких істот на репродукціях, вона розповідає: «Усе своє життя Марія Приймаченко малювала і писала звірів, риб, птахів. Якщо зібрати їх разом, то утворився б величезний, дивовижний звіринець. Художниця населила його домашніми тваринами і лісовою звіриною, пташками небесними, болотяними тварюками і рибою океанською. Звірами добрими, ласкавими, забавними і звірами злими, хижими, небезпечними. Тваринами, що мешкають у Поліссі і в джунглях, у далекій Африці, побаченими на картинці в книжці і що виникли лише в уяві. Тваринами звичайними і тими, у кого від звичайності хіба що назва залишилася. Нарешті, такими, яким не тільки зовнішність і характер, але і ім'я придумати треба (є і такі – „Мільярд років, як цього звіра немає”). «Я люблю все живе, люблю малювати квіти, різних звірів та птахів. Я одягаю їх в ошатний одяг, і такі веселі вони у мене, аж танцюють» - пише художниця.

Потім розпитує дітей, картина який звір кому сподобався?

Дітей не можна було переслухати:

Андрійко: «Спочатку мені цей собака здався страшним: великі лапи, ікласта паща, але потім я роздивився, що він їсть листочки, і взагалі покритий гарними жовтими квітами» (про картину «Собака-краса»)

Наталка: «А мені цей звір такий смішний. Він у сорочці та ще й з запорізькими вусами» (про картину «Це звір вийшов із-за гір»)

Віталік: «Це щось схоже на лева, але морда така цікава, і лапи теж ніби не лев'ячі. І він мабуть трохи злий, бо картина темнувата» (про картину «Стародавній болотяний звір»)

Маринка: «Мені цей Левчик такий класний, весь в горошок. І мордочка така добра, кумедна. А ніжки такі тонюсінкі, як вони його носять?!» (про картину «Лев»)

Діаночка: «А цей звір не знаю, як називається, але він точно із казки. Якийсь дракон кусає себе за хвіст. Але він не дуже злий, бо на ньому квіточки, і сидить він на квітах. Може просто грається хвостом?» (про картину «Хвостов'яз»)

Сашко: «Я виділяю цю картину, з бичком. Мені цей бичок, ніби з космосу. Всюди зірки сяють, і квіточки небесні цвітуть. А бичок чим більше з'їдає трави небесної, тим більше на ньому вона проявляється: весь в листочках» (про картину «Бичок-третячок»)

І я підключаюсь: «Мені дуже подобається мавпочка із шпаком. Така вона ніжна, лагідна, спокійна. Якби не хвіст, і лапи, можна було б подумати, що це молода дівчинка лежить на траві».

Микитка питає і у Марії Степанівни: «А вам який звір сподобався?». Вихователь зображувальної діяльності відповідає, що дивовижна істота без назви. Марія Приймаченко назвала картину «Красуня». Якесь фантастичне диво, її поворот голови, густа грива, корона на голові і червоні губи дійсно засвідчують, що ця тварина красива. В усякому випадку огиди вона не викликає, а дивитись я на неї можу довго».

- Марія Приймаченко говорила «Казка – вона з нами землею ходить і на землі росте. Добрі квіти і звірі ідуть до мене з пісні і з музики». Дітям пропонується подумати, якого звіра вони хочуть сьогодні намалювати. Як зажди спочатку готуємо тло, а потім малюємо.

Під час «перерви» граємо в ігри «Підбери риму», «Додай рядок»; в гру-емпатію «Чудернацький звір».

Спостерігаю, яких тварин мої діти обрали, тих, кого зображували на занятті з фізичної культури чи інших? Більшість дітей вибрали для своїх сюжетів бичка-третячка, мавру, лева (їх вони і «показували» на фізичному занятті), деякі – хвостов'яза, красуню. Робота спориться: діти вже зрозуміли деякі «родзинки» Марії Приймаченко, і вже навіть фантазують на її тему, додають то тут то там плямки, цяточки і крапочки.

Домовляємося з дітьми, що вдома складуть віршики до своїх малюнків, а ще навчать тат і мам малювати, як Марія Приймаченко.

На прогулянці пропоную вправу «Світ очима мурашки». Це означає роздивитись одне одного, куші, дерева, квіти, лавочки, іграшки, а потім подивитися на ці самі предмети очима маленької мурашки. Що і як вона побачить, які будуть у неї відчуття та настрої? А що побачать і скажуть метелик, гусениця, комар, а навпаки, лев, кабан, корова?

В другу половину дня я запропонувала дітям з прочитаних віршів житомирської поетеси Марії Пономаренко вибрати ті, які найбільше підходять до картин Марії Приймаченко

У малого ведмежати
У барлозі мерзнуть п'яти.

Лелеки, лелеки,
Не летіть далеко,
Не несіть на крилах літо,
Бо за ним сумують діти!

Сонях сонечко узрів –
Сонях сонечком розцвів!

Сонях сонячно всміхнувся,
Роззирнувся, стрепенувся,
Бо з небесного віконця
Усміхалось ясне сонце!

У зелененькій травиці
Цвітуть квіти жовтолиці,
А як тільки відцвітуть –
Пустотливий вітер – дмух!
І пухнасті насінини
Впадуть тихо на долину (кульбабки)

Мак заплющив сонні очі –
Спочивати мак вже хоче!
Надививсь на сонце так,
Що стомився дуже мак!

Смачно-смачно позіхнув,
І до ранку мак заснув.
Зорі маку аж до ранку
Все співали колисанку.

Запропонувала дітям пофантазувати, про що можуть говорити домашня кішка та кішка, що живе на вулиці? Як би виглядала зустріч всіх мавп з картин Марії Приймаченко? Куди б вони пішли, щоб робили?

Згадуємо, яке перше враження справила на нас картина «Мавпа з ріпками». А що, якщо ми переробимо казку «Ріпка» і назвемо її, наприклад, так «Ріпка і гарнет». А почати казку можна було б так: «Тягне дід ріпку. Тягне-тягне, а витягти не може. Взяв тоді він гарнет, та як заграє. Навіть ріпка на грядці стала пританцьовувати». Діти включаються в гру, і вже Микитка починає фантазувати «Жили були дід і баба. Посадили ріпок вони на 1000 кг. Прийшла мавпа просить у них покуштувати. Вони їй дали. На наступний день вона привела другу мавпу і попросили вони ще ріпок. Дід розсердився: мавпи ж не їдять ріпки, вони їдять банани. А ми, - відповідає мавпа – ріпкоїжки».

Для бажаючих роздаю творчі завдання: «З'єднай крапочки і узнаєш, який звір живе на картці». Завдання не дуже легке, тому що дитина сама має окреслити контур, підказок там немає ніяких. Цікаві звірі вийшли у Назарчика, Дмитрика, Андрійка та Ірочки. А ось Алочка завдання не дуже зрозуміла: вона подумала, що крапки – це фон такий, як у Марії Приймаченко, і на ньому намалювала сонце, квітку, дерево і навіть якусь дивовижну істоту.

Поговорили з дітьми про те, що завтра відповідальний день: зранку до нас прийдуть діти з інших дитячих садків. Треба зробити все, щоб у нас їм було затишно і цікаво. Поприбирали в куточках групи, перевірили ще раз матеріали в куточку зображувальної діяльності. Адже – завтра маємо показати майстер-клас з малювання по-приймаченківськи. А післязавтра – в родинному колі розповімо, як ми відкрили для себе Світ Марії Приймаченко.

За крапочками можна дізнатися, який незвичний звір живе на картці

Я запропонувала виготовити для батьків запрошення на родинний вечір і прикрасити його тваринами, птахами, виконаними в манері Марії Приймаченко.

День восьмий

Сьогодні святковий день! Два тижні пролетіли, як одна мить. Ніби тільки вчора розглядали дивовижну мавпочку, і нічогосінько не знали про художницю, що її створила. А сьогодні ми такі, і вже трохи не такі. Тому що від відкриття Світу Марії Приймаченко, щось змінилось у наших душах. Від її яскравих кольорів на картинах, чарівних квітів, добрих звірів і дивних птахів, від бажання самої художниці нести радість людям. І ми підхопили цю естафету, ніби заразились цим невпинним бажанням дарувати всім щастя, добро і красу. І вже назад шляху немає. Тільки до сонця, до світла, казки і до пошуку дива в найбуденнішому та найреальнішому.

Думаю зараз: дійсно щаслива та людина, в якій затримується дитинство. І без всяких натяків і смішків щодо розумової відсталості, стверджую, що велика вдача професії педагога в тому, що він більшість свого життя знаходиться з дітьми, і в цьому рецепт його молодості. З кожним поколінням дітей заново пізнавати світ, бачити в ньому знову нове і інше – що може бути більш захоплюючим і цікавим?

А ще здорово, коли не тільки ти вчиш, але й вчать тебе, причому твої ж вихованці. І ти вже заплутуєшся, хто з нас Пігмаліон, а хто Галатея, хто скульптор, а хто творіння скульптора. Адже на певному етапі вже не важливо, хто і що, а важливо як. І не так важлива остання крапля в чомусь, останній акорд, свято, будь що. А набагато цінніше виявляється сам процес спільного пошуку, єднання інтересів, думок, сердець. І в цьому не хочеться ставити крапку. Тому що знову і знову захочеться відчувати отой трепет і ті емоції, які відчував тоді...

...З сусіднього дитсадка прийшло до нас біля п'ятнадцяти дітей. Ми прийняли їх у себе в групі, як гостей. Роздягли, допомогли перевзутися, оговтатися у новому приміщенні. Мої вихованці показували ігрові куточки, улюблені іграшки, пояснювали, для чого той чи інший предмет.

В куточку образотворчого мистецтва діти розповіли, що знають про Марію Приймаченко, показали її портрет, книжки з її ілюстраціями, цілу папку з матеріалами про неї. І коли хтось з гостей посміхнувся, роздивляючись альбом з репродукціями, Миколка першим вигукнув: «нічого смішного тут нема. Її картини знають в усьому світі!». Женья намагалась трохи згладити ситуацію і сказала, що спочатку всі сміються, бо веселі картини.

Потім гостей провели до виставки у вестибюлі. Виставка «Малюємо, як Марія Приймаченко» вийшла досить солідною. Тут були і малюнки дітей, і спільні роботи з батьками, і авторська експозиція робіт Жені Яковенко та вихователя зображувальної діяльності; поробки і аплікації з природного матеріалу «Дивовижні звірі і птахи».

В ізостудії нас, як завжди, зустріла Марія Степанівна. Вона коротко розповіла, що п'ять днів з вихованцями старшої групи ми

вчилися малювати, як Марія Приймаченко, а сьогодні діти самі готові показати іншим, як це потрібно робити. Тому вона надає слово Майстрам, якими сьогодні

будуть Женья, Андрій, Сашко, Марина і Віка. Майстри по черзі, як домовлялись, розповіли про особливості малювання за Приймаченко, провели екскурсію по галереї репродукцій картин художниці і запропонували об'єднатися (не поділитися!) в групі для малювання: «Диво-квіти», «Соняшникова родина», «Пташиний карнавал», «Бичок-третячок», «Фантастичні звірі».

Кожний Майстер сів за певний стіл (за столом сиділи не тільки гості, але й наші діти), і пояснював етапи виконання роботи вже безпосередньо самим учасникам. Майстер-клас тривав біля години, з врахуванням тонування аркушів і проведення гри-емпатії «Мавпочка» (мої діти вирішили згадати, з чого все починалось). Спільними зусиллями дітей і дорослих, надзвичайним терпінням наших Майстрів, вони заслуговують на кращі слова і компліменти, гості залишились в цілому задоволені процесом роботи та її результатами. Поки малюнки

А ось мій малюнок!

підсихали, ми запропонували дітям пройтись по садку і подивитись, як живуть діти інших груп. Екскурсоводами стали Назарчик і Діаночка, а супроводжувала їх завідувача Лідія Олександрівна. Після екскурсії на гостей чекала невеличка музично-розважальна-спортивна програма у музичній залі «В сонячному колі», а потім – частування вітамінними напоями вже у групі. На цей час, діти вже передружились, і за столами було шумно і весело. Малюки обговорювали побачене і почуте, гості ще розповідали, як у них проходять свята і виставки.

На прощання ми подарували гостям наші «знакові» сонечка, які даруємо зазвичай всім, хто приїздить до нас. Пообіцяли, що відповідний візит – за нами.

На прогулянці тільки і було чути про майстер-клас і враження про гостей.

Андрійко захоплено розповідав, як він вчив хлопчика на ім'я Ваня: «У нього спочатку зовсім нічого не виходило. Я йому вже так показував, і так пояснював. Потім він подивився, як я малюю, і теж зрозумів. Ми з ним разом намалювати картину із зображенням фантастичної істоти і назвали «Звягельський лапочап».

*З цієї картини Марії
Приймаченко все і почалося...*

Маринка поділилась своїми враженнями від спілкування з дівчинкою Світланкою. Вони малювали соняшники. «Вона дуже гарно малює, і швидко зрозуміла, що я їй пояснюю».

Женя з усмішкою розповідала, який «кадр» попався за їх столом: «Пензлем «пострибав» по всіх фарбах, вимастив їх. Вона хотіла, щоб її малюнки приносили радість. То я стала його вчити малювати чарівних птахів. Пташку він намалював таку, що в житті такої точно не зустрінеш».

Я відмітила, що ми дійсно показали клас: не кожен може навіть відтворити те, що він знає, а ще й навчити іншого – це нелегка справа. А ми впоралися. Влаштували чудову виставку з результатами нашого навчання, і довели, що дуже серйозно і відповідально ставимося до мистецтва. Тепер залишилось, на такому самому рівні показати клас нашим батькам...

В другу половину дня прикрашали групу, оформляли виставку з малюнками та поробками. Я пропонувала дітям самим визначитися, якими з малюнків, на їх погляд, можна прикрасити групу, а які оформити на виставку. Між іншим, такий прийом, на мою думку, найоптимальніший: він не ображає дитину, а привчає відповідально відноситися до оцінювання власної праці. Нагадували дітям, щоб не забували віддавати батькам запрошення, а в батьківському куточку написали оголошення:

«Шановні тата й мами, бабусі та дідусі!

Вас запрошуємо на свято,

Хочем всі вам показати,

Як умієм малювати».

В листах-пропозиціях запропонували батькам спекти медяники у вигляді фантастичних тварин (як це робила мати Марії Приймаченко).

Ми з колегою закінчували упорядкування та друк збірки віршів та казок дітей, батьків та педагогів, присвячених темі образотворчої діяльності та творчості Марії Приймаченко. Вже ввечері вона була готова, і ми змогли з дітьми ознайомитися з частиною її змісту.

Одній підгрупі дітей, які подавали надії, як майбутні поети, ми зачитали віршовані казки вчителя-логопеда дошкільного закладу Лариси Анатоліївни «Казка про олівці» та «Казка про пензлик». А дітям, які дуже часто ламають олівці (з нажимом малюють або просто не беруть) – «Казку про олівці» вихователя зображувальної діяльності Марії Степанівни.

Настрій був у всіх піднесений, передсвятковий, він передавався від дітей батькам.

День дев'ятий

Вранці діти приходили гарними, урочистими, поважними. Сергійко і Яночка ще принесли малюнки, намальовані з батьками. Ми відмітили насичений колір цих малюнків, і цікаве зображення тварин.

Дочитали вірші із збірки «Доторкнися серцем до краси». Дітвора жваво реагувала, коли зачитувався їх вірш, складений разом з батьками:

На прогулянці ми згадували свої хвилинки милування та екскурсії в природу. Пограли в гру «Фотоапарат», тепер «знімали» предмети на майданчику.

Спробували на мокрому піску паличками зобразити тварин та птахів у манері Марії Приймаченко. Запропонувала послухати вірша «Загадковий малюнок»:

Підійшов до діток Вітя,

Аркуш показав:

- Дивіться!

Хто зуміє розгадати,

Що почав я малювати?

- Я вгадав! – сказав Володя. –

Це ж бо сонечко на сході! –

Суперечить йому Зіна:

- Кавуна тут половина!

- Нісенітниця, - це Оля, -

Видно добре – парасоля.

Вмить Олежка підбіга:

- Це ж бо каска бойова!

- Ні, сказав розумник Толик, -

Це грибок, а під ним – столик!

- Я не згоден, - каже Вася, -

- Думаю, що буде тут

Намальовано парашут!

Вітя свій малюнок взяв,

Посміхнувся і сказав:

- Ви здогадливими були,

Та, на жаль, про хліб забули.

Як зібрали урожай –

Випекли ми каравай.

Одна з експозицій дитячих малюнків

Родинний вечір - «Її картини – дивний водограй» зібрав досить багато батьків. І це було приємно. Ми разом з дітьми напередодні виробили стратегію проведення вечора, тому що консервативного сценарію мені якось не хотілось, а хотілось, щоб було від душі і по-живому.

Діти – це великі масовики-затійники, і більше всього у житті вони, виявляється, люблять загадки і різні там таємниці. Почуваючи себе вельми розумними щодо знання про Марію Приймаченко, вони вирішили влаштувати батькам щось на зразок вікторини і гри з кількома завданнями.

Я погодилась. Питання до вікторини вийшли наступними:

1. Коли і де народилась Марія Приймаченко?
2. Хто були її батьки?
3. Чи знаєте ви, звідки пішло прізвище Приймаченко?
4. Чим малювала свої перші картини Марія Приймаченко?
5. Назвіть особливості стилю Марії Приймаченко?
6. Які сюжети малювала Марія Приймаченко?

Крім розповідей про Марію Приймаченко, показ слайдів з репродукціями її картин, приведенням висловів видатних людей про творчість простої української художниці, була ще розповідь про роботу нашої над проектом, напрями пошуків, наші труднощі і перемоги.

Провели декілька сімейних конкурсів «Склади картину», «Склади віршика за чотирма римами», «Екстрім-малювання». Лунали вірші, складені за сюжетами малюнків, пісні, до яких створювалися ілюстрації.

А як діти і дорослі виконували танці «Дивовижних птахів» та «Вальс квітів»! Чи то був сьогодні такий настрій, чи все-таки трохи подіяли наші зустрічі на світогляд деяких батьків, але переважна більшість батьків були просто неперевершені. Як вболівав Андрійко за свого тата, намагався підказати тому слово-риму! А Маринка свою маму, думали, задушить в обіймах, коли та перемогла у конкурсі «Склади картину» («Це я її навчила швидко складати пазли», - хвалилась дівчинка)

А потім прозвучав гонг, і батьків, які при вході до музичної зали одержали спеціальні квитки (так ми вирішили проблему «добровольців» на майстер-клас з малювання), запросили зайняти свої місця.

Ті ж самі Майстри вчили тепер дорослих малювати чудернацьких істот і чарівні квіти. Було цікаво спостерігати, як за одним столом сиділи Сашко і тато. Тато нервово поводити плечима, коли син робив зауваження щодо техніки виконання роботи. А взагалі роботи вийшли навіть дуже вдалим. Все таки більшість батьків «приклали руку» і виконували творчі завдання спільно з дітьми вдома, тому деякий навик вже виробився. Справжні шедеври виходили з-під рук Ірочки і мами, Настусі і мами (мама була на диво терпляча і слухняна), Андрійка і тата, Микитки і мами тощо.

Справжньою несподіванкою і окрасою свята стало читання вірша В.Суботіної у виконанні Назарчиного тата:

Подаруйте дітям казку.

Подаруйте дітям казку.

Подаруйте!

Чарівного диво-птаха

Намалюйте.

Намалюйте буйногривого коня.

Має крила він, під хмарами літа.

Поведіть діток у пишний сад:

Бджілки там гудуть,

Нектар збирають.

Вгору все горох спішить –

плететься,

Квіти – оченята розцвітають.

Намалюйте дітям казку!

Пісню намалюйте.

Диво – світ Марії Приймаченко

Подаруйте!

Ці рядки пролунали як яскравий підсумок нашої роботи, осмислений батьками.

В кінці вечора я ще раз подякувала всім учасникам проекту: дітям – за наполегливість, впертість, творчість і фантазію. Батькам (назвала прізвища, імена по батькові) – за активну участь, не байдужість, відповідальність перед власними дітьми та розуміння. Педагогам нашого дитсадка за допомогу, підтримку, надійне плече і дружню пораду.

Відмітила, що на цьому наша творча діяльність не закінчилась. На нас чекає виставка малюнків в музеї Косачів, презентація на міському рівні збірки малюнків і віршів «Доторкнися серцем до краси» До картин Марії Приймаченко ми ще будемо звертатися не раз, тому що творчість її безмежна. І попереду, я в цьому впевнена, нові проекти, а тому, нові форми взаємодії і спілкування між усіма учасниками.

...Ну ось і все позаду. Проектний марафон закінчився. В понеділок почнеться щось інше. Але є відчуття, що все залишиться (звичка шукати, знаходити цікаве, прислухатися одне до одного, ділитися з другом тощо) так, як є. Бо ми знайшли себе, і допомогли нам у цьому наші малюки і дивовижні створіння Марії Приймаченко.

День десятий

Як завжди, в душі трохи сумно після закінчення свята. Ми з дітьми збираємо по групі «залишки» родинного вечора: розставляємо на місця фарби та пензлики, обмінюємося враженнями. Діти дуже задоволені вечором взагалі і майстром-класом, який вони влаштували батькам.

Ми роздивляємося наш кошук, і одну за одною знімаємо ріпки: матеріал про Марію Приймаченку ми знайшли. Виставка діє, збірка готова, вечір провели. Роздивляємося в книжці-кишеньці, які нові слова нам зустрілись протягом роботи над проектом.

По пам'яті Андрійко згадує, де записані слова "ґлей" та «торф». Маринка з Миколкою, децю плутаючись, але правильно розповідають, що ці слова означають (ГЛЕЙ - це перепалений торф, який змішуючись із водою й глиною, дає синій колір. ТОРФ - це маса, яка утворилась від перегнівання болотяних рослин).

Діаночка вже вміє читати і зачитує нам слово «колотит». І тут робить майже сенсаційне відкриття: це слово означає, що і фарби, і кольори ніби в колі, все пов'язане, цільне, єдине. Хоча, звичайно, це слово в дитячому словнику ще в пасиві. Але, на мою думку, може легко перейти в актив, коли часто використовувати його при розгляданні картин або малюнків.

Слова «затяганка» (шов у вишиванці) та «бухало» (барабан) згадують майже всі діти. Ці слова викликають, скоріше всього, в них певні образи, пов'язані з діями: *затягувати (у вишивці) та «бухати» (голосно грати). Слово «гарнет» (кларнет) запам'ятали тільки Вікуся та Назарчик, пояснили, виходячи із звучання слова «інструмент, який гарно грає»*

Ну, і ще залишилось відповісти на декілька запитань.

- Настуся на початку проекту питала, «де знаходяться малюнки Марії Приймаченко?». Може хтось зможе сам дати відповідь?

Визвався Назарчик: «Картини Марії Приймаченко – є майже у всіх музеях світу. Багаті люди, у яких є гроші, купляють їх додому. - Це мені тато розповідав, - додає хлопеч». Так, уточнюю я, картини Марії Приймаченко знаходяться в музеях 37 країн світу. Це дуже почесно.

Сергієко хотів дізнатись, чи є у художниці діти, і чи вони малюють?. На це запитання відповідаю я: «Так, є син Федір Васильович Приймаченко, заслужений художник України, — її найкращий учень, онуки Петро та Іван — теж художники».

Запитання Андрійка: «Кого можна назвати художником?». – «Думаю, що ми багато вже зробили для того, щоб зрозуміти на це запитання ви зможете дати відповідь.»

Маринка: «Художник може побачити те, що ніхто навколо не бачить.»

Іринка: «Художник спостерігає за природою, любить її»

Сашко: «Я думаю, що у художника гарна фантазія, без фантазії він не зможе нічого гарного намалювати.»

Микитка: «Художник розбирається в кольорах, тому що від кольору багато чого залежить.»

Павлик: «Мені здається, художник пише вірші»

Діаночка: «Справжній художник багато працює, не лінується.»

Настуся: «Я думаю, художник вірить в казку.»

Питаю у Андрійка: «А ти сам для себе зрозумів, кого можна назвати справжнім художником?».

Хлопеч киває головою і відповідає: «Художник, який приносить радість і щастя іншим своїми малюнками.»

Ось воно, думаю, те, до чого прагнула, те, заради чого викладалась, не спала ночами, муштрувала методику. Для хлопця стало неважливо, вміє він щось малювати, чи ні, чи досконало володіє пензлями і фарбами. Він зрозумів суть мистецтва – нести радість людям. Адже Марія Приймаченко взагалі не володіла ніякими техніками, вона малювала серцем, і тому весь світ стоїть перед її картинами і не може відвести очей, тому що летиться від них сонце, радість, віра в добро і красу.

Ми навчилися з дітьми по-іншому дивитись на світ та природу, дивитись очима Марійки, помічати в навколишньому кожному дрібниці, захоплюватись і милуватись кожною травинкою, квіточкою, листочком або комашкою. А потім фантазувати, перетворювати реальний світ в свій особистий: барвистий, різнокольоровий та строкатий.

Ось, мені здається, з чого складається талант художника: з уміння відчувати й любити природу та фантазувати. Один пише твори, інший вкладає творчі сили в будівництво гарного будинку, третій – малює картину, але всіх їх об'єднує жага до пізнання світу, здатність всмоктати в себе силу й красу

його. А технічні навички – це, як кажуть, справа наживна. Руки можуть навчитися чому завгодно, а ось серце виховати чутливим та небайдужим набагато важче.

І якщо мої дітлахи це зрозуміли, їх життя в майбутньому, як би не склалась доля, ніколи не буде сірим і буденним. Тому що, хто хоч один раз пропустив казку через душу, той вже не зможе бути брутальним і наглим споживачем або байдужим стороннім.

Чарівне це явище – дитинство! Воно, як музична шкатулка, в умілих руках і легко відкривається, і дарує музику. Але як часто своїми важкими педагогічними прийомами ми руйнуємо тендітний замочок цієї скарбнички. Адже моє призначення не в тому, щоб навантажити малюка знаннями, озброїти навичками і вміннями. Це, звичайно, теж важливо. Але найцінніше – навчитись самій бачити кожну дитину, сприймати її різну: нервову, інфантильну, вередливу. Знайти до кожної ключик, за виразом В.Сухомлинського, влюбити в себе кожну дитину. Ось завдання так завдання. І виходить, що задає моє педагогічне призначення не програма, не інспектор, не завідувача або методист, а дитина, мій малюк, якого не я сьогодні вчу, а він мене вчить. І зрозумілими стають слова Світлани Олексіївни Ладивір: «Дитина замовляє розвиток». Ніби я і раніше це розуміла, але зараз я це усвідомлюю зовсім по-іншому.

І виявляється, так просто впливати на батьків, якщо дитина зацікавлена і хоче займатись тим чи іншим. Форми роботи майже незмінні, але міняється їх характер, міняється знак з мінусу на плюс. Від примусу – до живого інтересу, від інертності і байдужості – до вершин творчості.

І непомітно поряд з дитиною виростає сам дорослий, він переймає у менших за себе ту чудову здатність бути ширими у своїх проявах, захоплюватись і дивуватись оточуючому світові, робити казку з найбуденнішого явища.

Як багато мені ще потрібно знати і робити, щоб чути кожну дитину, відчувати, що її приваблює, що дратує, а що подобається! Вони такі різні між собою, і їх так багато...

Проходячи заново шлях роботи над цим проектом, думаю, що може зараз я дещо робила б не так. На мою думку, мало було саме казковості в розкритті теми. Треба було більше зосередитись на таланті художника бачити і створювати самому диво. Частіше треба було б проводити хвилинки тиші, хвилинки для душі, етюди перевтілення. Можливо, більше уваги потрібно було приділити індивідуальним бесідам з дітьми про їх спостереження в природі (як правило, я питала тих, хто сам викликався, а тихоні, як завжди відмовчувались). Не завжди дотримувався інтегрований підхід до занять, але пов'язано це з тим, що не хотілось обтяжувати дітей додатковою інформацією, хотілось, щоб вільне місце в розумі і серці належало Марії Приймаченко.

А ще наступного разу намагатимусь використовувати більшу площину групового приміщення. Зрозумілою стала порада викладачів на курсах обклеювати стіни зворотною стороною шпалер, даючи тим самим дітям можливість прикрашати оселю власними картинами і милуватись рукотворними виробами своїми та друзів.

А взагалі-то я вважаю роботу над проектом досить вдалою. Результати є і в практичній діяльності, і в духовному аспекті. Сподіваюсь, що багатьом батькам і дітям нам вдалось допомогти удобрити свої ниви в душі, щоб в скорому часі посіяти зернятко сонячної квітки...

Казка про фарби

Жили-були собі брати-кольори. Звали їх гуашевими фарбами. Змайстрували вони собі гарний будинок і оселилися в ньому. Кожен братик-колір жив в окремій кімнаті. Ніколи не сиділи вони без діла. Увесь білий світ розфарбували. Не шкодували барв ні для чого.

Дуже любили вони, щоб все навколо було гарним. А коли прийшла черга розфарбовувати ягоди і плоди, Зелений Колір каже братам:

- Чи ви не втомилися? Давайте я їх сам розмалюю, а ви відпочиньте. Тут озвався Червоний колір:
- За те, що ти, брате, беручий до роботи, тобі шана. А тільки кому ж до смаку зелені ягоди? Хто нестиглу ягоду куштувати захоче?

Повів своїм пензлем Червоний Колір – і почервоніли суниця, барбарис, вишня, малина.

Побачив це Чорний Колір, та й собі вмочив у фарбу пензлик.

- А чим я гірший? Моя смородина буде чорною, достиглою, а горобина чорноплідною, дозрілою.
- Як сказав, так і зробив.

Вхопились за пензлі й інші кольори. Усі стараються: хто швидше, хто краще ягоди, плоди різні розмалює. Та й гарно виходить!

Засяяли обліпиха жовтогарячою барвою, черешням дісталися біла, рожева, жовта, і сливі – жовта.

- Розмалюю і я сливу на свій смак, - промовив Зелений колір, - моя слива і зеленою буде достиглою! – Пофарбував Зелений і гроно винограду, і агрус. І хоча зелені вони вийшли, та були смачні.

Так живуть і розмальовують білий світ брати-кольори: і сонце, і місяць, і річки, і ліси й степи, трави та квіти, ягоди і плоди.

Казка про олівці

Настав погожий теплий ранок. З-за хмаринки виглянуло Сонечко, вмилося ранковою росою, причесалося, випрямило свої промінці і попливло по небу дарувати всім тепло.

У Різноколірному містечку, яке звалося Малювалія, всі мешканці вже давно прокинулися. Їх ще зранку розбудила Сорока-білобока:

- Прокидайтеся, прокидайтеся, усі фарби та пензлики, і ти, тітонько Палітро, у нашому містечку з'явилися нові мешканці!

Зібрались всі біля гарного будиночка і затамували подих. Всім було дуже цікаво – хто ж це та і звідкіля прийшов до їхнього міста? Навіть сонечко зацікавилосся й спинилося на мить, щоб дізнатися, хто це такі. Невдовзі двері будиночку відчинилися, і всі побачили, як з нього вийшов стрункий хлопчик, вдягнений в червоне. Пензлик сказав, що це такий самий пензлик, як і він, але, побачивши, що в хлопчика на голові немає ворсинок, як у нього, замислився і вирішив першим запитати. Та не встиг він ротика відкрити, як стрункий незнайомець підійшов ближче до фарб, Пензлика та Палітри, і, низько вклонившись, промовив:

- Добридень, вам, добрі мешканці Малювалії. Я – олівець – малювець, дуже давній я мудрець.
- Ой, ледь не запізнився, - захекано промовив, підбігши до всіх гномик Малярки. – Бачу, ви вже знайомитеся. Це я запросив до нашого міста цих чудових кольорових Олівців, щоб вони жили з нами й допомагали дарувати красу всієї землі.
- А як ви малюєте? – поцікавився Пензлик, - адже у вас нема ворсинок?

Олівець покликав своїх братів Олівців, і вони розповіли всім, що малюють вони гострим носиком. Оскільки вони, як і пензлики, дуже тендітні, то носять дерев'яні костюмчики, щоб захистити ніжний стриженець. Червоний Олівець стрибнув на аркуш паперу і намалював соковиту, стиглу малину.

- Подобається? – запитав він у мешканців Малювалії.

Фарби були дуже задоволені, що тепер у них будуть помічники, та ще схожі на них кольорами. Тепер і олівці малюватимуть зелену травичку, жовте сонечко, червоні вишні, сині, оранжеві, рожеві повітряні кульки, - раділи вони.

Гномик теж гордо усміхався - тепер мешканців у його містечку буде більше. Він запросив усіх до роботи, дозволивши Олівцям сьогодні малювати що їм найбільше до вподоби їм.

Запросіть Олівчика на папір, і він розповість вам, що хотів намалювати!

Когут М.С., вихователь образотворчої діяльності ДНЗ №4

Казка про олівці

Один дивак колись давно
Будиночок створив,
Всі барви світу в олівцях,
У ньому поселив.
Мерщій же двері відчини в хатину дивну цю,
Скажи „добридень” олівцю,
Уважно подивись:
Всі рівні, гарні та стрункі.
Голівки гострі в них.
Ти обережно їх бери –
Бо дуже вже ламкі.
В них одяг з дерева, й живе
У кожнім стриженець.
Поклич – і залюбки піде
З тобою олівець.
Залишить він свій гарний слід
На білім полотні.
Й відкриється казковий світ
Йому, мені, тобі!

Казка про пензлик

Маленька гілочка на дереві жила,
Весною квітла, восени – вся в золоті була,
Узимку її сріблом іній покривав,
Та тільки цю красу ніхто не помічав.
А мріяла вона всім радість дарувать
Усе найкраще на землі
В малюнку передать.
В дарунок білочка мала
Для пензля жмуток з хвостика дала.
Пухнастий пензлик чарівний
До щічки доторкни – тепло відчуєш,
І тоді в водичку умокни,
Торкнися фарб і намалюй
На аркуші красу.
І нашу казочку згадай
Про гілку чарівну.

Лариса Ярмоленко, вчитель-логопед

ВІРШІ ДІТЕЙ ТА ДОРΟΣЛИХ

Бичок-третячок,
Місяцем ріжок,
По полю гуляє,
Травицю щипає.
Женя з мамою

В місячну ніч
Бичечок гуляв,
Зорі із неба
Рогами скидав,
Хвостиком довгим
Сліди замітав.

Андрій з мамою

Веселкове сяйво
В небі розлилося,
Підняли голівоньки
Соняшники жовті.

Андрій

Мавпочка стрибала,
Діток звеселяла.
Лапками своїми
Травичку прим'яла

Настя

Чудесна павлина
По полю ходила,
Золотисте пір'я
У хвості горіло.

Маринка з мамою

Лийся, дощик, поливай,
Квіточки весняні.
Хай ростуть вони високі,
Пишні, різнобарвні.

Сашко

Кульбабки, наче зорі,
Світили ясно в полі,
Корівці усміхались,
Додолу їй вклонялись.

Сашко з вихователем

Запис – фотографія взаємодії педагога і дітей старшого дошкільного віку на тему «Подорож до годівнички»

Г.С.Сторожук,
Н.Л.Крива,
вихователі,
А.П.Рясенчук,

вихователь-методист
Житомирського центру розвитку
дитини №53 «АБВГДЕЙКА»

Розпочався спільний проект «Подорож до годівнички» в кінці листопада з настанням холодів. Ми з дітьми щодень відмічали зміни в природі. Серед значимих змін природно було відзначено і зміни в житті наших пернатих друзів. Розшукали нашу знайому аудіокасету із записом «пташиного оркестру», який діти дуже люблять слухати.

- Як ви гадаєте, чому тепер ми не можемо в нашому саду слухати співи пташині, які лунали ще зовсім недавно? Пам'ятаєте, як ми виносили магнітофон і музика разом з живими пташками зливалась?
- -Зараз холодно співать! (Богдан)
- - А я чув, що теж співають... (Саша)
- - Ні, птахів вже нема, вони всі полетіли туди, де тепло. Вони на зиму відлітають, а весною повертаються. (Іра)
- -Не всі відлітають! Тільки ті, що холоду бояться, тому і летять в теплі місця. (Наталя)
- -Я знаю, які відлітають: ластівки, шпаки, журавлі...(Іван)
- -А ще дикі гуси. Ми весною бачили, як вони прилітали назад!(Ліза)
- Так! Ключ називається, як вони летять!(Георгій)
- -А шпаків ми весною зустрічали новими шпаківнями в саду. Ми потім їх малих шпаченят бачили, пам'ятаєте?(Валерія)
- -Але і зимують у нас теж птахи, не всі бояться зими.(Ганнуся)
- От давайте ми у вихідні дні спробуємо дізнатись якомога більше про зимуючих наших пернатих друзів.

У батьківському куточку вивісили оголошення про нову тему і прохання до батьків допомогти дітям зібрати інформацію про життя птахів взимку.

ПЕРШИЙ ДЕНЬ

За вихідні дні випав густий сніг. Описуючи погодні умови, звернули увагу, що на снігу нема ніяких слідів, ніхто по ньому ще не ходив. Діти, які не забули про домашнє завдання, відразу шукали птахів. Самі ж і зауважили, що в таку погоду вони не хочуть рано вилітати.

Після сніданку, розмістившись зручно на килимі, поділились своїми новинами..

Розповіді дітей.

Ангеліна:- Взимку птахам нема чого їсти, бо земля покривається снігом. Якщо люди хороші, то можна їм сипати кришечки хліба.

Аня: - Ми з дідусем годували голубів біля дому. Їх прилітає багато. А ще давно голуби розносили пошту. Тільки не всі голуби. А яких спеціально навчили

ГЕОРГІЙ:- У нас в Житомирі я бачив таких пташок вчора: сороку, синичку, ворону і голуба. А пісеньку їхню не чув. Падав сніг і вони не співали.

Слава - Мені Аліна (сестричка) прочитала, що прилітають до нас із холодних країв снігурі (демонструє книгу). У них червоні животики і грудки. Люблять їсти у нас горобину. А в їхніх краях дуже там зимою холодно. А у нас їм не холодно. Про їхні пісні нічого не читала.

Валерія:- Коли сніг ішов, ми з папою каталися на санках. І в яру бачили багато ворон. Вони каркали. Мабуть, шукали собі їжу. Але я каталася, а вони полетіли, і не знаю, чи знайшли.

Ліза: - А я хотіла прочитати про пташок, але мама довго щось сиділа за комп'ютером.

Ангеліна, яка чергувала в куточку природи, знайшла біля клітки з папугою конверт із загадковими фотографіями. Покликала дітей, щоб допомогли розібратися.

Ліза:- Це «приховані фото» птахів. Давайте розгадаємо.

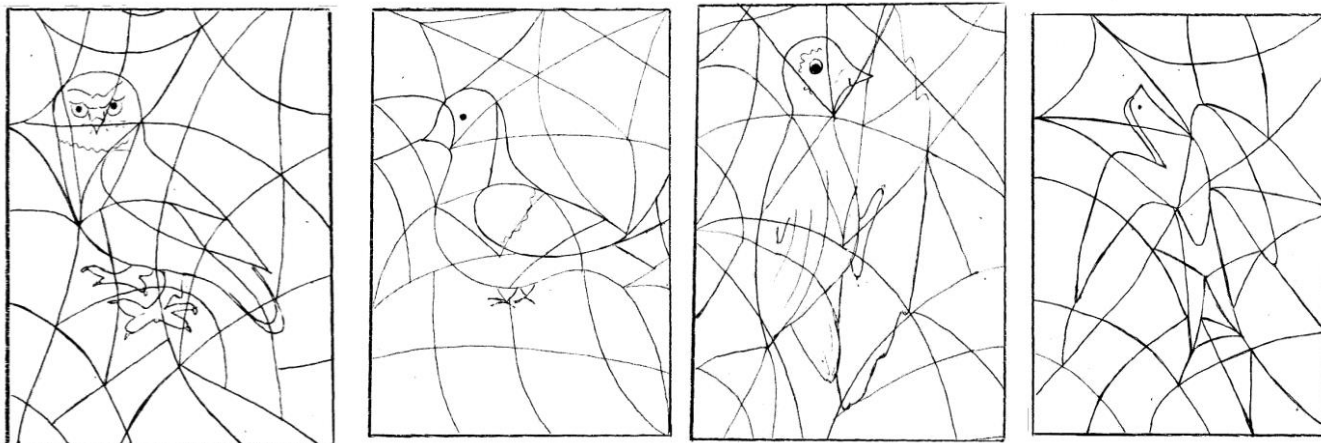

Богдан помітив на картках «підказки» - в лівому верхньому куточку на звороті кожної картки намальовані п'яточки червоного, жовтого та зеленого кольору. Кожен взяв картку з п'яточкою кольору своєї команди.

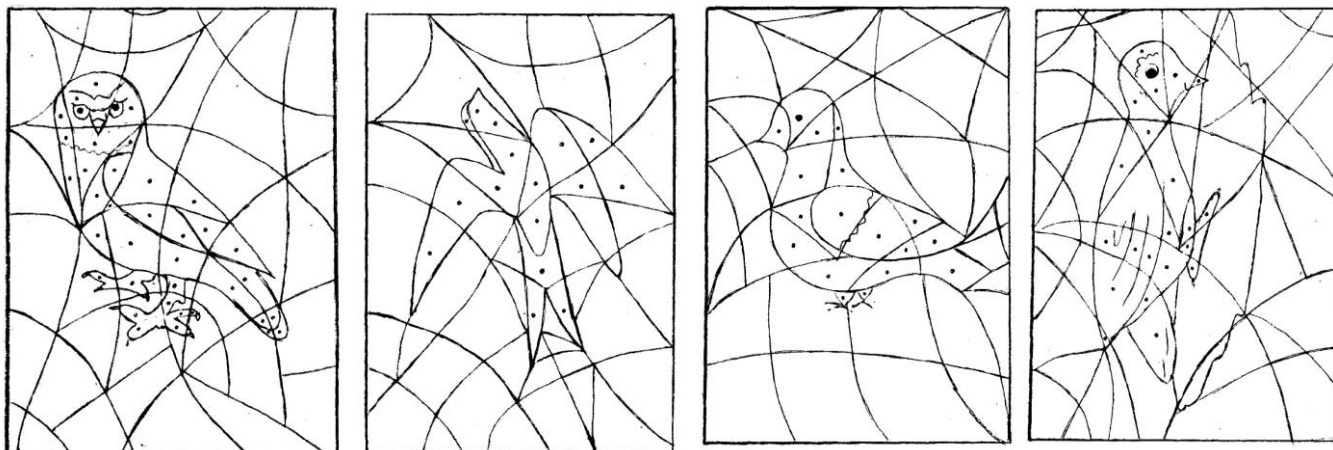
Примітка: У дітей вже є досвід роботи з індивідуальними картками. Діти знають, хто з якою «підказкою» вибирає картку: високий рівень – позначка зеленого кольору, середній – жовтого, низький – червоного. Даний поділ умовний. Про визначення кольорів – позначок для кожної дитини вихователь домовляється з дітьми в грі індивідуально. Дітям про рівні розвитку нічого не відомо. Можна пояснити дітям, що це – колір команди.

Завдання «Загадкові фотографії»

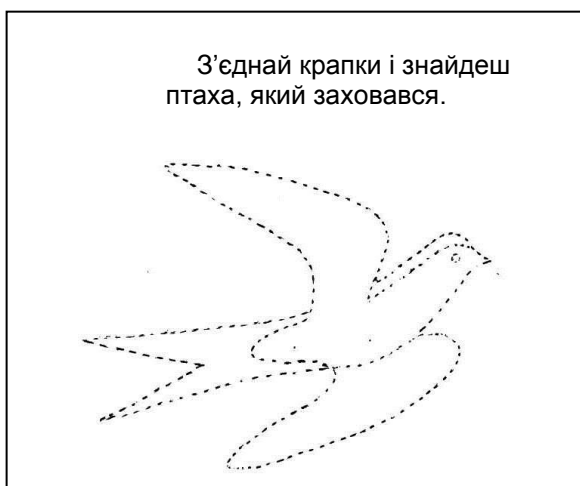
Високий рівень знань: впізнай птаха, який заховався і розмалюй.

Середній рівень знань: розфарбуй частини з крапками і впізнай птаха, який заховався.

знайдеш птаха, який заховався.

Діти із задоволенням відшукували пташок, які заховалися, а ми для себе з'ясували, чи вміють діти розпізнавати птахів, правильно їх називати, наскільки розвинута увага у дітей.

З метою виявлення знань про перелітних (ластівка, шпак, зозуля) та зимуючих птахів (голуб, синиця, дятел, ворона), пропонуємо дітям дидактичні ігри «Перелітні - зимуючі», «Де хто живе?», «Що це за птах?»

(додаток 2).

Під час цих ігор у дітей виникає ряд запитань:

- Чому сороку називають «злюдожкою»? (*Денис*).
- Чому у сови великі очі? (*Аня*).
- Яку пташку називають «лікарем всіх дерев»? (*Георгій*).
- Чи всі птахи однакові? (*Валерія*).
- Як захищаються від небезпеки? (*Ліза*).
- Яким птахам легше зимувати? (*Іван*).
- Чому їх так часто можна побачити поблизу домівок людей? (*Ангеліна*).
- Як можемо допомогти пташкам взимку? (*Сашко*).
- Як птахи дякують добрим людям? (*Іринка*).

Щоб переключити увагу дітей, запропонувала внести до нашого дерева цілей питання: про що розповідали б птахи людям, якби вміли розмовляти; пташка у клітці – це добре чи погано?

- Куди запишемо завдання, над якими будемо працювати?

Діти запропонували виготовити такі варіанти **дерева цілей**:

- *Георгій* - ялинка, на гілках пташки із завданнями;
- *Наталя* – багато пташок на дубі;
- *Ліза* – годівничка, до якої прилетіли різні птахи;
- *Іринка* – сорока, а на її білих і чорних пір'їнках - завдання;
- *Віталіна* – небо, а між хмаринками – птахи, в дзьобиках – завдання;
- *Денис* – клітка із птахами;
- *Аня* – книжечка із птахами;
- *Іринка* – розкидане все на столі, що пташечки їдять;
- *Ангеліна* – пташенята у гнізді.

Серед запропонованих варіантів дерев цілей вибрали годівничку, до якої прилетіли пташечки, на зворотній стороні пташечок написати завдання. В другу половину дня виготовили таке дерево цілей:

Поки виготовляли дерево цілей, виникли нові питання, які також записали:

- ❖ Яких пташок не знаємо – дізнатися (Денис).
- ❖ Яка користь від пташок взимку? (Галина Степанівна).
- ❖ Виготовити з батьками годівнички та обладнати пташину їдальню. (Георгій).
- ❖ Відшукати художні твори про наших зимуючих друзів (Галина Степанівна).
- ❖ Організувати виставку художніх робіт за результатами власних спостережень за птахами (Галина Степанівна).
- ❖ Створити спільно з батьками книжечку «Птахи – наші друзі» (Ангеліна).
- ❖ Виготовити колективну об'ємну картину «Птахи біля годівнички» (Аліна).
- ❖ Показати книжечку і картину дітям групи «Ромашка», щоб вони також допомогали пташкам взимку (Марійка).

Ввечері ми з дітьми розповідаємо батькам про початок нової теми та рекомендуємо спостерігати за птахами найближчого оточення: воронами, сороками, горобцями, синицями, голубами, дятлами, сойками, снігурами, підгодовувати їх.

У батьківському куточку виставляємо ширми на теми: «Птахи», «Спостереження за зимуючими птахами» (додаток 5).

Пропонуємо виготовити годівнички, принести крихти хліба, крупу, насіння тощо для підгодівлі птахів.

Звертаємось з проханням підшукати цікаву літературу з даної теми, загадки, цікаві факти про птахів, ілюстрації із зображенням птахів, принести клаптики тканини, нитки для урізноманітнення робіт з аплікації.

Другий день.

Вранці діти принесли з дому книжечки про птахів: *Георгій* - М. і Ю. Бубнових «У пташиному царстві», *Віталіна* - Ю.Дмитрієва і Н. Пожарицької «Твоя красная книга», *Наталія* - енциклопедію «Хочу все знати», *Сашко* - Е. Зарембо «Про птахів», *Іринка* - Н.Сладков «В лес по загадки», які із задоволенням розглядали, та просили прочитати сторінки, які їх найбільше зацікавили. В процес розгляду і обговорення включилися всі діти. Ліза запропонувала розглянути ілюстрації з енциклопедії про те, як можна виготовити годівнички для пернатих друзів.

Батьки Валерії придбали демонстраційний матеріал «Розповімо дітям про птахів України» (16 малюнків із корисною інформацією та 8 ігор для розвитку пам'яті, уваги та логічного мислення). Валерія знайомила нас усіх, як потрібно грати в ігри. З окремими іграми ми вирішили познайомитися поступово.

Під час розгляду карток із зображенням птахів та інформацією про них на зворотньому боці, у дітей виникла ідея опрацювати і навчитись переказувати інформацію за такою картинкою разом з батьками, а потім розповісти один одному про пташечку, яку обрали. Ми підтримали ініціативу дітей, бо такий спосіб оволодіння інформацією виховує в дитини, яка розповідає, впевненість у своїх силах, сприяє розвитку уваги, пам'яті, а у дітей, які слухають – вміння чути свого товариша.

Так як Наталка і Валерія разом з батьками склали розповіді про горобчика і синичку, ми з ними «по секрету» підготували сюрприз – їх появу на занятті з художньої діяльності в масках цих пташечок. Діти з радістю задавали «пташечкам» запитання, а дівчатка від імені пташок відповідали на питання, розповідали те, що дізналися від батьків. Після такого жвавого діалогу всі діти охоче зображували епізоди з життя горобчика і синички (в польоті, на гілці, на снігу), і вимальовували деталі.

Перед *прогулянкою* пригадали завдання із поспостерігати за птахами. Ми ходили по всій території дитячого садка і одну сороку. Діти намагалися обережно майданчиків, тихо розмовляти, щоб не Дала дітям час мовчки поспостерігати за воронами, підмітити, чим вони схожі, а чим Спостерігали, як вони *ходять, перелітають з місця на місце, клюють корм, кричать, гуртуються. Порівнювали їх зовнішній вигляд. Помітили, що ворони більші за розміром, ніж сороки. І у ворон, і у сорок великі сильні ноги, децю загнутий до низу дзьоб. Оперення у ворон темне, у сороки голова і крила чорні з блиском, а боки білі, через що її ще називають білобокою.*

дерева цілей - цілеспрямовано побачили ворон і підходити до злякати пташок. сорокою і різняться.

Сама помітила, що не всі діти вміють ще спокійно придивляться за об'єктом спостереження. Тихо підійшла до Сашка і шепотом підказала:»Глянь, як ворона щось придивляється в снігу...Ось бачиш, як дзьобом розгортає сніг...О!Витягла щось!» Сашко задивився:»Мабуть щось пробує з'їсти...Не сподобалось видно...Пішла далі шукать.» «»Послідкуй за нею, що буде робить далі.

«Наталю, он глянь, щось горобці знайшли біля ящика! Що вони роблять?» «Вони сваряться!»- сміється дівчинка. «Чому ти так думаєш?»- здивовано запитала. «Мже не можуть розділити те, що знайшли...» «Поспостерігай-но за ними, що буде далі.» Під час порівняльної характеристики вихователь спонукає дітей використовувати слова: ворон, каркання, скрекіт, звичка, гніздо, забарвлення; тягти, жити, стрибати, гніздитися; велика, голосна, розумна, пронизлива, рухлива, обережна, спритна.

У дітей виникло запитання: чому ворон багато, а сорока одна?

Я розповіла дітям про те, що ворони гуртуються у великій зграї. Разом шукають корм, разом ночують на гіллі, тісно притиснувшись і зігріваючи одна одну, ховають дзьоб під крило. Існують такі прикмети про ворон: якщо всі сідають головою в один бік, та ще й якомога ближче до стовбура дерева - треба чекати вітру. І повіє він із тієї сторони, в яку ворони повернули голови. Всі птахи сідають і летять проти вітру. Коли взимку ворони збираються цілою зграєю, літають, кружляють і крячуть – очікується сніг, мороз, або заметіль. А сороки надають перевагу самотійності. Сорока – дуже обережна, чутлива і спостережлива. В лісі вона повідомляє своїм скрекотінням лісовим мешканцям про появу людини, собаки, або дикого звіра. Коли сороки поводяться галасливо – буде негода, а коли взимку лізе під стріху – буде хурделиця.

- То кому ж легше зимувати – воронам чи сорокам?

Спільно дійшли висновку, легше долати труднощі разом.

Діти активно обговорювали поведінку птахів, дитячий гомін злякав птахів і вони полетіли. Я скористалася цією ситуацією для того, щоб нагадати дітям про запитання Лізи, чому птахи відлетіли?

- Мабуть тому, що ми почали голосно говорити і вони злякалися.

- Так, вони відлетіли, захищаючись від небезпеки.

Після цього ми розглянули сліди ворони і сороки. Помітили, що форма слідів однакова, але сліди ворони більші за розміром і збоку від них є доріжки від крил, які ворона тягне по снігу.

Після повернення в групу підійшли до дерева цілей і я поцікавилася, чи знайшли ми відповідь на якісь питання, які там зафіксовані. Сашко сказав, що ворону і сороку вже можемо зняти з годівнички, тому що знайшли відповіді на питання, які на них записані. Богдан запропонував не знімати пташечку з годівнички, щоб їй не було сумно, а на неї прикріпити цифру. Ліза висловила пропозицію, що якщо ще щось придумаємо, то можна виготовити нових пташечок і доповнити їх в годівничку. Домовилися, що завтра принесемо книжечки, малюнки, загадки – все, що знайдемо про снігура.

В другу половину дня повернулися до розгляду ілюстрацій з енциклопедії, яку принесла Ліза, про те, як можна виготовити годівнички для пернатих друзів. Виникла жвава дискусія щодо можливих дій та використання різних матеріалів.

Іван:- Взимку ми з дідусем брали рейки і фанеру, молотком і цвяхками пристукали і вийшла нормальна така годівничка.

Богдан:- Її треба підвішувати високо, щоб ніхто не дістав.

Сашко: -А коти все одно по деревах лазять і все з'їдять.

Ангеліна:- Коти ж зерна не їдять, і пшона також. Нам не шкода для них, хай з'їдять синиччине сало, а ми ще принесемо і повісимо для синичок.

Марійка: -Але кіт може і пташечок спіймати, коли він буде лізти, то пташечки злякаються і полетять собі!

Віталіна:- А я з коробки з кефіру придумаю годівничку, і крім пташечок, туди ніхто не залізе.

Іринка: - А ще можна з різних коробок прив'язати, навіть з коробки, в якій було «Рафаелло»!

Ліза: - І я хочу! Я ще ніколи не виготовляла годівнички!

Вирішили, що ввечері обговорять з батьками, як виготовити годівничку, в який спосіб можна зробити (хтось за декілька днів вдома може виготовити годівничку), принести в групу коробки, невеличкі неглибокі ящики, мотузки, дріт, а вже всі гуртом на майданчику облаштуємо пташину їдальню.

Третій день.

Зранку діти поприносили аплікації, малюнки, вірші, загадки, книжечки, розповіді про снігура.

Іринка принесла свою улюблену книжечку про птахів з яскравими ілюстраціями, загадками і віршами. Діти з цікавістю розглядали її, а Іринка звернула їх увагу на червоногрудого снігура і розказала вірш Г. Демченко, який вивчила разом з мамою:

*Подивіться: у дворі
В чорних шапках снігурі.
Ще червоні фартушки
Одягли собі пташки.
Значить, сніг і холоди
Наближаються сюди.
Снігурами через те
Їх і ви звете.*

На занятті обмінялися новою інформацією:

Яна загадала загадку:

*Завіває хуртовина
І летять на Україну
Милі пташки невеличкі
Кольорові рукавички.
Як червоні ліхтарі.
Сяють взимку...*

Діти відгадали, що це снігурі.

Георгій показав свій малюнок, розказав:

Снігурі – це птахи з червоними грудками та чорною шапочкою на голові. Прилітають до нас на початку зими з далекої Півночі. Узимку їдять горобину, інші ягоди, які знайдуть, насіння бур'янів. Вони прикрашають нашу природу.

Я поцікавилася, чи знають діти, чому в снігура червоні грудки і розповіла небилицю про нього:

Якось захотів снігур долетіти до сонця. От і вирушив у путь. Подивилося сонечко на такого сміливця, здивувалося. Як посміла зимова пташка до небесного світила

наблизитися? Виставило сонце свої вогняні стріли. Загорілася грудка в снігура. Не полетів він далі. Відтоді в снігурів червона грудка.

Денис приніс вірш, який знайшов з мамою в Інтернеті:

*Розстелила знов зима
Скатертину білу.
Прилетіли снігурі
На ялину сіли.
Випинають напоказ
Малинові грудки
І виспівують, дзвенять.
Дю-ді, дю-ді, дю-ді.
Червоніють на гілках,
Ваблять кожне око.
Замість яблук не зірви
Ти їх ненароком.*

Я уточняю, що малинові грудки у снігурихи, а червоні – у снігура. У мами для того, щоб неї з малятами – снігурятами не так помітно було.

- То як же співають снігурі?

- Дю-ді, дю-ді, дю-ді.

Ми по черзі, з супроводом рухів, проспівували пісеньку снігура разом, як снігурята, снігуриха.

Валерія проспівала пісеньку, яку придумала з мамою до свого малюнка:

*Снігурі на гілочках,
Як кульки на ялиночках.
Червоні та кругленькі
Пташечки маленькі.*

Пісенька всім так сподобалася, що ми її вивчили.

Для підвищення мовленнєвої активності і формування цілісного уявлення про снігура використала схему опису птаха, яку діти називають «таблиця – помічниця». Подібні таблиці наші вихованці створюють з молодшої групи, позначаючи ознаки об'єкта природи певним символом, який вибирають разом. Вона передбачає опис птаха за такими ознаками: особливості зовнішнього вигляду, де живе, чим живиться, дитинчата, користь – шкода, безпека – небезпека, в яких творах художньої літератури описаний.

Опираючись на ці символи, діти послідовно і детально описали характерні особливості зовнішнього вигляду і поведінки снігура.

Коли розмова зайшла про снігурів в художніх творах Віталіна, розповіла: «У мене снігурі Гоша і Кнопушка прилетіли на годівничку до нашого будинка. У них в обох червоненькі грудки, сіруваті голівки, блискуче пір'ячко. Вони охоче ласують крилатками з клена, бо там є насіннячко. А крилатки ми насушили з татом, їх ще любить їсти наш папуга Витівник. Часто папузі не можна їх давати, тому що їх в торбинці вже небагато. А зима ще довга. Снігурі Гоша і Кнопушка розмовляють про те, що ми в «АБВГДЕЙЦІ» дуже хороші і приготували їм смачненьке. Вони дуже раді - махають хвостиками і нам дякують. І навіть дякують на снігуровій мові».

Пограли в дидактичну гру «Пташенята» (додаток 2).

Подивилися у вікно, чи є снігурі. Що ми можемо зробити, щоб побачити снігурів?

- Повісити годівнички і насипати корму.

- Виготовити аплікацію, щоб друзі були у снігура.

- Хто з татами чи з дідусем працює над виготовленням годівнички? Пташечки чекають! Коли ви зможете їх принести?

Домовляємося, що в понеділок, після двох вихідних, приносимо годівнички і весь необхідний матеріал для облаштування пташиної їдальні.

Під час підготовки до *прогулянки* почистили дерев'яні годівнички, виготовлені татами в минулому році, які дістала з комори на наше прохання двірник Майя Казимирівна. Переглянули, хто що приніс з дому для підгодовування птахів. Виявилось, що Наталка принесла гарбузове насіння, Оленка – насіння соняшника, Іван – зерно пшениці.

Поцікавилася у дітей, чи підійде цей корм для пташок.

- Гарбузове насіння велике, а маленьким пташкам – горобчику і синичці краще насипати дрібного насіння. А гарбузове поламати на шматочки.

- Я принесу насіння споришу, у мене його любить папужка! – сказала Віталіна.

На вулиці почали шукати, де краще повісити годівнички. Вирішили, що повісимо їх в затишку, щоб зернятка від вітру не розліталися, і в такому місці, де менше ходить людей, подалі від стежки, щоб пташки не лякалися.

- А коли будемо вдома шукати матеріали для нових годівничок, відбиратимемо такий, щоб не створював додатковий шум, який відлякує пташок і щоб не розмокав від мокрого снігу або дощу.

Повісили обидві годівнички в куточку саду на вишні і абрикосу, насипали корм.

Спостерігали за горобчиками і синичками, які прилетіли на майданчик. Помітили, що горобчики маленькі з товстим яйцеподібним тулубом, короткими округлими крилами. Спинка у горобця коричнева, на щічках чорні плями, черевце світле, на крилах смужки. Ноги короткі та міцні, дзьоб тонкий, твердий, з загостреним кінцем (схожий на заструганий олівець). Вони веселі, рухливі, задерикуваті.

- Існують такі народні прикмети: якщо горобці сидять на деревах чи будівлях тишком-нишком – буде сніг без вітру. А дружно зацвірінькали – потепління. Перед посиленням морозів поведінка птахів майже така, як і в період підготовки до виведення пташенят: збирають пух, пір'я, тягнуть до своїх схованок, утеплюються. Співають горобчики: цвінь – цвірінь!

Сашко сказав, що він бачив, коли був сильний мороз, що горобці сиділи, притиснувшись один до одного, розпушивши крила, настовбурчивши пір'я.

Богдан згадав, що бачив, як горобці купалися в снігу. Ліза згадала, що бачила, як весною і влітку в калюжах і пилюці купалися.

- Як ви думаєте, чому горобці люблять купатися?

Тому що вони охайні, люблять чепуритися. Так вони позбавляються різних паразитів.

Вивчили скоромовку:

Горобець, горобеня

Галушок везуть горня,

Горобчиха – горошину:

Кличуть гуску на гостину

На прогулянці вистежили, коли до годівниці завітали синички. «Завмерли» і стежили за їх поведінкою. Поспостерігали за тим, куди синички полетіли, як стрибали по гілках.

«Що ви помітили в поведінці синичок? Згадайте, як снідали вчора горобці?»

«Синичок менше, вони не такі.»

«Вони дуже швидко втікають.»

«Вони лякливі, бояться дуже.»

«Синичка і на дереві не сидить довго на гілочці, перелітає з місця на місце, А горобчики сміливіші, вони довго снідали, ми вчора могли їх гарно роздивитись.»

«Горобців у нас багато завжди, вони тому і сміливіші, що їх багато. Вони і синичок виганяють. Коли ті до годівнички прилітають.»

«Ми вдома навіть окремо для синичок з мамою сало прикріпили, щоб горобці їм не заважали їсти.»

«Горобці у нас завжди, а синички рідко.»

«Так! Я знаю, синички влітку самі собі їжу шукають і до нас майже не прилітають близько. Їм на деревах вистачає різних комах. А взимку голодно, комах нема і вони до нас прилітають, щоб ми їх погодували.»

«А горобці біля людей ніби завжди живуть, тут і їжа завжди може бути.»

Залишилось лише узагальнити дитячі відповіді, додавши власні спостереження.

Синиця велика зустрічається частіше, ніж інші. Завбільшки вона з горобця, у неї жовтуватого-сіра спинка, жовті боки, яскраво-жовте черевце, чорна «шапочка» на голові, білі щічки, а в самця ще чорний «галстук» на шийці і на черевці. Її пісня складається з трьох складів «ці-ці-фі», «ці-ці-ці».

З настанням холодів вони кочують і в пошуках їжі наближаються до людського житла.

Це дуже рухливі птахи. Порхаючи з гілки на гілку, вони повисають вниз головою, розгойдуються, з акробатичною спритністю сидять на найтонших гілочках. В усьому цьому їм допомагають довгі гострі кігті. Синиці обдивляються щілини на гілках дерев і своїм гострим дзьобом витягають звідти комах, що заховалися там на зиму, їхні личинки і яйця. Схопивши корм, синиця відлітає у бік і, затиснувши його п'яльцями, починає довбати дзьобом. Своє гніздо вона влаштовує в дуплі дятла, у щілинах дерев'яних будівель, охоче селиться в штучних будиночках-синичниках.

Весною і влітку синиці харчуються комахами, восени і взимку – насінням рослин, люблять м'ясо і сало, тож ми можемо до наших годівничок приносити ці продукти..

- Ми щодня будемо приносити корм. (Вікторія).

- Я скажу татові, щоб повісити годівничку біля будинку (Аня).

Розучили рухливу гру «Горобці – стрибунці» (додаток 2). Повторили гру «Пташки і кіт» (ходьба та біг).

В другу половину дня інсценізували вірші: «Дві синички втомились», «Снігурі в снігу стрибають» і «В зимові дні на стовпчиках...» (додаток 1).

Діти радо підбирали в центрі театралізованої діяльності атрибути, шапочки, накидки, персонажі пальчикового, лялькового, настільного театру для зображення ролей з віршів. При цьому особливу активність проявила Юля, яку діти назвали костюмером, бо вона вдало всім допомагала підбирати потрібну атрибутику.

Розфарбовували розмальовки «Зимуючі птахи». При цьому індивідуально закріплювали характерні зовнішні ознаки ворони, сороки, горобця, синиці, снігура.

Домашнє завдання: Розповісти вдома про птахів, яких ми бачили.Ропитати, що про них знають дорослі. Можливо загадки чи віршики пам'ятають про знайомих птахів?

Четвертий день.

Вранці діти принесли розмальовки, а загадку до них приніс Богдан:

Завіває хуртовина

І летять на Україну

Милі пташки невеличкі –

*Кольорові рукавички.
Як червоні ліхтарі.
Сяють взимку... (снігурі).
(М.Морозенко).*

Діти відгадали, що це снігурі.

На наш подив Денис приніс об'ємну пташку «сороку» з каблучкою у дзьобі, яку виготовив з мамою. Він розповів:

«Це сорока – білобока. Вона любить все блискуче. У дзьобі в неї каблучка, яку вона вкрала, тому її називають «злодюжкою».

- Сороку називають злодюжкою, бо вона полюбляє блискучі предмети та переносить їх у своє гніздо, це може бути навіть ложка (Богдан).

- Ще сороку називають розбишакою, бо вона розорує чужі гнізда.

Зате свої яйця надійно охороняє, створює несправжні гнізда, щоб заплутати інших птахів-хижаків (Ангеліна).

- У казках сороку називають лісовим радіо, бо вважають, що вона переносить лісові новини (Марійка).

- Я також підготувалась і пропоную вам вірш-скоромовку про сороку.

КАР-КАР! Сир не крав!
Ворон ворону кричав,
А сорока скоком-боком,
І на сир той косим оком.
Поки ворони кричали,
То сорока сир украла.

(На фланелеграфі діти відтворюють ситуацію, залежно від того, який рядок вони розповідають).

Діти із задоволенням промовляли рядки з різною інтонацією, потім виділяючи слова, які пропонував вихователь.

- Це не просто вірш, а скоромовка. Давайте швидко промовимо ці рядки

Завдання додому: потренуватись виголошувати цю скоромовку.

Георгій приніс книгу «Хто це?» М.Морозенко і розказав вірша «Дятел», якого вивчив з мамою:

*Чути в лісі: «Стук.. Стук...»
Хто це? Що за дивний звук?
Біда жукам – короїдам:
Дятел взявся до обіду.*

- А хто з вас слухав, як працює дятел? На що схожий стукіт дятла?

«Ніби хтось молотком працює.», «Як дрова рубають.», «Майстер працює, щось майструє.»-виголошували дітлахи.

- А от поет М.Сингаївський віршик про дятла написав і назвав його «Дятлова кузня».

- Як гадаєте, підходить така назва?

Ось послухайте цього віршика.

Вивчили вірш М. Сингаївського «Дятлова кузня».

*В дятловій кузні
Гаряча пора,
Дятлова кузня
Стоїть край двора.
Дятел невтомно
Працює щодня,
Така роботяща
В нього рідня.
Вчився він змалку
Так працювати,
Щоб шкідників
З-під кори добувать.*

- А знаєте, що дятла ще називають санітаром садка?

- Як гадаєте, чому?

- Тому що він лікує дерева - дістає довгим дзьобом з-під кори комашок, гусениць. (Аня).

- Дятел – санітар саду, лісу, лікує дерева. (Денис).

- Його називають лісовим лікарем, бабуся говорила. (Ангеліна).

- Бо він лікує дерева! (Віталіна).

«Ми будемо прислухатись на вулиці, може почуємо, як працює цей птах-майстер і побачимо його майстерню.»

«А я в лісі бачив, під деревом, де він працював були роздовбані шишки і таке сміття з дерева»- вигукнув Богдан.

«А може то не дятел був?»

«Ні, дятел, ми чули його стук і тому і дерево знайшли з татом.»

«А хто ще такі сліди під деревом може лишити, пам'ятаєте?»

«Білочка! Вона теж шишки любить розбирати, там насінники є для неї»- додала Іринка.

«Дятла побачити, щоб розгледіти гарно дуже складно. А я вам принесла ось такі фото і картинки про нього.

Діти розглядають, обмінюються інформацією про дятла. Вихователь спонукає вживати слова: кігті, кінчик язика, стукотіння, дріботіння; затискати, відшукувати, довбати, добувати; працелюбний, барабанний, пристосований, строкатий, корисний; дятлик, дятловий.

Граємо в дидактичну гру «Доберіть визначення».

Дятел – працелюбний, невтомний, пристосований, корисний, рухливий, строкатий...

Синичка – ...

Ворона – ...

Сорока – ...

Горобець – ...

Снігур - ...

Підбираємо птахам «будиночки» - дидактична гра «Хто де живе?» (додаток 2).

На занятті з фізичної культури інструктор з фізкультури, знаючи про зміст нашого проекту, підібрав комплекс загальнорозвиваючих вправ «Прудкі сороченята» («Плануємо залюбки», шостий рік життя, частина друга, с.258), основних рухів і рухливих ігор на тему «Зимуючі птахи»: «Переліт птахів» і «Снігурі та кіт» («Плануємо залюбки», шостий рік життя, частина друга, с.245, с.244).

Діти з великим задоволенням перевтілювалися у птахів, намагалися рухами і мімікою передати характерні особливості їх поведінки.

Доки збиралися на прогулянку, намагалися вгадати, які птахи прилетіли сьогодні до наших годівничок. Підійшовши ближче, побачили, що в годівничках голуби старанно зібрали весь корм, який ми насипали вчора. Тому ми знову насипали зерно і крихти хліба в годівнички, а пшоно – на асфальтову доріжку. Поки голуби ласували нашими гостинцями, ми за ними спостерігали.

- Голуби всі різні: білі, сірі, темно – сірі, майже чорні.
- Вони поважні, як кораблі.
- Здобич шукають біля домівок.

- Не боятися, близько підходять до людей, довіряють людям, навіть з рук беруть корм.

- Вони все – все підбирають, нічого не залишають, бо голодні.

- Обдивляються, чи не залишилася їжа.

- Пильнують, чи немає близько kota чи собаки.

- Чепуряться, як наші дівчатка!

- Дзьобають корм.

- Воркують, вони нам дякують!

На майданчику розучили *рухливу гру «Голуби і кіт»*:

Йдуть до нас морози люті.

Голуби сидять надуті.

Крихти поклювали,

Крильми помахали.

Білий кіт воркоче,

Голубів зловите хоче!

Котик підкрадається –

До пташок добирається!

Н-я-я -яв! (Діти розбігаються).

Повторили рухливу гру «Горобчики» («Плануємо залюбки». Книга 3. С.286).

Індивідуально повторили з Іринкою, Сашком вірш М. Сингаївського «Дятлова кузня», який вчили на занятті.

В другу половину дня розмальовували зображення синичок і голубів та провели вікторину «Відгадай» (вірші та загадки з додатка 2).

П'ятий день.

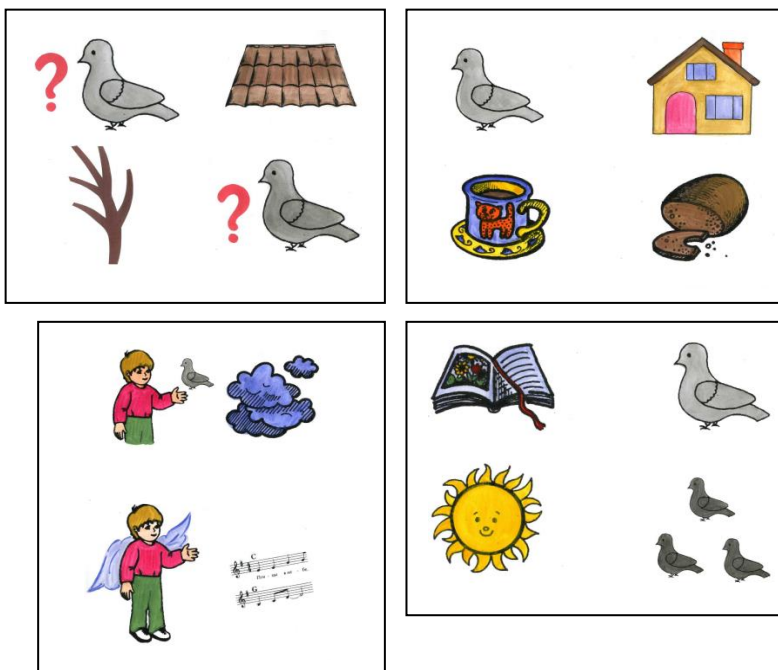
Вранці звернулися до дерева цілей і обмінялися враженнями про те, що дізналися про птахів, що запам'ятали, що нового цікавого дізналися.

Наталя: Я знаю багато птахів: горобчики, ворони, галки, голуби, синички, а також снігурі, які прилітають до нас узимку. Мені більш за все подобаються снігурі та синички. Я до них ставлюся дбайливо, вішаю з старшою сестричкою на дерева сало для синичок і горобчиків, сиплю на підвіконня зернята. Снігурі люблять горобину. Також мені дуже подобається, як дятел видзьобує комашок з дерев. Я люблю спостерігати за пташками.

Іринка: Взимку пташкам стало важко добувати собі корм. Ми з татом повісили годівничку для синичок та сойки. А до неї злетілися ворони та сорока. Потім прилетіли горобці. Також прилітали червоногруді снігурі та дятел. Я дуже люблю пташок і стараюсь підгодовувати їх взимку.

Пограли в ігри із комплекту «Розповімо дітям про птахів України», принесеного Валерією: «Хто де живе?» і «Що кому до смаку?» (додаток 2).

На дошці діти знайшли картки. Довільно розглянули їх, обмінялись думками про зміст.

- Ці картки нагадують мені вірш, ось послушайте.

Вихователь знайомить дітей з віршем А.Костецького «Лист до птахів» з метою викликати у дітей співчуття до птахів, бажання їм допомагати взимку.

«Лист до птахів»

Як живеться вам, птахи?

На гребінчиках дахів?

На вітрах зимових лютих?

Ви не мерзнете, птахи?

Залітайте-но до мене,

поговоримо в теплі,

чаю випе'мо з варенням

та з'їмо духм'яний хліб.

Ви розкажете мені

про життя в височині,

навчите мене літати

і виспівувать пісні.

Ну, а я казок навчу вас –

буду вам щодня читати,

хай улітку їх почують

ваші славні пташенята.

- Хто звертається до птахів?

- Автор (Юля).

- Той, хто любить птахів і дбає про них.

Ще раз зачитую вірш.

- Що вам найбільше подобається в тексті вірша?

-Як автор хоче навчитись літати, як птах, щоб все вгорі побачити.(Наталя).

-І обіцяє йому казки розповідати для маленьких пташенят.(Юля).

.

.

.

.

Потім вихователь читає початок рядка, а діти його закінчують, читають вірш з різною інтонацією, тихо – голосно. Дітям подобається, коли картки почергово зникають, а їм необхідно сказати рядки, які відповідають зниклій картці.

Таким чином, діти запам'ятовують вірш, не помічаючи цього. Приємно було спостерігати, як опорні малюнки до вірша діти використовували під час самостійної ігрової діяльності.

На музичному занятті запитали музичного керівника Тетяну Іванівну, чи знає вона якісь пісні про зимуючих птахів. Вона запропонувала дітям послухати:

- розспівку (муз. З.Д.Ланцюженко):

*Ранок починається,
Сонце піднімається.
Пташки прокидаються,
Дерева гойдаються.*

- П'єсу «Пташка» (муз. Е.Гріга),

- вправу «Горобчик» (М.Раухвергер),

- музично – дидактичну гру «Впізнай по голосу» (муз. О.Тилічеєвої). Діти емоційно реагували на музичні твори, активно обговорювали, охоче виконували творчі завдання. Слухаючи п'єсу «Пташка», малюки уявляли та називали зимуючих птахів, намагалися відтворити особливості їх співу.

Домашнє завдання: *Послухати спів зимуючих птахів і придумати про них чи віршик, чи загадку, приказку чи небилицю. Можна залучити когось із домашніх на допомогу.*

Під час ігрової діяльності в групі увагу дітей привернув шум біля вікна.

На горобину злетілись сойки і ласували ягодами. Їх було так багато, що здалось ніби на горобині з'явилась «шапка». Але тільки діти підбігли до вікна, птахи розлетілись.

Ніхто з дітей не зміг назвати цих пташечок, тому що раніше не бачили їх. Запропонувала дітям знайти зображення пташок, яких ми побачили на горобині у наборі, який принесла Валерія і прочитати інформацію про них.

- За якими ознаками будемо шукати птаха?

- Пташка великого розміру (*Ліза*).

- Пір'я коричневого кольору (*Ангеліна*).

- На голові я бачив чубчик (*Богдан*).

Знайшли зображення пташки, яку бачили через вікно і Георгій, який вмів читати, прочитав назву «Сойка!».

Виявилося, що про сойку знає Ангеліна. Діти із задоволенням слухали її розповідь, особливо їм сподобалось, що сойку називають «лісовою міліцією», бо вона попереджає птахів про небезпеку.

На прогулянці зазвичай підійшли до годівничок і були вражені, коли від них злетіла зграйка червоногрудих снігурів.

- І чого вони втекли?

- Нас злякались?

- Снігурі не звикли бути біля людських осель, тому такі лякливі.

- Як яблука червоні знялися! (*Денис*).

Читаю вірш *Е. Зарембо*:

Снігурі в снігу стрибають,

Червоненькі груди мають,

Наче яблука із гілки

Покотились по землі.

А снігурки – ледь рожеві –

Посідали на дерева.

- Шкода, що вони полетіли, я ще добре не встиг їх роздивитися! (*Георгій*).

Насипали в годівнички корму. Дослідили, які ще пташки побували у нас на майданчику. Висловили припущення, що побували у нас ворони, сороки і горобці.

Вивчили рухливу гру зі стрибками «Снігурі та кіт» (додаток 2).

Індивідуальна робота з Оленкою і Богданом – вивчили вірш *Е. Зарембо* «Снігурі» з метою автоматизації звука /р/.

В другу половину дня звернулися до дерева цілей. Знайшли завдання по виготовленню годівничок.

Домовилися, що завтра приносимо весь необхідний матеріал для облаштування пташиної їдальні і, хто вже виготовив вдома, годівнички та обов'язково – корм для птахів.

Шостий день.

Діти принесли аж шість годівничок – Денис, Валерія, Богдан, Ангеліна, Георгій і Слава. Всі пташині їдальні дуже різні. Діти занесли їх в групу і почали розповідати про те, як вони їх виготовляли.

Слава: Ми з татом їздили у вихідний до бабусі і дідуся в Іванівку. Я ще раніше подзвонив, що ми з дідом Сергієм зробимо годівничку і питав, чи в нього є дошки. Коли ми приїхали, дідусь розрізав дошку на станку на шматки, потім закріпили шматок в тиски, шліфували дошку, щоб була гладенька. Я ще її тер із татом наждачним папером. А рейки були біля будки Мухтара складені. Я спитав у Мухтара, чи можна дві рейки взяти. Він махав хвостом, значить можна. Я взяв дві рейки: одна більша, друга трошки менша. А з татом ми їх міряли метром, бо буде годівничка нерівна і негарна. Було по 32 (сантиметри). Ми відрізали пилкою (тато різав, а я тримав). Гвіздочки вибирав однакові маленькі. Пробував я забити, але у мене всі цвяхи чогось погнулися. «Якісь м'які, як вермішель», - сказав дідусь. Він сам прибив усі. А тато знайшов на полиці шпагат і ми з дроту зробили такі вушка, куди прив'язати. Така вийшла ось гарна годівничка, бо ми всі трудилися.

Валерія: «Ми часто їздимо по воду до криниці і в нас багато ось таких бутлів для води. Ми думали, з чого зробити годівничку. Папа сказав, що можна і так – з бутля. Я не вірила і навіть трошки поплакала (тільки ледь – ледь). Я думала, що мою годівничку вітер здує. Мама сказала, що її треба добре прив'язати до гілки і ніякий вітер не страшний. А двері ми вирізали ножиком і ножицями. Я держала, а тато різав. Ножицями і я трошки різала. Але треба легенько, бо пластик ріжеться легко, можна так розрізати, що ніяка годівничка не вийде. А в нас вийшла!

Денис, Богдан, Ангеліна, Георгій також презентували свої годівнички. У Георгія – з двох розрізаних і зв'язаних між собою пластикових пляшок, у Богдана – дерев'яна з дахом із фанери, в Ангеліни – з пакета з-під біо-кефіру, а в Дениса – дерев'яний ящик і над ним – перекинута догори пластикова пляшка із зерном. Скільки в кожного було радості і гордості за свою працю!

Іринка принесла несолоне сало і дрiт, щоб його підвішувати. Майже всі діти – зерно і шматочки білого хліба. Ми уточнили, що житні крихти для пташок не годяться, особливо в морози. Вони закисають в зобу пташки, що може привести до її загибелі.

Діти загомоніли зі своїми запитаннями.

- Чи все у нас вже є для обладнання пташиної їдальні?
- Що ще візьмемо на майданчик?
- Хто може нам допомогти повісити? Кого попросимо про допомогу?
- Куди повісимо – всі на нашому майданчику чи по різних?
- На нашому, бо ми будемо гратися і дивитися на пташечок, як вони снідають (*Ліза*).
- Я думаю, що треба дві повісити на горобину перед нашим вікном, то ми будемо дивитися через вікно, птахи будуть клювати зерно, а ми все побачимо! (*Іван*).
- Я скажу, що можна намалювати, куди ми їх повісимо (*Георгій*).
- Позначимо на карті! (*Денис*).

- Де ж нам таку карту взяти? – запитала я.
- Намалюємо! (Денис).

Карта – схема з'явилася дуже швидко. Богдан запропонував намалювати «АБВГДЕЙКУ» і біля неї – майданчики і дерева. Спочатку хотіли працювати в парах, але вирішили, що карта має бути одна, інакше важко буде орієнтуватися. Домовилися: 2 годівнички повісимо перед вікнами нашої групи «Дюймовочка», 1 – на майданчику ясельної групи «Сонечко», 1 – ясельної групи «Бджілка», тому що там діти ще маленькі і не вміють виготовляти годівничок, а 3 – на нашому майданчику.

На прогулянку збиралися особливо активно – всі були зосереджені і серйозні. Запитували один одного, чи взяли все необхідне. Мотузки і ножиці склали в одну картонну коробку, корм несли всі діти у відерцях. Зерно – в пакетиках на таці, насіння – в корзинці. Всі допомагали нести годівнички дітям, які їх виготовляли.

Спочатку вирішили розмістити 2 годівнички біля виходу з дитячого садка зліва – саме перед нашим вікном. Але до гілок горобини не могли дістати. Тут нам пригодилася кучугура снігу: на ній якраз Валерія дістала до гілки і почепила свою годівничку. Сашко запропонував по верху мотузки закріпити дротом, щоб вітер не здув. Але тут вже попросили мене про допомогу. Дріт не дуже добре ламався, тому вирішили попросити завгоспа Олександра Олександровича, аби він обережно закріпив дрід, щоб не пошкодити гілку.

Другу годівничку, яку виготовив Георгій, повісили трошки вище. Насипали по черзі трошки пшениці, пшона, насіння споришу, кришечки хліба.

Далі рухалися за нашою картою. Обійшли приміщення садочка зліва і на майданчику ясельної групи «Сонечко» повісили годівничку Богдана на вербі. Перед цим радилися – де краще розмістити: на липі чи на вербі. погодилися, що гілки верби розлогі, низько опускаються до землі. Діти в «Сонечку» маленькі, треба повісити нижче, ніж ми вішали попередні годівнички. Іринка з Віталіною нанизали шматочки сала, яке люблять синички, на дрід і закріпили їх також на гілці верби. Саша насипала пшона, Іван – пшениці, Ангеліна – крихти хліба. Аня пригадала загадку про синичку:

*Пташечка маленька,
Жвава, легкокрила,
У садочок взимку
Зранку прилетіла.
Тенькає завзято
Пташка невеличка.
Як цю гостю звати,
Знаєте? (Синичка).*

По карті наступним об'єктом для розміщення пташиної їдальні був майданчик ясельної групи «Бджілка». Ми дружно туди вирушили. Перед вікнами цієї групи росте каштан, поруч – липа. Порівняли, як взимку відрізнити липу від каштана. Тут було легко дістатися до гілок. Розмістили тут годівничку Ангеліни. Обережно насипали корм.

- Чому птахи не летять, ми ж їм насипали вже корм? *(Сашко)*.
- Вони ще так зразу бояться, вони ж не знають, що ми хороші. *(Віталіна)*.
- Ось вже голуби летять, вони швидко знайдуть! *(Богдан)*.
- Точно знайдуть, давайте ми всі годівнички повісимо, потім пройдемо і подивимося *(Ліза)*.
- У нас на карті – наш майданчик! *(Денис)*.
- Поспішаймо, ще багато роботи! *(Іван)*.

Маючи вже досвід, розмістили три годівнички на різних деревах нашого майданчика.

Організували комплекс рухливих ігор «Де хто живе» (біг наввипередки), «Горобці та кіт» (стрибки на обох ногах), «Переліт птахів» (лазіння).

В другу половину дня знову нагадала дітям загадку про синичку.

- Яке цікаве слово ви тут почули?
- Тенькає!

- Що воно означає? Якими іншими словами можна його замінити?
- Дзенькає!
- Співає!
- Говорить!
- Щебече!
- Виспіває!

На дошці дітям демонструю зображення відомих птахів.

- Подивіться ще раз на птахів – що в них спільне, чому всі вони і зветься птахи?
- Вони літають!
- Дзьоби мають!
- Крила мають!
- У них пір'ячка є!
- У всіх пташок тіло пір'ям вкрите?

Діти всі погодились.

Запропонувала декілька пір'їн.

По черзі потримали пір'ячко у руці.

- Чим пір'їнки відрізняються?

- Кольором, формою, розміром (*Даринка*).
- Що бачите посередині пір'їнки?
- Щось схоже на паличку (*Марійка*).
- Це стрижень, він є в кожній пір'їнці. Спробуйте створити вітерець подихом повітря. Що трапилось з пір'їнками?

- Пір'їнки розлетілись, бо вони легкі (*Ліза*).

- Чому пір'їнки такі легкі?

Вихователь показує розрізану пір'їнку.

- Що бачите в середині пір'їнки?

- Стрижень всередині порожній (*Георгій*).

- Саме тому пір'їнка така легка.

- А тепер візьміть пір'їнку і вмокніть її в склянку з водою.

Що трапилось з нею?

- Вода скотилась крапельками, пір'їнка не намокає (*Ліза*).

- Пір'я захищає птахів від води.

Узагальнили, що пір'я тепле, легке, зігріває руку, лоскоче, плавно летить, кружляє, якщо на нього дмухати. Зробили висновок, що завдяки пір'ячку, яким вкрите тіло птахів, вони літають, а взимку не мерзнуть.

Пропоную подумати, чим ще птахи від інших тварин відрізняються?

Всі погодились, що це наявність дзьоба. Діти багато знають, які дзьобики у відомих їм птахів.

- А чи всі птахи літають?

Спочатку всі погодились. А я завагалась їх підтримати, а просто сказала: „Не спішіть, подумайте, чи справді всі птахи літають?”

Змогли згадати лише курочку, яка не вміє літати. І тоді пішли згадувати:

- І півник!

- Ще качка!

- Гуска!

- Індик!

- А гуси літати вміють, я бачив сам! (*Богдан*).

Розповіла дітям про птахів, які не літають, це відомі нам домашні птахи і страуси.

- А які кінцівки у птахів? Чи такі, як у інших тварин?

- У них лише дві ніжки!

- А ще є крильця, як руки!

Ось ми і знатимемо тепер, що птахи – це тварини, тіло яких покрите пір'ям, мають дві ноги і два крила, і ще дзьоб.

Аналізуємо, чи всі завдання з дерева цілей виконані. Виявляємо, що треба уточнити, хто з пташок чим живиться.

Вихователь демонструє дітям аркуш паперу, поділений на три частини, у верхній частині кожної колонки – малюнки із зображенням того, чим полюбляють ласувати птахи: рослинна їжа, тваринна їжа, змішана.

- Наклейте пташечок у потрібну колонку. Якщо у вас виникнуть труднощі, попросіть допомоги у товаришів.

Ось що вийшло по закінченні спільної роботи вихователя і дітей.

- Отже, птахи є рослиноїдні, хижаки і всеїдні.

- То які птахи відлетіли у теплі краї і чому?

- Ті, яким просто немає чим харчуватись взимку! (Аня).

- Журавлі полетіли, бо жабки, якими полюбляють ласувати, восени залягають на дно водойми (Дарина).

- А ластівки відлетіли, бо комахи, якими вони харчується, залізли у шпаринки дерев (Валерія).

- Зимувати залишилися сова і дятел, бо вони хижаки (Іринка).

- І всеїдні зимують: горобчики, синички, сороки, ворони, голуби. (Герогій).

Пограли в гру «Перелітні – зимуючі».

По черзі називали птаха, якщо він перелітний, розмахували руками, ніби крилами, а якщо зимуючий – присідали. Діти із задоволенням грались, закріплюючи в грі свої знання.

Під час самостійної художньої діяльності пропонуємо дітям завдання «Розгляньте картинки і з'єднайте птахів з кормом, яким вони живляться».

Вихователь дає дітям завдання додому: розмалювати картинку та скласти розповідь про те, як хлопчик допоміг птахам, а до батьків звертається з проханням записати розповіді дітей.

Сьомий день.

Під час ранкового чергування у куточку природи за мешканкою живого куточка хвилястою папужкою Ромочкою задала проблемне питання:

- А наша Ромочка перелітна чи зимуюча пташка?
Діти висловлювали різні думки:
- Зимуюча, бо літає по групі, але нікуди не відлітає.
- Вона дуже любить тепло.

Зійшлися на думці, що хвиляста папужка і не перелітна, і не зимуюча пташка.

- Пташка у клітці – це добре чи погано?
- Добре, бо в нашій групі завжди чути її веселий спів. (*Дарина*).
- Вона – наша подружка. (*Марійка*).
- Їй добре, бо не треба шукати їжу, ми за нею доглядаємо і дуже її полюбили. (*Іванко*).
- Погано, бо вона в неволі. (*Денис*).
- Ми про неї маємо дуже гарно піклуватися, бо відповідальні за неї.
- Цікаво, а як називають таких пташок, як наша папужка?
- Тепличні. (*Наталка*).
- Домашні. (*Аня*).
- Теплолюбиві. (*Герогій*).
- Пташок, які в природних умовах живуть в жарких країнах Африки, Азії, Америки, називають екзотичними. Яких екзотичних птахів ви знаєте?
 - Страус – він швидко бігає. Я його в зоопарку бачила. (*Наталка*).

Домашнє завдання: Дізнатися про екзотичних птахів та розповісти про них у групі.

Після сніданку розглядаємо дерево цілей.

- Які завдання вже виконали?
- Дізнались, чому сороку називають «злодюжкою» (*Денис*).
- Читали і розповідали про синичку, горобця, дятла, снігура (*Валерія*).
- Знаємо, що пташки їдять, що є всеїдні, хижаки, рослиноїдні (*Дарина*).
- Виготували з батьками годівнички, щодня підсипаємо зерно, пшоно, крихти хліба, щоб пташечки не загинули (*Вероніка*).

Виявили, що ми не виконали завдання «Розповісти, дітям інших груп, що потрібно пташечкам допомагати».

- Можна піти до них у групу та розповісти (*Наталка*).
- Можна ще виготовити для них подарунок – книжечку про птахів (*Ліза*).
- Що необхідно для книжечки?
- Малюнки, розповіді. (*Іван*).
- Обкладинку. (*Юля*).
- Назву. (*Настя*).
- Що в нас вже є для книжечки?
- Ми вдома розмальовували пташечок на годівничці і розказували про них, а мами записували. (*Оленка*).

Діти розповіли за розфарбованими малюнками такі вірші та оповідання.

БУБОН ГЕОРГІЙ

На поріг прийшла зима...
 Пташкам їсточки нема.
 Не тріщить сухі морози,
 Жоржик пташкам допоможе.
 (Діти пташкам допоможуть).

ГРИЩЕНКО ЛІЗА

Вдома хлопчик Андрій складав кубики. За вікном він почув щебетання птахів. Андрій швиденько одягнувся і пішов на вулицю, щоб нагодувати пташок. Коли птахи з'їли весь корм, хлопчик повернувся додому. Ввечері про допомогу птахам він розповів мамі.

СВІНЦИЦЬКИЙ СЛАВА

Привіт! Мене звати Максим! Я дуже люблю птахів! Вони мої друзі. Мені подобається їх годувати. Коли я їх годую, вони всі до мене прилітають, а потім ніби дякують мені за їжу своїми співами. Мені подобається як вони цвірінькають! Ми з татом завжди майструємо годівнички. Птахи – мої друзі!

ГОПАНЧУК ВІТАЛІНА

Хлопчик Дмитро вирішив піти на вулицю. І гуляючи він побачив пташок. Він швидко вернувся додому. Дома взяв пшоно, гречку, хліб і побіг годувати пташок. Тут хлопчик на дереві побачив годівничку і насипав пшоно з гречкою. А хліб він вирішив дати з руки пташкам. До нього зразу злетілися різні пташки це – горобчики, синички, снігурі, ворони та голуби.

РУДНІЧЕНКО ВАЛЕРІЯ

Максимко робив уроки. Раптом він помітив, що на подвір'я прилетіла сойка і почала закликати всіх пташок своїм цвіріньканням. Максим одягнувся, взяв у торбинку пшона та вийшов на двір. Він з задоволенням став годувати снігурів, голуба, ворону, синичок, горобців.

Коли вони вдосталь поїли, птахи подякували хлопчику дзвінким гарним співом.

ГРАБАР ІВАН

Я бачу хлопчика, він вийшов на вулицю. Він довго сидів вдома, грався кубиками, потім глянув у віконце і побачив на дворі пташок. Він взяв з собою зерно. На вулиці хлопчик насипав зерно в годівничку, щоб пташечки поїли. Пташки люблять зерно, горобину, хліб, насіння. Влітку пташкам легко шукати собі їжу, а взимку тяжко. Тому люди повинні підгодовувати пташок. Коли пташки поїли, вони були дуже задоволені. Хлопчик радів разом з ними.

СВІНЦИЦЬКИЙ СЛАВА

Привіт! Мене звати Максим! Я дуже люблю птахів! Вони мої друзі. Мені подобається їх годувати. Коли я їх годую, вони всі до мене прилітають, а потім ніби дякують мені за їжу своїми співами. Мені подобається як вони цвірінькають! Ми з татом завжди майструєм годівнички. Птахи – мої друзі!

ПЕРІН АНЯ

Одного разу хлопчик Юра грався кубиками і почув, що за віконцем на дворі чути якісь звуки. Хлопчик визирнув у вікно і побачив там пташок. Він швидко одягнувся, пішов на кухню, щоб взяти пташкам їсти. Юра вийшов у двір і почав годувати пташок крупою. Пташки наїлися і подякували хлопчику на своїй пташиній мові.

Після цієї події Юрко збирав черствий хліб і взимку завжди годував пташок.

ТЕРПЯК ДАНИЛО

Одного разу хлопчик на ім'я Юрко грався в кубики. Він побачив у вікно багато пташок і захотів їх підгодовати. Він вдягнув теплу куртку і чоботи і пішов на вулицю. Він взяв у мами мішечок зерна. Пташки дуже зраділи такому гостинцю. Юрко також зрадів, що зміг спостерігати за пташками зблизька.

МУХА ОЛЕКСАНДРА

Хлопчик Василь виглянув у віконечко своєї кімнати і побачив голодних пташок, які злетілись на горобину. Хлопчик здогадався, що пташки голодні, адже зимою горобцям, воронам, синичкам і всім пташкам, які не відлетіли до теплих країв, практично нема що їсти. Тоді Василь надумався змайструвати годівничку і запросити всіх птахів на святковий обід.

ВОНСОВИЧ ЮЛЯ

Макс та його друзі – пташечки

Кожного ранку до Максима прилітають його друзі – птахи. Побачивши їх він виходить до них. З собою хлопець бере зерно, щоб погодувати друзів. Птахи радіють, коли до них виходить їхній друг і охоронець. Максим не тільки годує птахів, а ще й розмовляє з ними. Вони йому щебечуть, ніби наспівують пісні. Поївши, поспівавши, птахи розлітаються хто куди, а хлопчик повертається до дому та з нетерпінням чекає наступного ранку.

СТРЕЛКОВА АНГЕЛІНА

На дворі осінь. Всі дерева поскидали свої листочки. На вулиці дуже голосно цвірінькають пташки. Сергійко, який дивився у віконечко свого будинку почув пташок, швидко одягнувся і вибіг на вулицю. З собою він взяв торбинку зерна і нагодував всіх пташок, які прилетіли у його двір.

ЧУПРУН ОЛЕКСАНДРА

На дворі зараз осінь. Хлопчик вийшов на вулицю, щоб погодувати пташок. Хлопчика звали Юрко. Він взяв торбинку з зерном, щоб нагодувати птахів. А раніше він з татом повісив годівничку. До годівнички прилітають синички, горобчики і снігур. На купі піску сидить сорока, яка слідкує за пташками, що їдять. Хлопчик вдягнутий в рукавички. В нього є шапочка та шарфік.

Коли всі діти розповіли, вихователь поцікавилась, як можемо назвати нашу книжечку.

Назвали книжку *«З пташечками я дружу, радо їм допоможу»*.

Домовилися, що Ангеліна і Ліза буде складати малюнки у файли, виготовляти обкладинку – Денис, Георгій, Віталіна і Іринка, підпишуть Оленка і Славик.

Вихователь запропонувала іншим дітям пригадати інсценівки про птахів, підготувати маски, костюми і показати їх дітям групи «Ромашка».

На *прогулянці* ми були вражені кількістю птахів, які прилетіли до наших годівничок. Ми насипали корм. Прив'язали шматочки сала. Відійшли і чекали, чи прилетять вони назад. Діти дуже зраділи, коли побачили, що пташки вже не так нас бояться і спокійно лакомляться нашими гостинцями.

Діти називали горобців, синиць, ворон, снігурів, голубів, навіть сойку. Було дуже цікаво спостерігати за їх поведінкою. Голуби поважно воркували. Сороки скрекотали і «нам дякували за допомогу». Горобчики і синички пурхали з годівнички до годівнички, намагалися прилаштуватися біля великих птахів – ворон і голубів. Сойка поводитися дуже насторожено. А на горобині побачили «намисто снігурів».

Ми раділи, що стільки птахів прилетіло до нашої «пташиної їдальні»!

Пригадали загадки, скоромовки та вірші про різних птахів.

Пограли в рухливі ігри: «Де хто живе?», «Снігурі та кіт», «Гніздечка».

На прогулянці знайшли гілочку і виникла ідея виготовити з нею «їдальню для птахів».

В другу половину дня обговорили, що і як можна зробити із гілочки, яку знайшли на прогулянці. Домовилися, що виготовимо об'ємну композицію. Діти самі вибирали матеріали, які можуть допомогти втілити їхню ідею. Використали пластилін та покидьковий матеріал.

Іринка згадала, що вона бачила снігура на снігу, тому вирішила розташувати його внизу. Денис запропонував виготовити запропонував виготовити з кольорових яскравих коробочок, щоб сподобалося птахам. Георгій вирішив зліпити сойку і розташував її на найвищій частині гілки, «бо вона полохлива». Оленка порадила гілочку поставити в баночку, насипати туди піску, а зверху пінопласт – «сніжок».

Птахів вийшло так багато і вони всі були дуже різні. Коли робота була готова, раділи, що наша гілочка ожила. Вирішили назвати роботу «Подорож до годівнички».

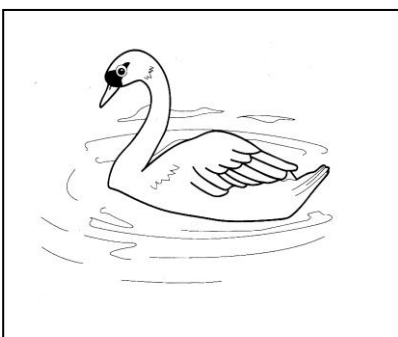
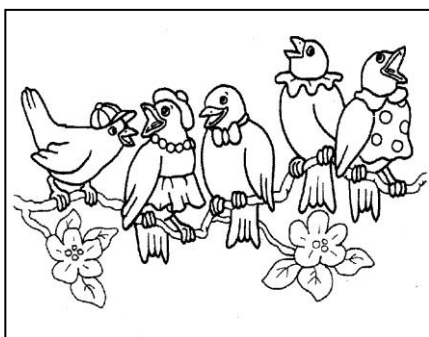
Домашнє завдання з дерева цілей: Виготовити на вибір вдома птахів з використанням різних матеріалів.

Денис згадав, що ми домовлялись влаштувати виставку своїх робіт «Наші пернаті друзі». Ми влаштували обговорення того, хто, що і з чого хотів би зробити. Діти згадали всі можливі способи: зліпити з глини чи пластиліну, зробити аплікацію з паперу, тканини чи іншого підручного матеріалу, намалювати. Довго вибирали собі птаха з карток з їх зображенням. З кожним конкретно вже продумували сам процес виготовлення. Домовились, що за вихідний день разом з батьками вдома виконають завдання.

З кожним з батьків провели консультацію, роздали допоміжні матеріали.

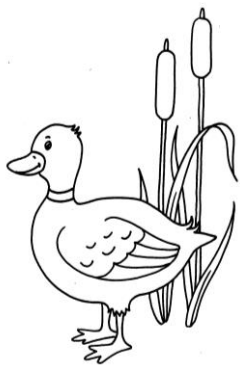
В понеділок всі радо бігли до дитсадка, кожен виконав завдання. В групі на дітей чекав теж сюрприз: ми виготовили макет великої «пташиної їдальні», куди кожен помістив свою роботу. Спочатку всі склали «гамузом». Заспокоїлись, самі все розглянули і самі ж почали наводити порядок. Найактивніші прагнули взяти ініціативу в свої руки, однієї думки не було. Трохи посперечались, мирно, спокійно. І поступово самі згодились на певний порядок розміщення своїх виробів. Лише тепер по-справжньому роздивлялись роботи один одного. висловлювали свої враження. Замислювались, де краще розмістити на макеті.

Слід відмітити, що це домашнє завдання стало ще і певною діагностикою ставлення батьків до дитини, до її справ. Взагалі наші батьки вже привчилися більш-менш відповідально ставитись до наших завдань, Лише дуже повільно ми домагаємось, щоб дорослі по-справжньому спільно з дитиною працювали, вкладаючи душу в сам процес спільної діяльності. Єдине, що має вплив на «ледачих» дорослих, - то це їх власне візуальне сприймання власного витвору на фоні робіт групи. Діти це теж помічають, виявляють своє ставлення зіпсованим настроєм і дорослі змушені змінювати своє ставлення.

Творчі д

Пер

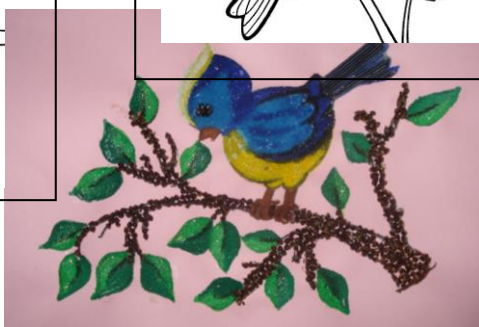
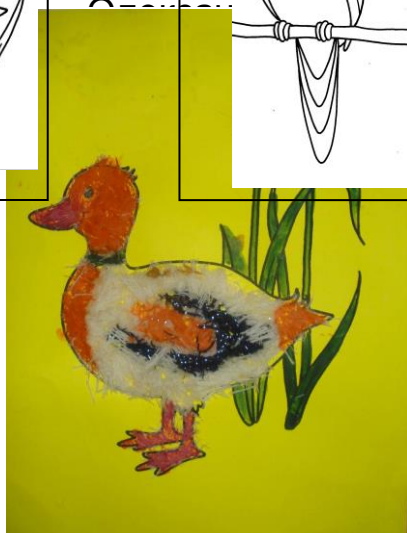

повили бать

Чуг

дітьми.

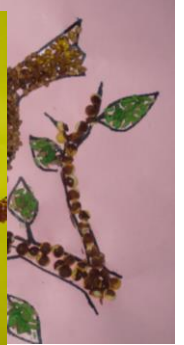
Бондарчук
Грищенко Ліза

Гопанчук

Шафранюк
Юшкевич Ірина

Вонсович Юля

Горбатюк Іван

Бубон Георгій

Тал

Куряча

Кожен із захопленням розповідав, чому саме цього птаха вибрав для творчої роботи, які матеріали використовували разом з батьками, щоб виготовити виріб.

Розповіді дітей за власними творчими роботами

Горобчик - мандрівник

Вонсович Юля з мамою підготувала ціле оповідання, вивчила його і з гордістю переказала дітям.

У невеличкому містечку жив собі маленький горобчик. Незважаючи на свій юний вік, він вже багато чого знав і вмів. Наприклад, міг відшукати рідне гніздечко майже з заплющеними, допомагав батькам нагодувати братиків та сестричок. Знав горобчик і те, що восени багато птахів відлітають в теплі краї, щоб перебути там сувору зиму. Малому й самому страшенно не подобалися рвучкий вітер, дошкульний холод та хуртовини. Морозець неприємно щипає за крильця і змушує без упину перелітати з місця на місце, щоб хоч якось зігрітися. А вночі доводиться гріти лапки, по черзі ховаючи їх у теплому пір'ячку та животику. До того ж взимку так важко відшукати поживу: годі знайти хоча б насінину – все вкрито білим холодним снігом.

Отож коли настала осінь і перелітні птахи почали збиратись у зграї та готуватися до подорожі, горобчик вирішив: «Якщо ніхто з моєї сім'ї не бажає летіти у сонячну і теплу країну, я полечу туди без них». І почав шукати, з ким би йому вирушити в далеку путь. Побачивши поважних високих журавлів, що ладналися на південь, горобчик подумав: «Які величні птахи! З такими не страшно летіти!» - і пристав до них. Подорож видалася надзвичайно цікавою, друзі – журавлі охороняли його від небезпеки, а незнайома тепла країна зустріла горобчика дуже привітно.

Але вже третього дня горобчик затужив за батьками та сестричками – братиками, за рідним містечком, за своїм гніздом і навіть за зимою. Тепер вона не лякала його, а, навпаки, притягувала, тому що була часткою батьківщини. І горобчик зрозумів, чому всі його родичі відмовлялися летіти. Малий став нетерпляче чекати повернення додому.

І коли знову опинився у своєму містечку, всім – всім розповів, що батьківщина – найкраща, вона прекрасна навіть узимку. Мама горобчика щасливо усміхалася, а тато з гордістю дивився на свого синочка, адже тепер той знав, що немає ріднішої і милішої землі, ніж та, де ти народився і виріс.

Горобець із білою бородою

Войтківська Анастасія з мамою і татом

Розбігайтеся, людоньки, хто кудою:

Горобець із білою бородою!

Може він старійшина

Чи мудрець? Може він

Заслужений горобець?

Ні! Несе у дзьобику він пір'їнку –

Пригодиться діточкам на перинку.

Ворона сіренька

Бугайова Яна з мамою

Ворона сіренька
У небі літала.
«Кар! Кар!» - голосненько
Над нами кричала.

Голуб

Бугайова Яна з мамою

Ходить голуб на подвір'ї,
Розпустив біленьке пір'я,
Над садком літав,
До нас в гості завітав.

Дятел

Марійка Талько з мамою теж оповідання склали. Марійка дуже старалась, щоб не забути щось, хвилювалась.

Ось десь угорі почувся дерев'яний стукіт, і покотилася лісом глуха луна. До роботи приступив дятел.

Моя прабабуся думала, чуючи стукіт птаха, що він шкодить деревам, а все якраз навпаки. Дятел допомагає деревам вижити, тому птаха називають «лісовим лікарем». Під корою живуть різні комахи – шкідники дерев. Та він знає, де саме їх шукати, адже серед птахів дятел чи не єдиний має надзвичайно розвинутий тонкий нюх.

А як же вдається пташу дістатися до комашок всередині дерева? По-перше, у нього дуже міцний, гострий і довгий дзьоб, що нагадує долото. По-друге, в дятла унікальний язик, іноді він буває в два рази довший, ніж вся голова птаха. Язик тонкою змією швидко пробирається у всі шпаринки, до того ж він ще липкий, по краю з крихітними зубчиками. В дзьобику вміщується, як скручена пружинка. Тому у комашки немає жодних шансів сховатися.

В сухих деревах дятел дзьобом – долотом видовбує собі дупло і влаштовує гніздо, яке має два отвори (вхід і вихід). Весною вдвох піклуються про пташенят, а взимку поодинокі живуть в своїх домівках, адже не відлітають в теплі краї.

Цікавий і хвіст птаха. Він використовує його, як стільчик. Хвіст короткий і складається з жорсткого пружного пір'я. «Винюхавши» личинку жука – короїда, дятел чіпляється кігтями (два пальці вперед, два назад) за кору і «сівши» на хвоста, приступає до роботи. «Тук – тук, тук – тук» - чути в лісі...

Роботи вийшли такі чудові, що діти їх вирішили теж об'єднати в книжечку «Птахи – наші друзі», показати її малюкам та розповісти, що про цих птахів знають.

Цікаво пройшла гра «Швидко риму добирай!». Спочатку ми добирали риму до одного слова:

Синиця – куниця, сестриця.

Горобець – молодець.

Снігур – мур; снігурі – у дворі.

Сойка – Зойка.

Голуби – гриби.

Журавлі – на землі.

Лелека – далеко.

Зозуля – гулі – гулі; косуля.

Качка – морячка.

Ворона – корона.

Потім спробували добирати риму до фрази:

Летів горобець – сів на хлівець.

Синичка літала – про все розказала.

Відлетіли журавлі – стало сумно в тім краю.

Снігур з Півночі прилітає – чекай морозів у нашому краї.

Птахам допомагаємо – разом зиму подолаємо (їх з біди виручаємо; від загибелі виручаємо).

З птахами дружимо й самі не тужимо.

На прогулянці діти зосереджено, зі знанням справи підсипали корм в годівнички. Підремонтували годівнички, які обірвав вітер.

Спостерігаючи за різними птахами, вихователь запропонувала нову ідею:

- Цікаво, про що розповіла б нам сорока, синичка, інші пташки?

Валерія: Я – снігур. У мене чорна голівка і червона грудка. Я прилітаю до вас взимку. Люблю ласувати горобиною.

Ангеліна: Одного ранку випав сніг. Холодно і голодно стало, бо прийшла зима. Я довго шукав їжу і прилетів в садочок, де на деревах висіли годівнички. В годівничках були зерно і хлібні крихти, соняшникове насіння. А ще на гілках розвішені шматочки свіжого не солоного сала. А коли наступного ранку я знову прилетів, то побачив синичок і червоногрудих снігурів. Радісно і хороше стало на серці.

- То хто ти?

- Хіба не впізнали? Я горобчик!

Під час рухливих ігор «Снігурі і кіт», «Де чие гніздечко?» запропонувала поміняти ролі і правила. Діти придумали, що в грі «Снігурі і кіт» міняємо ігрові дії: кіт втікає, а снігурі його доганяють.

Завдання на спостережливість: Протягом 5-7 хв. Всі діти мовчки розходяться по ділянці і намагатимуться помітити, що відбувається навколо: «за фотографувати очима» багато кадрів. Потім обміняться цими «картинками» з друзями. Вийшло дуже цікаво, весело, працювали всі задоволено.

В другу половину дня в куточку книги прочитали нову книжечку – ширму «Ворона – каркарона», яку принесла Іринка Ю. Вирішили, що цікаво було б, якби 2 перших рядки залишити, а продовжити вірш по – своєму. Це завдання виконали частково – в групі, а ті діти, які вже йшли додому, розказали батькам, що вони вдома придумують нову кінцівку вірша.

Дев'ятий день.

Вранці ми були здивовані кількістю і різноманітністю творів, які принесли і розказали діти. Ось які **вірші на новий лад про «Ворону – каркарону»** вийшли.

Де, ворона – каркарона, ти була?
Що, ворона – каркарона, принесла?
Покружляла – покружляла угорі,
Горобців порозганяла у дворі,
Стріла півня – розбишаку, пісняра,
І чкурнула – дременула із двора.

Ліза Перегуда з мамою

Де, ворона – каркарона, ти була?
Що, ворона – каркарона, принесла?
- Літала я у Африку, зустріла там папугу,
У нього на спині великі гарні смуги.
Я так його вподобала, і так ним милувалась,
Що чуть у теплій Африці назавжди не зосталась.
А потім схаменулася, взяла собі пір'їнок,
Додому повернулася і сіла у затінок.
Із кольорових смужечок зробила я спідничку,
І гарні – гарні бусинки повісила до личка.
І так я цим пишалася, перед птахами хизувалася,
Що схожа на папугу,
Та як би не старалася, все рівно залишилася

ворона – каркарона.

Славів Свінціцький з сестричкою Аліною

Де, ворона – каркарона, ти була?
Що, ворона – каркарона, принесла?
Я була у гостях,
Їла я варення.
Та мені сподобалось
Намистечко гарненьке.
Ще спідниця ця червона.
Покружляла я навколо –
Та побачили хазяї,
Але наздогнати не змогли.
Я летіла швидко – швидко
І тебе зустріла.

Куряча Наталя

Де, ворона – каркарона, ти була?
Що, ворона – каркарона, принесла?
Принесла тобі поїсти,
Принесла тобі попити,
Картопельку смачненьку,
М'ясце запашненьке.
Політали, поспали,
Пішли погуляли.

Вінель Марк

Де, ворона – каркарона, ти була?
Що, ворона – каркарона, принесла?
Залітала я в сусідній сад
І принесла вам у дзьобі виноград.

Рудніченко Валерія

Де, ворона – каркарона, ти була?
Що, ворона – каркарона, принесла?
Я літала до лисички – сестрички,
По дорозі знайшла грибочки лисички.
Тобі, совонько – сова, мудра голова,
Несла черв'ячка та ще зловила хом'ячка.

Юшкевич Ірина

Де, ворона – каркарона, ти була?

Що, ворона – каркарона, принесла?
Я зустріла подружок ворон,
Вони весело співали в мікрофон.
Гарно дружать між собою
І літають під вербою.

Кубальська Настя

Де, ворона – каркарона, ти була?
Що, ворона – каркарона, принесла?
Вдвох із дятлом ми літали в вишині,
Всі горішки позбирали у траві.

Після таких емоційних творів звернула увагу дітей на те, що у нас стільки цікавого вже назбиралося про птахів. А хто, крім нас про це знає?

Обговорили, що можна зробити виставку виготовлених робіт для батьків і гостей, які приходять до нас в групу. Визначилися, що назвемо нашу виставку «Цікавинки про зимуючих птахів».

- Зазвичай виставку презентують автори картин або екскурсоводи, які розповідають про роботи. А як вчинимо ми? – поцікавилася у дітей.

Діти задумалися і Марійка захотіла бути ведучою. До неї приєдналася Юля.

- Про що ж будемо розповідати батькам і гостям?
- Покажемо книжечку, розкажемо про свої роботи, прочитаємо вірші, скоромовки, загадки.
- І в «Ромашку» можемо вже йти! Показати їм книжечку і інсценівку.
- А може ще щось виготовимо для всіх, хто приходить в садочок?

Домовляємось після сну створити плакат «Допоможіть птахам!», щоб закликати всіх турбуватися про птахів.

На *музичному занятті* музичний керівник Тетяна Іванівна нагадала дітям про домашнє завдання – придумати пісеньки про птахів, які зимують в наших краях.

Діти придумали пісеньки, які всі розучили та інсценували з використанням музичних інструментів:

*Снігурі літають,
Горобинку збирають.
І в нашім садочку
Діток звеселяють (Ліза).*

*Дятел стукає у лісі:
«Стук - стук – стук» - чути навкруг.
Дятел часто прилітає,
Він усім нам гарний друг. (Марійка).*

*Жовтогруда синичка
Прилетіла в годівничку.
«Ців – ців - ців» співає,
Всіх нас розважає. (Оленка).*

Пограли в музично – дидактичну гру «Пташина мелодія». Діти підбирали звучання різних музичних інструментів до образу того чи іншого птаха.

Прослухали аудіозапис зі співом птахів і відгадали пісеньки птахів, записаних на ньому.

На *прогулянці* під час спостереження за птахами вирішували творчі завдання: про що ведуть розмову сорока і сойка, снігур і горобчик тощо.

Грали в творчу гру «Відгадай, яка я пташка» (за рухами, мімікою, співом).

В рухливу гру «Пташки і зозуля» ввели нову роль – лисицю; гру «Совонька» назвали «Совонька в окулярах». Вона все бачить вдень, тому летить попереду, а всі птахи за нею.

В II половину дня створювали плакат «Допоможіть птахам!». Для його виготовлення відібрали тканину і нитки, спільно склали такий заклик:

«Любі діти! Восени і взимку пташкам важко знаходити їжу. Деякі з них гинуть від голоду. Зробіть годівнички, погодуйте пташок зерном чи хлібом. Птахи приносять користь. Вони з'їдають шкідливих комах, тому потрібно їх оберігати та допомагати їм!»

Десятий день

Вранці готувалися до відвідування групи «Ромашка»: приготували книжечку, плакат «Допоможіть птахам!», костюми та атрибути для інсценівок. Повторили інсценівки. Визначилися, хто яку роль буде виконувати. Сашко запропонував взяти магнітофон, щоб діти також послушали пісеньки пташок. Домовилися, що будемо розповідати і показувати книжечку по черзі.

В молодшій групі «Ромашка» наші вихованці відповідально виконали взяті на себе обов'язки: діти по черзі показували свою сторінку в книжечці і розповідали вірші, загадки про птахів, «зачитали» вірш «Лист до птахів», використовуючи опорні малюнки. Переконливо пояснювали малюкам, що пташкам зараз холодно і голодно. Щоб вони не загинули від голоду, треба їм допомагати. Можна зробити з батьками годівнички, щодня підсипати в них зерно, крихти хліба, вішати на гілочки дерев шматочки сала. Салом полюбляють ласувати синички.

Подарували на згадку свою книжечку. Допомагали меншим діткам правильно відгадувати пісеньки птахів, звуконаслідувати їх.

Малюки з радістю розглядали книжечку, слухали розповіді дітей і відгадували загадки, дякували за подарунок.

Збираючись на прогулянку, взяли з собою плакат.

- Чим прикріпимо наш плакат?

Вирішили, що на дошку оголошень його можна прикріпити скотчем.

Так і зробили. Доки вивішували плакат, підійшли вихованці паралельної групи «Білосніжка». Навперебій наші вихованці знайомили їх із змістом плакату.

В II половину дня підготували виставку для батьків. Розмістили неї в роздягальні. Розвішуючи, активно обговорювали, чому ми вирішили допомагати птахам, що ми для цього зробили і далі будемо робити. Також з'ясовували, що найбільше запам'яталось та сподобалось дітям.

Славіку найбільше запам'яталося, як він з дідусем і татом виготовляв годівничку. Ангеліні сподобалася Оленчина пісенька про жовтогрудку синичку: ців – ців!

- Я пишаюся тим, що завдяки нашим спільним зусиллям ми щодня допомагаємо птахам пережити важку зиму.

За книги, додаткову інформацію про птахів, активність, творчі роботи з батьками діти отримували нагороди – «пташечки», які розмістили на своїх шафах.

Ввечері, коли приходили батьки, діти з задоволенням розповідали їм не тільки про свою роботу, а й про поробки своїх товаришів. Виявилося, що діти знають зміст віршів, загадок, оповідок, небилиць, казок, які приносили їх ровесники.

Ліза і Ангеліна, які зголосилися бути екскурсоводами батьків на виставці, не поспішали йти додому. Вони розповідали батькам, як знайшли гілочку, як разом з неї виготовили роботу «Подорож до годівнички».

Батьки, хоча й поспішали додому, але не змогли проігнорувати активність дітей, їх бажання поділитися враженнями. Задавали питання, дивувалися. Мама Сашка сказала, що вона взагалі не знала про те, що в наших краях зимує сойка, попросила показати, яка вона. Бабуся Лізи поцікавилася, як співають снігурі. І Ліза з Ангеліною навчали її співати пісеньку «Дю – дю- дю!»). Батьки дякували дітям і пишалися ними.

Перелік додатків до даного проекту.

Додаток 1

ТЕМАТИЧНИЙ СЛОВНИК

Узагальнюючі вислови:
птахи, перелітні птахи, зимуючі птахи.

Іменники: горобець, синиця, сорока, ворона, голуб, дятел, сова, снігур, зграйка, пір'я, забарвлення, гніздо, кубло, дупло, шпаківня, крила, дзьоб, хвіст, грудка, дах будинку.

дикі

ДЗЬОБ – подовжена загострена і покрита рогівкою ротова порожнина у птахів і деяких тварин.

КРИЛО – у птахів і комах та деяких ссавців – орган, що служить для літання в повітрі.

ЛАПА – стопа, нога тварини або птаха.

ПЕРО – рогове утворення на шкірі птахів з порожнистим стрижнем і пухнастими відростками по боках; пір'я, пір'їна.

ЗГРАЯ – група тварин, птахів, риб..., які тримаються разом.

Зима, зимонька, зима

В шибки стукає сама.

Завірюхою лютує

І на неслухів вартує,

А пташок маленькі зграї

По-під стріхи заганяє.

(Н. Кислинська)

КЛЮЧ – ряд птахів, які летять один за одним, утворюючи гострий кут.

КОСЯК – зграя риб чи птахів.

ВОЛЬЄР – площадка для утримання птахів, тварин загорожена металевією сіткою.

ГНІЗДО – влаштоване, або пристосоване птахами місце для кладки яєць і виведення пташенят; кубло.

З пташеням маленьким трапилась біда:

Як піднявся вітер – випало з гнізда.

ДУПЛО – порожнина в стовбурі дерева, як місце проживання птахів, звірів, комах.

Одяглися люди в шуби,

Натопили тепло груби,

Білки гріються в дуплі,

Миші в норах у землі.

КЛІТКА – коробка чи приміщення зі стінками з прутів, металевих чи дерев'яних для утримання птахів і тварин.

КУБЛО – те саме, що гніздо.

ШПАКІВНЯ – невеличка будочка з отвором для шпаків, що прикріплюється на високій жердині чи дереві.

Сів шпак на шпаківню.

Заспівав шпак півню:

-Так, як ти, не вмію я,

Ти не вмієш так, як я.

Прикметники: швидкий, спритна, криклива, довгоноса, сіренький, довгохвоста, поважна, яскравий, сиза, жвавий, голосний, рухливий, молодий, старий, красивий, незвичайний, важний, охайний, червоногрудий, пристосований.

Дієслова: літає, прилітати, відлітати, перелітати, злітати, стрибати, ходити, пірнати, купатися, цвірінькати, нишпорити, чепуритися, настовбурчуватися, дзьобати, мандрувати.

Додаток 2

ІГРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Рухливі та спортивні ігри

Рухливі ігри з ходьбою, бігом і рівновагою

Птахи і зозуля

Мета: удосконалювати навички бігу. Розвивати спритність і швидкість.

Хід гри. На одному боці майданчика діти креслять невеликі кола. Це — «гнізда птахів». Одна дитина — «зозуля», вона стоїть осторонь і не має гнізда. На слова вихователя «Птахи, полетіли!» діти вибігають з «гнізд» у різні сторони. «Зозуля» літає разом з ними. На слова «Птахи, додому!» всі біжать до своїх «гнізд», а «зозуля» намагається швидко зайняти яке-небудь «гніздо». Дитина, яка залишилася без місця, стає «зозулею».

Вказівки до гри. Стежити, щоб діти бігали по всьому майданчику і не «літали» близько від «гнізд».

Гуси-лебеді

Мета: удосконалювати навички бігу на швидкість. Виховувати витримку, кмітливість та орієнтування в просторі.

Хід гри. На одному боці майданчика намічають місце для «пташника», де живуть «гуси», а на протилежному — «поле», де вони пасуться. Між «полем» і «пташником» — місце для «вовка», «вовче лігво».

Одну дитину обирають «вовком», він сидить у «лігві», а «гуси» — у «пташнику». Вихователь починає гру словами: «Гуси-лебеді, в поле!» Діти вибігають на майданчик,

махають руками, як гуси крилами. Через деякий час вихователь кличе: «Гуси-лебеді, додому, сірий вовк під горою!» Діти зупиняються і хором запитують: «Що він там робить?» Вихователь відповідає: «Гусей скубе». «Яких?»—знову запитують діти. «Сиреньких і біленьких. Тікайте швидше додому!». «Гуси» біжать у «пташник», а «вовк» вибігає з «лігва» і ловить їх. Спійманих відводить у «лігво». Після двох виходів «гусей» у поле обирають нового «вовка». Гра повторюється.

Вказівки до гри. Гуси можуть вилітати в «поле» і повертатися до «пташника» тільки після слів вихователя. Спійманим вважається той, до кого доторкнувся «вовк». Після закінчення гри вихователь називає дітей, яких «вовк» жодного разу не спійма

Шпаки

Мета: удосконалювати навички бігую. Виховувати увагу, вчити швидко орієнтуватися в просторі,

Хід гри. На одному боці майданчика накреслені кружечки (діаметр 1 м)— «шпаківні». Усі діти - «шпаки», кількість їх непарна, а в «шпаківню» можуть залітати тільки двоє «шпаків». На слова вихователя «Шпаки летять!» діти, наслідуючи політ шпаків, бігають по майданчику в різних напрямках. На слова «Шпаки прилетіли!» вони біжать до «шпаківень». Вважається, що дитина, яка спізналася зайняти місце в «шпаківні», програє. Коли всі діти стануть у кружечки, вихователь говорить: «Шпаки полетіли». Діти знову бігають, а за сигналом займають місце у будь-якому кружечку. Програє той, хто спізнився. Гра повторюється кілька разів.

Вказівки до гри. Якщо дітей у групі непарне число, у грі бере участь вихователь. Нагадувати, щоб діти бігали якнайдалі від «шпаківень».

Совонька

Мета: удосконалювати навички бігу. Виховувати спостережливість, кмітливість і швидку реакцію на сигнал.

Хід гри. У куточку майданчика (залу) креслять коло — «гніздо сови». «Совонька», яку призначає вихователь, стає в «гніздо». Решта дітей — «метелики і жучки» — стає за лінією, що накреслена на одному боці майданчика (залу). Середина майданчика вільна.

На слова вихователя «День починається, усі прокидаються!» «метелики і жучки» починають літати по майданчику (бігають, присідають, наче збирають сік з квітів).

На слова вихователя «Ніч наступає, усе засинає» «метелики і жучки» завмирають у будь-якій позі. За своєю ініціативою «Совонька» в цей час тихо влітає на полювання, повільно розмахує «крилами» (руками) і забирає «метеликів і жучків», які поворухнулися (відводить їх у своє «гніздо»). «Совонька» ловить доти, поки вихователь не скаже «День!» «Совонька» повертається до свого «гнізда», а «метелики і жучки» починають знову літати.

«Совонька» виходить на полювання 2—3 рази, після чого рахують «метеликів і жучків», яких вона зловила. Потім вибирають нову «совоньку», а ті, кого зловили, починають грати з усіма дітьми.

Вказівки до гри. Сигнал «Ніч!» триває в межах 15—20 с, бо дітям важко лишатися довго в нерухомій позі. Після слова «День!» «совонька» повертається в

гніздо без здобичі, якщо діти стояли нерухомо. За спиною «совоньки» діти можуть змінювати позу,
робити різні рухи, але так, щоб вона цього не помічала.

Пташки і кіт

Мета: удосконалювати навички ходьби та бігу. Виховувати спостережливість та кмітливість.

Хід гри. Діти – «пташки» стоять у великому колі. Посередині кола на стільчику сидить «кіт» і вдає, що спить.

Вихователь проговорює:

Білий котик спить на лаві
Серед нашого двора.
Прилетіли пташенята.
Та як крикнуть раптом...

Діти, узявшись за руки і ступаючи дрібним повільним ритмічним кроком, разом з вихователем звужують коло, зупиняються пліч-о-пліч. Вони дружно проговорюють: «Кра!». «Кіт» прокидається і кричить «Няв!». Діти-«пташки» тікають у різні сторони, а «кіт» ловить їх. Гра повторюється з іншим «котом».

Вказівки до гри. «Кіт» не розплющує очей, поки не почує слово «кра». Спійманими вважати тих, до кого «кіт» доторкнувся рукою. Дитина, яку спіймали, не може бути котом (щоб діти навмисно не піддавались).

Рухливі ігри із стрибками

Снігурі та кіт

Мета: удосконалювати навички стрибків на обох ногах і в глибину. Розвивати спритність, швидкість.

Хід гри. З одного боку залу (майданчика) за лінією розставлено стільці, а з протилежного — гімнастичні лави (2—3)

або кубики (заввишки 15—20 см). Це — «стріха». «Снігурі» сидять на стільцях. Одна дитина — «котик» — осторонь.

На слова вихователя:

Йдуть до нас морози люті,
Снігурі сидять надуті,
Пташенята стриб, стриб, стриб,
Малесенькі диб, диб, диб

«снігурі» встають і починають стрибати по всій площі.

Вихователь продовжує:

Їжу по снігу шукають,

Під стріхою спочивають.

«Снігурі» шукають їжу, а потім летять під «стріху» (стають на лави). На слова:

Пташенята стриб, стриб, стриб,

Малесенькі диб, диб, диб

діти зіскакують з лав і стрибають по залу (майданчику).

На слова:

Котик підкрадається,

До пташок добирається

«кіт» нявчить, «снігурі» тікають до стільців, а «кіт» їх ловить. Після цього обирають іншого «кота». Гра повторюється.

Вказівки до гри. Стежити, щоб діти бігали по всьому залу (майданчику) і не «літали» біля стільців. До кого «кіт» доторкнеться рукою, той вважається спійманим.

Горобці-стрибунці

Мета: удосконалювати навички стрибків у довжину з місця. Розвивати спритність і швидкість.

Хід гри. Накреслити на майданчику коло діаметром 6—8 м. Діти, крім ведучого, зображують «горобців» і розміщуються за колом. Ведучий — «великий птах» — стає у центр кола.

За командою вихователя «Гру почали!» «горобці» стрибають на одній нозі коло та вистрибують з нього. «Великий птах», бігаючи в колі, не дає «горобцям» збирати «зерна» і «дзьобає» їх (торкається рукою дітей, які перебувають у колі). «Горобець», якого дзьобнув «великий птах», виходить з гри. «Горобці» намагаються якнайбільше побути в колі, ухиляючись від «великого птаха». Найбільш спритними вважаються ті, яких ведучий жодного разу не торкнувся рукою.

Вказівки до гри. Ведучий може торкатися «горобців» тільки в межах кола. Ведучого змінюють кожні 1—1,5 хв, призначаючи на цю роль найспритніших.

Горобці і білий котик

Мета: удосконалювати навички стрибків у довжину з місця. Виховувати увагу, спостережливість, кмітливість.

Хід гри. На середині майданчика (залу) позначити коло — «двір» (діаметром 3—4 м), де на стільці спить «кіт». Решта дітей — «горобці», вони стоять по краях майданчика, де хто хоче.

На слова вихователя:

Білий котик спить на лаві

Серед нашого двора.

Прилетіли горобці

Разом зацвірінькали.

«горобці» відповідають: «Цвірінь, цвірінь, цвірінь!», підбігають до накресленого кола і починають стрибати обома ногами вперед у коло і назад, не повертаючись.

Вихователь продовжує:

Цвірінь, цвірінь,
Журбу покинь.
Клопочуться горобчики — цвірінь!

На останнє слово «кіт» прокидається, кричить «Няв!» і ловить «горобців», які не встигли вистрибнути з кола. Ті, яких спіймали, сідають поруч з «котом». Гра триває, поки «кіт» не зловить двох-трьох «горобців». Потім обирають нового «кота», і гра повторюється. У кінці гри називають найспритнішого «кота», який наловив багато «горобців».

Вказівки до гри. «Кіт» може ловити «горобців» тільки в колі. Переступати або перебігати коло не можна. «Горобці» стрибають на обох ногах вперед і назад.

Жаби й чапля

Мета: удосконалювати навички стрибка у висоту. Розвивати швидкість і спритність.

Хід гри. Посередині майданчика — «болото» (квадрат), розмір якого залежить від кількості дітей. Роблять його так: у кожному кутку квадрата встановлюють стійку, між ними натягують шнури на висоті 25—30 см. У «болоті» живуть «жаби». Збоку — місце, де живе «чапля». «Жаби» в «болоті» починають стрибати на обох ногах і квакати: «Ква, ква» або: «Нумо, нумо, нумо, нум!»

Вихователь проговорює:

Довгонога чапля
Ходить, ходить
І полює цілий день.

«Чапля» підходить до «болота», іноді зупиняється і недовго стоїть на одній нозі. На слова вихователя «Жабенята, тікайте!» «жаби» вистрибують з «болота» (перестрибують через шнур), а «чапля» перестрибує через шнур в «болото» і ловить «жабенят», які не встигли вистрибнути з нього. При повторенні гри вибирають іншу «чаплю».

Вказівки до гри. «Чапля» ловить «жаб» тільки в «болоті». «Жаба», яка не перестрибнула через шнур, а переступила, вважається спійманою. Висоту шнура регулюють залежно від умінь дітей стрибати.

Рухливі ігри з повзанням і лазінням

Птахи в клітці

Мета: удосконалювати навички підлізання та стрибків на обох ногах. Розвивати спритність і швидкість.

Хід гри. Дітей розподіляють на дві підгрупи. Одна підгрупа дітей, узявшись за руки, шикуються в коло, зображуючи «клітку». Інші діти — «птахи». Вони розміщуються за «кліткою».

Після слів вихователя «Гру почали!» під музику або пісню «клітка» рухається вправо, а «птахи» стрибками переміщуються вліво. На слова вихователя «Птахи в клітку залітають!» діти, які зображують «клітку», піднімають руки в сторони — «клітка відчинилась».

«Птахи» виконують підлізання під руки, входять до «клітки» і виходять з неї. За словами вихователя «Клітка зачинилась!» діти опускають руки вниз і присідають. «Птахи», які опинилися в цей час у «клітці», вважаються спійманими і стають у коло — «клітку». Так продовжується доти, поки не будуть спіймані «птахи», за винятком трьох. Вони і вважаються переможцями.

Вказівка до гри. Після третього сигналу «птахам» не можна вистрибувати з клітки. Хто порушить це правило, вважається спійманим.

Рухливі ігри на орієнтування у просторі

Зозуля

Мета: удосконалювати навички ходьби. Виховувати увагу та спостережливість.

Хід гри. Посередині кімнати (залу) на стільці сидить дитина. Це — «зозуля». Діти стоять уздовж стін. На слова вихователя «Погуляймо по гайочку, послухаємо голоси птахів» діти розходяться. Зозуля кує: «Ку-ку, ку-ку!»

Діти зупиняються, а одна дитина (визначена вихователем) за спиною зозулі повторює: «Ку-ку, ку-ку»

На слова вихователя:

Всі присіли на пеньок,

Щоб послухать голосок

діти присідають. «Зозуля» відповідає: «Ку-ку, ку-ку!». Визначена дитина вдруге відповідає зозулі: «Ку-ку, ку-ку!» а «зозуля» відгадує, хто повторював її пісні (називає ім'я дитини), після чого вони міняються місцями. Гра повторюється.

Вказівки до гри. Стежити, щоб діти ходили в різних напрямках кімнати (залу). «Зозуля» відгадує із заплющеними очима. Відповідає «зозулі» лише одна дитина.

Переліт птахів

Мета: удосконалювати вміння лазити по гімнастичній стінці. Розвивати спритність і швидкість.

Хід гри. Вихователь домовляється з дітьми, що зал (майданчик)—це «море», а «пароплав»—гімнастична стінка, лава або колода. Діти-«пташки» перелітають через «море» (бігають у різних напрямках, виконують рухи, наслідуючи пташок). На звук у-у-

у, що означає завивання бурі, «пташки» рятуються (вилазять на гімнастичну стінку, стають на лаву, колоду). Коли буря вщухне, «пташки» знову починають літати.

Вказівки до гри. Стежити, щоб, піднімаючись на гімнастичну стінку, діти не пропускали щаблів, не наштовхувались один на одного.

Дидактичні ігри

1. «Перелітні -зимуючі»

Мета: виховувати турботливе ставлення до птахів, формувати вміння порівнювати їх між собою, знаходити спільне і відмінне, сприяти розвитку пояснювального мовлення, закріпити знання про птахів які відлетіли (ластівка, шпак, зозуля) та розширити уявлення дітей про зимівлю птахів.

Матеріал: демонстраційні і роздаткові картки із зображенням перелітних і зимуючих птахів.

2. «Птахи і гніздечка»

Мета: виховувати інтерес до життя птахів, сприяти розвитку логічного мислення, уваги, пояснювального мовлення, розширити знання дітей про житло птахів.

Матеріал: картки із зображенням житла птахів, роздаткові картки із зображенням птахів.

Дітям з низьким рівнем знань пропонуємо конверт з 6 картками – зображеннями птахів, з середнім рівнем -8 карток, з високим рівнем – 10 карток.

3. «Що це за птах?»

Мета: виховувати інтерес до життя птахів, сприяти розвитку спостережливості, уваги, пояснювального мовлення, образного мислення.

Ставимо малятам запитання про зимуючих птахів.

Діти мають визначити, про яку зимуючу пташку йде мова.

Який птах скрекоче? (сорока)

Яка пташка цвірінькає? (горобець)

Який птах каркає? (ворона)

Хто має чорну краватку і жовте черевце? (синичка)

Якого птаха називають лісовим лікарем? (дятла)

Який птах любить купатися в снігу? (снігур)

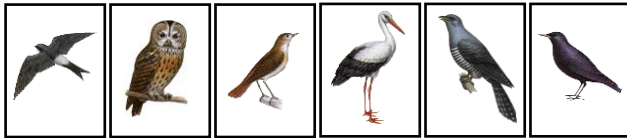
4. «Хто де живе»

Мета: узагальнити знання дітей про те, де живуть птахи, сприяти розвитку кмітливості, уваги, пояснювального мовлення та дрібної моторики рук.

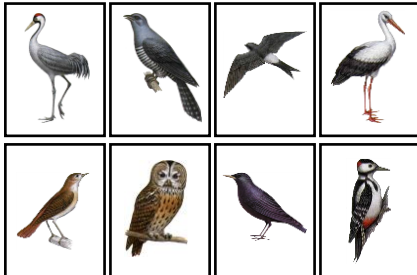
Інструкція: Уважно розгляньте гнізда та знайдіть мешканців цих «будинків».

Дітям пропонуємо конверти:

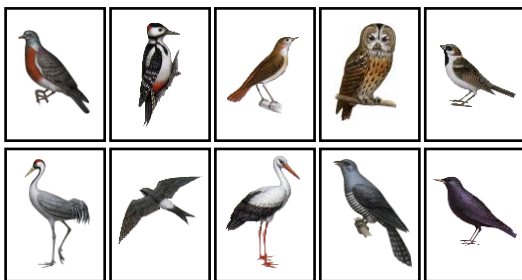
з низьким рівнем знань - 6 карток,

з середнім рівнем - 8 карток,

з високим рівнем – 10 карток.

5. «Відгадай»

Мета: виховувати допитливість, інтерес до життя птахів, сприяти розвитку логічного мислення, уваги, зв'язного мовлення.

Хто гнізда свого не має,

Яйця іншим підкладає

Та у лісі в холодку

Все кує «ку-ку, ку-ку»? (Зозуля)

Сама невеличка, має білі щічки,

Сірі лапки, чорну шапку,

Фартушок жовтенький, голосок тоненький.

Та ж ця птичка невеличка називається... (синичка)

У блакитнім кошушку,

В рожевій сорочці,

В нас зимою у садку

Гуляють, як гості. (Снігурі)

Я ловлю комах, жучків,

Їм маленьких черв'ячків.

В теплий край я не літаю,

Під стріхою хату маю.
 Цвірінь! – сів я на хлівець.
 Зовуть мене...(горобець)
 Біла латка
 Чорна латка
 По деревах скаче. (Сорока)
 Вірно людям я служу
 І дерева стережу
 Дзьоб міцний і гострий маю,
 Шкідників їм здобуваю. (Дятел)

6. «Що кому до смаку»

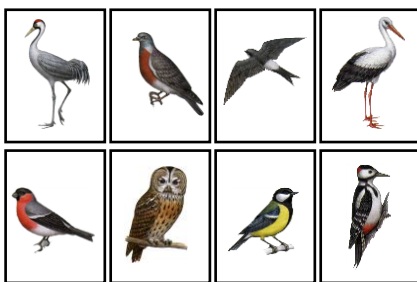
Мета: виховувати допитливість, спостережливість, викликати бажання турбуватись про птахів, сприяти розвитку мислення, уваги, закріпити і розширити знання про спосіб живлення птахів.

Інструкція: Уважно розгляньте картинку та закрийте порожні клітинки зображеннями птахів.

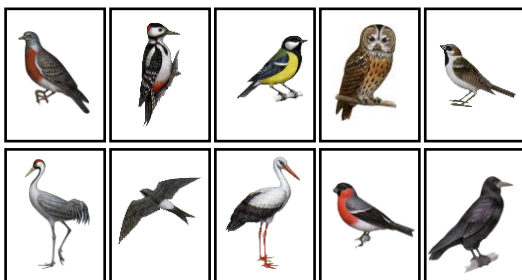
Аналогічно до гри №4 дітям пропонуємо конверти:
 з низьким рівнем знань – 6 карток,

з середнім рівнем - 8 карток,

з високим рівнем – 10 карток.

7. «Розкажи вірш за опорними малюнками»

- Що нагадують вам ці картки?
- Розташуйте картки в правильному порядку.
- Розкажіть вірш А.Костецького «Як живеться вам, птахи?».

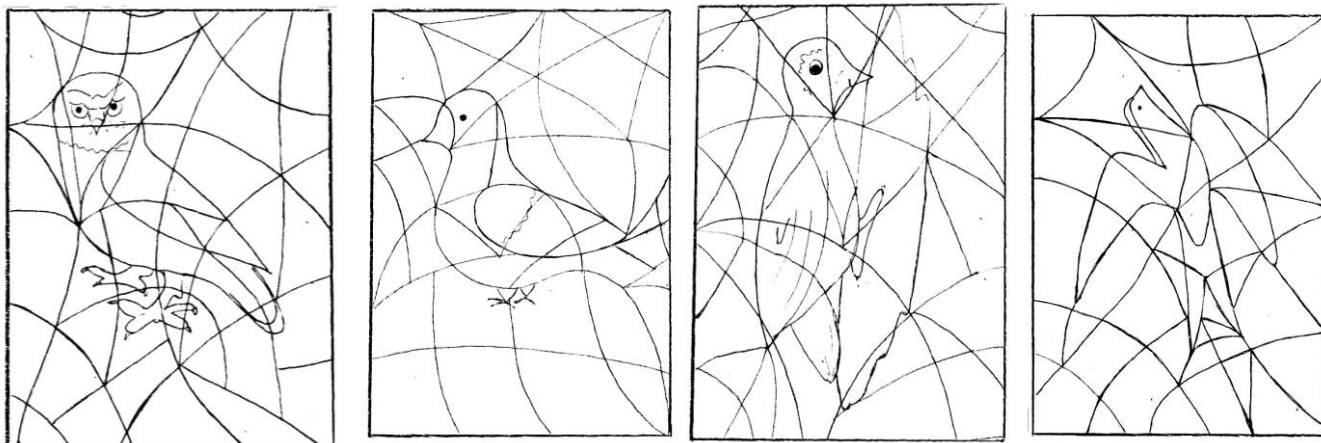
8. «Хто більше назве»

Мета: виховувати бажання допомагати птахам, сприяти розвитку пізнавального інтересу, закріпити знання про птахів.

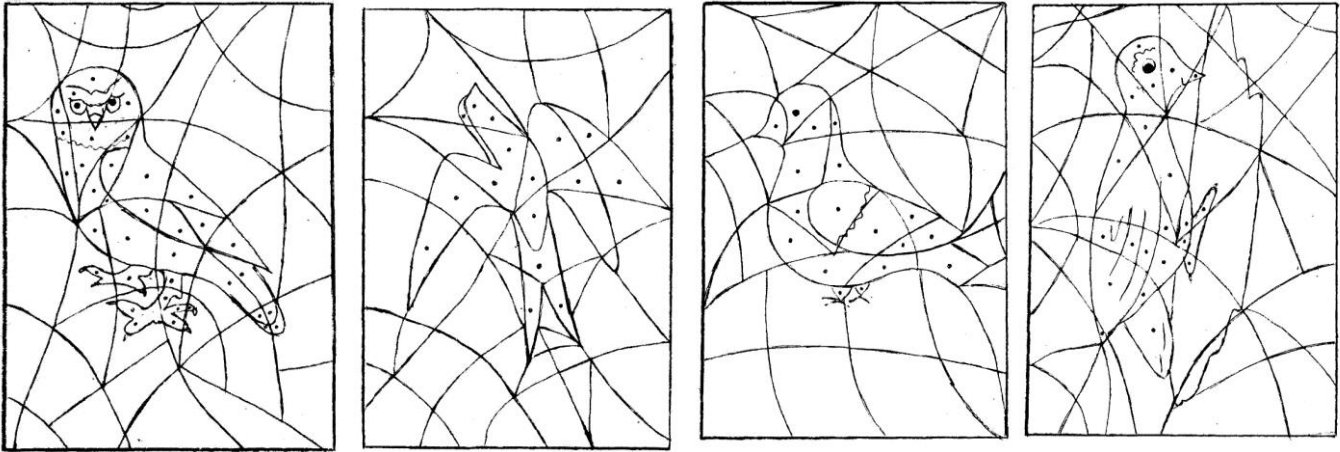
Інструкція: розглянь ілюстрацію, назви птаха і ознаки, які його характеризують.

9. Завдання «Загадкові фотографії»

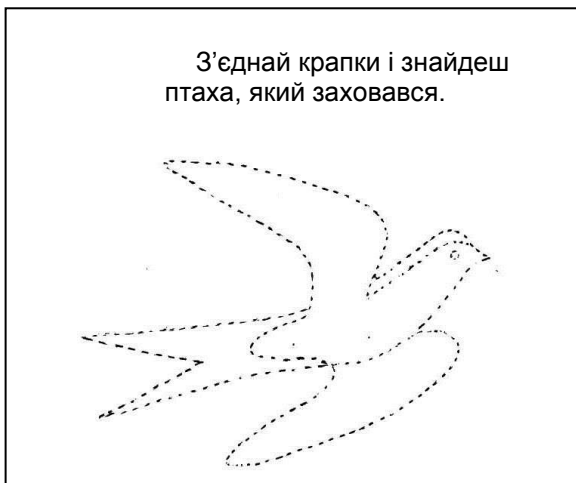
Високий рівень знань: впізнай птаха, який заховався і розмалюй.

Середній рівень знань: розфарбуй частини з крапками і впізнай птаха, який заховався.

Низький рівень знань: з'єднай крапки і знайдеш птаха, який заховався.

10. Словесні ігри.

«Як співають птахи»

Мета: виховувати інтерес до життя птахів, спонукати узгоджувати слова у роді та числі, сприяти розвитку фонематичного слуху та зв'язного мовлення.

Вихователь називає дітям пташок. Діти мають назвати дієслово, що визначає спів тієї чи іншої пташки.

Ластівка... (щебече).

Соловейко... (тьохкає).

Журавлі... (курличуть).

Зозуля... (кує).

Ворона... (каркає).

Жайворонок... (дзвенить).

Папуга... (кричить).
Синиця... (пищить).
Горобець... (цвірінькає).

«Пташенята»

Мета: виховувати любов до птахів, бажання піклуватись про них, спонукати утворювати назви пташенят, сприяти розвитку зв'язного мовлення, уваги та фонематичного слуху.

Вихователь моделює ігрову ситуацію.

Прийшло літечко, і у всіх птахів вилупилися із яєчок малята.

Потім педагог спонукає дітей назвати відповідних пташенят.

У ластівки ... (ластів'ята).

У солов'я ... (солов'ята).

У шпака ... (шпаченята).

У журавля ... (журавлята).

У голуба ... (голуб'ята).

У ворони ... (воронята).

У горобця ... (горобенята).

У сови ... (совенята).

У синички ... (синичата).

У дятла ... (дятленята).

«Порівняй птахів»

Мета: викликати у дітей бажання піклуватись про тварин, закріпити і розширити знання дітей про особливості зовнішнього вигляду, пристосування до умов життя птахів, спонукати добирати протилежні за значенням слова, сприяти розвитку логічного мислення та пояснювального мовлення.

Вихователь розпочинає порівняльні речення, діти мають логічно завершити їх.

Ворона - птах великий, а горобчик - ... (маленький).

У синички дзьоб тоненький, а у грака - ... (товстий).

У снігура черевце червоне, а в синички - ... (жовте з чорною смужкою посередині).

Горобець непоказний, а снігур - ... (красивий, ошатний).

Синичка пищить тихо, а сорока стрекоче ... (голосно).

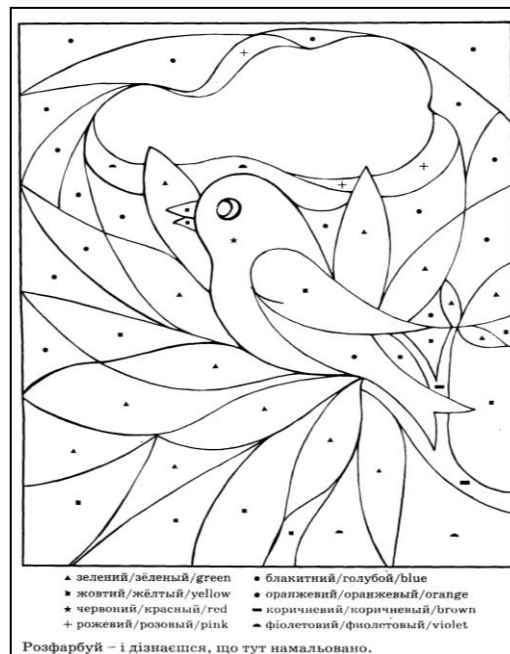
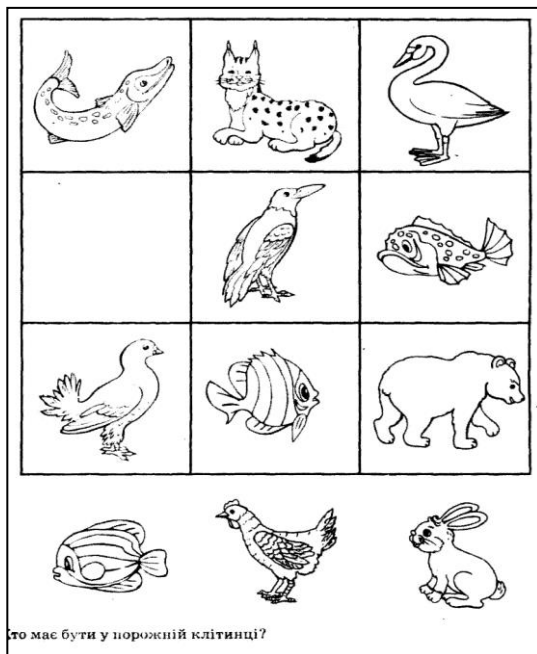
Снігур повільний, а синичка - ... (жвава, рухлива).

10. Проблемна ситуація «Чи потрібно рятувати пташенят?»

Уявіть, що ви побачили маленьке пташеня, яке ледь-ледь навчилося стрибати по землі...

Відповідь: Не треба, пташка не загине, якщо ви її не спіймаєте і не понесете із рідних місць. Молоді дрозди, вівсянки, зяблики, сірі й зозулясті мохуловки залишають свої гнізда, не вмюючи літати. Їм так природа звеліла. Вони не вмюють літати, та можуть заховатися, стати непомітними, щоб ніякий хижак їх не помітив. А батьки знаходять їх і годують. Дорослі птахи навіть перемовляються, кличуть пташенят, а пташки відгукуються до них особливими, нечутними звуками, доступними тільки пташиному слуху.

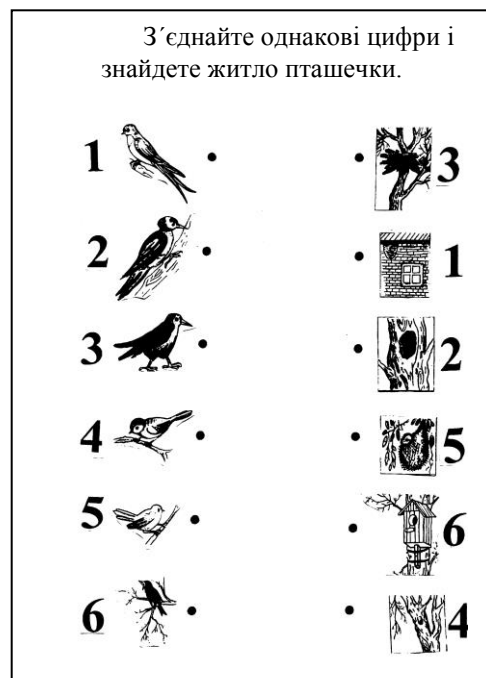
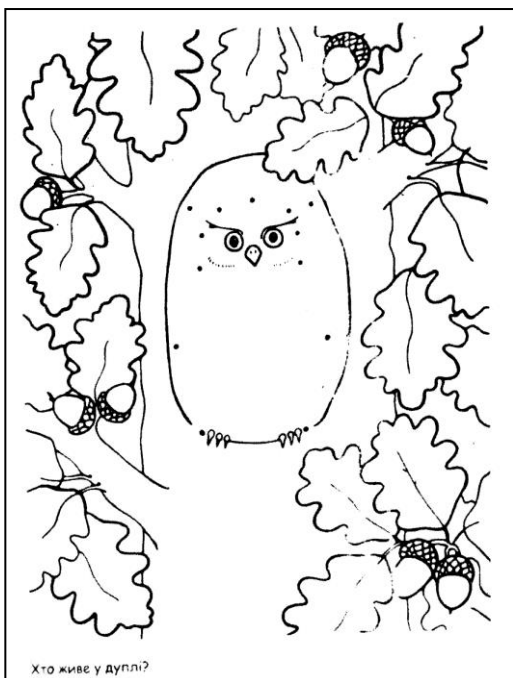
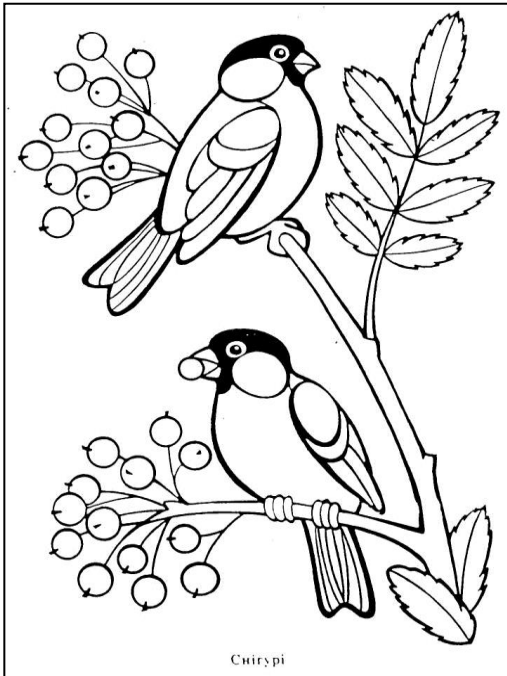
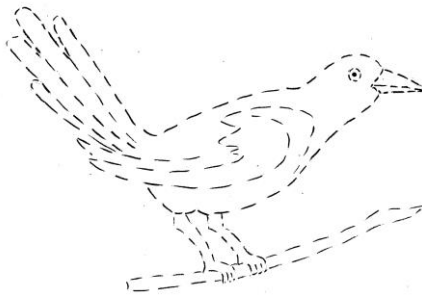
10. Індивідуальні завдання

Розгляньте картинки і з'єднайте пташок із їхньою їжею.

Зєднай лінії та розмалуй птаха.
Що ти про нього знаєш?

Додаток 3
ПОШУКОВО – ДОСЛІДНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Спостереження

Об'єкт у межах теми	Мета	Особливості явищ
За птахами на майданчику (горобці, ворони).	З метою розширення знань про те, що птахи живі істоти.	Чим відрізняються від неживих. Порівнювати за кольором і величиною.
У вересні за зграєю ластівок.	З метою розширення знань, що птахи відлітають у теплий край.	Знайти схожість та різницю між птахами і літаком.
Розглядати ілюстрації птахів.	Дати знання про осілих та перелітних птахів.	Порівняти дзьоб лелеки (журавля) з дзьобом інших птахів.
Прислухатись та звернути увагу на тривожне і голосне курликання журавлів. Прочитати вірш М. Познанської «Журавлі летять».	З метою закріплення назв перелітних птахів.	Чому птахи відлітають? Чому деякі птахи прилітають ближче до житла людини?
За птахами під час дощу.	З метою розширення знань про спосіб поведінки птахів у негоду.	Як себе поведуть? Де ховаються?
Розповісти легенду про лелеку. Розглянути ілюстрацію.	З метою розширення знань про життя лелек.	Де бачили цих птахів? Які в них гнізда?
Спостерігати за птахами, які прилітають на горобину.	З метою порівняння птахів за зовнішнім виглядом.	Забарвлення, форма, назва, спосіб харчування залежно будови дзьоба.
За птахом, який добуває собі їжу.	З метою порівняння пересування горобця і синиці.	Опис даних птахів.
Розглядання горобців з піднятим «настовбурченим» пір'ям.	З метою ознайомлення з поведінкою горобців у негоду.	Звернути увагу на стан погоди: сильний холод, мороз, вітер, дощ. Чи важко вижити птахам?

Спостереження за годівничкою.	З метою виховання дбайливого ставлення до птахів.	Які птахи прилетіли? Чи можуть знайти їжу після снігопаду? Запропонувати батькам виготовити годівнички.
Спостерігати за голубами та іншими птахами у різні частини доби.	З метою розширення знань про характерні особливості поведінки зимуючих птахів.	Чому не чути їх пісень? Чому синичка повеселішала?
За слідами на снігу.	З метою розвитку спостережливості, навчити розпізнавати сліди людини, тварин, різних птахів.	Розповісти, що взимку птахам холодно, проте більшість їх гине від голоду, а не від холоду.
За птахами.	Виховувати увагу до птахів, дбайливе відношення.	Щоденно на прогулянку брати корм для птахів.

Додаток 4

РЕКОМЕНДОВАНА ХУДОЖНЯ ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ ДІТЕЙ

Журавель

Іменники: крила, ноги, живіт, хвіст, дзьоб, ключ (журавлиний).

Дієслова: літати, годуватися, гніздитися, мандрувати.

Прикметники: довгоносий, сірий, красивий, швидкий, дзьобатий.

Прислівники: швидко, голосно, далеко-близько.

Спільнокореневі слова: журавлиний, журавлевий, журавельний, журавочка.

Як осінь настала,
Летів журавель
За море, далеко
Від рідних земель.
І чулося з неба
Тужливе «курли».
Журавлику, любий,
Вернешся коли?

Прилину додому

Я знов навесні,
Бо тут наймиліше

Живеться мені. *(С. Жупанин)*

Тому веселиками зуться журавлі,
Що прилітають до веселої землі,
Що теплий день приносить на крилі
І залишають в нашому селі.
Лиш навесні веселики вони,
А журавлями зуться восени,
Бо журяться, у вирій летячи,
Бо не заміниш рідний край нічим. *(Г. Паламарчук)*

Журавлі, як кораблі,
У небі синьому літають.
І сірі, і білі, і з довгими носами
Здобич собі на сніданок шукають.

Загадка-добавлянка

Дивний ключ у небі лине,
Не залізний, а пташиний
Цим ключем в осінній млі
Відлітають... (журавлі).

Облітав журавель
Сто морів, сто земель,
Облітав, обходив,
Крила, ноги натрудив.
Ми спитали журавля:

Де найкраща є земля?

Журавель відповідає:

Краще рідної – нема.

(П. Воронько)

Безкінечна пісенька

Був собі журавель та журавочка,
Наносили сінця повні ясельця.
Наша пісня гарна й нова,
Почнем її, братці, знову!
Був собі журавель...

(В. Сухомлинський)

Народ скаже, як зав'яже.

Журавель ще у небі, а він йому вже ціну встановлює.

Відгадаймо!

Який ключ літає? (Журавлиний)

Шпак

Іменники: проталина, таловина (проталина), зимівля, пасовисько, шпаківня.

Дієслова: співати, відлітати, прилітати, перелітати.

Прикметники: чорний, моторний, спритний, швидкий, голосний, жвавий.

Прислівники: голосно, дбайливо, турботливо, далеко, близько, сильно.

Спільнокореневі слова: шпаківниця, шпачиха, шпачата, шпаченя.

Йде весна. Початок квітня.
Шпак, пташина перелітна.
Повертається додому,
В'є гніздо в дуплі старому.
Хоч ще голодно для пташки,
Бо не вилізли комашки,
Та уваги не звертає,
Весело пісні співає.
Чорнокрилий і веселий,
Любить він людські оселі.
Ми для нього разом з татком
Новосілля у шпаків,
Хай виводять малюків:
Їм хатинку на сосні
Я повісив на весні.
Шпак – корисний дуже птах,
Він шкідливих їсть комах. *Е. Зарембо*

Не людина,
А в хаті живе. (Шпак)

Зробимо ш шпаківню-хатку.
Заспівають на подвір'ї
Наші друзі чорнокрилі.
Влітку будуть працювати:
Гусінь у садку збирати. (*В. Паронова*)

Гриць дивується, питає,
Що за пташка так співає:

Як горобчик цвірінчить,
Мов сорока, стрекотить,
А ще інколи, бува,
Ще й кричить, немов сова!
Хто ж виспіває отак?

Діти, то співає ... (шпак).

У садочку понад тином
Я зробив йому хатину,
Він навколо обдивився,
Засміявся й оселився. (Шпак)
(В. Шарейко)

Зозуля

Долина: «Ку-ку, ку-ку!»
Це зозуля на соку.
Хоче нам усім сказати:
«Вмію роки рахувати».
Ви приходьте в тихий ліс
Через луг і верболіз.
«Ку-ку, ку-ку» - її привіт,
Жити вам багато літ! (А. Шаймар)

Вона гнізда не має,
Ку-ку, ку-ку співає,
Своє одне яєчко
Кладе в чуже гніздечко.
Маленьке зозулятко
Кричить і їсть багато
І пташенят хазяїв
З гніздечка викидає.
Шкода пташок тих бідних,
Її батьків нерідних,
Чуже дитя годують,
Немов своє пильнують.
Та виростає птиця,
Для лісу захисниця:
Всю гусінь в лісі й гаї
Старанно позбирає. (В. Паронова)

Ось зозуленька кує,
Та гнізда вона не в'є.

І яєчко де-не-де
У чуже гніздо кладе,
А тоді кує як плаче.
От така в зозулі вдача.

Хто гнізда свого не має,
Яйця іншим підкладає
Та у лісі в холодку
Все кує «ку-ку, ку-ку»? (Зозуля)

Синиці

Іменники: згряя, комахи, шкідники.

Дієслова: жити, пурхати, знищувати, берегти.

Прикметник: корисна, спритна, весела, помітна, ошатна.

Прислівник: швидко, спритно, уважно, охоче.

Спільнокореневі слова: синичий, синичник, синича, синичата.

Дві синиці аж втомились!
Біля люстра чепурились,
Дзьобом чистили пір'їнки,
Фарбували синім спинки,
А коли вже все зробили,
Комірці під жовтили.
Потім... таки забарились,
Відлетіти запізнались.
Так виспіває синичка –
Гарна пташка невеличка,
Жовта грудка, хвостик сірий.
Не летить у теплий вирій,
Буде з нами зимувати,
В годівничку прилітати.

(Е. Зарембо)

(А. Шаймар)

Снігами дороги усі замело.
Синичка за хлібом летить у село.
Дітки відчиняють до неї вікно
І сиплють їй хліба,
І сиплють пшоно.
За те, як до лісу прийдуть навесні,

Вона проспівала найкращі пісні.
(Н. Калюжна)

Синички на снігу

Синички голодом намлілись –
Така зима, така зима!..
Оце б у вирій полетіти, -
Так батьківщини ж там нема.
(Л. Костенко)

Загадка-добавлянка

Пташка невеличка,
В неї білі щічки,
Білі щічки, чорна шапка,
Фартушок жовтенький,
Голосок тоненький.
Та ця птиця невеличка
Називається ... (синичка).
(Г. Демченко)

Сама невеличка, має білі щічки,
Сірі лапки, чорну шапку,
Фартушок жовтенький, голосок тоненький.
Та ж ця птичка невеличка називається... (синичка)

Народ скаже, як зав'яже!

Синиця пищить – зиму віщить.
Краще синиця в руках, ніж журавель в небі.

Снігурі

Іменники: грона ягід, кетяг ягід, м'якоть, грудка, хвостик.

Дієслова: дзьобати, стрибати, пірнати, чепуритися.

Прикметники: червоногрудий, перший (вісник зими), красивий, незвичайний.

Прислівники: швидко, голосно, охоче.

Спільнокореневі слова: снігуреня, снігурята.

Снігурі в снігу стрибають,
Червоненькі груди мають,
Наче яблука із гілки

Покотились по землі.
А снігурки – ледь рожеві –
Посідали на дерева. (Е. Зарембо)

Подивіться: у дворі
В чорних шапках снігурі.
Ще червоні фартушки
Одягли собі пташки.
Значить, сніг і холоди
Наближаються сюди.
Снігура ми через те
Їх і ви звете. (Г. Демченко)

Відгадаймо!

У блакитнім кожушку,
В рожевій сорочці,
В нас зимою у садку
Гуляють, як гості. (Снігурі)

В лісі, в скверах, на алейках –
В чорних тюбетейках.
Сірі та червоногруді,
Дю-дю-дю, - а самі аж із тайги
Принесли до нас сніги...
Хто вони? (Снігурі)

Прикмета.

Снігурі прилетіли, на крилах зиму принесли.

Горобець

Іменники: горобеня, лапка, дзьоб, гусениця, згряя, пір'я, дах будинку.

Дієслова: купатися, піймати, зловити, цвірінькати, цвірінчати, нишпорити, чепуритися, настовбурчуватися, сваритися, дзьобати.

Прикметники: сірий, спритний, жвавий, швидкий, рухливий, молодий, старий.

Прислівники: високо-низько, далеко-близько.

Спільнокореневі слова: горобенятко, гороб'я, горобеня чий.

В зимові дні на стовпчиках,
На вітах, на дахах
Сидять малі горобчики
У сірих піджаках.

Сидіти б їм під стріхами,
Чекати б їм тепла,
Та жаль, що всюди віхола
Поживу замела.
Сніги, мов білі килими,
І долі ні зерна.
Я хліба накришила їм,
Посипала пшона.
Ось цвірінькає горобчик,
Він такий веселий хлопчик!
Завжди в будь-якій порі
Скаче весело в дворі.
Прилітає під вікно,
Де посиплю я зерно.

Горобчики наїлися
І, наче у теплінь,
Всі радо розлетілися.
Цвірінь-цвірінь-цвірінь. *(Г. Бойко)*

Відгадаймо!

Я ловлю комах, жучків,
Їм маленьких черв'ячків.
В теплий край я не літаю,
Під стріхою хату маю.
Цвірінь! – сів я на хлівець.

Сіренький, маленький
На соняшник сів,
Надзьобався добре
І далі полетів. (Горобчик)
Зовуть мене... (горобець).

Скоромовка.

Горобець, горобеня
Галушок везуть горня,
Горобчиха – горошина:
Кличуть гуску на гостини.
Летів горобець,
Сів на хлівець.

Як вийшов стрілець,
То й утік горобець.

Сорока

Іменники: хвіст, звичка, гніздо, крила, дзьоб, дрібний крок, скрекіт, забарвлення.

Дієслова: скрекотати, стрибати, жити, годуватися, охороняти, стояти, гніздитися.

Прикметники: ступінчастий, спритний, зграбний, рухлива, обережний, корисна, зігнутий.

Прислівники: обережно, дбайливо, далеко-близько, високо-низько.

Спільнокореневі слова: сорочий, по-сорочому.

Строката сорока
Веселої вдачі.
В саду білобока
Навприсядки скаче.
Смішні побрехеньки
Сорока скрекоче,
Гусак молоденький
Гелгоче-регоче!

Га! Га-га-га! (Г. Бойко)

Довгохвоста, білобока,
На тину сидить сорока,
Поглядає до воріт –
Рибку там смакує кіт.
До голівки вже доїв!

Хоч би це мені лишив!

Пурх! Сорока із тинка,
За голівку й до садка!
(К. Перелісна) У сороки-білобоки
Стільки зайвої мороки!
Треба всюди політати,
Всім новини розказати.
На хвості усе про все
Вам сорока принесе.

Біла латка
Чорна латка
По деревах скаче. (Сорока)

Ластівка

Іменники: живіт, дах будинку, гніздо, пташеня, пташатко, голівка, крила, щебет, щебетання.

Дієслова: гніздитися, кублитися, щебетати, виводити (пташенят), прилетіти, випускати, звити, зліпити (гніздо), з'являтися, кружляти.

Прикметники: в'юнкий, швидка, моторна, жвава.

Прислівники: в'юнко, вертко, швидко, спритно, прудко, жваво, низько, близько, терпеливо, терпляче.

Спільнокореневі слова: ластівочка, ластівчин, ластів'я, ластів'ятко, ластів'ячий.

Ластівки немає.

Відлетіла вже.

Десь її стрічає

Сонечко чуже.

Хоч воно і гріє,

Та на чужині.

Ластівка марніє,

Не співа пісні.

Щастя для пташини

Там, де в'є гніздо.

Там, де батьківщина,

Хоч земель є сто. (М. Удовиченко)

Швидко скрізь цей птах літає,

Безліч мошок поїдає,

За вікном гніздо будує,

Тільки в нас він не зимує. (Ластівка)

Лебідь

Шия довга й ніжна,

Пір'я білосніжне,

Крилами тріпоче,

Радісно гелгоче.

Любить чисту воду,

Тишу й прохолоду.

Їсть траву, комашок,

Рибу й черепашок.

Як гніздо звиває,

Пухом вистеляє,

Пух, неначе вата, -

Тепло лебедятам.

А коли завіє,
Крига воду вкриє.
Лебедина зграє
В дальній путь рушає. (В. Паронова)

Дятел

Іменники: стрибки, кігті, хвіст, лапи, кінчик язика, дріб, дріботіння, тьохкання, дерева, стукання, стукотіння.

Дієслова: літати, перелітати, лазити, стукати, відшукувати, довбати, затискати, ударяти, добувати, добути.

Прикметники: пістрявий, строкатий, лісний, короткий, шершавий, шерехатий, пристосований, пружний, довгий, гнучкий, гострий, барабанний, корисні, уражені.

Прислівники: швидко, повільно, високо-низько, весело, голосно.

Спільнокореневі слова: дятлик, дятловий.

Дятлова кузня

В дятловій кузні

Гаряча пора,

Дятлова кузня

Стоїть край двора.

Дятел невтомно

Працює щодня,

Така роботяща

В нього рідня.

Вчився він змалку

Так працювати,

Щоб шкідників

З-під кори добувать. (М. Сингаївський)

Ранковий обід

Дятел стукає:

Тук-тук!

Хто це там? –

Пита барсук.

Це, - сказав поважно лев, -

Добрий лікар всіх дерев.

Хто там стука по сосні

У червоному вбранні?

Дятел – лісу рятівник,

Він комах ловити звик.

В лісовій зеленій хащі,
Птах він дуже роботящий.
Вірно служить
І дерева стережу
Дзьоб міцний і гострий маю,
Шкідників їм здобуваю. (Дятел)

Лелека

Щоби став могутнім рід,
Сильним і багатим,
Примостив колись мій дід
Колесо на хату.
Там гніздо лелеки в'ють
Із гілок, соломи,
Пір'я і траву несуть –
Буде тепло в ньому.
Мов сторожа, нагорі
Пильно поглядають,
Від мишей, комах, щурів
Двір оберігають.
І висиджують малят
У дощі та спеку.
Пройде літо. Полетять
У краї далекі. (В. Паронова)
Пташенята у лелеки
Не бояться небезпеки:
На такенну висоту
Не дістатися коту.
А дбайливі мама й тато
Скоро їх навчать літати.

Чапля

Диба чапля по болоту:
Чап-чалап! Чап-чалап!
Поглядає чи немає
Де малих зелених жаб.
Враз пригнулась,
Дзьоб розкрила,
Щоб одразу ухопить,
А з-під ніг у неї жабка –

Стриб! І зникла в одну мить! (К. Перелісна)

Бусол

Ходить бусол по болоті
В чобітках у позолоті.
Крила чорні, як у галки,
Довгий ніс, немов цурпалки.
Він не просто на болоті,
А в турботі, на роботі.
Поки дітки не літають.
Самі їжі не шукають,
Він за них цю справу робить,
На сніданок жабок ловить. (А. Підлужний)

Жайворонок

Іменники: роса, живіт, голівка.

Дієслова: бігати, літати, гніздитися, клювати, дзьобати, затаюватися, стрибати.

Прикметники: моторний, спритний, дзвінкий, швидкий, наземний.

Прислівники: голосно, тихо, дзвінко.

Спільнокореневі слова: жайвір, жайворон.

В небі чистому, під сонечком
Все хтось дзвонить срібним дзвоничком:
Дзень-дзень, дзень-дзень
Славить він погожий день.
Може, чули навесні
Того дзвоника пісні? (Р. Юзва)

Дзвонить жайвір

Жайвір в небі, жайвір в небі,
Дзвонить веселенько.
Він до крилець причепив
Дзвоники синенькі. (П. Король)
Жайвір у небо
Високо літає,
Жайвір найперший
Весну стрічає.
В нього високий
Дзвінкий голосочок,
Ніби то срібний

Б'є молоточок.
Ніби він тягне
Нитку сріблясту
З неба до лану
Людям на щастя. *(Л. Забашта)*

Відгадаймо!

В синім небі голосок,
Немов крихітний дзвінок. *(Жайворонок)*

Сова

Круглі очі й голова,
Гострий дзьобик – це сова.
Хист у неї – полювання.
Цілу ніч, аж до світання
Вона між дерев літає
Собі їжу здобуває.

Півень

Він в городі розцвітає,
З птахами спільну назву має.
Та ні разу не прорік
Пісню ранку – кукуріку! *(М. Пономаренко)*

Шия жовта, хвіст зелений
Борода – як маків цвіт,
Півник є такий у мене,
Він малятам шле привіт.
Ходить півник по садку
І співає: «Ку-ку-рі-ку!» *(М. Познанська)*

Півник горло застудив –
З джерельця води попив.
Над ним мати сокорить!
Тепер сонечко проспить!
Хто ж його розбудить,
Як ти хворий будеш? *(М. Пономаренко)*

Півень-співень

Півень- співень
Гребінь-скребінь
Носить гордо, мов корону,
Ходить боком,
Вадить оком,
Чи відчинить хтось комору.
Півень-співень
Добре знає:
Є в коморі все на світі,
Що врожаєм дозріває
На ланах у щедрім літі. *(Б. Стельмах)*

Є в бабусі гарний півник.ю
Голосочок має срібний.
Прокидається він рано,
Кукурікає старанно:
Ку-ку-рі-ку! Всаньте, люди!
День сьогодні гарний буде!
Півень із курми гуляє,
Від біди оберігає.
Він розшукує жучків,
Тягне з нірки черв'ячків,
Віддає малим курчатам,
Бо в родині він за тата. *(В. Паронова)*

Качка

Качка перевальцем йде,
Каченят своїх веде
І побрякує тихенько:
Не губіться, йдіть скоренько!
А маленькі каченята
Йдуть точнісінько, як мати:
З боку в бік гойдаються,
Ніби коливаються.
Йдуть на ряску на ставок.
Качка перша в воду – скок!
А слідом малята,
Жовті каченята. *(В. Паронова)*

Гусак

В гусак червоні лапи,

По подвір'ю йде неквапом.

Лапи – аж горять в снігу,

Та гусак – ані гу-гу.

Від утіх – ледь нескаче:

Лапи маю я гарячі!

І не треба їм чобіт!

Та й помчав аж до воріт.

Та за мить зітхнув:

Овва! Треба бігти до хліва!

Бо зима-таки – не літо,

Треба лапи йти погріти... (М. Пономаренко)

Білі гуси

Білі гуси на озеро впали,

Тихі води кругом розгойдали,

Розцвіли. Як купави великі...

Довго-довго їх чуються крики.

Навмивалися, накупалися,

Нагойдалися, нагулялися.

Закричали, знялись і полинули,

Тільки пір'я на спогад покинули. (О. Орач)

Лічилка

1, 2 – всі пірнають,

3, 4 – виринають.

5, 6 – на воді,

Кріпнуть крильця молоді.

7, 8 – що є сили,

Всі до берега поплили.

9, 10 – розгорнулись, обсушилися, потягнулись

І розбіглися хто куди.

Крихта хліба

З лісу смуг, де свищуть сніговиці,

Де не стало корму і тепла,

Перебрались лагідні синиці

У садки до нашого села.

В завірюху, ожеледь, морози

Стукають синиці у вікно,

З горобцями ділять на дорозі

Крихту хліба мерзлу і зерно.

Пригощав пташок я з годівниць
І почав нарешті відчувують,
Що для когось крихта – це дрібниця,
А для пташки – жить чи замерзати. (А. Качан)

Ліс

Шумить верхами буйний ліс –
Дуби, берези, буки.
Співає сойка, свище дрізд
І воркотять голубки.
Стрибає білка по верхах,
Дітей зозуля кличе.
Вітрець шепоче в галузках,
В ярку потік мужиче.
Цілує сонечко листки
У ніжній, теплій ласці.
Гриби наділи шапочки
Так само, як у казці. (Марійка Підгірянка)

Які бувають птахи?

Птахів на землі, безперечно, менше, ніж комах, проте їх доволі багато – майже 9 тисяч видів.

Є птахи дуже великі, ледь не два метри заввишки, є і зовсім крихітні, не більші за метелика чи бабку, та й маса тіла в них лише кілька грамів. Є птахи, які літають понад хмарами, а є й такі, що зовсім не можуть літати. Одні птахи живуть у лісі, інші – лише в степу, треті – там і тут. Але є й такі, що не можуть жити ані в лісі, ні в степу. Вони живуть лише в пустелі чи в горах, а деякі – тільки на березі моря.

Одні птахи їдять рибу, інші – комашок. Є хижі, що їдять інших звірів і птахів, а є «вегетаріанці», які їдять лише рослинну їжу, переважно ягоди й насіння. Одні птахи живуть у дуплах, а інші в'ють собі гнізда на землі чи у гілках дерев та кущів.

Запаси на зиму.

Кожна тваринка робить собі запаси на зиму. Чорний день страшний для всіх. А ось готувати ці запаси можна по-різному. Можна – лише для себе, а можна – як *чубата синичка* – для всіх.

Запасає вона жучків, павучків, насіннячко, ягідку, зернятко – все знадобиться. Була б тільки зручною тріщинка в корі, особливо під сучком, куди не дістане ані дощ, ані вітер.

У лісі дерев не полічити, на кожному знайдеться тріщинка, куди ховає синичка свої запаси. А хіба запам'ятаєш ці схованки? Звичайно, ні. Та це й не треба: комори ці для всіх. «Ти чийсь склював, а твій, хтось забрав», - так думають синички. «Ти для всіх, і всі для тебе!»

Оповідання В. Сухомлинського «Ялинка для горобчиків».

Через три дні Новий рік, а хворий Віталько в ліжку. Мама поставила перед ліжечком ялинку, прикрасила її іграшками, цукерками, яблуками. Надвечір загорілися на ялинці ліхтарики. Надійшов останній ранок перед Новим роком.

Подивився Віталько у вікно, побачив трьох маленьких горобчиків. Стрибають, їжу шукають. Шкода йому стало пташок.

- Мамо, - говорить Віталько, - влаштуймо і горобчикам ялинку.

- Як? – здивувалася мама.

- Подивіться як, - відповів Віталько. Він уштрикнув ялинкову гілочку в коробку з-під цукерок. Насипав зерна і крих. Винесла мама цю маленьку ялинку і поставила на подвір'ї. Побачили це горобчики, підлетіли до зерна, святкують, весело цвірінькають. Радісний Новий рік у Віталька.

Читання вірша А. Костецького «Лист до птахів».

Як живеться вам, птахи, на гребінчиках дахів?
На вітрах зимових, лютих ви не мерзнете, птахи?
Залітайте-но до мене, поговоримо в теплі,
Чаю вип'ємо з варенням та з'їмо духм'яний хліб.
Ви розкажете мені про життя в височині,
Навчите мене літати і виспівувать пісні.
Ну, а я казок навчу вас – буду вам щодня читати,
Хай улітку їх почують ваші славні пташенята.
Так і будемо стрічатись ми щовечора.
А коли весна настане, защебечемо!

Уривок з повісті О. Толстого «Дитинство Микити».

На сонце не можна було тепер і подивитися, - пухнастими сліпучими потоками воно лилось із вишини. По синьому-синьому небу правили хмарки, ніби кучугури снігу. Весняний вітерець пахнув свіжою травою і пташиними гніздами.

Перед будинком розкрилися великі бруньки на запашних тополях, на осонні стогнали круки. У саду, з розпареної землі проштрикуючи зеленими шпичечками недогниле торішне листя, пробивалася трава, увесь луг укритися білими й жовтими зірочками. Щоднини прибувало птахів у саду. Забігали між стовбурами чорні дрозди, спритні ходити пішки. У липах завелася іволга, велика пташка, зелена, з жовтим, як золото, підпушком на крилах, - метушилась і свистіла медовим голосом.

Як сонцю вставати, на всіх дахах і шпаківнях прокидалися, заливалися різними голосами шпаки, хрипіли, висвистували то солов'єм, то жайворонком, то якимись африканськими птахами, яких вони наслухалася за зиму за морем, - жартували, дуже фальшивили. Сіренькою хустиною крізь прозорі берези пролетів дятел, сідаючи на стовбур, крутився дибом підіймав червоненький чубчик.

І ось у неділю, сонячного ранку, біля ще невисохлих від роси дерев, біля ставка закувала зозуля: сумним, самотнім, ніжним голосом благословила усіх, хто жив у саду, починаючи від черв'яків:

- Живіть, любіть, будьте щасливими, ку-ку. А я вже сама проживу. Ку-ку...

Увесь сад мовчки слухав зозулю. Сонечка, птахи, завжди усім здивовані жабки, що сиділи на животі, хто на стежечці, хто на сходинках балкона, - усі загадали долю. Зозуля стихла, і ще веселіше стало...

Додаток 5

ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ БАТЬКІВСЬКОГО КУТОЧКА

Птахи

Птахи відрізняються від інших тварин зовнішнім виглядом. Це група тварин, добре пристосованих до польоту. Передні кінцівки в них перетворилися на крила. Тіло вкрите пір'ям, яке добре захищає від холоду. Міцний дзьоб на голові допомагає захоплювати і подрібнювати їжу.

Птахи живуть в усіх куточках Землі: в лісах, на полях, луках, болотах та водоймах. Вони є в пустелях, у вічних снігах та високо в горах. Всього на Землі живе 8600 видів птахів, з яких в Україні зустрічається -360.

Розміри птахів різноманітні. Найменший в Україні птах – корольок червоноголовий має масу лише 5 г., а найбільший – дрохва – 20 кг.

Живляться птахи різноманітною їжею. Рослиноїдні птахи живляться плодами і насінням (щиглики, шишкарі, чижі). Хижі – їдять комах та їхніх личинок, риб, жаб, мишей (ластівки, сови, чайки, чаплі). Багато птахів – всеїдні (граки, горобці, сороки).

Найважче доводиться птахам взимку. Зникають комах, зелені рослини, все вкривається снігом. Тому вже в кінці літа птахи готуються до зими. ПЕРЕЛІТНІ птахи відлітають у теплі краї, де є корм. Шпаки, ластівки, зяблики перелітають зграями; качки, гуси, журавлі, лелеки – клином; шуліки, яструби – поодиночі.

Частина птахів знаходять їжу і взимку, тому залишаються зимувати в рідних краях. Їх називають осілими. Сойки, повзики запасують на зиму жолуді, горіхи та інше насіння. Граки, горобці, синиці – переселяються ближче до житла людини, де їм легше знайти поживу.

Весною перелітні птахи прилітають в рідні краї і наступає дуже важливий період в їхньому житті – період розмноження.

Розмножуються птахи, відкладаючи яйця у спеціально збудовані гнізда, які розміщують на землі, на деревах, у дуплах, у норах. Всі птахи насиджують яйця: дрозди, ластівки – 12-16 днів; сови, лелеки – 25-30 днів.

Птахи – дбайливі батьки, вони турбуються про пташенят: годують, захищають від ворогів, вчать літати. Покидають гніздо пташенята після того, як навчаться літати і самостійно добувати їжу.

Птахи – дуже корисні тварини. Вони живляться комахами і гризунами, тому знищують багато шкідників сільського і лісового господарств. Птахи розносять насіння на великі віддалі, де з нього виростають нові рослини. М'ясо, яйця птахів – цінні продукти харчування. Без пташиного співу і щебету природа стала б сумною і непривітною.

Дятли

Життя дятлів тісно пов'язане з деревами. На них вони їдять, гніздяться, ховаються від ворогів. У лісах нашої країни живе 11 видів дятлів (дятел строкатий, дятел трипалій, дятел біло спинний та ін...)

Дятли – птахи малих і середніх розмірів з шорстким оперенням. Дзьоб прямий, гострий. Він є знаряддям для роздовбування кори і добування корму. Язик із зазубринами, далеко висовується із рота. Тому птахи можуть діставати їжу із щілин. Живляться дятли переважно комахами, їхніми личинками. Узимку, коли немає комах, вони їдять насіння сосни, ялини. Роздовбують шишку, встромлюючи її в щілину кори. Під деревами нагромаджують купу вилущених шишок. Це місце називають «дятлова кузня».

Дятли осілі птахи, але восени і взимку кочують у пошуках їжі.

Найбільш поширеним на Україні є дятел строкатий великий. Маса його 100 г. Оперення чорне з білими плямами на крилах. На потилиці має червону «шапочку». Крила у нього широкі і тупі. Хвіст твердий, пружний. На нього птах опирається, коли лазить по деревах. Ноги короткі, сильні, нагадують щипці (два пальці вперед, два - назад).

Розмножується дятел навесні. У цей час у лісі чути барабанний стук. Це самець закликає до себе самку і сповіщає, що, прийшла пора будувати гніздо. Гніздиться в дуплах дерев, де самка відкладає 5 яєць і насиджує 14 – 15 днів. Близько місяця батьки годують пташенят комахами, личинками. Далі вони переходять до самостійного життя.

Дятлів у наших лісах небагато, тому вони потребують охорони. Адже, вони – санітари лісу, бо знищують величезну кількість комах-шкідників.

Воронові птахи

До них належить **ворона, галка, сорока і грак.**

Це великі птахи з великими сильними ногами і дещо загнутим до низу дзьобом. Оперення у них темне: у ворони і галки чорне з сірим; у сороки голова і крила чорні з блиском, а боки білі, через що її ще називають білобокою; грак – чорний з синюватим відтінком, у старих птахів навколо дзьоба біле кільце. Забарвленням самці не відрізняються від самок.

Харчуються птахи рослинною і тваринною їжею. Вони знищують шкідливих комах і гризунів, чим приносять велику користь. Однак ворони і сороки поїдають також яйця і пташенят корисних птахів, а граки завдають шкоди посівам, викльовуючи зерна і сходи.

Пташенята воронових, особливо галчата, які випали з гнізда і вигодовані у неволі, виростають ручними, звикають до людини і живуть у неволі багато років. Ці птахи цікаві для спостережень за їхніми звичками. Спостерігаючи за сірою вороною, слід звернути увагу на її поведінку перед дощем: сідає на сук або паркан, настовбурчує пір'я, зіщулюється, опускає крила і сидить, немов столітня бабуся. Сидить і кричить. Голос у неї глухий, трохи хриплуватий. Коли взимку ворони збираються цілою зграєю, літають, кружляють і кричать – очікується сніг, мороз, або заметіль..

Перед настанням холодів ці птахи завжди ховають дзьоб під крило. Якщо влітку ворони високо літають попід хмарами - на негоду, купаються – на дощ. Цікаво привернути увагу дітей і до того, як сидять ворони. Якщо всі сідають головою в один бік, та ще й якомога ближче до стовбура дерева - треба чекати вітру. І повіє він із тієї сторони, в яку ворони повернули голови. Всі птахи сідають і летять проти вітру. Сороки – дуже обережні, чутливі і спостережливі. В лісі вона повідомляє своїм скрекотінням лісовим мешканцям про появу людини, собаки, або дикого звіра. Коли сороки поводяться галасливо – буде негода, а коли взимку лізе під стріху – буде хурделиця.

Граки особливо галасливі на перемену погоди, або збентежені. Влітку «пасуться» в траві на дощ. Це тому, що перед дощем там більше комах і ловити їх легше. Ще коли збирається дощ, вони високо в'ються зграями в небі і падають стрілою на землю.

Горобці

Маленькі з товстим яйцеподібним тулубом, короткими округлими крилами пташки. Спинка у горобця коричнева, на щічках чорні плями, черевце світле, на крилах смужки. Ноги короткі та міцні, дзьоб тонкий, твердий, з загостреним кінцем (схожий на заструганий олівець). У холод горобці сидять, притиснувшись один до одного, розпушивши крила, настовбурчивши пір'я.

Горобці охайні, безперервно чепуряться, охоче купаються – взимку в снігу, весною і влітку в калюжах або пилюці (цим вони позбавляються різних паразитів). Весною горобці будують під дахами будинків гнізда, відкладають у них по 5-6 яєць і за літо тричі виводять пташенят. Вигодовуючи потомство, горобці знищують багато комах – шкідників, чим значною мірою компенсують ту шкоду, якої вони завдають зерновим культурам і садам.

Увагу малят завжди привертають спритні, всюдисущі горобці. У гарну погоду вони веселі, рухливі часом задерикуваті. Та ось вони зробилися кволі, принішкли, сидять, настовбурчивши пір'я : передчувають дощ. Влітку можна спостерігати, як горобці у поросі купаються. Це також на дощ. Дітям слід пояснити, що тепло і висока вологість повітря підвищують активність усіляких нашкірних шкідників; щоб позбутися їх горобці посилено приймають пилові ванни. Якщо горобці зацвірінькали і пожвавішали під час тривалої негоди – чекай ясну погоду.

Привертають до себе увагу горобці і взимку. Якщо вони сидять на деревах чи будівлях тишком-нишком – буде сніг без вітру. А дружно зацвірінькали – потепління. Перед посиленням морозів поведінка птахів майже така, як і в період підготовки до виведення пташенят: збирають пух, пір'я, тягнуть до своїх схованок. Утеплюються.

Синиці

Живуть у парках, садах і лісах. З настанням осені вони кочують і в пошуках їжі наближаються до людського житла. Це дуже рухливі птахи. Порхаючи з гілки на гілку, вони повисають вниз головою, розгойдуються, з акробатичною спритністю сидять на найтонших гілочках. В усьому цьому їм допомагають довгі гострі кігті.

Синиці обдивляються щілини на гілках дерев і своїм гострим дзьобом витягають звідти комах, що заховалися там на зиму, їхні личинки і яйця. Схопивши корм, синиця відлітає у бік і, затиснувши його п'яльцями, починає довбати дзьобом. Своє гніздо вона влаштовує в дуплі дятла, у щілинах дерев'яних будівель, охоче селиться в штучних будиночках-синичниках.

Пташенят, що появилися на світ, самка перші дні обігриває, не вилітаючи з гнізда, самець годує їх. Пташенят батьки годують тільки комахами і їхніми личинками. Протягом літа у синиць буває дві кладки яєць.

Весною і влітку синиці харчуються комахами, восени і взимку – насінням рослин, люблять м'ясо і сало, якими їх підгодовують люди.

Є кілька видів синиць, та найбільш поширені синиці велика, московка, лазарівка, чубата синиця, гаїчка.

Синиця велика зустрічається частіше, ніж інші. Завбільшки вона з горобця, у неї жовтуватого-сірого спинка, жовті боки, яскраво-жовте черевце, чорна «шапочка» на голові, білі щічки, а в самця ще чорний «галстук» на шийці і на черевці. Її пісня складається з трьох складів «ці-ці-фі», «ці-ці-ці». З усіх синиць лише велика синиця може жити в неволі. Вона швидко звикає до людей, цікава своїми звичками. Проте тримати її треба в окремі клітці, оскільки вона погано уживається з птахами і задержується.

Спостереження за зимуючими птахами

Існування птахів в умовах міста залежить від складної комбінації екологічних факторів, що створює екологічну нішу міста, сприятливу для одних видів птахів і несприятливу для інших, щоб освоїти цю нішу, розмножуватися, реалізуються адаптивні можливості птахів. Освоєння великого міста як середовища існування супроводжується змінами в екології птахів, у їх поведінці. В одних видів ці зміни значні, вони нормально почувають себе у міських умовах. Чисельність таких птахів зростає, їх екологічні зв'язки з містом зміцнюються. Ці види становлять особливу групу птахів – синантропів. До них відносяться: сіра ворона, голуби, міська ластівка та інші. Список видів, які пристосувались до людини, зростає. Це велика синиця, шпак, качки. Близькі до цієї групи – грак, великий строкатий дятел. Характерним є той факт, що до умов деяких міст, наприклад Києва, шпаки та граки пристосувались і оселилися тут постійно.

Інша категорія видів, які зустрічаються в міських парках, - це соловії, польові жайворонки, кам'янки не можуть пристосуватися до умов великого мегаполісу з різних причин. Наприклад, жайворонки через те, що свої гнізда вони розташовують на землі, де вони руйнуються котями. В той же час у межах лісопаркової зони оселяються і виводять потомства рідкісні види. Це пояснюється відсутністю мисливців, наявністю охоронних малолюдних зон (ботанічні сади, аеродроми). Можна навести багато антропогенних факторів, що впливають на ріст або зменшення чисельності видів птахів, що існують у міських умовах.

Усіх птахів умовно можна поділити на декілька екологічних груп, які неоднаково реагують на зростання антропогенних впливів. Спостереження вчених-орнітологів доводять, що при подальшому зростанні впливу господарської діяльності людини відбуватиметься збідніння видового складу птахів і збільшення чисельності синантропних видів. Щоб призупинити цей процес, необхідно озеленювати вулиці, двори, створювати екологічні куточки, мікрозаповідники на території лісопаркових зон, посилити пропаганду охорони птахів. Задля обмеження чисельності небажаних у місті видів (сіра ворона, голуб) необхідно покращити санітарний стан і контролювати підживлення птахів.

Оцінювати корисність чи шкідливість виду в умовах міста важко. Дані отримані орнітологами в останній час, свідчать про те, що в окремих випадках практичне значення птахів в умовах великого міста неоцінимо.

Передусім, птахи є регуляторами чисельності шкідливих комах. Орнітологічні комплекси і окремі види птахів є індикаторами екологічного стану міста, району, вулиці (синантропні, водні, лугові, лісові комплекси). Останнім часом намагаються використовувати деякі види птахів для біоіндикації. Наприклад, велика кількість сірих ворон свідчить про забруднення міста побутовими відходами.

Враховуючи корисність птахів в умовах міста, необхідно нагадати, що багато заходів проводяться з метою приваблення птахів. Це позитивно впливає на екологію людини. Одночасно присутність птахів у місті має естетичне і моральне значення.

Шкідливість діяльності птахів у місті полягає в їх впливі на стан архітектурних і промислових споруд, історичних пам'яток. Потоки продуктів їх життєдіяльності призводять до активізації корозійних процесів під впливом бактерій, які оселяються в шарах пташиних екскрементів. Гніздування птахів на лінії електропередач супроводжується відключенням енергомережі. Велика кількість птахів створює певні труднощі для руху повітряного транспорту. У великих аеропортах вводять посаду інженера-орнітолога, особливо якщо навколо аеропорту знаходиться озеро або річка, де мешкають озерні чайки. Перевезення відкритим способом в автомобілях, річкових баржах сільськогосподарської продукції приваблює велику кількість птахів, вони забруднюють зерно, спричиняють значну економічну шкоду, переносять збудників деяких інфекційних хвороб. Дискомфорт від присутності птахів відчувають мешканці спальних районів, особливо дошкуляє каркання ворон, торохтіння сорок.

За останні роки збільшилась кількість птахів, які є носіями інфекційних хвороб. Вченими виявлено 16 видів вірусів (у тому числі грип), які викликають важкі хвороби у людей, свійських тварин. Наприклад, серед міських голубів багато хворих на орнітоз, який передається людині. У зв'язку з цим у містах запроваджують екологічні заходи щодо зменшення кількості ворон, голубів.

З птахами пов'язують свій відпочинок багато мешканців міста. Люди спостерігають за їх поведінкою в садах, у парках, а деякі тримають їх вдома. За допомогою підживлення, штучних гнізд вдається збільшити кількість корисних птахів у місті. У великій частині таких гнізд оселяються шпаки, польові горобці.

У зв'язку із забрудненням території міста багато птахів використовують для будівлі гнізд замість природних матеріалів штучні. Прикладом слугують сірі ворони, які застосовують дріт. Гнізда птахів у межах міста вже не відповідають опису наведеному в різних визначниках. Зяблик повинен вистилати своє гніздечко лишайником, але лишайник реагує на загазованість, до того ж він відсутній поблизу міста в радіусі 2-3км. Відтепер багато гнізд зябликів вимощені не лишайниками, а шматочками пінопласту. Ще один приклад, штучна вата стала універсальним будівельним матеріалом для сірої мухоловки, сірої славки. В гніздах можна знайти різного виду мотузки. Штучні матеріали часто і густо є причиною загибелі пташенят, які ковтають шматочки пінопласту, заплутуються у нитках і дроті. Отже, в умовах великого міста слід враховувати різноманітність зв'язків людини й птахів. Оптимізація їх вимагає екологічно м'якого впливу, обмеження екстремальних методів, таких як неправильне зберігання отрути, добрив, відстріл, що не тільки антигуманно, а й негативно впливає на виховання молодого покоління.

Не важко помітити, що організація життєдіяльності групи дитячого садка за принципом нашої технології створює нове розвивальне середовище зі спрямуванням на виховання цілісної гармонійної особистості. Створюється можливість підтримки і розвитку всіх сторін дитячої особистості, а не лише інтелектуального рівня. Варто підкреслити, що мова не йде про розвиток у дитини окремо інтелектуальних, емоційних, фізичних і духовних складових. Дорослі прагнуть створити простір, в якому дитину не вчать запам'ятовувати інформацію, а вона дізнається про різні способи оперування інформацією. Виховний процес не зосереджується на системі занять. Дорослий обирає з дітьми певну тему, яку колективно обговорюють зі всіх боків, визначають ланцюжок проблемних питань, шукають шлях їх вирішення і відповідно організують дитячу діяльність. Педагог має можливість, враховуючи індивідуальні особливості своїх вихованців, скеровувати активність кожного і водночас включати всі сторони особистості дитини. Окремою задачею для педагога є розширення і вдосконалення способів спілкування кожної дитини з об'єктивним світом.

Зрозуміло, що такий формат організації освітньо – виховного процесу передбачає і активне включення батьків. Необхідно крок за кроком переконувати їх в потребі уважного, зацікавленого ставлення до потреб і інтересів дитини, допомагати створювати в сім'ї гармонійну обстановку, де дитина почуває себе повноправним членом родини, легко і вільно заявляє про свої проблеми і очікує на допомогу в їх вирішенні. Взаємодія педагогів і батьків вибудовується на розумінні, що кожна дитина має свій внутрішній потенціал, а наша задача в тому, щоб пробудити його, активізувати і допомогти йому повноцінно реалізуватись. Такого досвіду батьки набували саме через залучення їх в

процес вирішення дітьми своїх завдань (вихователь, мудро керуючи процесом, «підводив» дітей до необхідності звернутись до батьків, долучити їх досвід, мудрість, творчі здібності до розв'язання задач дитячого колективу).

Саме в такий спосіб маємо можливість реалізувати і цілісний підхід до навчання і розвитку дитини. Створюється можливість дитині активно діяти в різних видах діяльності, вибираючи методи і способи дії адекватні бажанням і настрою. Важливо і те, що кожен має можливість і інших з їх власним вибором, спостерігати за процесом їх діяльності, спів ставляти з собою і в такий спосіб поступово усвідомлювати красу варіативності в розвитку однієї проблеми. Так і укорінюється смак свободи вибору свого способу дій, який приносить задоволення.

Особливе завдання педагога – навчитись так організовувати весь процес, щоб діти відчували себе господарями справи, де завдання відповідають їх інтересам, ними вибираються і виконуються. Діти не діють по рецептам дорослих, а самі вибирають шлях. А це і є найкращий спосіб самовираження, результатом якого є повноцінне задоволення і радість життя.

Активно задіюється духовна сфера особистості: дитина емоційно проживає потребу ладити з іншими, взаємодіяти, доповнювати себе і партнера по діяльності. Зникають приводи для конфліктних ситуацій, суперечок. Спільний емоційний клімат пронизує весь процес життєдіяльності групи, група стає колективом друзів, діти щиро радіють саме з того, що вони всі разом змогли.

– Знаєш, яке нас свято вийшло!? Всі сказали, що ми найкраща група в дитсадку, – спішить бабусі Василько сповістити.

– Наша вистава була найкращою. Валерія Семенівна нас справжніми артистами назвала. А гості говорили, що у нас навіть краще, ніж в театрі було, – розповідає Настя татові новини свого дня.

– Ми виграли сьогодні всі змагання. А в нас наш капітан захворів, ми злякались спочатку, а потім домовились, як нам без нього все зробити – і вийшло! Ми їдемо на екскурсію в «Зоопарк» як переможці спортивного свята, – гордо доповідає Сашко.

Дорослі (батьки і педагоги) на черговій зустрічі перед дитячим святом самі відмітили ті зміни, які помітили в своїх дітях: діти по-іншому ставляться до себе, замислюються над своїм «Я»-внутрішнім, фіксують настрій, переживають з приводу ситуації, навчаються керувати своїми емоціями; адекватною стає самооцінка, діти вчать співвідносити свої можливості з завданням, розраховувати сили, планувати взаємодію, щоб отримати бажаний результат; помітно дорослішають у ставленні до оточуючого; помітна готовність до співпраці, взаємодопомоги, співчуття, толерантності в стосунках в родині.

А в підсумку педагог, ніби роздумуючи, запитала: «А ви не помітили, що і нас наші діти теж змінили? Мене вони дивують щодень і майже щодень заставляють серйозно замислюватись, часто зізнаватись, що я не на всі їх запитання готова відповісти, беру домашнє завдання. А з якою гордістю вони пишаються тим, що ви допомагаєте дістати потрібну інформацію. Я давно працюю, але не думала, що наші «чомучки» такі цікаві, творчі, активні і ненаситні до знань.» Якщо ми хочемо, щоб наші діти вирости самодостатні, щасливі, на теж слід прагнути бути гідними їх очікувань щодо нас.»

Зараз часто можна зустріти заяви про те, що сучасні діти зовсім інші, навіть якісь надто особливі, як представники новітнього етапу в розвитку земного життя. Часто під прикриттям таких роздумів обумовлюють і зростання у сучасних дітей агресивності, тривожності, гіперактивності.

Чи змінилися наші діти? А чи змінилися ми? А все наше суспільство?

Не знаю, кому належить думка, що діти – дзеркало суспільства (дзеркало сім'ї). Думаю, не варто тут щось особливе вигадувати і навіть спеціально досліджувати. Змінилась соціальна ситуація, в якій зростає сучасна дитина. Лише поверхова характеристика: сучасна людина значно розкутіша, вільніша, має набагато ширший доступ до різних джерел інформації; її життя стало більш змістовним, з'явилися можливості для задоволення значно ширшого кола потреб і інтересів.

Перш ніж говорити про зрослу агресивність сучасних дітей, варто поспостерігати, як з ними в перші вже роки життя спілкуються рідні в родині (як часто неухважні до дитячої біди, якими грубими словами висловлюють роздратування стосовно дитячих вередувань і т. ін.); як «відчитують» педагоги за дитячі витівки; які при цьому обличчя у дорослих, який вираз очей; що бачать діти з екрану телевізора, що на вулиці...

Вже такого переліку досить, щоб зрозуміти, що і дитина сучасна в цих умовах стає іншою, ніж 20 – 10 і навіть 5 років тому. Але нагадаємо, що закономірності розвитку, порядок сходинок по драбинці розвитку дитини не зазнали розвитку

Вартр нагадати, що від природи дитина наділена так званими джерелами розвитку: прагненням діяти (рухатись, виявляти активність); наслідувати близьких дорослих і дуже скоро вимагати: «Я сама; джерело свободи – і хоче повторити за мамою, і разом з нею все робити, і водночас хоче «сама», без допомоги, навіть коли ще, власне, нічого сама не вміє. Вони прагнуть бути рівноправними поруч з дорослим в спільних справах, часом і зовсім шокують батьків своєю мудрістю в опануванні сучасних технічних побутових засобів, слушно «повчають» дорослих. В їх стосунках живе гармонія, вони люблять одне одного і з радістю приймають цю любов.

Так, сучасні діти рухливіші, настирливіші, вередливіші, непосидючі, хитрючі, всюдисущі – мудрі, милі, непередбачувані і надзвичайно цікаві. Але такими вони є там, де вони з'являються з любові і купаються в любові з народження в родинному колі. Отримавши сьогодні більше свободи, дитина активно запускає в життя всі свої джерела. Там, де такої свободи дитина не отримує – нічого нового не помічаємо. А от там, де свобода майже без міри, ми дуже швидко фіксуємо ці нові особливості: дитина гіперактивна, без гальм, з агресивними виявами проти всього і всіх, коли «стають на дорозі».

Якщо до таких дітей придивитись уважніше, додаються і нові умови їх життя: дитина зростає в сім'ї сама по собі, між дорослими, які зайняті своїми проблемами; час від часу дорослі керують поведінкою дитини, диктуючи правила, караючи за провину, забороняючи, погрожуючи. Це такі мами умовляють взяти дитя в дитячий садок хоч 23 – 25 в першу молодшу групу. («Я вас дуже прошу, візьміть, бо я вже не витримую, дратуюсь, вже й бити починаю.») І це з таких «сімейних шкіл виходять школярі-розбишаки, агресивні, нетерплячі, проти яких різко виступають вчителі та й батьки інших дітей. Та й ми згадуємо, що і в дитячому садку таких діток називали «не для колективу». Добре, якщо пізнавальна активність такої дитини забезпечую більш-менш достатній пізнавальний розвиток, така дитина не стане непотрібною традиційній школі і не піде «на вулицю».

А от те, що сьогоднішні вже трьохрічки виявляють спротив авторитаризму дорослих, - хороша ознака. Вони вже ніби на підсвідомому рівні зреагували на те, що сьогодні кожен має право на свободу вибору свого життєвого шляху. Одним словом, дитина, прийшовши в цей світ, замовляє розвиток. А наш обов'язок створити умови для повноцінного саморозвитку, самовдосконалення, само ставлення. А це перш за все означає: підхопити, підтримати оте дитяче «Я сам!», «Хочу!», поважати цей вияв і подбати про зміст наповнення дитячого «можу» (повноцінна самостійна дитяча діяльність з правом широкого вибору змісту, форми і способу дій) і «буду»(вміння досягати успіху, долаючи перешкоди, не пасуючи перед помилками, невдачами).

Л.Виготський підкреслював, що психіка дитини розвивається нерівномірно: на кожному віковому етапі існує домінуюча психічна функція, вона і визначає розвиток всіх інших функцій. Саме ця закономірність і визначає своєрідність дитячої свідомості на кожному віковому етапі. Домінуюча функція як би має певні привілеї в силу чого розвивається інтенсивніше і швидше інших – знаходиться в сензитивному періоді розвитку. Для кожної психічної функції свій сензитивний період розвитку, оптимального розвитку. При переході з віку в вік, зрозуміло, міняється домінуюча функція. В результаті всі важливі психічні функції досягають свого високого рівня.

В дошкільному віці домінує розвиток пам'яті, саме завдяки пам'яті накопичується досвід. Своєрідність інших психічних функцій тісно пов'язана з інтенсивним розвитком пам'яті. (Дошкільник мислить, згадуючи. Школяр згадує, думаючи.) Проте дитина легко запам'ятовує лише те, що пов'язане з його потребами і інтересами, які мотивують її діяльність.

Процес набуття знань в дошкільному віці не є ціле направленим і систематичним, а реалізується в межах наявних в дитини і пізнавальних інтересів: знання є побічним результатом різних видів діяльності. Навчальні заняття по шкільному типу не є адекватними закономірностям навчання в дошкільному віці. Вони спираються на психологічні функції, які довільно керуються дорослими. А в дошкільному віці лише розгортається процес їх формування, тут нема ще мотивів навчання, які дозволяють дитині ставитись до навчання як самостійної діяльності. Засвоєння знань відбувається у вигляді побічного продукту. Дитина вчиться головним чином в процесі гри, практичної діяльності і спілкування з дорослими.

Тому і зрозуміло, що готовність до школи _ це не сукупність елементарних шкільних знань, умінь і навичок, а необхідний і достатній рівень психічного розвитку дитини для здатності навчатись по шкільній програмі в умовах навчання в групі однолітків. І такий рівень розвитку дитини виникає не

на спеціальних заняттях (чи в дитячому садку чи при школі), а в результаті повноцінного проживання дитини дошкільного періоду у відповідності з закономірностями психічного розвитку

Створювана в рамках представленої технології розвивальна ситуація передбачає навчання, яке безпосередньо викликає розвиток. Дитина є активним суб'єктом процесу, затребується її ініціативність і зацікавленість. Інтеграція в освітньо-виховному процесі всіх видів дитячої діяльності і забезпечує розвивальний вплив на дитячу особистість. Секрет розвивального ефекту в тому, що активно включається досвід дитини у взаємодію з мотивацією, - а результатом і є новоутворення, яке стає новою мотивуючою силою.

Дитина в повному об'ємі навчається, самостійно навчається. А те, що зміст навчання переважно ігровий, предметно-побутовий (одним словом, не навчальний) по суті не має істотного значення. Значимим є наступне: всі складники саме учбової мотивації пізнавальні мотиви діяльності (діти активно прагнуть досягти власної мети; соціальні мотиви діяльності, діти прагнуть проявити себе, досягти успіху саме власними діями. Все це і забезпечує гармонійний хід розвитку дитячої особистості. Створюється можливість для кожного в оволодінні вміннями і навичками, необхідними для здійснення різних видів діяльності.

Власне це і складає універсальні генетичні передумови майбутньої учбової діяльності (особистісні і інтелектуальні, а не конкретні елементарні шкільні знання, вміння й навички): функції означення і узагальнення; уява і фантазія, саме вони слугуватимуть основою для розвитку теоретичного мислення; ідеальний план дій, уявлення процесу діяльності; вміння дотримуватись правил діяльності.

Зрозуміло, що найперше наше завдання – навчитись розуміти дитину, її індивідуальну неповторність, навчитись бачити вияв її особливостей в поведінкових діях, правильно їх «прочитувати», намагаючись стати в позицію дитини. Частіше собі слід ставити запитання, які ми постаємо перед дитиною, чи завжди ми є такі, якими хочемо бачити свою дитину, чи вміємо ми слухати дитину і чи чуємо і усвідомлюємо те, що чуємо, чи готові стати на її бік і допомогти розвинути ситуацію.

Одним словом, беручи на себе велику відповідальність за супровід розвитку дитячої особистості, дорослий має починати з себе. І перш за все з того, щоб віднайти всі можливості для створення розвивального середовища, наповненого батьківською любов'ю.

А для роздумів пропонуємо замальовку Ю.Манилюк.

Погожого осіннього дня матуся вперше привела Малюка до дитячого садка: «Я познайомлю тебе з вихователькою, поглянь, вона на тебе чекає.» Ви-хователька...Малюкові оченята хитро примружились, він з радістю підбіг до молоді вродливої тітоньки, яка зустрічала його з теплою посмішкою: «Ви хователька? А куди ви мене заховаете? Нас мама буде шукати? А справді дитячий садок – це така велика схованка для дітей, коли мама на роботі?» Мама знітилась від вервиці Малюкових дивакуватих запитань і спробувала щось йому заперечити, мовляв, що вихователька – це не хователька, а ..., однак, любляче серце молодого педагога відчуло дитяче прагнення чудес і вона зупинила матусю поглядом. «Так, я справді ви-хователька, ходімо зі мною до дитячого садка, пошукаємо діток, тобі тут буде весело і безпечно.» Малюк довірливо дав руку педагогу, помахав мамі на прощання і пішов у «Велику схованку «дитячий садок» шукати дива.

«Головне, що він мені повірив!», - промайнуло в думці молодого педагога.

«Дай боже не втратити його довіри!...»

Післямова

Зрозуміло, що наведені приклади не можуть слугувати зразком для простого їх повторення. Це лише запис для аналізу і роздумів з метою осмислення основних принципів запропонованої технології.

Найголовніше – це правильне розуміння взаємозв'язку між навчанням і розвитком дитини. Освітній процес найщільніше має бути узгоджений з закономірностями розвитку дитини на даному віковому етапі. А сам розвиток в свою чергу активізує освітній процес, процес навчання. Оволодіти майстерністю вибудовувати гармонію навчання і розвитку особистості дитини чи не найважливіша складова професіоналізму педагога.

З курсу психології кожному відомо смисл поняття навчання: управління освітнім процесом, націлене на засвоєння знань, умінь і навичок, а через нього і управління психічним розвитком особистості

(Г.С.Костюк). Саме тут і зафіксовано взаємозв'язок навчання і розвитку. Адже дитина і є суб'єктом власного розвитку, а керують цим процесом через навчання, ззовні. Такий взаємозв'язок навчання і розвитку є визначальним в педагогічному процесі, незалежно від того, яким є сам процес навчання, як організовано освітній процес. Зрозуміло мова йде про те, що від характеристики самого процесу організації специфічно дитячих видів діяльності, від характеру керівництва дорослим цим процесом і залежить взаємодія між навчанням і розвитком дитини.

Технологія психолого-педагогічного проектування взаємодії дорослого з дитиною в основі і передбачає гармонійне підпорядкування процесів навчання і розвитку в умовах роботи педагога з групою дитячого садка.

Традиційно ми звикли до терміну управління освітньо-виховним процесом з боку дорослих. Педагог знає, що, як і в який спосіб мають робити діти, які результати він має отримати на виході. При такому форматі взаємодії дитина повинна адаптуватись до вимог дорослих, адекватно реагувати виконуючи завдання. Не важко побачити, що дитина в цій системі є об'єктом впливу, вона в повній залежності від дорослого. Її активність керована дорослим, в діяльності переважає репродуктивний характер (завдання задані дорослим і ним же визначено шлях їх розв'язку). За таких умов цілком зрозуміло, що враховувати індивідуальні особливості вияву закономірностей розвитку окремих учасників процесу не передбачається. В кращому випадку тут запроваджується індивідуальна робота з тими дітьми, котрі не зовсім справляються з завданнями на заняттях.

Якщо замислитись над тим, як впливає на розвиток дитячої особистості такий характер керівництва освітньо-виховним процесом, неважко помітити обмежені можливості такого впливу. Контролюється і фіксується перш за все адаптивність дитини до умов освітнього режиму (організованість, дисциплінованість, виконавська активність). Обмеженість само активності, свободи вибору, а відтак і саморозвитку не викликають сумніву.

Пропонована технологія і передбачає зміни саме в цьому ракурсі: зміни в форматі управління освітньо-виховним процесом в життєдіяльності групи дітей дошкільного закладу. Сьогодні ніхто не заперечує, що освітньо-виховний процес в дошкільній установі має за мету створити умови для повноцінної реалізації особистісного потенціалу кожного вихованця. При цьому не завжди правильно тлумачать суть такого підходу. Адже основним принципом тут є індивідуальний підхід, який означає не просто прийняття до уваги індивідуальні особливості дітей, а й передбачає розвиток цих індивідуальних особливостей. Саме це сприятиме розвитку своєї, неповторної цілісної особистості, не «зрівнялівка» суб'єктності окремої дитини її всіляка підтримка і розвиток – як основна мета освітньо-виховного процесу.

Важливо підкреслити: освітньо-виховний процес, зокрема навчання, лишається керованим ззовні, але не авторитарним. Вже в самій назві – проектування психолого-педагогічної взаємодії дорослого з дитиною, - закладено новий формат управління з боку дорослого. Створюються умови для повноцінного розвитку окремої дитини як суб'єкта життєдіяльності. Одним словом, сам спосіб управління освітньо-виховним процесом повинен бути адекватним специфічній характеристиці суб'єктів процесу діяльності: дошкільник прагне бути «як дорослий», хоче жити активним життям, все осягати «тут і тепер», потребує адекватної свободи дій і при цьому емоційного захисту з боку близьких дорослих. Все це і забезпечується суб'єкт-суб'єктними партнерськими взаєминами дорослого з дітьми в колективному співжитті.

Накінець, лише в умовах простору вияву суб'єктної активності в спеціально дитячих видах діяльності і зароджується, і виявляється здатність до творчості. Відомо, що саме креативні здібності є основою саморозвитку (Г.С.Костюк).

В наведених записах-фотографіях процесу реальної взаємодії педагога з дітьми наочно виділяються основні способи управління дорослим освітньо-виховним процесом: педагог виховує своїм ставленням до процесу діяльності, його організації; емоційною реакцією на ініціативну активність окремої дитини; побудовою міні-ситуацій спілкування з кожним; власною обізнаністю, ціннісними орієнтаціями і майстерністю їх виявляти; принциповістю, справедливістю, вимогливістю.

Майстерністю такої діалогічної взаємодії і має оволодіти сьогодні кожен педагог. Це і є формат гуманно-особистісної педагогічної взаємодії дорослого з дитиною, яка передбачає створення умов для заохочення і задоволення, активного розвитку і становлення потенційних сил дитини. Варто ще раз підкреслити, що в цих умовах вирішальну роль відіграє рівноправне спілкування з дитиною, віра в його можливості, взаємоповага, співпраця і партнерські стосунки і водночас творча майстерність

дорослого вибудовувати привабливим педагогічним процесом. Саме за таких умов дитяча особистість виявляє розмаїття своєї сутності, а це і є для педагога чарівною паличкою в спрямуванні гуманного освітнього процесу на повноцінний розвиток сил і здібностей дитини, на побудову такої системи взаємин, яка сприяє розвитку суб'єктності і індивідуальності, успішному сходженню по драбинці саморозвитку і самовдосконалення.

Не можна не помітити, що в умовах гуманно-особистісних взаємин дорослого з дітьми поступово поведінка дитини помітно стає розумною. Активізується пізнавальна активність, інтенсивнішими стають ініціативні дії. І якщо на перших порах ініціативні дії часто хаотичні, далекі від основної мети, це не повинно розчаровувати педагога. Його майстерність в тому, щоб емоційно підтримати дитячу активність, терпляче вислухати кожного, окремим дати можливість пояснити свій хід думки, вловити дитячу логіку мислення, підтримати її (або ж делікатно підкорегувати і теж підтримати).

В цьому процесі надто важливо приділити максимум уваги до самого формування у кожної дитини здатності оперувати власним досвідом, відтворювати образні уявлення, маніпулювати ними в уявному плані. Адже наше завдання – навчити кожну дитину мисленно моделювати шлях розв'язання задачі, легко і ефективно користуватись такою моделлю в різних умовах власної діяльності. Саме в цьому суть фундаментальної інтелектуальної здібності людини, підвалини якої і закладаються в дошкільному дитинстві. Простір для таких моделюючих дій і забезпечує педагог самим проектним задумом. Він має бути внутрішньо насиченим для розгулу дитячої уяви. (Сам проект має передбачати багатство завдань для дитячого дерева цілей, адже це і є робота для образного мислення). Педагог при цьому пропонує дітям способи і форми організації специфічно дитячих видів діяльності, залишаючи за ними право вибору бажаного варіанту.

Варто пам'ятати, що об'єктом нашої уваги є не знання в першу чергу, а конкретні розумові і практичні дії, які дитина засвоює, певні способи розв'язання завдань, вирішення життєвих ситуацій: саме це сприяє саморуку і саморозвитку дитини.

Не слід забувати і про тісний зв'язок мислення з мовленням, особливо в дошкільному дитинстві. Зміни в мисленні дитини і пов'язані перш за все з мовленням. Тому розгорнутий мислителю процес – розмірковування навколо того чи іншого проекту, мети, завдання, - мають особливе значення. На їх організацію варто звернути особливу увагу. Тут не слід поспішати отримати результат, запланований педагогом. Мета дорослого – заохочувати дитину до роздумів, маніпулювання образами свого досвіду. Так дитина вправляється в мовленнєвих узагальненнях і поступово навчається здатності планувати діяльність. Значна частина дітей виявляє прагнення до самостійності, незалежності і оригінальності мислення, вміння віднаходити альтернативні рішення однієї задачі. Тому дуже важливо, щоб в дитячому досвіді накопичувались відомості про різносторонні властивості, зв'язки і відношення оточуючих предметів.

Діти мають бути не пасивними спостерігачами і слухачами, а самі брати участь в спільній з дорослим діяльності, контактувати з ним, запитувати, пояснювати, розповідати, висловлювати припущення. Все це підсилює інтерес до даної теми, викликає позитивні емоції, ініціативні дії, дозволяє кожному невимушено вступити в діалог з вихователем. Особливо це важливо для дітей з низькою мовленнєвою активністю. Зокрема це дає можливість активно розвивати здатність дітей до пояснювального зв'язного мовлення, рівень володіння яким має суттєвий вплив на вияв творчої активності дошкільника і є важливим компонентом дошкільної зрілості.

Для розвитку гнучкості і варіативності мислення у дитини необхідно передбачити не лише і не стільки різноманітність тем, скільки багато варіативність різних підходів до однієї теми. Дитина на власному досвіді має засвоїти, що одна ситуація може бути розглянута, розв'язана не одним, а кількома способами. Це збагачує мислення дитини, робить його пластичним, гнучким, здатним в майбутньому до активної творчості в різних життєвих ситуаціях. Так діти отримують можливість висловлювати свої враження і переживання, вправляються у вмінні змістовно і грамотно висловлювати думку. Така активна практика вільного мовленнєвого спілкування. Де дитини є суб'єктом мовленнєвої діяльності є рушійною силою саморозвитку особистості. Адже ми одночасно задовольняємо актуальну потребу дитини в спілкуванні з оточуючими і забезпечуємо його розвиваючий вплив. Завдання педагога в тому, щоб організувати змістовне спілкування і форматі педагог-діти, діти- діти із збереженням його невимушеного характеру.

Важливо і те, що в такій взаємодії діти впливають одне на одного. У стосунках з мовленнєвим супроводом в'являється мовленнєвий рівень кожної дитини. Відбувається взаємне збагачення дітей, обмін певним соціальним досвідом, форматом мовленнєвих висловлювань. Діти невимусовно наслідують кращим зразкам розмірковування, способам вирішення різних ситуацій, мимоволі включаються в співпрацю, приймають пропозицію товариша, схиляються до слухної думки тощо. Це власне і є практичне втілення гуманізації взаємин в житті групи дитячого садка. Педагог вибудовує виховний процес, йдучи від особистості окремої дитини, орієнтуючись на індивідуальну своєрідність її розвитку. Цінність такої співпраці, як ми вже відмічали, в тому, що діти вчать орієнтуватись на партнера, відчувають насолоду від спільної діяльності, активно-позитивне ставлення до дорослого.

Дорослий має бути готовий до того, щоб змінити свій задуманий хід розгортання проекту і прийняти дитячий варіант. Виникнення таких ситуацій мають особливий розвивальний ефект, їх слід лише емоційно обігрувати. Довірливі партнерські стосунки дорослого з дитиною в різних видах діяльності створюють емоційно-позитивний фон і служать живильним ґрунтом становлення уяви, мислення і мовлення в гармонійному поєднанні. Дитина – дошкільник по своїй природі практик-дослідник. Врахування цієї особливості і має бути покладено в основу адекватного дитині даного віку ефективного навчання. Саме за таких умов можливий перехід від наочно-дійового мислення до розмірковування чого: мовлення супроводжує процес мислення, включення в цей процес дорослого стимулює розмірковування дитини про сам процес діяння, дитина переходить від опису дій до розмірковування.

І на завершення сформулюємо деякі важливі поради.

Найбільш дієвий педагогічний засіб – вміння вихователя зацікавити дітей тим, чому хоче їх навчити. Привити любов до пошуку, пізнання, учіння – найдорожчий подарунок дитині-дошкільнику. А це: уважність, вміння зосередитись, спостережливість, - все це підтримує розум в руховому стані, чутливому. Тренувати здатність розуміти те, що бачиш, а не просто запам'ятати. Ніколи не залишати без відповіді дитячі запитання, від цього залежить вироблення так званого смаку до пізнання.

Не слід забувати, що дитина живе з почуттям абсолютної впевненості, що обов'язково отримає все, що їй потрібно, це важливе джерело життєвої активності дитини. Запорукою успіху тут є віра і щирість стосунків дитини з дорослим.

Варто наголосити і на важливості формування чіткого уявлення у дітей кінцевого результату їх колективної діяльності. Це має такий ніби й віддалений, але дійовий вплив на становлення так званої життєвої дисципліни (ціле полягання). Не секрет, що підкоряти своє життя дисципліні не легко навіть сильній людині. Отож починати важливо з простих справ, але в самому дитинстві, коли здобувається досвід самостійного досягнення поставленої цілі, емоційно переживається і впливає на регуляцію поведінки.

Рекомендована література.

Серія науково-методичних матеріалів «Дитина замовляє розвиток», під загальною редакцією Т.О.Піроженко, С.О.Ладивір, Ю.С.Манилюк. ТОВ «Мандрівець».

- Піроженко Т.О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку.
- Піроженко Т.О. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дошкільника.
- Виховання гуманних почуттів у дітей.
- Плануємо залюбки. Орієнтовні матеріали до тематичних циклів. Автор-упорядник Ю.С.Манилюк.